

ליקוטי מוהר"ן המפורש

לרבנו אור האורות נחל נובע מקור חכמה
רבנו נחמן מברסלב זי"א

עם פרוש עוטה אור

חלק א' קמא תורות א-כב

ביאור משולב ותמציתי השווה לכל נפש
על פי ביאוריו של מוהרנ"ת ב'לקוטי הלכות'
וגדולי אנשי שלומנו, ה'פרפראות לחכמה'
'ביאור הלקוטים', 'מי הנחל' ו'איבי הנחל' ועוד

נערך ע"י אליהו עטייה יצ"ו
בן אאמו"ר הרב הגאון ר' מרדכי שליט"א
מחבר ספר ויאמר אליהו
ספר המדות המבואר
ועשירות הקדושה בפרשה ועוד

הובא לדפוס על ידי מכון אב"ן שתיה
פה ירושלים עיה"ק תובב"א ניסן תשפ"א לפ"ק

ברקע כתב ידו של מורנו הרב רבי נתן מברסלב זי"ע

ספר ליקוטי מוהר"ן

הנִקְבָּד וְהַנּוֹרָא. מִי כְמוֹהוּ מוֹרֶה. הַיּוֹצֵא בְקִדְשָׁהּ וּבְטַהֲרָהּ. מִפִּי
קִדְשׁ קִדְשִׁים. גְּבוּן לַחַשׁ וְחָכֵם חֲרָשִׁים. הֵלֹא הוּא כְבוֹד אֲדוֹנֵנוּ
מוֹרְנוּ וְרַבְּנוּ. הָרַב הָאֱמֵת. הַגָּאוֹן הַקְּדוֹשׁ הָאֱמֵתִי. נַחַל נוֹבֵעַ
מִקּוֹר חַכְמָה. אֹר יִשְׂרָאֵל וְקְדוּשׁוֹ. הַמְּפָרֵסם בְּכָל קְצוֹי אֶרֶץ וַיִּם
רְחוֹקִים. שְׁמוֹ קִדְשׁ. מוֹרְנוּ וְרַבְּנוּ הָרַב רַבִּי נַחְמָן זְכָר צַדִּיק
וְקְדוֹשׁ לְבָרְכָהּ, מִקְהֵלֶת בְּרַסְלָב. בְּהָרַב הַנּוֹתִיק וְחֶסֶד מו"ה
שְׂמֻחָה זצ"ל. בֶּן לְאוֹתוֹ צַדִּיק הָרַב הַקְּדוֹשׁ הַמְּפָרֵסם מו"ה נַחְמָן
הָאֲרִידֵעֵנְקִיר זְצוֹק"ל. וּמִצַּד אִמּוֹ הַצַּדִּיקֵת הַמְּפָרֵסֶת בְּשֵׁם טוֹב
מֵרַת פִּיגָא זצ"ל. הוּא נִין וְנִקְדָּ לְהָרַב הַקְּדוֹשׁ רַבֵּן שֶׁל פֶּל
יִשְׂרָאֵל. ק"ש מו"ה יִשְׂרָאֵל בְּעַל־שֵׁם־טוֹב זְצוֹק"ל יִשְׂמַח אָבִיד
וְאִמָּד וְתִגַּל יוֹלְדֵתָהּ. עֲטֻרַת זְקֻנִים בְּנֵי־בָנִים. בְּזִכְרוֹתָם יֵאִיר עֲלֵינוּ
חֶסֶד דּוֹד הַנְּאֻמִּים. וְנִזְכָּה לְחַזוֹת בְּנַעַם ה' פָּנִים אֵל פָּנִים. חֵישׁ
קַל מִהֲרָה נָשׁוּב לְצִיּוֹן בְּרַנְנִים. בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן:

ספרי רבי
נחמן
מברסלב
ותלמידיו

יו"ר : הרב עודד ניצני
עורך ראשי : הרב אליהו עטיה
מנכ"ל : הרב דורון בן ויס
ניהול פרויקט : הרב יונתן להב
הגהה : הרב יהודה גרינוולד
עימוד : הרב שמעון בן שחר

כריכה ושערים : ר. פלד

וזאת למודעי: השקענו בספר זה עמל ויגיעה גדולה על מנת שיצא לאור עולם בלא שגיאה וטעות, אך כידוע שכשם שאי אפשר לבר בלא תבן כך אי אפשר לספר בלא טעויות, ובפרט בפירוש שהצבנו לפני הקורא שיתכן ולא ירדנו לעומק המושג מצד קוצר המושיג, על כן בקשתינו שטוהה לכל המוצא טעות או שגיאה, ביקורת והערה, אנא שלחו אלינו בכתב לדוא"ל: evenshtia@gmail.com

תודות לגדיב הנכבד והנעלה החפץ בעילום שמו
הי רצון שזכות הלימוד בספר זה יעמוד לו ולזרעו עד עולם.

מכון אב"ן שתיה

לעילוי נשמת אברהם נחמן ניצני הי"ד
נעקדה"ש - כ"ח כסלו תשס"ב

*

טלפון: 1599-5-10000
האתר: evenshtia.com

© כל הזכויות שמורות לעמותת אבן שתיה ע"ר - 580379600
אין להעתיק, לשכפל, להפיץ או לעשות שום שימוש אחר בספר זה ללא אישור מפורש בכתב מהמוציא לאור.

מבוא לליקוטי מוהר"ן המפורש עם ביאור עומתה אור

"מה אשיב לה' כל תגמולוהי עלי" (תהלים קטו, יב), וביאר במצודת דוד וז': מה מנחה אשיב לה', בעבור כל תגמוליו אשר גמל עלי.

לי נאה ולי יאה, לעמוד בשער ולהודות לה' ית' על הטובה הגדולה אשר גמלני וקרבני לעבודתו, והורני דרך ה', בדרך הנחל נובע מקור חכמה, היא הדרך העולה בית אל, המלמדת כיצד להיות מבקש ועובד את ה' באמת.

זיכני ה' להיות הוגה בספר 'לקוטי מוהר"ן', ולתת שיעורים לחברים מקשיבים בכמה וכמה מחזורים, ועל ידי הלימוד בחבורה ובזכות הרבים, התבררה השמועה בסייעתא דשמיא, עד כמה שידנו יד כהה מוגעת.

והנה זה היום עשה ה', לפני ארבע שנים פנו אלי הרבנים הרב עודד ניצני שליט"א והרב יונתן להב שליט"א, מקימי המכון המפואר 'אבן שתיה', אשר על ידם יצאו כל ספרי רבינו הנחל נובע זיע"א ותלמידו הנאמן ר' נתן זיע"א בהגהה מודקדקת ובפאר והדר כמפורסם בבית המדרש, ובקשו שנעשה ביאור חדש לספר 'לקוטי מוהר"ן'.

וברוך ה' שנתן לי הקב"ה כח לקרב את המלאכה, אשר יש בה יגיעה גדולה מאוד ואחריות כבדה.

ועתה אחר ארבע שנים תמימות של עבודה ויגיעה לילות כימים, אנחנו מברכים על המוגמר בסייעתא דשמיא, וטוב להודות לה' שהביאנו עד הלום.

בשיחות הר"ן (שיחה קצ"ט), מובא: אָמַר (רבינו זיע"א), אִין מוֹ שְׂיֻכְל לְהַבִּין לְהַסְפֵּר (הוּס בְּסֵפֶר לְקוּטֵי מוהר"ן), כִּי אִם מוֹ שְׂיֻכְל לֹמַר כִּל תוֹרָה וְתוֹרָה פְּנִים וְאַחֹר, ע"כ.

וביאור הדברים בפשטות (מלבד העוסק והנסתרות שבהם), כי כדי להבין תורה בלקוטי מוהר"ן, צריך לדעת אותה כסדר מתחילה לסופה ומסופה לתחילתה, כי הדרך בתורות, ובפרט הארוכות שבהן, שבתחילה אומר רבינו את יסוד התורה וההשגה שבה, ואחר כך מבאר בדרך קישור ובנין, כיצד מלוּבשת השגה זו בפסוק או במאמר חז"ל, ותוך כדי הדברים, מביא עוד הקדמות ומוסיף עוד בחינות וקשרים אל ההשגה שפתח בה בתחילה.

נמצא, כי כדי להבין כוונתו, צריך לדעת את התורה היטב על כל פרטיה, ובאופן שאפשר לומר את ענייני התורה בעל פה, בין אם נתחיל לסדר אותו כסדר מתחילתה לסופה - כלומר מהשגה הכוללת אל הפרטים, ובין אם נתחיל מהסוף להתחלה - מהפרטים אל ההשגה הכוללת, ויתקשרו כל חלקי התורה אחד לאחד בין כך ובין כך.

והיכול לבנות את התורה באופן זה, הוא זה שהשיג והבין איזה השגה והבנה באותה תורה.

דוגמא חדה לענין זה, אנו רואים ב'לקוטי תפילות' של תלמידו הנאמן מוהרנ"ת זיע"א, כי בכמה פעמים הוא מתחיל את התפילה מההשגה האחרונה הנזכרת בסוף התורה דייקא, וכך הולך ובונה את התפילה השגה אחר השגה, מהסוף אל ההתחלה, כי ראה לנכון שסדר תפילה זו כפי איך שהשיג בתורה זו, שנצרך להיות מהסוף להתחלה.

ופעמים שמסדר את התפילה כסדר מתחילה לסוף, ופעמים מתחיל את התפילה מאיזה השגה הנוכרת באמצע, ומשם מקשר ואורג את כל חלקי התורה בדרך תפילה, כי הקשרים הנפלאים שיש בתורה הם פנים ואחור, וכן מכל חלק וחלק שבזו התורה.

והנוגע למעשה בדברים אלו, כי על הלומד בספר הקדוש 'לקוטי מוהר"ן' לדעת, שכדי להבין כל תורה, צריך תחילה לגרוס את כל התורה מתחילתה ועד סופה, פעם שתיים ושלוש, עד שיקלט במוחו איזה פרטים והבנות מקשרי התורה ומסילותיה. ושוב ילמד אותה לאט לאט, אות אחר אות.

ובאופן זה, כשהוא לומד עתה את תחילת התורה כסדר, מתנוצץ במוחו כבר הידיעות שנאמרו בהמשך התורה עד סופה, שהם מאוד נצרכות בשביל ההבנה כבר בתחילה, ואז זוכה ללמוד את התורה פנים ואחור כאחד.

ולכן עתה במהדורה זו הנקראת 'לקוטי מוהר"ן עם פירוש עוטה אור' הדפסנו בסיוע דשמיא את הלקוטי מוהר"ן בפני עצמו בחלק העליון של העמוד, ושוב חזרנו להדפיס את הלקוטי מוהר"ן עם הביאור המשולב 'עוטה אור' בחלקו האמצעי של העמוד, ובחלקו התחתון באו 'המקורות והעיונים'.

והעצה לקבל את עיקר התועלת מהלימוד בספר זה, הוא ללמוד תחילה את ה'לקוטי מוהר"ן' כפי שמופיע למעלה בראשי העמודים, פעם ושתים ואפילו שלוש, עד שיהיה שגור מעט בלשונך את ענייני התורה והמשא והמתן שבה, [אכן תוך כדי קריאה אם אתה מתקשה באיזה דבר בהבנת המילים הפשוטות כדאי מיד להציץ בביאור 'עוטה אור' כדי לראות את פירוש המילים או הענין, ולהמשיך בקריאה למעלה].

ושוב אחר כך, כדאי לחזור ולקרוא את כל התורה עם הביאור המשולב, ולהשתמש בהערות כפי הצורך להבנה.

ומי שרוצה להעמיק יותר, ילמד את כל הערות, כי רוב העיון והעומק נמצא ב'מקורות ועיונים', כי שם הרבינו להביא את דברי ה'לקוטי הלכות' - שהוא הפירוש העיקרי על ה'לקוטי מוהר"ן, ויחד עמו גם עוד את דברי שאר המפרשים, שהם: ה'פרפראות להכמה', 'ביאור הלקוטים', 'מי הנחל' ו'איבי הנחל', וכן הבאנו מעוד עשרות רבות של ספרים פירושים וביאורים, כל אחד במקומו ונוכר בשמו.

ובדרך זו זוכה להבין מה שניתן בספר עמוק זה, כל אחד כפום מה דמשער בליביה, וכפי הסייעתא דשמיא שיוכה לה, אמן.

והנה, מי יאמר זיתי, לחשוב בנפשו שזכה להבין את דברי רבינו הקדושים העמוקים מני ים, עמוק עמוק מי ימצאנו, "מיום עמקים דברי פי איש נחל נבע מקור חכמה" (משלי יח, ד), וכמו שהאריך ר' נתן בהקדמת הלקוטי מוהר"ן, וז"ל: כָּל דְּבָרֵי הַסֵּפֶר הֵנָּה יֵשׁ בָּהֶם עֲמָקוֹת גְּדוֹל מְאֹד בְּכָל תּוֹרָה וְתוֹרָה. עֲמָקוֹת לְפָנִים מֵעֲמָקוֹת, בְּכָל וּבְכָרְט וּבְכָרְטִי קְרִיטִיּוֹת. וְכֹאשֶׁר שְׁמַעְתִּי מִפִּי הַקְּדוֹשׁ וְזָרוֹנוּ לְבָרְכָה, שְׁפַעַם אַחַת אָמַר: 'בְּהַתּוֹרָה שְׁלִי יֵשׁ עֲמָקוֹת גְּדוֹל', כִּי הֲלֹא כֹה דְּבָרֵי הַסֵּפֶר הַקְּדוֹשׁ הֵנָּה כְּאֵשׁ וּכְפִטְיֵשׁ יְפוּצִין סְלַע, כֵּל תּוֹרָה וְתוֹרָה מִתְחַלֵּק לְכֶמֶה וְכֶמֶה הַקְּדָמוֹת וְקְרוֹת חֲדָשׁוֹת וְנִפְלְאוֹת, וְלִכְמָה טְעָמִים וְעִנְיָנִים הַיּוֹצֵאִים לְרֵב מִכֵּל תּוֹרָה וְתוֹרָה. כִּי כֵּל תּוֹרָה וְתוֹרָה מִדְּבָרֵי הַתּוֹרוֹת הַנֶּאֱמָרִים בַּסֵּפֶר הַקְּדוֹשׁ הֵנָּה, הוּא בְּגוֹן גְּדוֹל נִפְלֵא וְנוֹרָא וְחֵזֶק מְאֹד, בְּגוּי לְתַלְפִּיּוֹת - תַּל שְׁהַכַּל פּוֹנִים בּוֹ, כְּלוּל מִכְּמָה וְכֶמֶה חֲדָרִים, חֲדָר לְפָנִים מִחֲדָר, וְחֲדָר לְפָנִים מִחֲדָר, וְחֲלוֹנוֹת וּפְתוּחִים פְּתוּחִים מֵזָה לָזָה וּמֵזָה לָזָה. וְכֵל חֲדָר וְחֲדָר וְכֵל טַעַם וְעִנְיָן וְהַקְּדָמָה הַנִּמְצָאִים בְּכָרְטוֹת בְּכָל תּוֹרָה וְתוֹרָה, יֵשׁ בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד עֲמָקוֹת גְּדוֹל מְאֹד. וְכֵל מֵהַשְׁוֹלְכִין וּמוֹתְרֵבִין הַטְּעָמִים וְהַעֲנִינִים, יֵשׁ בָּהֶם עֲמָקוֹת עֲמָקוֹת יוֹתֵר וְיוֹתֵר, כְּמִים לִים מְכֻסִּים.

אכן, כבר רבינו הירשה אותנו לעיין ולפרש את דבריו, ואמר: **קְשָׁשָׁאֵל פִּעַם אֶקְדָּ מְאֵנִי שׁ אֶת רַבְנֵי שְׂפִירָשׁ לֹ דְבַר בְּסַפֵּר לְקוּטֵי מוֹהֲרָן, לֹא עָנְהוּ רַבְנֵי קְלוּם, בְּרַק אָמַר לֹ: "יְכוּל הִנֵּה לְקַמֵּט אֶת סַפְרֵי קְפִי רְצוּנְךָ (לומר בו פירושים בלבד), אולם אל תפגע בקעיר קטן שֶׁבְּשִׁלְחָן עֲרוּךְ"** (שיח שרפי קודש ח"ב אות קל"א).

ושיחה זו נותנת לנו מעט עוז לעמוד בשער וליתן הצעה בכיבוד דברי רבינו העמוקים.

ובפרט שברוב רובו של הספר לא פירשתי מדעתי, אלא כפי שזכיתי ללמוד מההקדמות והביאורים שכבר כתבם והקקום גדולי אנשי שלומנו, ובפרט גאון עוזנו מוריני הרב ר' נתן זע"א, ובשאר ספרים הנ"ל.

ועכ"פ הלומד יקח את ביאורנו כהצעה ופריסת היריעה בדברי רבינו, ואם אחר העיון עלה בדעתו לפרש אחרת, אדרבה, ומיני ומיניה תסתיים שמעתתא, כי שבעים פנים לתורה, ובפרט תורת רבינו שהיא כללות גדול, וסובלת כמה פירושים וביאורים. וכל אחד כפי חלקו שזיכו לו משמיא, כן ילמוד ויפרש.

וכבר מצאנו בגדולים המפרשים הנ"ל, שהם בעצם פירשו כמה פירושים במאמר אחד מדברי רבינו, ובפרט גאון עוזנו מהורנ"ת בספרו הגדול 'לקוטי הלכות', פעמים מפרש את דברי רבינו בדרך אחת כפי שעלה בעיונו וקישוריו בהלכה שעוסק בה, ופעמים בדרך אחרת. ודי בהתנצלות זו.

עוד השתדלנו בכל מקום להביא את סוגיית הגמ' והמדרשים, וביאורי הפסוקים ודברי הוזהר והאריז"ל וכו' וכו', את כל ההקדמות הנצרכות להבין כל ענין, והכל בלשונם עם ביאורים קצרים, וכל זה בא במדור 'מקורות ועיונים'.

ותרם אכלה את דבריו, אסיים מעין הפתיחה ב'מוזמור לתודה', לבורא עולם ששם חלקי בין יושבי בית המדרש, ובפרט בבית מדרשו של רבינו זע"א, וזיכה אותי כבר יובל שנים לשבת על התורה והעבודה.

ותודה גדולה למור אבי הגאון המקובל הרב מרדכי עטייה שליט"א, אשר הכניס אותי בפתחי חדרי חכמת האמת תורת הקבלה, שבזכות לימודו איתי, היתה לי אפשרות לפרש בהרבה מקומות את דברי רבינו זע"א, שהם כולם נוגעים ביודעין ובלא יודעים בדרכי קבלת האריז"ל, וצריכים תמיד לעמוד כנגד הלומד תורת האר"י החי, כדי שיוכל להבין את דברי רבינו. וכן אודה לאמי מורתי מנב"ת הרבנית עדינה עטייה שליט"א. ולעזרתי בחיים הרבנית בתיה מרים עטייה שליט"א. ולראשי המכון אב"ן שתיה הרב עודד ניצני שליט"א, הרב דודון בן ויס והרב יונתן להב שליט"א, ולמגיה הרב יהודה גרינוולד שליט"א. ואחרון חביב לנדיב היקר החפץ בעילום שמו, שלם הוא ושלומות יבואו לו בכל מילי דמיטב בבני חיי ומוזוני, בבריאות איתנה ונהורא מעליא, אמן.

יהי רצון שבזכות הלימוד והיגיעה בספר קדוש זה, יתרבו הלימודים מכל החוגים, ותגדל הדעת והעיון בתורת רבינו הנחל נובע מקור חכמה רבינו נחמן בן פיגא זע"א, אמן ואמן.

הכותב וחותם לכבוד לומדי תורת רבינו בבקיאות ובעיון
ערב הילולת משה רבינו זע"א ז' באדר תשפ"א
הצעיר אליהו בן הגאון המקובל הרב מרדכי עטייה שליט"א.

אודות הספר 'ליקוטי מוהר"ן'

מאת הרב עופר שלמה גיסין

מאמרי תורתו של רבי נחמן נדפסו בספרו 'ליקוטי מוהר"ן'. הספר נדפס לראשונה על פי הוראתו של רבי נחמן בשנת תקס"ח (1808), שלוש שנים לפני פטירתו. החלק השני מן הספר נדפס על ידי תלמידו רבי נתן שנת תקע"ב (1812), שנה לאחר פטירתו, גם כן על פי הוראתו של רבי נחמן שנתן לו עוד בחייו.

עשר שנים לאחר פטירת רבי נחמן, בשנת תקפ"א (1821), סיים רבי נתן מהדורה חדשה של הספר, המשמשת עד היום הנוסח שעל פיו מדפיסים את המהדורות השונות של הספר. בהוצאה זו הוסיף רבי נתן הסברים והערות, סידר את המאמרים בתוספת מראי מקומות וציוני אותיות למאמרים, ותיקן את השיבושים שהיו בהדפסה הראשונה שלא נדפסה בצורה תקינה. את הספר הזה הדפיס כמו ידיו בעזרת בניו בדפוס שבנה בביתו. הקמת דפוס יהודי באותם ימים הצריכה קבלת רשיון מן הצנזורה של שלטון הצאר הרוסי, שהיה קשה מאד לקבלו. כתוצאה מכך התבצעה עבודת ההדפסה במחתרת, ורבי נתן היה חשוף להלשנות ורדיפות, ואף נכלא לכמה ימים בבית הסוהר. במכתביו וספריו של רבי נתן מתוארות התלאות הרבות שהיו מנת חלקו בעבודת ההדפסה, מלבד הקושי העצום להשגת המימון הרב שהיה דרוש להמשך הדפסת הספרים.

בספר על שני חלקיו יש 411 מאמרים, מהם ארוכים ומורכבים, ומהם קצרים מאד הכוללים אימרה או עצה והנהגה. חלק גדול מן המאמרים נכתבו על ידי רבי נחמן, או הוקראו על ידו לרבי נתן שכתב אותם לצורך ההדפסה. על מאמרים אלה מצוין בדרך כלל "לשון רבינו ז"ל". שאר המאמרים נכתבו על ידי רבי נתן כסיכום של דברי רבי נחמן בעל פה (שנאמרו כמנהג התקופה באידיש). את רוב המאמרים האלה הראה רבי נתן לרבי נחמן וקיבל ממנו תיקונים והערות למה שכתב.

תורתיו של רבי נחמן בנויות כמבנה בעל חוקיות מסוימת, ומצריכות מעקב מדוקדק אחרי התפתחות המאמר מראשו לסופו, והבנת הקשר בין חלקיו. רבי נתן מאריך בסוגיה זו בהקדמה הארוכה שכתב לספר, וראוי לכל לומד ומעיין לקרוא אותה לפני הלימוד. השימוש הרב של רבי נחמן במובאות מן התנ"ך ומדברי חז"ל כנגלה ובנסתר מחייב את הלומד להיות בקי בספרות הענפה של התורה שבכתב ושבעל פה, או לעיין במראי המקומות. שימת לב לשני ענינים אלה מאפשרים לעקוב אחרי המאמרים העמוקים ולהפיק מהם את המירב.

על ספר 'ליקוטי מוהר"ן' נכתבו כמה פירושים במשך השנים. הידועים שבהם הם: 'פרפראות לחכמה' מאת רבי נחמן גולדשטיין (הרב מטשעהרין), 'ביאור הליקוטים' מאת רבי אברהם חזן (שאף ניסח ח"י כללים עמוקים ללימוד הספר בעיון על פי דברי רבינו ומוהרנ"ת), 'אבי

הנחל' מאת רבי ברוך אפריים, ו'מי הנחל' מאת רבי אלתר טפליקר. ספרים רבים נוספים נכתבו על ידי הלומדים חסידי ברסלב במשך השנים עד היום.

אולם הפירוש המוסמך והמעמיק ביותר לתורתיו של רבי נחמן הם דברי רבי נתן בספרו הגדול 'ליקוטי הלכות'. ספר זה נכתב על פי הוראתו של רבי נחמן לתלמידו לחדש בתורה והוא כולל אלפי דפים ומחולק לשמונה כרכים. הספר בנוי על פי סדר ההלכות בשולחן ערוך, וכל מאמר מקשר בין פנימיות ההלכות על פי מאמר אחר ב'ליקוטי מוהר"ן' לבין מועדי השנה ופרשיות התורה ועוד סוגיות באמונה והתחזקות בעבודת השם. בתוך המאמרים הרבים בספר מובלעים פירושים רבים לכל מאמרו של רבי נחמן. במשך השנים נדפסו כמה ספרים המלקטים פירושים אלה על פי סדר התורות. הנסיון מוכיח שאין אפשרות לעמוד על עומק תורתיו של רבי נחמן ללא לימוד עקבי בדברי רבי נתן, תלמידו המובהק והמוסמך.

תּוֹרָה ו

(לשון רבנו זכרנו לברכה)

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה, קְרָא אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְכוּ' (דברים לא, יד).

א מִי צָרִיךְ כָּל אָדָם לְמַעַט בְּכָבוֹד עֲצָמוֹ וְלְהִרְבּוֹת בְּכָבוֹד הַמָּקוֹם (עין תנא דבי אליהו פי"ג, במדבר רבה ה, ט).

עוֹטָה אוֹר

לְשׁוֹן רַבְּנוּ זְכָרֵנוּ לְבִרְכָה.

רבינו ז"ל מקדים את הפסוק (דברים לא, יד): **"וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה, הֵן קָרְבוּ יָמֶיךָ לְמוֹת, קְרָא אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְכוּ'** והתייבבו באהל מועד, ואצונו". וקשה, כיון שהקב"ה רוצה לצוות את יהושע ולא את משה, מדוע אמר הקב"ה למשה שגם הוא יתייבב באהל מועד.

יבאר, שישנן שתי בחינות של כבוד: כבוד מלכים (היינו, כבוד בני אדם), שאותו צריך למעט, וכבוד אלה"ם, שאותו צריך להרבות, ויבאר עוד, שע"י זה שממעט בכבוד עצמו, זוכה לכבוד אלה"ם.

א. פי - כלומר, הטעם שציוה הקב"ה, שגם משה יבוא עם יהושע לאהל מועד, למרות שה' יצוה רק את יהושע בנוכחות משה³, הוא משום שצָרִיךְ כָּל אָדָם לְמַעַט⁴ בְּכָבוֹד עֲצָמוֹ⁵ - להיות עניו ולא להקפיד על כבודו, ולהיות צנוע במעשיו ולהסתירם, כדי שלא יכבדוהו כשעושה מצוות ומעשים

מקורות ועיונים

כאן ציוה שיתנהג יהושע בשררה לפני משה, והוא אומר **"וְהִתְיַצְּבוּ"** - לשון מינוי ושררה שניהם בהשוואה וכו', ואומר **"וַיִּצְוֵנוּ"** - לשון מלכות על דרך אומרו (שמואל א' יג, יד) **"וַיִּצְוֵהוּ ה' לְנָגִיד עַל עַמּוֹ"** וכו', עכ"ל. וגם הרמב"ן רמז לזה בתירוץ השני, ע"ש. 4. כתב במעדני מלך בשם ר' לוי יצחק בנדר, וז"ל: דייקו אנשי שלומנו בזה, שלכאורה מה העבודה הזו למעט בכבוד עצמו, וכי מה לו לאדם ולכבוד כלל, עד שצריך למעט בכבודו, ויותר היה נראה לומר כי צריך כל אדם 'לבטל' כבוד עצמו (ולא רק למעט), ואמרו שעל כן נקט רבינו לשון זה, לרמוז, שענין זה להרבות בכבוד המקום תלוי במיעוט כבודו, ומיעוט כבודו היא עבודה תמידית בכל עת ורגע, שצריך כל ימי חייו להשתדל למעט עוד ועוד בכבודו, ולהרבות תמיד בכבוד המקום, ועל כן נקט 'למעט', כי תאווה זו מתגברת בכל רגע, על כן נקט למעט, והיינו למעט תמיד, עכ"ל.

5. פי', אפילו משה שהיה העניו מכל אדם, עתה ביום פטירתו שהוא עתיד לקבל את השער החמישים, וכמו דאיתא בהארז"ל (שער הליקוטים פ' ואתחנן, בפסוק ויתעבר בי), משה רבינו זכה לשער החמישים בפטירתו, וזהו שכתוב (דברים לד, א) **"וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעֲרַבַת מוֹאָב אֶל הַר נְבוֹ" - נ' בו, כי זכה לשער החמישים בפטירתו, ע"כ.**

לענין פני התפילה בהלכשה, בסיפורים יחד, שזה ענין אהבה ואחדות בשבתם יחד, עכ"ל.

201. במי הנחל ביאר על פי זה גם את הפסוק הבא, וז"ל: וזה שסיים הכתוב **"לְפָנַי ה' כִּי בָא לְשַׁפֵּט הָאָרֶץ"**, היינו בעת שהקב"ה שופט הארץ, אז על ידי התיקונים האלה שנזכרים בהתורה הזאת, הצדיקים יודעים אם הוא קודם גזר דין - ומתפללים תפילתם כסדר, או לאחר גזר דין - ומלבישין את תפילתם בסיפורים יחד.

1. תורה זו נאמרה בשבת תשובה שנת תקס"ג, וכמבואר בחיי מוהר"ן (אות ב'), וז"ל: **הַתּוֹרָה קְרָא אֶת יְהוֹשֻׁעַ** (בסימן ו), **אָמַר בְּשַׁבַּת תְּשׁוּבָה שְׁאַחַר רֵאשׁ הַשָּׁנָה**. (והספורים ששייכים לתורה זו, הובאו כל אחד במקומו).

2. כתב בביאור הלקוטים, וז"ל: **"קְרָא אֶת יְהוֹשֻׁעַ שְׁעָלָיו מִיֶּסֶד הַמַּאֲמָר, זֶה הַפְּסוּק הוּא בְּפִרְשַׁת וַיִּלָּךְ שְׁהִיָּתָה קְרִיאַת הַפְּרָשָׁה הַזֹּאת בְּשַׁבַּת פְּרִשַׁת שׁוֹבָה... וְהַפְּרוּשׁ לְכֻנְתָּ אֱלוֹל בְּפִרְשַׁת יוֹת לֹא גָלָה רַבְּנוּ ז"ל בְּעֵת אֲמִירַת תּוֹרָתוֹ בְּשַׁבַּת הַנִּלְ, אֲכַל אַחַר כֵּן בְּמוֹצָאֵי שַׁבַּת קִדְשׁ, הִרְאָה לְעֵינַי תְּלִמְדָיו פְּרוּשׁ הַפְּנִינֹת לְפִי הַנִּלְ, עכ"ל. וע' לקמן בסוף התורה מה שנעתיק בזה מחיי מוהר"ן.**

3. ראה כעין זה באור החיים הקדוש בפסוק, וז"ל:

פי מי שרודף אחר הכבוד אינו זוכה לכבוד אלקים, אלא לכבוד של מלכים, שנאמר בו (משלי כה, ב) "כבוד מלכים חקר דבר", והכל חוקרים אחריו ושואלים: מי הוא זה ואיזהו, שחוקרים לו כבוד הזה, וחוקרים עליו, שאומרים שאינו ראוי לכבוד הזה. אבל מי שבורח מן הכבוד,

עוטה אור

טובים⁶, וכשמבזים אותו שותק לבזויו⁷. וְהִתְרַבְּוּת⁸ בְּכָבוֹד הַמְּקוֹם⁹ - כלומר, ע"י שממעט בכבוד עצמו ממילא מתרבה כבוד המקום, כי הגאווה דוחקת כביכול את רגלי השכינה¹⁰, ואילו הענוה מרבה את מקום השכינה. ולמעשה, בכל פעם שמגיע לאדם כבוד, צריך הוא לעלות את הכבוד¹¹ ללמעלה¹². פי מי שרודף אחר הכבוד¹³ להנות ממנו¹⁴ אינו זוכה לְכָבוֹד אֱלֹקִים¹⁵ - אינו זוכה, שע"י מעשיו הטובים יתרבה כבוד ה' בעולם ויתכלל הוא בכבוד¹⁶, ואף נחשב הוא כעובד עבודה זרה¹⁷, אלא לְכָבוֹד שֶׁל מַלְאָכִים¹⁸ שהוא כל סוגי הכבוד של העולם הזה¹⁹, שלבסוף לא נשאר לו מהם כלום, וכמו שֶׁנֶּאֱמַר בו (משלי כה, ב): "כְּבוֹד מַלְאָכִים חָקַר דְּבָר", וְהַכֹּל - הֵינּוּ, בין בני אדם כאן למטה ובין מידת הדין מלמעלה²⁰ חֲקָרִים אַחֲרָיו²¹ וְשׁוֹאֲלִים: מִי הוּא זֶה וְאֵיזֶהוּ, שְׁחֹלְקִים לוֹ כְּבוֹד (מלכים) הַזֶּה, וְחֹלְקִים עָלָיו, שְׁאוֹמְרִים שְׁאִינוֹ רְאוּי לְכָבוֹד הַזֶּה, כי בודאי שהרודף אחר הכבוד אינו ראוי לכבוד כלל, גם לא לכבוד מלכים, שהרי הוא נחשב כעובד עבודה זרה²².

מקורות ועיונים

זֶה הַכְּבוֹד הֵיזָה אוֹתוֹ הַמְּאָמֵר, שְׁעַל יְדוֹ נִבְרָא חֶלֶק מֵהַבְּרִיאָה. וּבְנֻדָּאֵי לֹא פֶל אֲדָם זֹכֶה לָזֶה, לְהַרְגִישׁ בְּעֵצְמוֹ הַתְּגַלּוּת כְּבוֹד הַשָּׁם יְתִבְרַךְ. אֲבָל אֱלוֹ שְׁהִם בְּהִיכְלָא דְמִלְפָא, כְּשֵׁישׁ לְהֵם אֵיזָה כְּבוֹד, אֲזִי אֵין לִוְקָחִין לְעֵצְמָן כְּלָל מִן הַכְּבוֹד, רַק הֵם מְעַלִּין כְּלָל הַכְּבוֹד לְהַשָּׁם יְתִבְרַךְ, כְּדִי שִׁיתְגַּדֵּל וְיִתְעַלֶּה כְּבוֹדוֹ יְתִבְרַךְ, כְּדִי שִׁיְהִיָּה עַל יְדֵי זֶה תְּקוּן הָעוֹלָם וְכוּ', עכ"ל.
12. על פי לקוטי הלכות (ברכת הפירות ה, כב ד"ה ואז), וד"ל: צְרִיכִין לְכַרוֹת מִן הַכְּבוֹד, וְאֵז דְּנִקְא זֹכִינִן לְכַחֲנֵת 'כְּבוֹד אֱלֹקִים', הֵינּוּ שֶׁהַכְּבוֹד מְלָכִים נִכְלָל בְּכַחֲנֵת 'כְּבוֹד אֱלֹקִים'. פִּי בְּנֻדָּאֵי כְּלָל הַכְּבוֹד שֵׁישׁ לְאֵיזָה אֲדָם שְׁבַעוֹלָם הוּא בְּחִינַת 'כְּבוֹד מְלָכִים' שְׁהוּא כְּבוֹד עוֹלָם הֵזֶה וְכוּ'. אֲבָל כְּשֵׁעוֹשֶׂה 'תְּשׁוּבָה עַל תְּשׁוּבָה' בְּשִׁלְמוֹת (ענין זה מבואר לקמן באות ג) עַד שְׁזוֹכֶה לְכָבוֹד אֱלֹקִים, אֲזִי מְקַשֵּׁר 'כְּבוֹד מְלָכִים' בְּכָבוֹד אֱלֹקִים, פִּי מְקַשֵּׁר כְּבוֹד הָעוֹלָם הֵזֶה בְּכָבוֹד הָעוֹלָם הַבָּא, פִּי אֵינוֹ מְקַבֵּל הַכְּבוֹד בְּשִׁבִיל עוֹלָם הֵזֶה כְּלָל, רַק בְּשִׁבִיל ה' יְתִבְרַךְ לְבַד כְּדִי לְכַבֵּד ה' יְתִבְרַךְ בְּשָׁנֵי עוֹלָמוֹת, עכ"ל.
והעבודה למעשה היא, שאם מכבדים אותו מחמת שהוא תלמיד חכם, לא ירגיש הנאה מהכבוד, אלא יברר לעצמו באמת, שהכבוד שמכבדים אותו, אינו את ישותו, אלא את התורה שלמד, נמצא שהכבוד הוא לתורת ה'. וכן אם מכבדים את חכמתו עושרו

ולכן הוצרך להגיע למדרגה יותר גדולה בענוה, שהיא הביטול בתכלית הביטול ששייך, שאז יכול לזכות לשער החמשים דקדושה.
6. על פי מה שביאר ר' לוי יצחק בנדר (שיש"ק ח"ו אות ור"ג).
7. כן מתבאר מהמשך התורה, אות ב' והלאה. וכן כתב בבבאור הלכות (בד"ה כשישמע).
8. כמו שאמרו בגמ' ביומא (דף לה). שכל העולם לא נברא אלא לכבודו ית', דכתיב (ישעיה מג, ז) "כֹּל הַנִּבְרָא בְּשֵׁם יְתִבְרַךְ בְּרֵאתוֹ".
9. כעין זה במדרש (במדבר רבה ד, ט), וז"ל: אליהו אומר, כל המרבה כבוד שמים וממעט כבוד עצמו, כבוד שמים מתרבה וכבודו (לבסוף) מתרבה, וכל הממעט כבוד שמים ומרבה כבוד עצמו, כבוד שמים במקומו וכבודו מתמעט. (וע"ש שהביא כמה מעשים בזה).
10. ע' ברכות (סוף דף מג): 'המהלך בקומה זקופה אפילו ארבע אמות כאילו דוחק רגלי שכינה'. ובגמ' בסוטה (דף ה.) ובערכין (דף טו:), כל אדם שיש בו גסות הרוח, אומר הקב"ה אין אני והוא יכולין לדור בעולם, ע"כ.
11. כמבואר לקמן (תניינא, תורה ע"א), וז"ל: כְּשֶׁאֶחָד מֵיִשְׂרָאֵל זֹכֶה לְרֵאוּת בְּעֵצְמוֹ אֵיזָה הַתְּגַלּוּת הַכְּבוֹד, הֵנּוּ כְּשֵׁישׁ לוֹ אֵיזָה כְּבוֹד, אֲזִי הוּא צָרִיךְ לִידַע מֵאֵיזָה מְאָמֵר (מעשרה מאמרות) נִתְּנָה זֶה הַכְּבוֹד, אֲשֶׁר בְּשִׁבִיל

מקורות ועיונים

לְעֵתִיד לְהַפְלִל בְּכָבוֹד ה' בְּאַמְתּוֹ, בְּבַחֲנֵינָהּ (וְשִׁעֲנֵיהָ נח, ח): "כְּבוֹד ה' יִצְסָפֶךָ", בְּחֵינֵת (שְׂמוּאֵל א', ב, ל): "כִּי מְכַבְּדֵי אֲכַבְּדֶנּוּ" וְכו', שְׂאִין אָדָם זֹכֶה לָזֶה כִּי אִם כְּפִי מִה שְׂמֻכְבָּט לְכָבוֹד בְּאַמְתּוֹ לְגַמְרֵי, וּמִשְׁתַּדֵּל וּמִתְיַגַּע כֹּל יְמֵיו לְהַרְבּוֹת כְּבוֹד הַמְּקוֹם, שֶׁהוּא כְּבוֹד הַתּוֹרָה וְהַצְדִּיקִים הָאֲמִתִּיִּים, וְאִינוֹ חוֹשֵׁשׁ עַל כְּבוֹד עַצְמוֹ כְּלָל וְכו', בְּמִבְאֵר בְּמְקוֹם אַחַר (בְּתוֹרַת דִּידן).

17. כְּמוֹ שְׂבִיאר בְּלִקוּטֵי הַלְכוּת (י"ד ח"א תְּעוֹבוֹת ב, ב), וז"ל: וְזֶה בְּחֵינֵת כֹּל הַרְוֵף אַחַר הַכְּבוֹד, הַכְּבוֹד בּוֹרֵחַ מִמֶּנּוּ, כִּי הַרְוֵף אַחַר הַכְּבוֹד זֶה בְּחֵינֵת עֲבוּדָה יְנָה, כִּי כָּל הַמִּתְנַגֵּה, כְּאֵלוֹ עוֹבֵד עֲבוּדָה זְרָה (כְּמוֹ שְׂאֵמֶר רַ"ל בְּסוּטָה דף ע"ד). וְעַל כֵּן כֹּל מִה שְׂרוֹדֵף בְּיִתְרֵי אַחַר כְּבוֹד עַצְמוֹ, שֶׁהוּא בְּחֵינֵת עֲבוּדָה יְנָה, הַכְּבוֹד בּוֹרֵחַ מִמֶּנּוּ, כִּי הַכְּבוֹד דְּקִדְשָׁה (כְּבוֹד אֱלֹהִים) בּוֹרֵחַ וּמִסְתַּלֵּק מִמֶּנּוּ, כִּי אִינוֹ מְקַבֵּל תְּחִילַת מְכָבוֹד דְּקִדְשָׁה. בְּבַחֲנֵינָהּ (ישעיה מ"ב, ח) "וּכְבוֹדֵי לְאַחַר לֹא אֶתֵּן".

18. רְבִינוּ מְבַאֵר אֶת הַגֵּמ', שֶׁמֶה שְׂאֵמֶרָה שֶׁהַרְוֵף אַחַר הַגְּדוּלָה וְהַכְּבוֹד הֵם בּוֹרְחִים מִמֶּנּוּ, הַכוּוֹנָה שֶׁהַכְּבוֹד הָאֲמִיתִי שֶׁהוּא 'כְּבוֹד' אֱלֹהִים' הוּא זֶה שְׂבוֹרַח מִמֶּנּוּ. [וְבוֹזָה מִיּוֹשֵׁב מִה שְׂאֵנוּ רּוֹאִים כְּמֵה פְעֻמִּים בְּעוֹלָם אֲנָשִׁים, שְׂרוּדִפִּים אַחַר הַכְּבוֹד, וְגַם מִשִּׁיגִים אוֹתוֹ, אֲכֵן לֹא הִשִּׁיגוּ 'כְּבוֹד אֱלֹהִים' אֲלֵא רַק 'כְּבוֹד מַלְכִים'. וּבְאֵמֶת, רּוֹאִים זֹאת בְּחוֹשׁ, אִיךְ שְׂאֲנָשִׁים אַחֵרִים תְּמִיד חוֹקְרִים אַחַר כְּבוֹדָן, לְרֹאוֹת הָאֵם הֵם רּוֹאִיִּים לְכְבוֹד זֶה אוֹ לֹא, וּמִנְסִים לְהַשְׁפִּילֵם וְלְהוֹרִידֵם מִהַכְּבוֹד שִׁישׁ לְהֵם].

19. כְּמִבּוֹאֵר בְּלִקוּטֵי הַלְכוּת (בְּרַכַּת הַפִּירִיּוֹת) שֶׁהוֹעֵתֵק לְעֵיל.

20. אִמְרוֹ אֲנָשִׁי שְׂלוֹמֵנוּ: מִה שְׂאֵמֶר הַפֶּל חוֹקְרִים, הַכְּנֻנָה גַם לְמִטָּה כָּאֵן בְּעוֹלָם הַזֶּה, וּבְעֵקֶר וּבְיִתְרֵי, שְׂשׂוֹאֲלִים בְּשִׂמְרֵם אִם הוּא רְאוּי לְכָבוֹד הַזֶּה אִם לֹאוֹ. (שִׁישׁ"ק ח"ו רנ"ב).

21. כְּתַב בְּלִקוּטֵי הַלְכוּת (ח"מ ח"ב הַלְכוּת אֲפּוֹטְרוֹפּוֹס א, ב), וז"ל: 'כְּבוֹד מְלָכִים' וְכו' בְּחֵינֵת 'דִּינָא דְּמַלְכוּתָא', וְהַכְּבוֹד בְּעַצְמוֹ הוּא דֵּן הַדִּין, כְּמוֹ שְׂכַתְּבֵי רַבְנֵינוּ (תּוֹרָה קל"א), וּמֵאַחַר שְׂעִדִּין לֹא זָכָה לְבַחֲנֵינָהּ "כְּבוֹד אֱלֹקִים הַסֵּתֵר דְּבָר", עַל כֵּן הַפֶּל חוֹקְרִין עֲלָיו, כִּי הוּא תְּמִיד עַל הַמְּשַׁקֵּל עַל פִּי דִּין, בְּבַחֲנֵינָהּ (וּיקָרָא יט, לו) "מֵאַזְנֵי צְדָק", כְּמוֹ שְׂכַתְּבֵי רַבְנֵינוּ (שם).

22. כְּמוֹ שֶׁהוֹעֵתֵקֵנוּ לְעֵיל אֶת דְּבָרֵי הַלְקוּטֵי הַלְכוּת (הַלְכוּת תְּעוֹבוֹת).

וּגְבוּרָתוֹ, ג"כ יִדְחָה כֹּל הַנָּאָה מִעַצְמוֹ, עַד שִׁיתְבַּרְר לּוֹ בְּאֵמֶת וּבְתַמִּים, שְׂאִין כֹּל מִיְדוֹת אֵלוֹ שְׂלוֹ, אֲלֵא הַכֹּל שֶׁל ה' יִת' שְׂנַתְנֵם לוֹ, וְלִכְנֵן הַכְּבוֹד בְּאֵמֶת הוּא לְה' יִת' שֶׁהִשְׁפִּיעַ שְׂפַע כֹּזֶה בְּעוֹלָם, וַיִּתֵּן תּוֹרָה לְה' יִת' שִׁזִּיכְהוּ בְּמַתְנוֹת אֵלוֹ. (וּלְמַדְרוֹגַת אֵלוֹ אֲפִשֶׁר לְהַגִּיעַ, ע"י עֲבוֹדַת הַהַתְבוֹדָדוֹת, שִׁישְׁנָן לְעַצְמוֹ דְּבָרִים אֵלוֹ, אִין סְפוֹר פְּעֻמִּים, עַד שִׁיבְלַעְו הֵיטֵב בְּמוֹחוֹ, וְאִזּוֹ, כְּשִׁיגִיעֵנוּ הַכְּבוֹד יִמָּאֵס בּוֹ לְקַחְתּוֹ לְעַצְמוֹ, וַיַּעֲלֵהוּ לְמַלְךְ הַכְּבוֹד, וְזוֹ בְּחֵינֵת 'בִּיטוּל' הַיִּשּׁוֹת הַעַצְמִית. וּבְפִרְטֵי יִשְׁנָן אֶת הַפְּסוּק [מְשַׁלֵּי טז, ה] "תּוֹעֵבַת ה' כָּל זָכָה לְב"). עַל פִּי בְּאֵבִי הַנַּחֵל.

13. בְּגִמ' בְּעִירוּבִין (דף י"ג), מוּבָא: כֹּל הַמְּשַׁפִּיל עַצְמוֹ הַקְּב"ה מִגְּבִיּהוּ, וְכֹל הַמַּגְבִּיּהַ עַצְמוֹ הַקְּב"ה מִשְׁפִּילוֹ. כֹּל הַמַּחְזֵר עַל הַגְּדוּלָה - גְּדוּלָה בּוֹרַחַת מִמֶּנּוּ, וְכֹל הַבוֹרַח מִן הַגְּדוּלָה - גְּדוּלָה מַחְזֵרַת אַחֵרָיו. וּבְמַדְרָשׁ תְּנַחוּמָא (וּיקָרָא ג'), מוּבָא: 'כֹּל מִי שְׂרוּדֵף אַחַר שְׂרָרָה - שְׂרָרָה בְּרַחַת מִמֶּנּוּ, וְכֹל מִי שְׂבוֹרַח מִשְׂרָרָה - שְׂרָרָה רוֹדֶפֶת אַחֵרָיו', ע"כ.

14. שְׂאִז אֲפִילוֹ אִם לּוֹמֵד תּוֹרָה וְעוֹשֶׂה מְעֻשִׁים טוֹבִים וּמְקִיִּים מְצוּוֹת, אֲבֵל כּוּוֹנָתוֹ כְּדִי לְהַנּוֹת מִהַכְּבוֹד שִׁינַחַל בְּעַשְׂיִיתָם, (וּבְאֵמֶת זֶה טַעַם רּוֹב בְּנֵי אָדָם בִּתְחַת מוֹדַע' שְׂלֵהֵם, לְעַשׂוֹת כֹּל דְּבַר בְּשִׁבִּיל כְּבוֹד עַצְמָן וְלְהַתְעַנֵּג מִזֶּה, וְצִרִיךְ לְעַבּוֹד הַרְבֵּה מְאֹד כְּדִי לְבַטֵּל בְּאֵמֶת אֶת עַצְמוֹ כֹּל כֵּן, עַד שִׁזִּיכָה לְעַשׂוֹת שְׂלֵא לְכַבּוֹד), זֶהוּ בְּכֹלל 'רוֹדֵף אַחַר הַכְּבוֹד', וְאִינוֹ מִשִּׁיג אִז 'כְּבוֹד אֱלֹהִים' - הֵינִינוּ, שְׂאִין כְּבוֹד ה' יִת' מִתְרַבֵּה עַל יְדוֹ בְּעוֹלָם, אֲלֵא לְהִיפֵךְ מִשִּׁיג רַק 'כְּבוֹד מַלְכִים', שֶׁהוּא בְּאֵמֶת אִינוֹ כְּבוֹד כִּי הַכֹּל חוֹקְרִים אַחֵרָיו אִם מִגִּיעַ לוֹ כְּבוֹד זֶה.

15. גַּם עֵינִין זֶה מוֹזְכָּר בְּפְסוּק שִׁיבִיא בְּסִמּוּךְ (מְשַׁלֵּי כה, ב) "כְּבֹד אֱלֹהִים הַסֵּתֵר דְּבָר וּכְבוֹד מְלָכִים חָקֵר דְּבָר". וּבְפִשְׁט הַפְּסוּק פִּירְשׁוּ: "כְּבֹד אֱלֹהִים הַסֵּתֵר דְּבָר" - כְּגוֹן, מְעַשֶׂה מְרַכְבָּה וּמְעַשֶׂה בְּרֵאשִׁית, ע"כ. וּפִירוּשׁוֹ עַל פִּי הַמְּבּוֹאֵר בְּחַגִּיגָה (דף י"א), שְׂאֵסוֹר לְלַמּוֹד בְּרַבִּים סוּדוֹת אֵלוֹ, מַחְמַת "כְּבֹד אֱלֹהִים הַסֵּתֵר דְּבָר".

16. כְּמִבּוֹאֵר בְּלִקוּטֵי הַלְכוּת (תְּפִילָה ד, ג), וז"ל: עֵקֶר הַתְּפִלָּתִית שֶׁל הַבְּרִיאָה הוּא רַק כְּבוֹד הַשֵּׁם יִתְבַּרְךָ וְתוֹרָתוֹ וְצְדִיקָיו הָאֲמִתִּיִּים, שְׂאִי אֲפִשֶׁר לְזַכּוֹת לָזֶה כִּי אִם בְּשִׂמְעוּטֵינִי בְּכָבוֹד עַצְמוֹ לְגַמְרֵי, וּבּוֹרְחִים מִן הַכְּבוֹד לְגַמְרֵי בְּאַמְתּוֹ, וַיּוֹדַעִין פְּחִיתוּתוֹ וְשְׂפִלוּתוֹ, וְהוּא "נִבְּחָה בְּעֵינָיו נִמָּאֵס וְאֵת יְרֵאָה ה' יְכַבֵּד" (תְּהִלִּים טו, ד), אִזּוֹ דִּיקָא יְזָכָה לְהַגִּיעַ אֶל הַתְּפִלָּתִית הָאֲמִיתִית

שְׁמִמְעֵט בְּכָבוֹד עֲצָמוֹ וּמְרַבָּה בְּכָבוֹד הַמְּקוֹם, אֲזִי הוּא זוֹכֵה לְכָבוֹד אֱלֹהִים, וְאִז אִין בְּנֵי אָדָם
הוֹקְרִים עַל כְּבוֹדוֹ אִם הוּא רְאוּי אִם לֹא, וְעֲלִיו נֶאֱמָר (ש) "כְּבוֹד אֱלֹהִים הַסֵּתֵר דְּבָר", כִּי אֲסוּר
לְחַקֵּר עַל הַכְּבוֹד הַזֶּה.

**ב. וְאִי אֶפְשָׁר לְזַכּוֹת לְכָבוֹד הַזֶּה, אֲלֵא עַל יְדֵי תְּשׁוּבָה. וְעַקֵּר הַתְּשׁוּבָה, כְּשִׁישְׁמַע בְּזִיוְנוֹ – יוֹדֵם
וְיִשְׁתַּק.**

עוֹטָה אֹדֶר

אָבֵל מִי שְׁבֹרַח מִן הַכְּבוֹד, הֵינּוּ שְׁמִמְעֵט בְּכָבוֹד עֲצָמוֹ, שְׂאִינוּ לּוֹקֵחַ מֵאוּמָה מֵהַכְּבוֹד עַל מַעֲשֵׂיו
לְעַצְמוֹ, וְעִסוּק כָּל הַזְּמַן בַּתְּשׁוּבָה וְחִרְטָה עַל מַה שֶּׁעָשָׂה שְׂלֵא כְּהוֹגֵן, וּמִבּוֹזָה אֶת עֲצָמוֹ וּמִמְעֵט אֶת כְּבוֹדוֹ²³,
וּמְרַבָּה בְּכָבוֹד הַמְּקוֹם – כִּי מַעֲלָה אֶת כָּל הַכְּבוֹד שֶׁמִּקְבֵּל כְּלָפִי מַעֲלָה²⁴, וְכֵּן ל', אֲזִי הוּא זוֹכֵה לְכָבוֹד
אֱלֹהִים, לְהִיּוֹת בְּטַל אֵל ה' וְאִז הַקְּב"ה מִשְׁפִּיעַ עֲלָיו מְכַבְּדוֹ, בְּבַחֲנִית (שְׂמוּאֵל א' ב, ל) "כִּי מְכַבְּדֵי אֲכַבְּדֵם"²⁵
וְהוּא בַּחֲנִית הָאָרֶת 'סְפִירַת הַכֶּתֶר', שֶׁמִּשְׁשָׁם בֵּא הַכְּבוֹד²⁶, וְאִז אִין בְּנֵי אָדָם הוֹקְרִים עַל כְּבוֹדוֹ, אִם
הוּא רְאוּי אִם לֹא, כִּי מִי שְׂלוֹקֵחַ לְעַצְמוֹ כְּבוֹד מַלְכִים, אִז סְפִירַת הַמַּלְכוּת, שֶׁהִיא 'דִּינָא דְּמַלְכוּתָא דִּינָא',
דְּנָה אוֹתוֹ²⁷, וְכַבִּיכּוֹל נּוֹתֵנָת בְּלֵב בְּנֵי אָדָם לְחַקֵּר אַחֲרָיו הָאֵם מַגִּיעַ לוֹ כְּבוֹד. אֲבָל אִם זָכָה לְכָבוֹד אֱלֹהִים'
שֶׁהוּא בַּחֲנִית הָאָרֶת 'סְפִירַת הַכֶּתֶר', וְעֲלִיו נֶאֱמָר (ש) "כְּבוֹד אֱלֹהִים הַסֵּתֵר דְּבָר" – כִּי מַכִּיּוֹן שֶׁהוּא
נִכְלָל בְּכָבוֹד שֶׁל מַעֲלָה, דִּין כְּבוֹדוֹ הוּא כְּדִין כְּבוֹד אֱלֹהִים, שֶׁצָּרִיךְ לְהַסְתִּיר אֶת הַכְּבוֹד וְלֹא לְחַקֵּר אַחֲרָיו,
כִּי אֲסוּר לְחַקֵּר עַל הַכְּבוֹד הַזֶּה – הֵינּוּ, עַל 'כְּבוֹד אֱלֹהִים, כִּי אֲנוּ בְּנֵי אָדָם גְּשָׁמִים אִין אֲנַחְנוּ יוֹכֵלִים
לְהַשִּׁיג בְּשַׁכְּלָנוּ מַה הוּא 'כְּבוֹד אֱלֹהִים', וְאִם נַחְקוֹר אַחֲרָיו נִבּוֹא לְהַגְשָׁמָה²⁸ חָס וְשָׁלוֹם, לִכֵּן בּוֹדָאֵי שְׂאִין
בְּנֵי אָדָם רְשָׁאִים לְחַקֵּר עַל כְּבוֹדוֹ, אִם מַגִּיעַ לוֹ הַכְּבוֹד אוֹ לֹא. [נְרַבִּינוּ מַחֲדָשׁ, שְׂגָם אִם תַּחְקוֹר אַחֵר הַצַּדִּיק
הַזּוֹכֵה לְכָבוֹד אֱלֹהִים, הִרִי אֶתְּךָ פּוֹגַע בְּכָבוֹד אֱלֹהִים, שֶׁכֵּן הוּא מִיעֵט בְּכָבוֹד עֲצָמוֹ, וְכָל הַכְּבוֹד שִׁישׁ לוֹ
הוּא רַק כְּבוֹד אֱלֹהִים].

לאחר שביאר, שצריך כל אדם למעט בכבוד עצמו, עד שיזכה לכבוד אלהים, שהוא הארת הכתר, יבאר עתה, כיצד
הדרך למעט בכבוד עצמו, והוא על ידי שיבזה את עצמו בעשיית התשובה, עד שירגיש בעצמו את בחינת השפעת
שם אהיה שהוא הארת הכתר.

**ב. וְאִי אֶפְשָׁר לְזַכּוֹת לְכָבוֹד הַזֶּה – לְכָבוֹד אֱלֹהִים, שֶׁהוּא הָאָרֶת סְפִירַת הַכֶּתֶר אֲלֵא כְּשׁוֹכֵחַ לְהַתְּבַטֵּל
וְלְהַכֵּלל בְּכָבוֹדוֹ ית', אֲלֵא עַל יְדֵי תְּשׁוּבָה, (שֶׁהִיא בְּשֵׁם אֱהִי"ה שֶׁבְּסְפִירַת הַכֶּתֶר), וְעַקֵּר הַתְּשׁוּבָה²⁹ הוּא
כְּשִׁישְׁמַע בְּזִיוְנוֹ יוֹדֵם וְיִשְׁתַּק³⁰ – כְּשֶׁאֲנָשִׁים אַחֲרִים מְבִזִּים אוֹתוֹ וַיִּשְׁתַּק וַיִּקְבֵּל זֹאת בְּאִהְבָה, כִּי עִי"ז
יִמְעַט בְּכָבוֹד עֲצָמוֹ³¹, וְרַק אוֹ יוֹכֵל לְשׁוֹב בַּתְּשׁוּבָה³². וּבְעִיקָר³³, שִׁדוּם וַיִּשְׁתַּק כְּשֶׁמְבִזָּה אֶת עֲצָמוֹ בְּשַׁעַה**

מְקוֹרוֹת וְעִוּוִינִים

23. על פי מי הנחל.
24. על פי באבי הנחל.
25. על פי הלקוטי הלכות (הלכות תפילה הנ"ל),
פרפראות לחכמה (אות א'), וביאור הלקוטים.
26. כמבואר לקמן באות ב'.
27. כמו שנכתב בלקוטי הלכות (הלכות אפטרופוס)
המועק לעיל.
28. וכמו שאמרו בגמ' בחגיגה (דף יג.), על דברים
רוחניים שאין לנו בהם השגה (כגון בענין הרקיע, שמעל
- לראשי החיות, ע"ש). במופלא ממך אל תדרוש ובמקושה
ממך אל תחקור, במה שהורשית התבונן, אין לך עסק
בנסתרות, ע"כ. הרי, שאסור לחקור אחר כבוד ה', כי
מכיון שכלי השכל והמחשבה שלנו הם גשמיים, הרי,
שמיד נדמה את זה לאיזו השגה הקרובה לבני אדם,
ונמצא, שאנחנו מייחסים לה' ית' הנהגת בני אדם,
וזהו כפירה גמורה. לכן, אסור לחקור על כבוד ה',
ועל כבוד הצדיקים הנכללים בכח ביטולם בכבוד ה'
ית'.

מקורות ועיונים

כמו שנתבאר, שיתוודה על חטאיו, וכשמסדר כנגד עיניו את חטאיו המרובים ופגמיו העצומים, ירגיש את האמת, שהוא האדם הכי שפל וגרוע שרק אפשר לעלות בדעתו, וא"כ, איך יתכן שירדוף אחר כבוד, ושיצר לו כשמבזים אותו ואינו שותק להם. נמצא, שכל מי שעדיין שייך לכבוד מלכים, ולא ממעט בכבודו, אין הוא שייך בכלל לעבודת התשובה, ואין הוא יכול להתחיל בעבודת השגת כבוד אלהים, עד שיקדים עבודה זו למעט בכבוד עצמו להיות אין, ולשתוק למחרפיו ולמבזיו.

33. על פי ביאור הלקוטים (כד"ה ויש להתפלא), שהקשה כיצד יתכן, שעיקר התשובה הוא לשמוע את בזיונו מאחרים ולשתוק להם, דא"כ קשה בתרתי: א) איך נעלם עד עתה מכל הדורות הסוד הזה, שעיקר התשובה היא הדמימה על הבזיונות, שהרי חיוב התשובה, מופיע כבר בתורה ע"י משה רבינו, ואיך עד עתה לא עשו (כל הדורות) עיקר התשובה, כי לא מצאנו לכאורה שכתוב באיזה מקום, שזהו עיקר התשובה כמו שכתב רבינו כאן. ב) איך יתכן שהתשובה תהיה תלויה באדם אחר, ולא בחוטא עצמו, וכי אם לא יזדמן אחר שיבזה את החוטא, לא יוכל לעשות תשובה ויהיה מעוכב ממנה עד שיקבל בזיונות, אפילו שהתעורר בעצמו והזדרז לתקן את חטאיו? [ויש להוסיף ולהקשות, שהרי לבנות בני אדם היא עבירה, ואיך יתכן שרק על ידי זה שהשני יעבור עבירה, יהיה לחוטא תיקון ותשובה].

ולכן, על כרחך שאף שהדברים הם גם כפשוטם, ובשמיעת בזיונות ושתיקה ודמימה להם, יש בזה עיקר התשובה, כמו שביארנו, שעיי"ז זוכה למעט בכבוד עצמו, שהוא התנאי הראשוני של התשובה. מ"מ עיקר התשובה, הוא מה שהאדם מבזה את עצמו בוידי שיעשה. ובזה מיושבים כל הקושיות הנ"ל, כי מצות הוידי כבר כתובה בתורה, אלא שכאן בתורה זו מלמד אותנו רבינו את הדרך הנכונה איך עושים אותה, והוא שיבזה את עצמו וידום וישתוק לבזוי עצמו ולא יתרחק את עצמו וכנ"ל. גם ענין זה, שהוא מבזה את עצמו, הוא באמת תלוי רק בחוטא עצמו, המתעורר לעשות תשובה ולא באחרים. ולענין זה הביא ביאור הלקוטים את דברי מוהרנ"ת שנעתיק בסמוך.

29. לכאורה תמוה, הרי, עיקרי התשובה שביארם הרמב"ם (הלכות תשובה ב, ב), הם שלושה: עזיבת החטא, וידי וקבלה לעתיד. ומהיכן לנו שהבושה והבזיון הם עיקר התשובה? ולכאורה, הם רק מכלל הייסורים שמקבל החוטא לכפרת עונו (ובסמוך נוסף עוד קושיות). אכן, כפי שנבאר בסמוך, שהבזיונות המבוארים כאן, עיקרן הוא מה שהאדם מבזה את עצמו, כשעושה וידי ואומר 'אשמנו, בגדנו, גזלנו' וכו', ומתכוון היטב בתיבות שהוא אומר, אזי אין ביזוי גדול מזה, כי הנה אומר שהוא האשם בכל העבירות שעשה, ושהוא 'בוגד' בהקב"ה, כי הקב"ה נתן לו כח וחיות, והוא השתמש בכח זה לבגוד ולעשות היפך רצון ה'. וכן בכל תיבה ותיבה, כשמתבונן בה, אין בזיון גדול מזה. ועל הבזיון הזה צריך לידום ולשתוק, היינו, שלא לתרץ את עצמו בשום תירוצ, שאין הוא אשם בעבירות שעשה כי אם אחרים, או המציאות ודוחק הפרנסה וכו', ככלל התרוצים הנמצאים עמוק עמוק בדעת האדם, כי דבר זה נקרא, שאינו שומע בזיונו שמבזה את עצמו ודומם ושותק, אלא הוא עונה על הבזיונות כמה מיני תרוצים. ובה מובן, מדוע ענין זה הוא עיקר התשובה, כי הוא שלמות הוידי האמיתי שמבזה את עצמו ושותק לבזיון שמבזה את עצמו. כי במצות התשובה, מנה הרמב"ם (תשובה א, א, וע' מנחת חינוך מצוה שס"ד) את הוידי (וכפי שנתבאר, שוידי הוא לשמוע בזיונו ולידום ולשתוק). ובאמת, עזיבת החטא וקבלה לעתיד, הם הכשר הוידי, כי איך אפשר להתוודות ולהתחרט על החטא ולבזות את עצמו, אם עדיין לא עזב את החטא, או שלא קיבל על עצמו לעתיד שלא יעשהו, והוא כטובל ושרץ בידו.

30. אפילו שאין הבזיון נכון וצודק, ויש לו להשיב ולנקות את עצמו מבזיון זה, בכל אופן ישמע בזיונו וידום וישתוק למחרפיו.

31. כתב בביאור הלקוטים, שבזה משלים את מיעוט כבוד עצמו, שלא רק שאינו רוצה בכבוד להתכבד מזולתו, אלא גם אם זולתו מבזה ומחרף אותו, יהיה מן השומעים חרפתם ואינם משיבים, עכ"ד.

32. כי כל זמן שהאדם מכובד בעיני עצמו, ובפרט אם רודף אחר הכבוד, עדיין הוא אינו נוגע ולא פוגע בעבודת התשובה, כי עיקר התשובה, הוא

כי לית כבוד בלא כ"ף (וזהר פינתס ח"ג דף תנה), והכ"ף הוא 'בְּתָר' (שם ובתיקונים דף ח), בְּחִינַת 'אַהֲיָה', בְּחִינַת תְּשׁוּבָה, כי 'אַהֲיָה' – דָּא אָנָּא זְמַיִן לְמַהוּי. הֵינּוּ קִדְּם הַתְּשׁוּבָה, עֲרִינְ אֵינן לֹא הוּיָה, כְּאֵילוּ עֲרִינְ לֹא נִתְהַוָּה בְּעוֹלָם, כִּי טוֹב לֹא שָׁלָא נִבְרָא מִשְׁנִבְרָא (ע' עירובין יג), וְכִשְׁבָּא לְטַהַר אֶת עַצְמוֹ

עוטה אור

שעושה וידוי ומוכיר את חטאיו³⁴, היינו שלא ית'רן את עצמו שאינו אשם על מה שחטא וכדומה, אלא ישתוק וידום מרוב הבושה³⁵ מחטאיו, עד שיאדימו פניו³⁶.

ימשיך לבאה, מדוע הזכירה בכבוד אלהים³⁷, שהיא בחינת 'ספירת הכתר', שייכת רק ע"י עיקר התשובה, שהיא שמייעת בזיונו וידום וישתוק.

ועל ידי, שממעט בכבוד עצמו בשמיעת בזיונו, בזה עצמו מתרבה כבוד המקום, כי לית כבוד אמיתי בלא כ"ף – כ' כפופה הרומזת על שפלות האדם וכבוד אלהים³⁷, והכ"ף הוא בְּתָר³⁸, האות כ' שבמילת 'כבוד' רומזת על ספירת ה'כתר'³⁹, שהיא בחינת הכבוד העליון של הקב"ה, בְּחִינַת שם 'אַהֲיָה'⁴⁰ שהוא שם ספירת ה'כתר'⁴¹, כי כל שם משמותיו של הקב"ה, מכוון כנגד ספירה אחת מעשר הספירות. ושם 'אהיה' הוא בְּחִינַת תְּשׁוּבָה, כי תיבת 'אַהֲיָה' – דָּא (פירושה) 'אָנָּא זְמַיִן לְמַהוּי'⁴² – 'אני מזמין ומכין את עצמי להיות'⁴³, ופירושו, שרק עתה שעשה תשובה יש לאדם הויה בעולם, ונחשב שנברא. הֵינּוּ, כי קוֹדְּם הַתְּשׁוּבָה, עֲרִינְ אֵינן לֹא הוּיָה⁴⁴, כְּאֵילוּ עֲרִינְ לֹא נִתְהַוָּה בְּעוֹלָם⁴⁵, כי אמרו חז"ל (עירובין יג) על

מקורות ועיונים

יְדִי זֶה בְּעַצְמוֹ אֲנִי מִתְקַנֵּין הַדְּבָר, וְזוֹכִין לְפַתַּח פֶּה וּלְדַבֵּר, בְּבְחִינַת (תהלים נח, ב): "הָאֲמֵן אֵלֶם צִדְקַתְּ דְּדַבְרוּן", הֵינּוּ כְּשֶׁאֲמֵן וְאֵתָּה שְׁהוּא אֵלֶם, כִּי אֵינן לֹא פֶה לְדַבֵּר, אֲזִי 'צִדְקַתְּ דְּדַבְרוּן', אֲזִי יִפְתַּח פִּי וַיְדַבֵּר, כִּי הֵשֵׁם יִתְבַּרַךְ מִקֵּיָם (משלי לא, ח): "פִּתַּח פִּיךָ לְאֵלֶם". זֶה בְּחִינַת (שמות ד, יא): "מִי שֶׁם פֶּה לְאֵדָם אוֹ מִי יֵשׁוּם אֵלֶם", 'אֵלֶם' דִּיקָא, הֵינּוּ מִי שֶׁמְשִׁים עַצְמוֹ כְּאֵלֶם, כִּי עַל יְדֵי הַשְּׁתִיקָה וְהַבּוּשָׁה, שְׁהִיא שְׁפִיכוּת דְּמִים (כדלקמן), עַל יְדֵי זֶה נִתְתַּקֵּן אַחֲרָיָהּ, שְׁהוּא גְּמַטְרִיא ד'ם וְנִעְשָׂה מִמֶּנּוּ דוּם לְה' וְכו', (כל זה מבואר בסמוך). וְעַל יְדֵי זֶה נִעְשָׂה בְּחִינַת 'אֵדָם', וְגִדְרָה הָאֵדָם הוּא מְדַבֵּר. נִמְצָא, שְׁעַל יְדֵי זֶה בְּעַצְמוֹ יוֹצֵא מִבְּחִינַת בְּהֵמָה לְבְּחִינַת אָדָם מְדַבֵּר, עכ"ל.

עוד כתב שם: שִׁישׁ שְׁנֵי מִינֵי שְׁתִיקוֹת, יֵשׁ שְׁתִיקָה מִחֵמַת שְׁאִינוּ יְכוֹל לְדַבֵּר, דְּהֵינּוּ מִחֵמַת בּוּשָׁה מִחֻטְאֵי שְׁאִין לֹא פֶה לְדַבֵּר, וְאֵף שְׁנֵי תְּקוּנָה, עִם כָּל זֶה עֲקַר תְּקוּנָה הוּא הַדְּבָר, דְּהֵינּוּ שְׁעַל יְדֵי זֶה (ע"י השתיקה הבאה מבושה), זוֹכֶה שְׁיֵהִיָּה לֹא פֶה לְדַבֵּר. כִּי בְּנִדְאֵי אֵינִי מַעֲלָה שְׁיִשְׂאָר הָאֵדָם בְּשְׁתִיקָה חֵס וְשְׁלוֹם, רַק עֲקַר תְּקוּנָה שְׁיִזְכֶּה לְדַבֵּר בְּתוֹרָה וְתַפְלָה, כְּמוֹ שְׁכָתוּב (הושע יד, ג) "קָחוּ עִמְכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֵל ה'". אֲבָל אַחַר כֵּן כְּשׁוֹזְכֶה לְשִׁלְמוֹת הַדְּבָר, אֲזִי תְּכִלִית הַשְּׁלָמוֹת,

34. כן פירש בביאור הלקוטים (כד"ה ואולם), וז"ל: ואולם כפי ביאור מוהר"נ"ת ז"ל בדבריו הקדושים (בהלכות שבת ז, מה), תבין מרחוק שזה דבר הכתוב (ויקרא כו, מ) "וְהִתְדוּ אֶת עֵצֵם", וכן חיוב הווידוי ביום התשובה והכפורים, שכל פירוש הוידוי הוא, שהאדם יבזה ויחרף את עצמו, ויבוש ויתבייש לפני השם יתברך בהתוודותו חטאתי עויתי וכו', עד שבאמת יהיה נשפך דמו בקרבו וכו', עכ"ל. וְלִשׁוֹן הַלְקוּטֵי הַלְכוֹת (שם) שְׁנִרְאָה שְׁנִתְכוּן אֵלָיו: עֲקַר הַתְּשׁוּבָה הוּא כְּשִׁישְׁמַע בְּזִיוְנוּ יָדָם וַיִּשְׁתַּק וַיִּקְרַם דָּם לְה' וְכו', וּבְכָל זֶה הוּא גַם כֵּן מִה שְׁצָרִיף לְסָבֵל בְּזִיוְנוֹת וְשְׁפִיכוֹת דְּמִים מִעַצְמוֹ, בְּבְחִינַת (תהלים טו, כא) "חֲרַפְּהָ שְׁבָרָה לְבִי" וְכו', כִּי צָרִיף לְהַתְּבַיֵּשׁ בְּעַצְמוֹ מַעֲוֹנוֹתָיו וּפְגָמָיו, עַד שְׁיֵהִיָּה נִשְׁפָּךְ דְּמָיו בְּקַרְבוֹ, וְכִמוֹ שְׁאָמְרוּ בַּז"ל (ברכות יב,): 'כָּל הָעוֹבֵר עַבְרָה וּמִתְבַּיֵּשׁ בָּהּ מוֹחֲלִין לֹא עַל כָּל עוֹנוֹתָיו'.

35. כתב בלקוטי הלכות (ספירת העומר א, ב), וז"ל: בְּחִינַת בּוּשָׁה, בְּחִינַת דְּמִימָה וְשְׁתִיקָה וְכו', כִּי אֲנִי מְדַמֵּין עַצְמִינִי לְבְּהֵמָה, כִּי אֵינן לִנְיָ פֶה לְדַבֵּר וְכו' (וזהר משפטים ח"ב ק"ט), וְזֶה עֲקַר הַתְּשׁוּבָה, כְּמוֹ שְׁכָתוּב (זרמ"ג, כה): "נִשְׁכַּבְּהָ בְּשִׁתְנוֹ" וְכו'. שְׁאֲנִי מְבַקְשִׁין אֲזִי שְׁיִתֵּן לִנְיָ פֶה לְדַבֵּר, כִּי אֲנִי עֲכָשִׁיו בְּבְהֵמָה, וְעַל

מקורות ועיונים

ספה לא פחות מעשור וכו'. ולא למעלה מעשרים, שהיא אות כ', כתר עליון, שלא שולטת בו עין. כבוד עליון, עליו אמר משה "הראני נא את כבודך". והשיב לו הקב"ה "לא תוכל לראות את פניי", ואין כבוד בלי אות כ'.

40. הנזכר בכתוב (שמות ג', יד) "ויאמר אליהם אל משה אהיה אשר אהיה ויאמר כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם".

41. תקוני זוהר (תיקון ע' דף קלא,): "וזה"ל: רישא (הכתר) איהו פנויני דשם אהיה וכו', וביה שאלין מלאכין (ובשם אהיה שואלים המלאכים 'איה מקום כבודו להעריצו', איה' רשים ב'אהיה', ותמן בשם זה אותיות) 'היה' דסליק בחושפן כ' דאיהו כתר, ע"כ.

42. כעין המבואר בזוהר ויקרא (ח"ג דף יא.), "וזה"ל: אהיה, אגא זמין לאתגלגא.

43. כן פירש בלקוטי הלכות (ברכת הפירות ה, 1), "וזה"ל: עקר התשובה הוא בחינת 'אהיה', בחינת 'אגא זמין למחוי' (אני מכין את עצמי להיות), ש'שורוצה' לשוב - הוא מתחיל ומזמין את עצמו שיהיה לו הנה בעולם, כי קדם התשובה עדין אין לו הנה כלל, כי טוב לו שלא נברא (ערוכין ג,): "וכשורוצה לשוב, הוא מתחיל להכין עצמו שיהיה לו הנה בעולם, שזהו בחינת 'אהיה'".

44. בלקוטי הלכות (ברכת הפירות ה' סוף אות י"ד), רמז על פי דברי רבינו כאן, שכל זמן שאדם לא עשה תשובה הוא כבהמה, והתשובה הוא מה שמזמין ומכין את עצמו להיות אדם. וכן ביאר בביאור הלוקוטים (אות ב'), שכל זמן שלא עשה תשובה, אין לו כלל היות אדם, ואינו אלא 'חיה בדמות אדם'.

45. פי', ידוע הדין (בגמ' ראש השנה כח.) 'כל העומד להשרף כשרוף דמי' (ע' לקמן תורה י"א אות ב'), ולכן אי אפשר לצאת ידי חובה בשופר או לולב של אשירה, דכיון שהוא עומד להשרף, אין בו שיעור שופר או לולב, שכן מסתכלים עליו כאילו הוא כבר שרוף, ודבר שרוף אין בו שיעור. והיה כאן על האדם בעצמו, אם נמנו וגמרו ב"ש ובה שטוב לו לאדם שלא נברא משנברא (ע' בסמוך לשון הגמ'), א"כ יש להתייחס אל האדם - כאל 'לא נברא', נמצא, שקודם שעשה תשובה הוא כאילו עדין לא נברא בעולם, ורק התשובה שהיא בחי' "אהיה" - אגא זמין למחוי, עושה לו הויה בעולם.

תכלית ההשגה הוא בבחינת שתיקה, שהוא למעלה מן הדבור, שזהו בחינת כתר וכו'.

36. שיח שרפי קודש (ח"א אות תשל), "וזה"ל: אמר רבנו ז"ל למוהר"ן ז"ל (בענין התורה 'קרא את יהושע', שהוא מפנות אלול ועל ענין הבושה מלפני השם יתברך) בלשון שאלה 'האם אתה פעם מסמיק עד למאד מרוב בושה מלפני השם יתברך? כלומר: שצריך להתביש מאד לפני השם יתברך עד שיתאדם פניו מאד, בבחינת מאמר חז"ל (בבא מציעא סוף דף נח:) 'המלבין פני חברו ברבים כשופך דמים דאזיל סומקא ואתי חוורא', עכ"ל. ויש לסמוך לכאן את המובא בשיחות הר"ן (שיחה קס"ח), "וזה"ל: ספר מגדל הבושה שהיה לו, שהיה מתבייש מהשם יתברך, והיה מרגיש ממש הבושה על פניו. והיה מרגיש כמו מי שמתבייש מחברו מאד, כי היה מרגיש שמתחילין מראה פניו להשתנות לכמה גנין כדרך המתביישין ממש בלי שום שנוי. וכבר נתבאר מגדל הבושה והיראה שהיתה מנחת על פניו תמיד אשר לא נראה פזאת. והרב הקדוש מורנו הרב רבי נחום ז"ל מטשאורנאביל ראה אותו בימי נעוריו בקהלת מעדוועדווקע, ונתבהל מעצם היראה שהיה על פניו אז. ואמר שמה שנגאמר (שמות כ, יז) "למען תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו" - זה רואין בחוש אצל.

37. היינו, מה שהאדם מתכופף ושפל בעיני עצמו ומבין את חטאיו ושובר את לבו, ושומע מעצמו את בזיונו וחירופיו, שמחרף את עצמו באומרו חטאתי עויתי פשעתי. עוד נראה לבאר, דכל דבר בעולם הוא מתקשר לאחת מכ"ב אותיות הא' ב', שהיא יסודו חיותו ושורשו, וזה שאמר ש'לית כבוד בלא כ"ף', כי השורש והחיות של הכבוד הוא בא מהאות כ'.

38. ע' גמ' שבת (דף כד.) וברש"י ד"ה כתר, היינו כ"ף. וע' עוד בתקוני זוהר בהקדמה (דף ח. ודף טז:) ובתיקון ע' (דף קלה.). נויש להוסיף כ' מנינה עשרים, 'עשרים' גי' כתר].

39. כמבואר בזוהר פרשת פינחס (ח"ג דף רנה:), "וזה"ל: שיעור ספה לא פחות מעשור וכו' ולא למעלה מעשרין, דאיהי כ', כתר עליון, דלא שלטא ביה עינא. כבוד עלאה, עליה אמר משה, (שמות לג, יח) "הראני נא את כבודך". ואתיב ליה קודשא בריך הוא, "לא תוכל לראות את פניי". ולית כבוד, בלא כ'. [תרגום: שעור

וְלַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, אִזּוּ הוּא בְּבַחֲיַיִת 'אֱהִיָּה', הֵינּוּ שִׁיחִיה לֹא הָיְתָה בְּעוֹלָם, הֵינּוּ אֲנִי זְמַיִן לְמַחְוֵי.
 וְזֶה בְּחֵינֵת כְּתָר, בִּי כְּתָר לְשׁוֹן הַמִּתְנַה, בְּחֵינֵת תְּשׁוּבָה, כְּמוֹ שְׁאֵמְרוּ הַכְּמִינֵי זְכָרוֹנָם לְבִרְכָה
 (יומא לח: לט.) 'הֵבֵא לְטַהַר מִסִּיעֵינָ לֹא מִשָּׁל לְאַחַה, שְׁפָא לְקִנּוֹת אֶפְרָסְמוֹן. אֲזֹמְרִים לֹא: הַמִּתְנָן וְכוּ',
 וְזֶה בְּחֵינֵת כְּתָר, כְּמוֹ שְׁפָתוֹב (איוב לו: ב) "כְּתָר לִי זְעִיר וְאַחֲרָיִךְ".

אֲבָל קִדְם הַתְּשׁוּבָה, אִזּוּ בְּחֵינֵת 'אֱהִיָּה' בְּחֶסֶתְרַת פְּנִים מְמֹנָה, בִּי עֲדִינָ לֹא הֵבֵינָ אֶת עֲצֻמוֹ

עוֹטָה אוֹר

בריאת האדם 'טוב לו' שלא נברא משנברא⁴⁶, כי כל הסיבה שנברא היא, כדי שיעשה רצון ה', ואם חס ושלום הוא חוטא, ודאי שטוב לו יותר שלא היה נברא, ולא היה פוגם כל כך, וְכִשְׁפָא לְטַהַר אֶת עֲצֻמוֹ
 וְלַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, אִזּוּ הוּא בְּבַחֲיַיִת 'אֱהִיָּה', הֵינּוּ שְׁמַעְכֶּשְׁיו ע"י התשובה יִחִיָּה לֹא הָיְתָה בְּעוֹלָם⁴⁷,
 הֵינּוּ שֵׁם אֱהִיָּה 'אֲנִי זְמַיִן לְמַחְוֵי' - 'אני עומד להיות', כי ע"י התשובה טוב לו שנברא⁴⁸. נמצא, שע"י
 התשובה מאיר שם אהי"ה, שהוא בחינת 'כתר', ומתרבה הארת כבוד ה' בעולם. וכל זה נעשה, ע"י שממעט
 כבוד עצמו ושומע בזיונו ודומם ושותק, שזוהי בחינת התשובה.

וְזֶה שֶׁהוּבֵא שֵׁם אֱהִיָּה - הַשֵּׁם שֶׁל הַתְּשׁוּבָה, הוּא בְּחֵינֵת 'כְּתָר', בִּי 'כְּתָר' לְשׁוֹן הַמִּתְנַה (כמו שיתבאר),
 וְהַמִּתְנַה הִיא בְּחֵינֵת תְּשׁוּבָה⁴⁹, כְּמוֹ שְׁאֵמְרוּ הַכְּמִינֵי זְכָרוֹנָם לְבִרְכָה (יומא לח: לט.)⁵⁰: 'הֵבֵא לְטַהַר
 (לעשות תשובה) מִסִּיעֵינָ לֹא מִהַשְּׁמַיִם, וְאֲזֹמְרִים לֹא תִמְתֵּינָ מַעַט, וְאֵל תְּבַהֵל בְּעֲצֻמְךָ שְׁאִינָ הַתְּשׁוּבָה עוֹלָה בִּידְךָ
 כְּפִי רִצּוֹנְךָ, אֵלֵא תִמְתֵּינָ עַד שֶׁנִּבְּוֵא לְסִיעֵי לְךָ⁵¹. מִשָּׁל לְאַחַה, שְׁפָא לְקִנּוֹת שְׁמֹן אֶפְרָסְמוֹן (שיש לו ריח
 טוב ונפלא), אֲזֹמְרִים לֹא: הַמִּתְנָן וְכוּ'⁵². לִי עַד שֶׁאֲבֹא וְאֲמַדּוּד עִמְךָ כְּדִי שֶׁנִּתְבַּסַּם אֲנִי וְאַתָּה. וְהַמִּתְנַה זֶה
 בְּחֵינֵת כְּתָר, כְּמוֹ שְׁפָתוֹב (איוב לו: ב): "כְּתָר לִי זְעִיר וְאַחֲרָיִךְ"⁵³ - 'המתן לי מעט ואומר לך'. כי דרך
 התשובה היא, שמעלים אותו למעלה ממדרגתו, לטעום צוף ונועם של השגה גבוהה, ואחר כך מורידים אותו
 להודוך ולהצטרף, ויש לו 'שפיכות דמים' גדולה מהורדה זו, כי צריך לשוב ולעבור בכל הדרכים הרעות
 שהיה שם, כדי לזכות לתשובת המשקל'. ולענין זה, צריך 'המתנה' וסבלנות גדולה, על מנת לסבול כל זה⁵⁴.
 נמצא, שכדי לזכות לכבוד אלהי"ם הבא מבחינת 'כתר', צריך שיעשה תשובה גמורה, שאז זוכה להיות
 נברא, בבחינת שם 'אהי"ה', שהוא השם של הכתר, אֲבָל קִדְם הַתְּשׁוּבָה אִזּוּ צָרִיךְ שִׁישְׁמַע בְּזִיוְנו וּישְׁתַּק,

מְקוֹרוֹת וְעִיּוּנִים

על המעשים שאינם טובים, והמשמוש הוא במעשים הטובים
 בעצמם לבדוק מה עוד יכול לתקן ולשפר. כי כל מה שלא
 טוב לאדם להברא בעולם, הוא דוקא אם לא יעשה
 תשובה, שאז נמצא שהזיק לעצמו בבריאתו יותר
 מאשר לא היה נברא ולא היה חוטא. אולם, עתה
 שהוא עושה תשובה, הרי שבדאי שמשנברא עשה
 הרבה מעשים טובים, ועל העבירות עשה תשובה,
 וא"כ יש לו שכר טוב בעולם הבא, וטוב לו שנברא.
 47. כי מאיר בו הפנים של שם 'אהי"ה', והויה זו
 אינה חס ושלום איזו ישות וכבוד, אלא שזוכה להיות
 נכלל בכבוד ה', ונאמר עליו טוב לו שנברא, כי מרבה
 כבוד ה' בעולם, בזה שמיעט כבוד עצמו בתשובתו.
 [יש בזה עדיין כמה מדרגות, וכמו שיתבאר לקמן].

46. בגמ' שם מובא: תנו רבנן שתי שנים ומחצה
 נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים נוח לו
 לאדם שלא נברא יותר משנברא, והללו אומרים נוח
 לו לאדם שנברא יותר משלא נברא. נמנו וגמרו נוח
 לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, עכשיו שנברא
 יפפש במעשיו ואמרי לה ימשמש במעשיו, ע"כ.
 וקשה, דא"כ הדבר תמוה, למה באמת נברא האדם,
 אם באמת נוח לו שלא נברא משנברא. ועל קושיא זו
 משיב רבינו כאן, שכל זמן שעדיין לא עשה תשובה,
 ודאי 'נוח לו שלא נברא מאשר נברא', אבל אחר
 התשובה ודאי נוח לו שנברא, וזהו שאמרה הגמ'
 'עכשיו שנברא יפפש במעשיו ואמרי לה ימשמש
 במעשיו' - שפירושו שיעשה תשובה (הפשוט הוא

מקורות ועיונים

ממנו הבחירה. לכן נותנים לו קודם לעשות לבד את ההתעוררות הראשונה, וצריך גם להמתין זמן מה ולעסוק בתשובה לבד, אף שאינו רואה תוצאות, ועדיין מרגיש נסיונות וקשיים גדולים, ואם בכל אופן הוא מתעקש לילך בדרך התשובה, מסייעים לו מן השמים. לכך מודיע לו רבינו, שאומרים לו 'המתן', כדי שלא יתייאש ממה שרואה שהכל הולך שלא כפי הסדר שהיה רוצה שילך, כי על ידי כך שידע שצריך להמתין, ושכך היא הדרך מלמעלה, יחזק את עצמו להוסיף כח ולהמתין בלי להתייאש. [על פי ליקוטי הלכות (שבת ז, לא)].

52. כתב בליקוטי הלכות (שבת ז, ל), בטעם הדבר שלבעל תשובה אומרים 'המתן', וז"ל: כָּל הַעֲבֹרֹת וְהַפְגָּמִים חֹס וְשֵׁלוֹם, בְּאִים עַל שְׁלֵא הַמַּתִּין, (ע' הלכות טוען וְנִטְעָן הֶלְכָה ג, ב), וְכִמּוֹ שְׁאָמְרוּ רַבֵּי ל' (בראשית רבה כא, ז) לְעֵנֵן אָדָם הָרָאוּשׁוֹן שֶׁחָטָא בְּעֵץ הַדַּעַת וְכוּ' עַל שְׁלֵא הַמַּתִּין, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב שָׁם: 'מִי יִגְלֶה עֵפֶר מֵעֵינָיִךְ אָדָם הָרָאוּשׁוֹן' וְכוּ' (ולא המתנה), וְעַקֵּר הַפְגָּם עַל יְדֵי הַבְּהִלָּה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (משלי יט, ב): 'וְאֵץ בְּרִגְלִים חֹטֵא', וְעַל כֵּן נִקְרָא הַפּוֹגֵם וְתוֹעֵה מִדְּרָךְ הָאֱמֶת אִישׁ מְבַהֵל, וְעֵין מְזָה בְּשִׁיחוֹת הַר"ן (סימן כ"ז).

53. כן מובא בתקוני זוהר (תקון ע' דף קלה), וז"ל: וְאֵית כְּתָרָא דְעֵיר אֲנִפִין דְאֶתְמַר בֵּיהּ "כְּתָר לִי עֵיר וְאֶחָדָךְ". וע' פרד"ס (שער כ"ג פרק י"א).

54. כן ביאר בליקוטי הלכות (יו"ד הלכות מליחה א, סוף אות ב' וג'), וז"ל: מוֹכָא בְּשֵׁם הַבְּעַל שֵׁם טוֹב וְי"ל (בתולדות פרשת לך לך), שֶׁבְּתַחֲלַת הַתְּשׁוּבָה מַעְלִין אֶת הָאָדָם לְבַחְיַת מְדֻרְגָה גְּדוּלָה לְמַעְלָה מִמְּדֻרְגָתוֹ, וְאַחַר כֵּן מוֹרִידִין אוֹתוֹ מִשָּׁם כְּדִי לְבַחְיַת וְלַהֲצַטְרֵף וְלַהֲדַבֵּר, כִּי צָרִיף לְשׁוֹב וְלַעֲבוֹר בְּכָל אוֹתָן הַדְּרָכִים שֶׁהִיָּה שֵׁם בְּבַחְיַת 'תְּשׁוּבַת הַמִּשְׁקָל' וְכוּ', שֶׁהָיָה עָקֵר בְּבַחְיַת הַתְּשׁוּבָה כְּשׁוֹזְכָה לְפָנֵס לְבַחְיַת מְקוּה מִים שֶׁהוּא בְּבַחְיַת עֲלָמָא דְאֶתִי, בְּבַחְיַת תְּשׁוּבָה, וּבְתַחֲלָה מַעְלִין אוֹתוֹ מִלְמַעְלָה לְמְדֻרְגָה גְּדוּלָה, לְבַחְיַת תְּשׁוּבָה, בְּבַחְיַת מְקוּה מִים, וְאֵף שֶׁכָּבֵר זָכָה לְתַכְלִית הַתְּקוּן שֶׁהוּא בְּבַחְיַת מְקוּה, אַחַר כֵּן מוֹרִידִין אוֹתוֹ מִשָּׁם כְּדִי שִׁיִּצְטְרֵף וְיִדְבַּק, בְּבַחְיַת אוֹמְרִים לוֹ 'הַמַּתֵּן'. וְאֵזִי אַחַר כֵּן זֹכִין שְׁנִית לְגַמֵּר הַתְּקוּן בְּאֶמְת, בְּבַחְיַת מְקוּה מִים, שֶׁמְכַנְסִין אוֹתוֹ אַחַר כֵּן כְּשׁוֹזְכָה לְהִדְבַּק לְפָלוֹט דְמִי הָרַעִים.

48. הקשה בביאור הלקוטים (אות ב'), וז"ל: יש להתפלא בדבריו הקדושים, שהתשובה נקראה בשם 'אהי"ה' ובשם 'כתר' (שהוא לשון המתנה כדבסמוך). כי הלא באמצעות התשובה יגיע האדם להויה אמיתית, וא"כ למה קראה בשם 'אהי"ה' שאין זה רק ההכנה וההזמנה להיות להויה אמיתית וכו', עכ"ל בקושיא. ותירץ על פי המבואר לקמן, שצריך תמיד לעשות 'תשובה על תשובה', נמצא שבכל תשובה, הוא מוכרח לחזור מיד לשם 'אהי"ה' ושם 'כתר', המורים על קודם התשובה, כי צריך מיד לעשות תשובה על תשובה. ונראה להוסיף ולכלול בדבריו, דבחי' תשובה, היא בחי' אהי"ה ד"אָנָא זְמִין לְמַהְיִי", כי אם איך שהיה עושה תשובה, היה מרגיש שעכשיו בודאי כבר נתכפרו לו כל עונותיו והגיע לשלמות, נמצא שרודף אחר 'כבוד מלכים' גאווה וישות, ונתרחק מיד מהתשובה שעשה, וחזר לסרחונו הראשון - גאווה וכו'. וכל בחי' התשובה הוא שירגיש כל הזמן שעדיין לא עשה תשובה, ורק הוא עדיין "אָנָא זְמִין לְמַהְיִי", אבל עתה, גם אחר התשובה, עדיין אני לא כלום].

49. בקיצור ליקוטי מוהר"ן (כאן אות ד'), ביאר וז"ל: צריך לדעת שכשבא לטהר ולעשות תשובה אומרים לו המתן, היינו אף שהוא צריך למהר מאוד להמלט על נפשו לברוח מתוך החושך, אעפ"כ אל יבהלוהו רעיוניו כשרואה ריחוקו מתפילה ומכל הדברים שבקדושה, כי ההכרח להמתין עד שיזכה לתיקון גמור, ולילך בהדרגה כפי אשר יורהו הצדיק האמת, כי אי אפשר להיכנס בפעם אחת אל הקדושה, עכ"ל. והובא גם במי הנחל.

50. לשון הגמ' שם: אמר ריש לקיש מאי דכתיב (משלי ג: לה) "אִם לְלִצִּים הוּא יִלְיִן וְלַעֲנוּיִם יִתֵּן חֵן", בא לטמא פותחין לו, בא לטהר מסייעין אותו. תנא דבי רבי ישמעאל, משל לאדם שהיה מוכר נפט (שיש לו ריח רע) ואפרסמון (שיש לו ריח טוב מאוד), בא (הקונה) למדוד נפט, אומר לו (המוכר) מדוד אתה לעצמך, בא (הקונה) למדוד אפרסמון אומר לו (המוכר) המתן לי עד שאמדוד עמך, כדי שנתבסס אני ואתה, ע"כ.

51. טעם הדבר, שאין מסייעים לו מיד כל צרכו, אלא אומרים לו 'המתן', כי אם היו מסייעים לו כל צרכו מיד כשמתעורר לתשובה, היתה מתבטלת

לְמַהוּי בְּעוֹלָם, וְהַסְתַּרְתָּ פָּנָי 'אַהִיָּה' גִּימַטְרִיָּא דָּם*, הִינְנִי שְׁפִיכוֹת דְּמִים וּבִזְיוֹנוֹת, עַל שֵׁם (שמואל א' ב. ל) "וּבִזְיוֹ יִקְלוּ", כִּי עֲדִין הָדָם שֶׁבְחַלְלֵי הַשְּׂמַאלִי שֶׁבְלֵב, שֵׁשׁ מְדוּר הַיֵּצֶר הָרַע, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (קהלת י. ב) "וְלֵב כְּסִיל לְשִׂמְאֵלוֹ", עֲדִין הוּא בְּתוֹקֵף וְעוֹ. וּבְשֶׁבִיל זֶה בָּאִין עָלָיו בִּזְיוֹנוֹת וְשְׁפִיכוֹת דְּמִים, כִּי זֶה בְּחֵינַת הַסְתַּרְתָּ וְהַחֲזֵרְתָּ פָּנָי אַהִיָּה, גִּימַטְרִיָּא - דָּם'.

* פְּרוּשׁ: כִּי אַחֲרֵי שֵׁם אַהִיָּה הוּא גִּימַטְרִיָּא דָּם, כְּמוֹכָא. הִינְנִי כְּשִׁבוֹתֵינן הַשֵּׁם בְּאַחֲרֵי, דְּהִינּוּ א, אה, אהי, אהיה, שְׁחֻזְרִין בְּכָל פֶּעַם לְאַחֲרֵי, הוּא גִּימַטְרִיָּא דָּם, וְזֶהוּ בְּחֵינַת הַחֲזֵרְתָּ וְהַסְתַּרְתָּ פָּנָי אַהִיָּה, שְׁעוֹלָה דָּם:

עוֹטָה אֹדֶר

כִּי בְּחֵינַת 'אַהִיָּה' הַמּוּרָה שֶׁהוּא זְמִין לְהִיבְרָא, עֲדִיין בְּהַסְתַּרְתָּ פָּנָים מִמֶּנּוּ, כִּי עֲדִין לֹא הִכִּין אֶת עַצְמוֹ בְּעִבּוּדַת הַתְּשׁוּבָה לְמַהוּי - לְהִיּוֹת בְּעוֹלָם. וְהַסְתַּרְתָּ פָּנָי 'אַהִיָּה' גִּימַטְרִיָּא דָּם', (ומבאר ר' נתן: פְּרוּשׁ, כִּי אַחֲרֵי שֵׁם 'אַהִיָּה' הוּא גִּימַטְרִיָּא דָּם, כְּמוֹכָא⁵⁵. הִינְנִי כְּשִׁבוֹתֵינן הַשֵּׁם בְּאַחֲרֵי⁵⁶, דְּהִינּוּ א, אה, אהי, אהיה, שְׁחֻזְרִין בְּכָל פֶּעַם לְאַחֲרֵי, וּמִנֵּין אוֹתוֹת אֵלּוּ הוּא גִּימַטְרִיָּא דָּם', וּבְחֵינַת אַחֲרֵי זֶהוּ בְּחֵינַת הַחֲזֵרְתָּ וְהַסְתַּרְתָּ פָּנָי 'אַהִיָּה', שְׁעוֹלָה דָּם), וְדָם' הִינְנִי שְׁפִיכוֹת דְּמִים וּבִזְיוֹנוֹת הַבָּאִים עָלָיו כְּשֶׁלֹּא עָשָׂה עֲדִיין תְּשׁוּבָה, שֶׁאֵין בְּחֵינַת 'אַהִיָּה' בְּהַסְתַּרְתָּ פָּנָים מִמֶּנּוּ, בְּבְחֵינַת דָּם', שְׁפִיכוֹת דְּמִים וּבִזְיוֹנוֹת.

הַסִּיבָה הַשְּׁנִיָּה⁵⁷ מְדוּעַ קוֹדֵם שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה, רָאוּי לוֹ לְקַבֵּל בִּזְיוֹנוֹת, הִיא עַל שֵׁם הַכְּתוּב (שמואל א' ב. ל)⁵⁸: "וּבִזְיוֹ יִקְלוּ"⁵⁹ - 'הַמְּבֹזִים אוֹתִי יִתְּבוּזוּ, כִּי כְּשֶׁאֲדָם חוּטָא, כְּבִיכּוֹל אִין ה' ית' שְׁצִיּוּהָ עַל עִבְרִיהָ זֶה חֲשׁוֹב בְּעִינָיו, וּמְבֹזָה כְּבִיכּוֹל אֶת גְּדוּלְתוֹ. סִיבָה שְׁלִישִׁית, שֶׁצְרִיךְ שִׁישְׁפֹךְ דְּמוֹ בְּבִזְיוֹנוֹת, כִּי עֲדִין הָדָם שֶׁבְחַלְלֵי הַשְּׂמַאלִי שֶׁבְלֵב, שֵׁשׁ מְדוּר הַיֵּצֶר הָרַע, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (קהלת י. ב): "לֵב חֲכָם לִימִינוֹ וְלֵב כְּסִיל לְשִׂמְאֵלוֹ", וְכִסִּיל רוֹמֵז לְיֵצֶר הָרַע, וְהַדָּם שֶׁבְחַלְלֵי הַשְּׂמַאלִי עֲדִין הוּא בְּתוֹקֵף וְעוֹ. כִּי מַחֲמַת עוֹנוֹתָיו הַגְּבִיר עַל עַצְמוֹ אֶת יֵצֶר הָרַע, וּבְשֶׁבִיל זֶה בָּאִין עָלָיו בִּזְיוֹנוֹת וְשְׁפִיכוֹת דְּמִים לְשִׁפּוֹךְ אֶת הַדָּם הַזֶּה שֶׁבְחַלְלֵי לְבוֹ הַשְּׂמַאלִי⁶⁰, כִּי זֶה בְּחֵינַת הַסְתַּרְתָּ וְהַחֲזֵרְתָּ פָּנָי 'אַהִיָּה', גִּימַטְרִיָּא דָּם', כִּי הַדָּם

מְקוּרוֹת וְעִיּוּנִים

55. בְּשַׁעַר הַכוֹוֹנוֹת דְּרוּשׁ א' מִפְּסַח, וּבְעוֹד הַרְבֵּה מְקוּמוֹת.
56. כֹּל שֵׁם מְשֻׁמָּת הַקּוֹדֵשׁ יֵשׁ בוֹ פָּנִים וְאַחֲרֵי, בְּחֵינַת פָּנִים הוּא הַשֵּׁם שֶׁכָּפִי הוּא נִקְרָא הוּא נִכְתָּב, כּוּה: אַהִיָּה, וְאַחֲרֵי פִירוּשׁוֹ, שֶׁכֵּל פֶּעַם שְׁבָאִים לְכַתּוּב אִיזוֹ אוֹת מִן הַשֵּׁם, חוֹזְרִים לְאַחֲרֵי לְכַתּוּב שׁוֹב אֶת תְּחִילַת הַשֵּׁם.
57. כֵּן כָּתַב בְּכִיאוֹר הַלְקוּטִים, שִׁישׁ כָּאֵן ג' רֵאיוֹת, וּד"ל: מְבִיא ג' רֵאיוֹת בְּהַכְרַח הַבִּזְיוֹנוֹת וְשְׁפִיכוֹת דְּמִים לְהַבֵּא לְהַטְהֵר לְעִשׂוֹת תְּשׁוּבָה, שֶׁהֵם קְשׁוּרִים וּמְשׁוּלְבִים יַחַד לְרֵאִיָּה אַחַת. רֵאִיָּה א': כִּי קוֹדֵם הַתְּשׁוּבָה נִסְתַּר הָאָדָם מִפְּנֵי 'אַהִיָּה' ה' שֶׁהוּא (הַאֲחֵרִים) ג' דָּם'. רֵאִיָּה ב': מִהַכְּתוּב "וּבִזְיוֹ יִקְלוּ". רֵאִיָּה ג': הוּא מַחֲמַת שְׁקוֹדֵם הַתְּשׁוּבָה עֲדִיין הָדָם שֶׁבְחַלְלֵי הַשְּׂמַאלִי שֶׁבְלֵב בְּתוֹקֵף וְעוֹ.
58. כָּתַב בְּמִי הַנְּחָל, וּד"ל: מַה שֶׁמְבִיא הַפְּסוּק "וּבִזְיוֹ יִקְלוּ" מְרַמֵּז גַּם כֵּן עַל תְּחִילַת הַפְּסוּק "כִּי מְכַבְּדֵי אֲכַבְּדֵי", שֶׁזֶה מוֹכֵן, כְּשׁוֹכֵה לְתְּשׁוּבָה שֶׁהוּא בְּחֵינַת 'זְבִיחַת הַיֵּצֶר' (לִקְמָן בְּסִמּוּךְ) שְׁנוֹתָן עַל יְדֵי זֶה כְּבוֹד לְהַשֵּׁם יִתְּבַרְךְ, שֶׁזֶה בְּחֵינַת (תְּהִלִּים ג, כג) "זִכְחַ תוֹדָה יְכַבְּדֵנִי", וְעַל יְדֵי זֶה הַשֵּׁם יִתְּבַרְךְ מְכַבֵּד גַּם אוֹתוֹ.
59. פְּסוּק זֶה נֹאמֵר עַל חֲטָא בְּנֵי עֲלִי, שְׁבִיזוֹ קְדָשִׁי שְׁמִים: "לִכֵּן נֶאֱמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר אֲמַרְתִּי בֵּיתְךָ וּבֵית אֲבִיךָ יִתְהַלְכוּ לְפָנַי עַד עוֹלָם וְעַתָּה נֶאֱמַר ה' חֲלִילָה לִי כִּי מְכַבְּדֵי אֲכַבְּדוּ וּבִזְיוֹ יִקְלוּ". וּפִירֵשׁ בְּמַצּוֹדֵת דוֹד, וּד"ל: וּבִזְיוֹ - הֵם בְּנֵי עֲלִי שְׁבִיזוּ אֶת הַמְּקוֹם, יִקַּל כְּבוֹדֵם. וְכֵן הִיָּה בִימֵי שְׁלֵמָה, כִּי גִירַשׁ אֶת אֲבִיתֵךְ מִכַּהֵן לְה' שֶׁהִיא מְזוּרַע עֲלֵי, וְכִיָּהֵן צְדוֹק תְּחַתּוּ שֶׁהִיא מְזוּרַע פִּינְחָס.
60. כִּי כְּשֶׁשׁוֹתָ לְמַחְרָפִיו, אִף שִׁישׁ בְּכוּחוֹ לְעִנּוֹת

וְתִקְוֶה לָזֶה, שְׂיִחְפֹּף דָּם לְדָם, שְׂיִחְיֶה מִן הַשּׂוֹמְעִים חֲרַפְתָּם וְאֵינָם מְשִׁיבִים וְלֹא יִדְקַדֵּק עַל בְּיֹזֵן כְּבוֹדוֹ. וְכִשְׂמֻקִּים דָּם לָהּ, אִזּוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מַפְיֵל לֹא חֲלָלִים חֲלָלִים, כְּמוֹ שְׂפָתוֹב (תהלים לו, ז), "דָּוָם לָהּ וְהִתְחַלְלֵל לֹא וְהוּא יַפְיֵל לָךְ חֲלָלִים" (כמו שדרשו ר"ל גשין ז), חֲיִנּוּ "וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי" (תהלים קט, כב), חֲיִנּוּ עַל יְדֵי זֶה נִתְמַעֵט הַדָּם שֶׁבְּחָלָל הַשְּׂמָאֲלִי. וְזֶה בַּחֲיִנֵּת זְבִיחַת הַיֵּצֵר הָרַע, וְעַל יְדֵי זֶה זֹכָה לְכַבֹּד אֱלֹקֵי, כְּמוֹ שְׂפָתוֹב (שם נ, כב) "זְבִיחַ תּוֹדָה יִכְבְּדֵנִי", וְדָרְשׁוּ חֲכָמֵינוּ זְכוּרָנָם לְבִרְכָה (סנהדרין מג):
עַל זְבִיחַת הַיֵּצֵר הָרַע:

עוֹטָה אוֹר

שבחלל השמאלי כשהוא בתוקף ועו, גורם שתהיה ממנו הסתרת פני שם 'אהיה', שהוא בנימטריא 'דם', ושיבואו עליו ביונות ושפיכות דמים, בחינת 'דם'. ולכן, צריך לשתוק ולידום למחרפים אותו, ולהבין שכל החרפות שהוא שומע, הוא בעצמו הגורם להם, מחמת העוונות שלו, כי הם המסתירים את פני שם אהיה ממנו, ונמשכת עליו בחינת 'דם' מהאחוריים של השם אהיה, שאז הוא בגי' ד"ם.

לאחר שביאר ג' סבות מדוע קודם התשובה באים על האדם ביונות ושפיכות דמים: א) מחמת הסתרת שם אהיה, שהיא גימטריא דם. ב) מדכתיב 'ובני יקלו' – שהמבוזה כבוד ה' בחטאיו גם כבודו יקל. ג) כי בחטאיו הגביר את היצר הרע, שהוא בחלל השמאלי, המלא דם, וצריך שפיכות דמים וביונות להחלישו. יבאר עתה את התיקון לזה.

וְתִקְוֶה לָזֶה - לַשְּׂפִיכוֹת הַדָּמִים וּלְבִיוּנוֹת הַבָּאִים עֲלָיו, מִחֲמַת הַסֵּתֵר פְּנֵי שֵׁם 'אֵהִי' ה', וּמִכֵּךְ שֶׁנִּמְשַׁכֵּת עֲלָיו מִהֶאֱחֹרִיִּים שֶׁל שֵׁם זֶה, בַּחֲיִנֵּת 'דָּם' - שְׂיִחְפֹּף דָּם לְדָם, שְׂיִחְיֶה מִן הַשּׂוֹמְעִים חֲרַפְתָּם וְאֵינָם מְשִׁיבִים' (שבת פח: 61), וְלֹא יִדְקַדֵּק עַל בְּיֹזֵן כְּבוֹדוֹ אֲלֵא יִמְחַל עֲלָיו, וּבִזֶּה זֹכֵה לְעִיקַר הַתְּשׁוּבָה, שֶׁהוּא בַּחֲיִנֵּת הַפְּנִיּוֹת שֶׁל שֵׁם אֵהִי ה'. וְכִשְׂמֻקִּים דָּם לָהּ" מִתְקַן גַּם אֶת הַסִּיבָה הַנִּלְ, שֶׁהַגְּבִיר אֶת הַדָּם בַּחֲלָל הַלֵּב הַשְּׂמָאֲלִי, כִּי אִזּוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מַפְיֵל לֹא חֲלָלִים, כְּמוֹ שְׂפָתוֹב (תהלים לו, ז): "דָּוָם לָהּ וְהִתְחַלְלֵל לֹא" - וְדָרְשׁוּ חו"ל (גיטין ז): "וְהוּא יַפְיֵל לָךְ חֲלָלִים"⁶³, שִׁיכְנִיעַ לָךְ הַדָּם שֶׁבְּחָלָל לִבְךְ הַשְּׂמָאֲלִי, חֲיִנּוּ שֶׁהַיֵּצֵר הָרַע שֶׁלֶךְ, הַשּׂוֹכֵן שֵׁם, יָמוֹת וְיָהִי הַלֵּב חָלָל וְרִיק מִמֶּנּוּ, וְכִמוֹ שֶׁאִמַר דּוֹד הַמֶּלֶךְ (תהלים קט, כב): "וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי", כִּי הִרְגַּ אֶת יֵצֵר הָרַע שֶׁבְּלִבּוֹ⁶⁴, חֲיִנּוּ עַל יְדֵי זֶה שֶׁשׂוֹתֵק הַדָּם שֶׁבְּחָלָל הַשְּׂמָאֲלִי כִּי הַיֵּצֵר הָרַע הֵינּוּ הַיְשׁוֹת וְהַגְּאוּהָ שֶׁל הָאָדָם, וּמִצִּידוֹ הִיָּה עוֹנָה וּמַחְרֵף לְמַחְרָפָיו, וּבִזֶּה שֶׁשׂוֹתֵק, מִכְּנִיעַ אֶת יֵצֵרוֹ וְנִתְמַעֵט הַדָּם וְכוּ', וְזֶה בַּחֲיִנֵּת זְבִיחַת הַיֵּצֵר הָרַע הַנִּמְצָא בַּחֲלָל הַשְּׂמָאֲלִי, וְכֵן ל'. וְעַל יְדֵי זֶה נִתְקַן מִה שֶׁהִיָּה מְקוּדָם בַּבְּחִינָה "וּבִזִּי יִקְלוּ", כִּי עֵתָה שְׂזוּבָה אֶת יֵצֵר הָרַע, הוּא מְכַבֵּד אֶת ה' ית' וְזֹכָה לְכַבֹּד אֱלֹקֵי, כְּמוֹ שְׂפָתוֹב (שם נ, כב): "זְבִיחַ תּוֹדָה יִכְבְּדֵנִי", וְדָרְשׁוּ חֲכָמֵינוּ זְכוּרָנָם לְבִרְכָה (סנהדרין מג):
עַל זְבִיחַת הַיֵּצֵר הָרַע, שֶׁכֵּל הַזּוּבָה אֶת יֵצֵרוֹ וּמִתּוֹדָה עֲלָיו, מַעֲלָה עֲלָיו הַכְּתוּב כִּאִילוֹ כִּיבְדוֹ לְהַקְבִּי הַ

מְקוּרוֹת וְעִיּוֹנִים

דמו" דיהונתן (היינו המתנינו) וכו'. והתחולל - לשון תוחלת.

63. הגמ' שם מדברת על מר עוקבא, שהיו אנשים מצערים אותו והיה יכול למוסרם למלכות להענישם,

ושלח לר' אלעזר מה לעשות? וענה לו ר' אלעזר בפסוק זה: "דום לה' וְהִתְחַלְלֵל לֹא" - והוא יפילם לך חללים חללים, היינו שאותם שמצערים אותו יפלו

חללים חללים (שיהרגו, וכן היה).

64. הגמ' בבא בתרא (דף יז.) דרשה מפסוק זה, שלא

להם ולהשיב להם מנה אחת אפים, הוא שוחט זובח את יצר הרע, המסיתו לשמור על כבודו ולענות למחרפיו. נמצא, שממעט את הדם שבחלל לבו השמאלי, שהוא היצר הרע.

61. בגמ' שם מובא: תנו רבנן עלובין ואינן עולבין שומעין חרפתן ואינן משיבין עושיין מאהבה ושמיחין ביסורין וכו'.

62. בפשט הפסוק פירש"י, וז"ל: דום לה' - המתן לישועתו כמו (שמואל א' יד, ט) "אם פה יאמרו אֱלֵינוּ

ג וְצָרִיף לְאַחַז תְּמִיד בְּמִדַּת הַתְּשׁוּבָה, כִּי מִי יֹאמֶר זְפִיתִי לְפִי טְהַרְתִּי מִחַטָּאתַי" (משלי כ, ט), כִּי בְּשַׁעַת שְׂאֵרָם אֹמֵר חַטָּאתִי, עֲוִיתִי, פְּשַׁעְתִּי, אֶפְלוּ זֶה אִי אֶפְשָׁר לֹמַר כְּבֹר לְכָב בְּלִי פְּנִיָּה. וְזֶהוּ מִי יֹאמֶר זְפִיתִי לְפִי טְהַרְתִּי מִחַטָּאתַי", הֵינּוּ מִי יוּכַל לֹמַר, שְׁלֹבֹו זֶה וְטָהוּר מִפְּנִיּוֹת,

עוֹשֶׂה אוֹר

בשני עולמים, ומי שמכבד את הקב"ה, גם הקב"ה מכבד אותו ונותן לו כבוד אלוקי, כמו שנאמר (שמואל א' ב, 5): "כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו", היינו על ידי זה שמכבד את הקב"ה, זוכה לכבוד אלהים ונתקן מה שהיה בחטאו בבחינת "בוזי יקלו", שעל כן נשפך דמו בבזיונות.

לאחר שביאה, שעיקר התשובה היא לשמוע בזיונו וידום וישתוק, כי קודם התשובה היה בבחינת 'דם' - שהוא אחורי שם אה"ה, וגם היה הדם בחלל לבו השמאלי בתוקף ועוז, וגם היה מבזה להקב"ה בחטאיו. עתה, שעשה תשובה, חזרו פני שם אה"ה, ונעשית לו הוי"ה בעולם, ונתמעט הדם בחלל לבו השמאלי, בזביחת היצר הרע, כאשר שתק למבזיו. ובזה כיבד את הקב"ה, ועל כן, זוכה לכבוד אלהים, שהוא בא מספירת ה'כתר', שהוא בחינת 'המתן'. עתה יבאר, שצריך להיות אוהו תמיד במידת התשובה, שזהו ג"כ בחינת המתן⁶⁵, כי ממתין בבחינה זו ולא עוזבה, ועושה תמיד תשובה על תשובה.

ג. וְצָרִיף לְאַחַז תְּמִיד בְּמִדַּת⁶⁶ – בעבודת הַתְּשׁוּבָה⁶⁷, ולא די במה שקיבל פעם אחת בזיונות וזכה לאיזושהי מדרגה של תשובה, כִּי מִי יֹאמֶר - מי יוכל לומר, שכבר בתשובתו הראשונה זְפִיתִי לְפִי טְהַרְתִּי מִחַטָּאתַי"⁶⁸ (משלי כ, ט), שעשה כבר בתשובה הראשונה וידוי בלב זך, כִּי בְּשַׁעַת שְׂאֵרָם אֹמֵר: 'חַטָּאתִי, עֲוִיתִי, פְּשַׁעְתִּי'⁶⁹ – אֶפְלוּ זֶה אִי אֶפְשָׁר לֹמַר כְּבֹר לְכָב - בלב זך ונקי בְּלִי פְּנִיָּה של ישות, כי ודאי שעושה את הוידוי בשביל להינצל מהעונש, שחם על גופו בעולם הזה ועל נשמתו בעולם הבא, כי מכיון שרק עתה התחיל לעשות תשובה, עדיין חלל לבו מלא דם, וגורם לו לדאוג לעצמו בלבד, שזוהי הפנייה בשעה שעושה את הוידוי. נמצא, שעדיין לא זבח את יצרו לכבוד ה' ית', ולא היתה תשובתו לכבוד הקב"ה לבדו, שעל ידה יוכל לזכות לכבוד אלהים⁷⁰, עד שיאמר 'חטאתי, פשעתי, עויתי' כבר ללב, ויהיה כל כאבו וצערו בוידוי, על שפגם בכבוד אלהים וללא שום פנייה אחרת.

מקורות ועיונים

שלט יצר הרע בדוד. ובזוהר רעיא מהימנא פרשת פינחס (ח"ג דף רכז:ו) דרש מפסוק זה, שדוד העביר את יצר הרע מלבו והרגו.

65. כמו שכתב בלקוטי הלכות (יו"ד מליחה א, סוף אות א), וז"ל: תְּבַא לְשֹׁהַר מְסִיעֵין לוֹ, שְׂאֹמְרִים לוֹ הַמֶּתֶן, כִּי אִי אֶפְשָׁר לְכַנֵּס כְּפַעַם אֶחָד אֶל הַתְּשׁוּבָה, וְצָרִיף לְהַמְתִּין וְלִשְׁהוֹת וְלִסְבּוֹל שְׁפִיכַת דָּמִים הַרְבֵּה כְּדִי לְהַכְנִיעַ הַדָּם הָרַע שֶׁבְּחֶלֶל הַשְּׂמָאִלִי שֶׁהַתְּגַבֵּר עַל יְדֵי עֲוֹנוֹתָיו, עכ"ל.

66. יתכן לפרש תיבת 'מידת' - היינו ספירת הכתר שהיא השם הקדוש אהי"ה, שממנו באה התשובה וכנ"ל, שנתבאר לעיל שהוא בחינת 'המתן', שצריך להמתין ולאחוז תמיד במידה זו, ולא לחשוב שכבר גמר. 67. כתב בלקוטי הלכות (חנוכה ז, א) צָרִיכִין לְחַשֵּׁב בְּכָל פַּעַם שְׂעֵדִין אֵין לוֹ הַנְּיָה בְּעוֹלָם וְכוּ', כִּי אֶפְלוּ

מִי שְׂזוֹכָה לְעִבּוּדַת ה' בְּאַמְתָּ, גַּם הוּא צָרִיף לְהִיּוֹת בְּבַחֲנֵית אֶהְיֶה, כְּנֶגֶד הַמְּדַרְגָּה הַשְּׂנִיָּה שְׂצָרִיף לְעִלּוֹת אֵלֶיהָ, שְׁשֵׁם עֲדִין אֵין לוֹ הַנְּיָה וְכוּ'. וְכָל זֶה מְרַמֵּז שֵׁם שְׂקֵתָב שְׂצָרִיף לְאַחֲזוֹ תְּמִיד בְּמִדַּת הַתְּשׁוּבָה,

68. פירש במצודת דוד, וז"ל: הוֹאִיל וְהַכֵּל גְּלוּי לַפְּנִיּוֹ, מִי יוּכַל לְהַכְחִישׁ וְלוֹמַר, הִנֵּה לְבִי זָךְ וְכַהִיר מְבַלִּי סִיג עוֹן, וְאִנִּי כָבֵר טְהַרְתִּי עֲצָמִי מִחַטָּאתַי כִּי עֲשִׂיתִי תְּשׁוּבָה עֲלֵיהָ.

69. ע' יומא (דף לו'): 'חַטָּאתִי' - בְּשׁוּגָ, 'עֲוִיתִי' - בְּמִזִּיד, 'פְּשַׁעְתִּי' - בְּכוּוּנָה לְמַרְדּוּ.

70. מבואר, שאי אפשר לעשות תשובה בפעם אחת בלי פנייה, והביאור בזה כמו שכתבנו לעיל, שכיון שעתה הוא בא לעשות את התשובה, הרי, שעדיין יש לו ישות וגאווה, כי עדיין דואג לעצמו שלא יענש, וזוהי הפנייה בתשובתו. אלא שהתשובה בעצמה

אָפּלוּ בְּשַׁעַה שְׂאוּמְרָא: חֲטָאֲתִי וְכוּ'. וְזָהוּ "מִי יֹאמֵר וְכוּ' טְהַרְתִּי מִחֲטָאֲתִי", הִינּוּ שְׂיִהְיֶה טְהוֹר מִן חֲטָאֲתִי, עוֹיְתִי, פְּשַׁעְתִּי – שְׂאוּמְרָא, כִּי גַם אִזְ אֵינוֹ זֶה וְטְהוֹר פְּלִי פְּנִיּוֹת, כְּנִ"ל.

נִמְצָא, שְׂצָרִיף לְעִשׂוֹת תְּשׁוּבָה עַל הַתְּשׁוּבָה הֶרְאוּשׁוּנָה, הִינּוּ עַל 'חֲטָאֲתִי עוֹיְתִי פְּשַׁעְתִּי' שְׂאוּמְרָא, כִּי עָלָיו נֶאֱמַר (ישעיהו כט, יג) "בְּשַׁפְּתָיו כְּבֹדוֹנִי", כִּי עַל יְדֵי תְּשׁוּבָה זֹכֶה לְכְבוֹד ה', וְלָבוֹ רַחֵק מִמּוֹנִי".

וְאָפּלוּ אִם יוֹדֵעַ אָדָם בְּעֵצְמוֹ, שְׂעֵשָׂה תְּשׁוּבָה שְׁלֵמָה, אַף עַל פִּי כֵן צָרִיף לְעִשׂוֹת תְּשׁוּבָה עַל

עוֹטָה אוֹר

[ומבאר ר' נתן: וְזָהוּ פִּירוּשׁ הַכְּתוּב: "מִי יֹאמֵר זְכִיתִי לְבִי, טְהַרְתִּי מִחֲטָאֲתִי", כִּי זִכִּיתִי לִבִּי הִינּוּ, מִי יוּכַל לִזְמַר, שְׁלָבוֹ זֶה וְטְהוֹר מִפְּנִיּוֹת, אָפּלוּ בְּשַׁעַה שְׂאוּמְרָא: חֲטָאֲתִי וְכוּ'. וְזָהוּ: "מִי יֹאמֵר וְכוּ' טְהַרְתִּי מִחֲטָאֲתִי", הִינּוּ שְׂיִהְיֶה טְהוֹר מִן חֲטָאֲתִי, עוֹיְתִי, פְּשַׁעְתִּי' שְׂאוּמְרָא, עַד שִׁיּוּכַל לְהַעֲיֵד עַל עֲצֻמוֹ, שְׂאוּמְרָא בְּלִי שׁוּם פְּנִיָּה לְדַאֲגַת עֲצֻמוֹ וּישׁוּתוֹ, לְהִינְצַל מִהֶעוֹנָשִׁים בְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם הַבָּא, כִּי גַם אִזְ בְּשַׁעַת הַיּוֹדִי אֵינוֹ זֶה וְטְהוֹר פְּלִי פְּנִיּוֹת כְּנִ"ל].

נִמְצָא שְׂמַכְיוֹן שֶׁהַתְּשׁוּבָה הֶרְאוּשׁוּנָה הִתְּנָה עִם פְּנִיָּה, לְכֵן צָרִיף לְעִשׂוֹת תְּשׁוּבָה עַל הַתְּשׁוּבָה הֶרְאוּשׁוּנָה, הִינּוּ עַל הַיּוֹדִי: "חֲטָאֲתִי, עוֹיְתִי, פְּשַׁעְתִּי" שְׂאוּמְרָא אוֹתוֹ עִם פְּנִיָּה בְּשִׁבִּיל עֲצֻמוֹ, וְלֹא הִיא לְבוֹ וְךָ וְנִקִּי מִכָּל פְּסוּלַת שֶׁל יִשׁוּת, לֹמַר אֵת הַיּוֹדִי רַק לְכְבוֹד ה', כִּי עָלָיו נֶאֱמַר (ישעיהו כט, יג): "בְּשַׁפְּתָיו כְּבֹדוֹנִי", כִּי עַל יְדֵי תְּשׁוּבָה זֹכֶה לְכְבוֹד ה', כִּי בִזָּה שְׂאוּמְרָא אֵת הַיּוֹדִי בְּפִי וּבִיזָה אֵת עֲצֻמוֹ מֵאוֹד, הִרִי, שְׂמִיעֵט בְּכְבוֹד עֲצֻמוֹ וְהִרְבָּה בְּכְבוֹד הַמְּקוֹם זֹכֶה לְאִיּוֹ בַחֲיִנָּה שֶׁל כְּבוֹד ה'. אוֹלָם, בְּשַׁעַה שְׂעֵשָׂה אֵת הַתְּשׁוּבָה הֶרְאוּשׁוּנָה, עֵדִיין "וְלָבוֹ רַחֵק מִמּוֹנִי", כִּי בּוֹדָאִי לֹא יוּכַל הִיא לְעִשׂוֹת אֵת הַתְּשׁוּבָה הֶרְאוּשׁוּנָה לְלֹא שׁוּם פְּנִיָּה, הִינּוּ, בְּלִי שׁוּם מִחֲשָׁבָה עַל עֲצֻמוֹ וּישׁוּתוֹ, כִּי בּוֹדָאִי כּוֹוֹנָתוֹ הִיִּתְּנָה גַם לְהִינְצַל מִהֶעוֹנָשִׁים הַקְּשִׁים בְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם הַבָּא, וְלֹא עֲשָׂה אֵת הַתְּשׁוּבָה בִּיבֵר לְכַב' וְאִמְת, רַק לְכְבוֹד ה', לְזַבּוּחַ אֵת יִצְרוֹ בְּשִׁבִּיל הַלְּרִבּוֹת כְּבוֹד ה' בְּעוֹלָם.

לאחר שביאר, שתי בחינות של תשובה: אחת, לשוב מהחטא, ובתשובה זו עדיין יש פניות. והשניה, תשובה שלימה שעושה תשובה רק לכבוד ה', ללא שום פניות. יבאר, כי עדיין צריך לעשות תשובה נוספת. והטעם הוא, שאף שזכה לתשובה ללא פניות, רק לכבוד ה', מ"מ היא היתה רק כפי השגתו אז בכבוד ה', אבל עתה שזכה לבחינה כלשהי של כבוד אלה"ם, הרי הוא מבין, שגם תשובתו הקודמת השלמה (לאור) היתה רק כפי השגתו, ולכן, הוא עושה על כך תשובה נוספת, והיא תשובה תמידית, כי תמיד הוא עולה ומשיג בכבוד ה' השגה גבוהה יותר.

וְאָפּלוּ אִם יוֹדֵעַ אָדָם בְּעֵצְמוֹ, שְׂעֵשָׂה תְּשׁוּבָה שְׁלֵמָה בְּלִב שְׁלָם זָךְ וְנִקִּי, בְּשֵׁתִי בַחֲיִנּוֹת הַתְּשׁוּבָה

מְקוֹרוֹת וְעִיּוֹנִים

אחרי שמגיע לביטול גמור, בכח התשובה הראשונה שעשה.

71. לשון הכתוב "וְיֹאמֵר אֲדֹנָי יִעַן פִּי נִגַּשׁ הָעָם הַזֶּה בְּפִי וּבְשַׁפְּתָיו כְּבֹדוֹנִי וְלָבוֹ רַחֵק מִמּוֹנִי", וּפִירֵשׁ בְּמִצְוֹת דּוּד וּ"ל: כְּעִבּוֹר כִּי הָעָם הַזֶּה נִגַּשׁ אֵלַי לְהִתְקַרֵּב בְּדַבְּרוֹ הַפֶּה וּכְבֹדוֹנִי בְּשַׁפְּתָיו, וְלֹא בְּלִב יִדְבְּרוּ כִּי לְבוֹ רַחֵק מִמּוֹנִי, עַכ"ל. אוֹלָם רַבִּינוּ מִפְּרֵשׁ שֶׁהַפְּסוּק מְגִידֵי מַה הִיא הַתְּשׁוּבָה הֶרְאוּשׁוּנָה, כִּי תַחֲלִילָה מִקִּיִּים "וּבְשַׁפְּתָיו כְּבֹדוֹנִי", כִּי בְּשַׁעַה שֶׁמִּתּוֹדָה, אִפִּילוּ

מתקנת זאת, כי על ידי ששומע בזיונו ודומם ושותק, שעושה את הוידוי באמת, ומרגיש בעצמו את הכוונה, שהוא אשם ובוגד, גוזל ומדבר דופי וכו', עד שנשפך דמו מרוב בושה וכנ"ל, אזי זוכה לבטל את עצמו לגמרי. וכשעשה תשובה נוספת, יוכל לעשות אותה בלי פנייה, היינו, בלי שידאג לגופו מפני עונשי העולם הזה, ולנשמתו מפני עונשי העולם הבא, אלא עושה את התשובה רק בשביל כבוד ה' ית' בשלמות, וכזאת תשובה לא שייך לעשות, אלא רק

תשובה הראשונה. כי מתחלה כשעשה תשובה, עשה לפי השגתו, ואחר כך בודאי כשעשה תשובה, בודאי הוא מכיר ומשיג יותר את השם ותברך. נמצא לפי השגתו שמושיג עכשו, בודאי השגתו הראשונה הוא בבחינת גשמייות. נמצא, שצריך לעשות תשובה על השגתו הראשונה, על שהתגשם את רוממות אלקותו.

עושה אור

הנ"ל⁷², אף על פי כן צריך לאחר מכן לעשות עוד תשובה שלישית על תשובה הראשונה שהן שתי בחינות התשובה הראשונות⁷³, כי מתחלה כשעשה תשובה, עשה לפי השגתו שהיתה לו קודם התשובה, ואחר כך בודאי כשעשה תשובה, בודאי הוא מכיר ומשיג יותר את השם ותברך, שכן נתבאר, שע"י התשובה שלו הוא מרבה בכבוד אלה"ם, ולכן זוכה בעצמו לכבוד אלה"ם, שהוא בחינת הארת הכתר וכנ"ל, וכשנכלל גם הוא בכבוד אלה"ם, בודאי שמכיר ומשיג יותר את ה' ית'. נמצא לפי השגתו שמושיג עכשיו במדרגה גבוהה יותר בכבוד ה' ורוחניותו, בודאי השגתו הראשונה הוא בבחינת גשמייות לעומתה, פי', כי בתחילה השיג מדרגה פחותה בגדולת ה', עד שהיא נחשבת כגשמייות לעומת ההשגה הרוחנית שמושיג עתה. נמצא שצריך לעשות תשובה על השגתו הראשונה⁷⁴, על שהתגשם⁷⁵ את רוממות אלקותו, כי לפי מה שמושיג עכשיו, עד כמה הקב"ה רם וגבוה ורוחני, הרי שההשגה הקודמת נחשבת, כאילו החשיב את הקב"ה לגשמי ח"ו, ומתחרט עליה ועושה עליה תשובה⁷⁶. נמצא, שכל ימיו הוא עושה תשובה על תשובה⁷⁷.

מקורות ועיונים

באמת בתכלית הנפיות בלי שום שמץ של אינה צד מחשבת חוץ, כל זה נקרא תשובה הראשונה, ואחר כך כשעשה תשובה על השגתו הראשונה זה עקר בחינת תשובה על תשובה, עכ"ל.

73. כן מבואר בליקוטי הלכות (קריאת התורה ו, סוף אות יט ואות כ), וז"ל: מבאר בהתורה קרא את יהושע שפשהאדם רוצה לעשות תשובה הוא בבחינת אהיה, שהיא בחינת אנא זמין למיהוי, שמתחיל שיהיה לו הנה בעולם וכו', עין שם ה"טב. ומבאר, שצריכין לעשות תשובה על תשובה, כי אפלו בשעה שאומר חטאתי אינו זך בלי פניה וכו'. ואפלו מי שקבר עשה תשובה שלמה, צריך גם כן לעשות תשובה על השגתו הראשונה וכו'. נמצא, שאהיה מרמז שצריכין להתחיל בכל פעם מחדש, בבחינת אנא זמין למיהוי, כאלו לא היה לו עדין שום הנה בעולם וכנ"ל, וזהו עקר העצה לקיום התורה שהיא שמו ותברך, על כן השיב לו (הקב"ה) למשה שמוט ג, יד) "אהיה אשר אהיה", שפרמז שצריכין להתחיל להזמין עצמו בכל פעם שיהיה לו הנה בעולם, שיכיר אותו ותברך וכנ"ל. וזהו אהיה אשר אהיה שתי

שהוידוי שלו בפניות גדולות לשם עצמו, בכל אופן בשפתים הוא מכבד את ה' ית', כי מבזה את עצמו וממעט מכבוד עצמו, וממילא זוכה לכבוד ה'. אמנם, באותה שעה עדיין "ולבו רחוק ממני", כי עדיין אינו יכול, בזמן התשובה הראשונה, לעשות תשובה שלמה, שיהיה ליבו נקי בבחינת בר לבב, עד שיוכל לעשות את התשובה רק בשביל כבוד ה' לגמרי, ללא שום פניה אחרת. (ולזה יזכה בבחינה של התשובה השניה).

72. ע' בליקוטי הלכות (שבת ז, א), וז"ל: שאר האנשים אפלו אם מתגברים כראוי ועושים בכל פעם תשובה על תשובה הראשונה, דהינו על חטאתי וכו', שלא היה זך בלי פניה וכן אחר כך, כל זה אינו נקרא תשובה על תשובה באמת, כי אם בשם המשאל, כי כל זמן שלא זכך האדם את עצמו בתכלית הנפיות עד שאין עולה על מחשבתו שום פניה ושום מחשבה זרה, עדין אינו בכלל בעל תשובה גמור, מאחר שיש בו עדין אינה שמץ אחיזת הפסולת, ועל כן כל אלו התשובות שעושין בכל פעם מחמת שלא היה התשובה זכה כל כך, כל אלו התשובות נקראים תשובה ראשונה, ואז כשפא בתשובותיו הרבים לתשובה שלמה

מקורות ועיונים

עצמי בסגופים האלה, שימחול לי על מעוט עבודתי וקטנות יראתי ואהבתי בימים שעברו, כי מצער הוא מאוד לפי ערך העבודה שראוי לעובדו בפחד ובאימה כאשר עתה אני מכיר בו. ולא זו בלבד שהיא בחינת הכלליות תשובה על העבר, אף גם בעזרת ה' ית' בכל יום ויום אני מכיר יותר בגדולתו לפי שכלי, ועבודה רבה נוספת אלי בכל עת, ובכל יום אני מתחרט ועושה תשובה שלימה על יום אתמול כי יעבור במעוט הכבוד הראוי לפי אשר ידעתי ביום זה וכו', ע"ש.

75. דקדק רבינו לכתוב בלשון 'התגשם', ולא כתב הגשמים, כי ודאי לא עשה מעשה רע לחטוא בהגשמה, אלא שכפי השגתו הקטנה שהיתה לו ממילא כביכול 'התגשם' בדעתו בעל כרחו הכבוד והשגת אלקות. וגם על זה צריך לעשות תשובה, על שקודם לכן עדיין לא זכה לכבוד אלהים בשלמות.

76. כעין ענין זה ביאר רבינו לקמן (קמא, תורה ל"ח אות ה'), וז"ל: 'זה ידוע אין דומה בן פטר לזון פטר, כי כל מה שמקורב ביותר אל המלך בשתו גדול, וכל מה שידוע ביותר בכבוד המלך, הוא בוש יותר מהמלך. וקודם התשובה, עדין ידיעתו בקטנות, על ידי זה בשתו אינו בפועל על פניו, פי חטאתיו מטמטמין שכלו וידיעתו, על ידי רוח שטות שפקרבו, כמו שאמרנו (סוטה ג.) 'אין אדם עובר עברה וכו'. אבל אחר כך כשעושה תשובה, ומסיר ממנו הטפשות, ונתוסף בו שכלו. אזי הוא מתבליש ביותר, ונתגלה הבושה על פניו, עכ"ל.

77. כתב בחובת הלבבות (שער עבודת האלהים פרק ג' ברה"ה החמישי), וז"ל: נאמר על קצת הפרושים, שהיו כל ימיהם בתשובה, מפני שהיו מחדשים בכל יום תשובה בעבור תוספת הכרתם בגדולת האלהים בכל יום, וקיצורם במה שהם חייבים לו מן העבודה בשעבר, עכ"ל. עוד מבואר ענין זה היטב בקדושת לוי (פרשת וירא), וז"ל: יש בעלי תשובה הלא המה קדושי עליון, אשר בכל יום אור זרוע לצדיק, ונראה לו כאלו יום אתמול כי יעבור חטא חס ושלום, כי התגלות של היום ההוא בעבודת ה' הוא מתחזק יותר מיום של אתמול, לכן בכל יום הוא עושה תשובה על יום אתמול. אבל אותו חטא הוא שוגג, כי ביום אתמול לא היה לו התגלות של היום, עכ"ל.

פעמים, כי צריכין להתחיל התחלה אחר התחלה, שצריכין לעשות תשובה על תשובה. וזה בחינת 'אהיה' השלישי, שאמר לו עוד: "פה תאמר וכו' אהיה שלחני אליכם". פי אם תדקדק תראה, שמדבר שם בכלל משלשה מיני תשובות, כי בתחלה מבאר שם שהתשובה הוא בחינת 'אהיה - אגא זמין למיהו' וכו', ואחר כך כתב שם שצריכין לעשות תשובה על תשובה, כי אפלו בשעה שאדם אומר 'חטאתי וכו' - גם זה אי אפשר לומר בלי פניה וכו', נמצא שצריך לעשות תשובה על תשובה, ואחר כך כתב: 'ואפלו מי שעשה תשובה שלמה, אף על פי בן צריך לעשות תשובה על תשובה, דהינו שצריך בכל פעם לשוב על השגתו הראשונה וכו', שזהו בחינת שבת, בחינת עולם הבא וכו', עין שם היטב. נמצא, שבדרך כלל מזכיר כאן שלש תשובות, דהינו תשובה הראשונה, ואחר כך מה שצריך לעשות תשובה על תשובה, מחמת שהתשובה הראשונה לא היתה עדין בשלמות כראוי, וזהו בחינת תשובה שנייה. ואף על פי שיש בזה אלפים ורבות מדרגות ובחינות, שצריך בכל פעם להתחיל ולשוב על תשובה הראשונה שלא היתה כראוי, אבל כל זה נכלל בשתי תשובות, שהיא תשובה הראשונה שהתחיל להתקרב להשם יתברך, ואחר כך מה שמחזק את עצמו בכל פעם ואינו מניח את עצמו לפל ומתחיל בכל פעם מחדש, שזהו בעצמו בחינת 'בקי ברצוא בקי בשוב' - כל זה הוא בחינת תשובה שנייה. אבל אחר כך כשזוכה לתשובה שלמה באמת כראוי בתכלית השלמות בלי שום פניה, ואף על פי כן הוא עושה תשובה על תשובה דהינו על השגתו הראשונה וכו' כמו שמבאר שם, וזהו ענין אחר לגמרי, וזהו בחינת תשובה שלישית. וכל תשובה ותשובה הנכללין בשלש תשובות כנ"ל היא בחינת 'אהיה', שהיא בחינת 'אגא זמין למיהו', שצריך להתחיל להקין את עצמו בכל פעם מחדש כנ"ל.

74. ע' בסדרו של שבת (ח"ב דרוש ג' מאמר ה'), הביא את המעשה ברב סעדיה גאון, שהיה עושה תשובה על תשובה, כי בכל יום ידע יותר בגדולת יוצר בראשית, אשר עתה נתרכה הדעת וההכרה אצלי ביותר ויותר מאשר ידעתי מאז, ועתה גדלה עבודתי ויראתי ואהבתי אליו ביתר שאת, לפי ערך גדולת ההכרה בו. ועל העבר אני מתחנן ומבקש מלפניו, ומסגף

זוהי בחינת עולם הבא, שיהיה בלוי שבת' (ר"ה לא), הינו בלוי תשובה, כמו שכתוב (דברים ה. ל) "ושבת עד ה' אלקיך, כי עקר עולם הבא הוא השנת אלקותו, כמו שכתוב (דברים לא. לג) "וידעו אותי למקטנם ועד גדולם". נמצא בכל עת שישנו השנה יתרה, אזי יעשו תשובה על ההשנה הראשונה.

זוהי שאמרו חכמינו זכרונם לברכה: (בסנהדרין מג) 'כל הזבח את יצרו, הינו בחינת תשובה',

עושה אור

זוהי שזוכה לעשות בכל פעם תשובה על מה שהשיג את הקב"ה קודם לכן בבחינת 'גשמיות', ועתה משיג יותר את רוממות אלקותו, זוהי בחינת עולם הבא, שיהיה בלוי שבת'⁷⁸, הינו בלוי תשובה, כמו שכתוב (דברים ה. ל): "ושבת עד ה' אלקיך" - ו'שבת' אותיות 'שבת'⁷⁹, ובעולם הבא שכולו שבת, יעשו כל הזמן תשובה על תשובה, כי עקר עולם הבא הוא השנת אלקותו⁸⁰, כמו שכתוב (ירמיה לא. לג): "וידעו אותי למקטנם ועד גדולם"⁸¹, נמצא בכל עת שישנו השנה יתרה, אזי יעשו תשובה על ההשנה הראשונה, וזוהי תשובה על תשובה⁸².

זוהי שאמרו חכמינו זכרונם לברכה (בסנהדרין דף מג): 'כל הזבח את יצרו ומתודה עליו, כאילו כיבדו להקב"ה בשני עולמות', וביאור דבריהם: 'כל הזבח את יצרו' - הינו בחינת תשובה⁸³, בחינת: הכתוב בדוד המלך (תהלים קט. כב): "ולפי חלל בקרבי" - שהרג את היצר הרע שבלבו⁸⁴ בכח תשובתו, כי

מקורות ועיונים

82. גם תשובה זו היא בחינה של 'בושה', שהיא עיקר התשובה וכנ"ל, כי מתבייש מאוד בהשגתו הקודמת, כי בודאי אם היה זך וקדוש יותר בעולם הזה, כבר היה משיג קודם לכן בעולם הזה את ההשגה שהשיג רק עתה בעולם הבא, ועל זה הוא עושה תשובה על תשובה. ובושה זו גורמת לביטול גדול, כדרך המתבייש, ועי"ז נכלל יותר בה' ית', כי ככול שמתבטלים אליו ית' יותר, נכללים בו יותר, ובזה עצמו גורם להשיג יותר את ה' ית', שהוא התענוג הגדול ביותר. כי בענין הבושה ישנה גם השתוקקות ורצון להיות כמו מי שמתבייש ממנו, וכמו שביאר בבאיור הלקוטים (לקמן תורה כ"א אות כ"ח בד"ה ואלום), וז"ל: בכלימת וכיית וצער התחתון שבהכרת והרגשת שפלותו וחסרונו, נמצא בו הבחנה והכרה ברוממות חבירו הגבוה מאתו, ויחמוד ויתעורר לקבל ולהתאחד בהשגתו, עכ"ל.

83. וכמו שפירש"י שם, וז"ל: זוכה את יצרו - לאחר שהסיתו לחטוא, הוא זוכחו והורגו ושב בתשובה, ע"כ.

84. הגמ' בבא בתרא (דף יז.) דרשה מפסוק זה, שלא שלט יצר הרע בדוד. ובוהר רעיא מהימנא פרשת פינחס (ח"ג דף רכז:), דרשו מפסוק זה שדוד העביר את היצר הרע מלבו והרגו.

78. במשנה בתמיד (ד, ט) "מזמור שיר ליום השבת", מזמור שיר לעתיד לבוא, ליום שכולו שבת מנוחה לחיי העולמים. והובא בראש השנה (דף לא.), ובסנהדרין (דף צז.).

79. כן מבואר לקמן (תורה ע"ט), וז"ל: כשעושה תשובה שלמה, שהיא שבת, כמו שכתוב: "ושבת עד ה' אלקיך", 'אתן דין פאתן דין' (שבת' הוא אותיות 'שבת'), עכ"ל.

80. כי זה עיקר תענוג עולם הבא, מה שמשיגים ויודעים את ה', ובזה נכללים בו ית'. וכמבואר לקמן (תניינא, תורה ב, א), וז"ל: הודאָה זה בחינת שעשוע עולם הבא, פי זה עקר שעשוע עולם הבא להודות ולהלל לשמו הגדול יתברך ולהפיר אותו יתברך, שעל ידי זה (שיודעים ומכירים אותו ית'), סמוכים וקרובים אליו יתברך, פי כל מה שידעין ומפירין אותו יתברך ביותר, סמוכים אליו ביותר.

81. הפסוק מדבר על הידיעה וההשגה שתהיה לעתיד לבוא, אחרי שזכה לתשובה הראשונה בשלמות שהיא בחינת מחילת החטאים, כי אז יתקיים: "ולא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו לאמר דעו את ה', כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם נאם ה' פי אסלח לעונם ולחטאתם לא אֶזְכֹּר עוד".

בְּחִינַת 'וְלָבִי חָלָל בְּקַרְבִּי', בְּחִינַת 'דָּם לֹחַ', בְּחִינַת אַהֲ"ה, בְּחִינַת קְתָה, בְּחִינַת כְּבוֹד, כְּנ"ל. וּמִתְנַדָּה עָלָיו, הֵינּוּ שְׁמִתְנַדָּה עַל זְבִיחַת יִצְרָה, הֵינּוּ שְׁעוּשָׁה תְּשׁוּבָה עַל תְּשׁוּבָתוֹ וְחֲשֻׁנָּתוֹ הֲרֵאשׁוֹנָה. 'כָּאֵלוּ כְּבוֹדוֹ לְהַקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּשֵׁנֵי עוֹלָמוֹת, כִּי תְּשׁוּבָה הֲרֵאשׁוֹנָה, בְּחִינַת כְּבוֹד עוֹלָם הַזֶּה. וְאַחַר הַתְּשׁוּבָה שְׁזוּכָה לְהַשְׁגָּה יִתְרָה, וּמִכִּיר בְּיוֹתֵר אֵת רוּמְמוֹת אֱלֹקוֹתָו, וְעוּשָׁה תְּשׁוּבָה עַל תְּשׁוּבָתוֹ, זֹאת הַתְּשׁוּבָה הוּא בְּחִינַת כְּבוֹד עוֹלָם הַבָּא.

עוֹטָה אֹד

דוד המלך היה שומע את בזיונו ודומם ושותק⁸⁵, בְּחִינַת (שם לו. ט): "דָּם לֹחַ" - ועי"ז נתקיים בו "והתחולל לו", שהיה היצר הרע שלו 'חלל' - הרוג, וכן בכל אדם הנהג בעצמו כן, לעשות תשובה באופן ששומע בזיונות ודומם ושותק, שבזה ממעט כבודו ומרבה בכבוד המקום, שזוהי בְּחִינַת 'אַהֲ"ה' - תשובה (וכנ"ל), בְּחִינַת 'קְתָה' - כי שם אהי"ה הוא בכתה, כמו שנתבאר שהתשובה היא בחינת 'המתן', בְּחִינַת 'כְּבוֹד' אלהי"ם, המתרבה ע"י שממעט בכבוד עצמו, וזוכה להארת הכתה, כְּנ"ל. וּמִתְנַדָּה עָלָיו - הֵינּוּ שְׁמִתְנַדָּה אַחַר כֵּךְ עַל זְבִיחַת יִצְרָה⁸⁶, מלבד הוידוי הראשון שעשה על חטאיו, הֵינּוּ שְׁעוּשָׁה תְּשׁוּבָה עַל תְּשׁוּבָתוֹ וְחֲשֻׁנָּתוֹ הֲרֵאשׁוֹנָה. מעלים עליו 'כָּאֵלוּ כְּבוֹדוֹ לְהַקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּשֵׁנֵי עוֹלָמוֹת', כנרמז בתיבת "כבדנני" בשתי נוני"ן, המורה על שני פעמים כבד, בעולם הזה ובעולם הבא, כִּי תְּשׁוּבָה הֲרֵאשׁוֹנָה⁸⁷, היא רק בְּחִינַת כְּבוֹד עוֹלָם הַזֶּה, כי זהו כוחה של תשובה זו - למעט בכבוד עצמו ולהרבות בכבוד המקום כאן בעולם. וְאַחַר הַתְּשׁוּבָה, שְׁזוּכָה לְהַשְׁגָּה יִתְרָה מחמת שנתרבה כבוד אלהי"ם וּמִכִּיר בְּיוֹתֵר אֵת רוּמְמוֹת אֱלֹקוֹתָו, וְעוּשָׁה תְּשׁוּבָה עַל תְּשׁוּבָתוֹ, זֹאת הַתְּשׁוּבָה הוּא בְּחִינַת כְּבוֹד עוֹלָם הַבָּא שזוכה להשיג אותו כבר כאן, כי כבר נתבאר, שבחינת תענוג עולם הבא היא השגות אלוקות, שלכן עושים כולם בעולם הבא תשובה על תשובה, כי בכל פעם משיגים עוד השגות אלוקות, ע"י שעושים תשובה על ההשגה הקודמת, ובכך מתרבה כבוד ה' שם בעולם הבא. ובעל התשובה הגדול, שזוכה

מקורות ועיונים

השניה, שהיא וידוי על 'זביחת היצר הרע', היינו על איך שעשה את התשובה הראשונה, ואינו וידוי על החטאים, כי אותם כבר תיקן בתשובה הראשונה. 87. כבר נתבאר לעיל, שבתשובה הראשונה הזו נכללים שתי תשובות, כי התשובה הראשונה היתה מחמת יראת העונש, וממילא היתה תשובה עם פניה, וכשתיקן בתשובתו וזיכך את לבו מהדמים הרעים, יכול עתה לעשות עוד תשובה בלי שום פניה, ובה מרבה את כבוד הקב"ה בעולם. ושתי תשובות אלו הן בחינת 'תשובה ראשונה', כי עדיין לא עושה תשובה על השגות, אלא רק תשובה על החטא, ותשובה על זה שעשה את תשובתו וזבח את יצרו עם פניות. אולם 'התשובה השניה' (באמיתות היא שלישית), היא זו שעושה שוב תשובה על זביחת יצרו בהשגה קטנה, כי עתה כשזכה לתשובה זוכה לכבוד ה', לדעת ולהכיר את ה' יתברך יותר, ועושה תשובה על תשובה - היינו תשובה על מה שעשה תשובתו בהשגה נמוכה ומגושמת.

85. כמבואר בגמ' בבא מציעא (דף נט.) על הפסוק (תהלים לה, טו) "וּבְצַלְעֵי שְׁמַחוּ וּנְאָסְפוּ קִרְעוּ וְלֹא דָמוּ", אמר דוד לפני הקב"ה רבונו של עולם גלוי וידוע לפניך (שבשעה שהיו מלבינים את פניו), שאם היו מקרעים בשרי, לא היה דמי שותת לארץ (כי מרוב בושה נסתלק הדם ממקומו). ולא עוד (שלא רק בזמן שהם בטלים מהתורה, הם שופכים את דמי), אלא אפילו בשעה שעוסקין בנגעים ואהלות, (מפסיקים מלימודם) ואומרים לי: דוד הבא על אשת איש מיתתו במה? (כדי להלבין את פניו). [והגם שהיה דוד משיב להם: שמיתתו בחנק ויש לו חלק לעולם הבא, ואילו המלביין את פני חבירו ברבים אין לו חלק לעולם הבא, לא אמר זאת בשביל לחרף אותם חס ושלום, אלא כדי להוכיחם ולהחזירם בתשובה, על שחוטאים הם להלבין את פניו].

86. ובזה מדוקדק לשון חז"ל 'ומתוודה עליו', שפירושו, שמתוודה על זביחת היצר הרע, ולא אמר מתוודה על חטאיו. כי עתה כבר מדבר בתשובה

וְזֶה שְׂאֵמְרוּ חֲכָמֵינוּ זְכוּרָנָם לְבָרְכָהּ (פסחים ג.) "אור יקרות וקפאון" (זכריה י"ה, ו), 'אור שהוא יקר בעולם הזה, יהיה קפוי וקל לעולם הבא'. נמצא בעולם הבא, בשיזכו להשגה יתרה פאלקותו, בודאי יתחרטו ויעשו תשובה על השגת עולם הזה, פי השגת עולם הזה בבחינת גשם נגד השגת עולם הבא. וזה פאלו פבדו להקדוש ברוך הוא בשני עולמות, פי זכיחת היצר היא

עושה אור

לעשות תשובה כזו כבר בעולם הזה, מעלה עליו כאילו כבדו להקב"ה בשני העולמות, כי כבר כאן זכה גם לתשובה הראשונה, שהיא כבוד העולם הזה, וגם לתשובה השנייה, שהיא כבוד העולם הבא.⁸⁸

וְזֶה שֶׁנִּתְבָּאָר, שְׁלֵעוּמַת הַהֲשָׁגוֹת שִׁישִׁיגוּ בְּעוֹלָם הַבַּיִת בְּגִדּוֹלַת ה', הַהֲשָׁגוֹת שֶׁל עוֹלָם הַזֶּה הֵם בְּחִינַת 'גִּשְׁמִיּוֹת', וְזֶה מֵה שְׂאֵמְרוּ חֲכָמֵינוּ זְכוּרָנָם לְבָרְכָהּ (פסחים ג.) עַל הַפְּסוֹק הַנֶּאֱמָר לַעֲתִיד לְבוֹא (זכריה י"ה, ו): "וְהָיָה בְּיוֹם הַהוּא לֹא יִהְיֶה אֹרֶךְ יָמֵי יִשְׂרָאֵל וְקָצוּת יָמֵי יִשְׂרָאֵל", 'אור שהוא יקר' בעולם הזה - השגות בכבוד ה' ('יקר' בארמית הוא 'כבוד') של העולם הזה, יהיה קפוי וקל⁸⁹ לעולם הבא⁹⁰ - יחשב למגושם⁹² וקל כנגד ההשגות שנשיג בעולם הבא.

נִמְצָא, בְּעוֹלָם הַבַּיִת, בְּשִׁיזְכוּ לְהַשְׁגָּה יִתְרָה פְּאֻלְקוֹתוֹ, בְּוִדְאֵי יִתְחַרְטוּ וְיַעֲשׂוּ שֵׁם תְּשׁוּבָה עַל הַשְּׁגַת עוֹלָם הַזֶּה וְהַתְּשׁוּבָה תִּהְיֶה עַל יְדֵי הַבוּשָׁה שֶׁנִּתְבַּיֵּשׂ שָׂרָק זֶה הִיְתָה הַשְּׁגַתוֹ, וְהַבוּשָׁה הִיא עֵיקַר הַתְּשׁוּבָה (זכריה), פִּי הַשְּׁגַת עוֹלָם הַזֶּה בְּבְחִינַת גִּשְׁמִיּוֹת נִגְדָה הַשְּׁגַת עוֹלָם הַבַּיִת.

וְזֶה שֶׁאֵמְרוּ שֵׁם בְּגַמ': 'פָּאֵלוּ פְּבִדּוֹ לְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּשְׁנֵי עוֹלָמוֹת, פִּי זְכִיחַת הַיֵּצֶר שֶׁהִיא תְּשׁוּבָה הֲרֵאִשׁוּנָה, הוּא בְּחִינַת פְּבִדּוֹ עוֹלָם הַזֶּה, וְהוֹדִי עַל זְכִיחַת הַיֵּצֶר, הִינּוּ תְּשׁוּבָה שְׁנִיָּה,

מקורות ועיונים

כבוד הוא בחינת אור, וזה פירוש "אור" היינו 'כבוד', שיקר בעולם הזה. יהיה קפוי וקל, נגד האור - היינו הכבוד, שיזכו בעולם הבא. ויש לרמז "אור" שהוא 'יקר' הוא כבוד, כי 'יקר' בלשון תרגום הוא 'כבוד'.

90. במשנה (תרומוט ד, יא), מובא: 'סָאָה תְּרוּמָה שְׁנִפְלָה עַל פִּי מְגוּרָה וְקַפָּאָה, וּפִירֵשׁ הַרְעִיב וּז'ל: וְקַפָּאָה - הַסִּיר מֵה שְׁלִמְעָלָה, תְּרַגּוּם (מלכים ב' ו, ו) 'וַיֵּצֵף הַבְּרָזֵל' - וְקַפָּאָה בְּרָזָלָא'.

91. פשט הגמ': 'אור שהוא יקר בעולם הזה' - האור החשוב והיקר של השמש בעולם הזה, כשמאירה בגבורתה ואורה גדול, ויהיה קפוי וקל לעולם הבא - יחשב כאור חלש וקל, נגד האור הגדול (בחינת אור שבעת הימים), שיהיה בעולם הבא.

92. קפאון הוא מים מגושמים יותר עד שנעשים קשים, ולכן, רומז כאן בתיבת 'קפאון' על שההשגות של העולם הזה יחשבו כגשמיות, לעומת ההשגות שנשיג בעולם הבא. וכן טבע המים הקפואים להיות צפים וקלים, כי הקרח המגושם הוא קל יותר מהמים.

88. מי הנחל, וז'ל: מה שמבאר כי תשובה הראשונה הוא בחינת כבוד עולם הזה, ר"ל כי על ידי תשובה מכבדים את השם יתברך ועל ידי זה משפיע עליו השם יתברך מכבוד שלו, ונעשה כבודו בחינת 'כבוד אלהי'ם', אבל זהו רק 'כבוד אלהי'ם' שנגלה בעולם הזה. אבל על ידי תשובה השנייה, שעל ידה מכבד את השם יתברך בכבוד יותר גדול, ועל ידה ה' יתברך משפיע עליו מכבוד שלו המופלא שיתגלה לעתיד לבוא כמו שכתוב (ישעיה מ, ה) 'וְנִגְלָה כְבוֹד ה'.' ומי שהולך בדרך הזה, שעושה תשובה על תשובה, בבחינת 'ומתוודה עליו', אזי כאילו כבדו להקב"ה בשני עולמות, ואז השם יתברך ישפיע עליו על ידי זה אפילו מכבוד אלהי'ם המופלא שיתגלה לעתיד לבוא, ואז יהיה כבודו בבחינת (משלי כה, ב) 'פְּבִדּוֹ אֱלֹהִים הַסֵּתֶר דְּבָרָךְ' בשלמות נפלא, עכ"ל.

89. כתב במי הנחל, וז'ל: אור הוא בחינת 'כבוד', עיין לקמן תורה י"ד (אות ב') ששם מבואר ש'כבוד' נקרא 'אור', כמו שכתוב (יחזקאל מג, ב) 'וְהָאֶרֶץ הָאֵיךָ מְבִדּוֹ'. ועיין גם כן לקמן תורה י"א, שמוכן שם כי

תְּשׁוּבָה הִרְאֵשׁוּנָה, הוּא בְּחִינַת כְּבוֹד עוֹלָם הַזֶּה, וְהַדְּוִי עַל זְבִיחַת הַיָּצָר, הֵינּוּ תְּשׁוּבָה שְׁנִיָּה, הִיא בְּחִינַת כְּבוֹד עוֹלָם הַבָּא, שֶׁהַכְּבוֹד הִרְאֵשׁוּן נַעֲשֶׂה קִפּוּי וְקָל, נִגְדַּת הַכְּבוֹד הַשְּׁנִי.

וְזֶה שְׂאוּמֵר הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא (תהלים נ, כא) "אֱלֹהֵי עֲשִׂיתָ וְהַחֲרַשְׁתָּ, דְּמִיתָ הָיִיתָ אֶהְיֶה כְּמוֹד", כִּי הָאָדָם עַל יְדֵי שְׂמֻחָרִישׁ, נַעֲשֶׂה בְּחִינַת אֱהִיָּה, כְּנִל. אֲבָל הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, מֵה שְׂמֻחָרִישׁ לְאָדָם, אֵין זֶה בְּשִׁבְלֵי אֱהִיָּה חֶסֶד וְשְׁלוֹם, כִּי זֶה אֵין שִׁיף אֲצֵל הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֵין זֶה אֱלֹהֵי כְּדֵי שִׁיכְבְּלוּ עֲנָשָׁם בְּעוֹלָם הַבָּא, שְׂאוּ מִסְדְּרִין לְעֵינָיו עוֹנוֹתָיו, וְיִזְכִּיחַ אוֹתוֹ עַל פְּנָיו, וְזֶה (ש) "אוֹכִיחַךְ וְאֶעְרַכֶּה לְעֵינֶיךָ":

עוֹשֶׂה אוֹד

הִיא בְּחִינַת כְּבוֹד עוֹלָם הַבָּא, שֶׁהַכְּבוֹד הִרְאֵשׁוּן שֶׁאֵינוּ מַכְבִּידִים אֶת הַקַּב"ה בַּעֲלוֹם הַזֶּה נַעֲשֶׂה קִפּוּי וְקָל נִגְדַּת הַכְּבוֹד הַשְּׁנִי, שֶׁמַּכְבֵּד אֶת הַקַּב"ה עֵתָה בַּהֲשֵׁגָה יִתְרָה, כִּי הַשִּׁיג ע"י מִיעוּט כְּבוֹד עֲצֻמוּ בַתְּשׁוּבָה הִרְאֵשׁוּנָה, כְּבוֹד אֱלֹהִים שֶׁהִיא הַשִּׁגָה גְדוּלָה יוֹתֵר בִּידְעֵת אֱלֹהוֹתוֹ, וְלִכֵּן עוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה שְׁנִיָּה עַל הַתְּשׁוּבָה הַקּוֹדֶמֶת שֶׁל זְבִיחַת הַיָּצָר, כִּי הַתְּשׁוּבָה הַקּוֹדֶמֶת הִיטָה בַּהֲשֵׁגָה גִשְׁמִית יוֹתֵר שֶׁל אֱלֹהוֹתוֹ ית, וְלִכֵּן עוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה עַל תְּשׁוּבָה.

לאחר שנתבאר (באות ב), שטוב לו לאדם שלא נברא, וא"כ אין לו הויה, ורק ע"י ששומע בזיונו ודומם ושותק, נעשית בחינת 'אֱהִיָּה' - 'אֵנָּה זְמִין לְמַהוּי', יבאר לפ"ז את הפסוק הבא.

וְזֶה שְׂאוּמֵר הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא (תהלים נ, כא): "אֱלֹהֵי עֲשִׂיתָ וְהַחֲרַשְׁתָּ, דְּמִיתָ הָיִיתָ אֶהְיֶה כְּמוֹד, אוֹכִיחַךְ וְאֶעְרַכֶּה לְנִגְדְךָ"⁹³, כִּי הָאָדָם עַל יְדֵי שְׂמֻחָרִישׁ וְשׁוֹתֵק עַל בְּזִיוְנוֹ שׁוֹהוּ עִיקַר הַתְּשׁוּבָה, וּמִמַּעַט מַכְבוּדוֹ, נַעֲשֶׂה בְּחִינַת 'אֱהִיָּה' - 'אֵנָּה זְמִין לְמַהוּי', הֵינּוּ, שְׁעִי"ז נַעֲשִׂית לּוֹ הוּיָה כְּנִל (באות ב), וְלִפִּי זֶה יִכּוֹל הָאָדָם לְמַעוֹת וְלַחֲשׁוֹב ("דְּמִית" - מַלְשׁוֹן חֲשַׁבַת וְדַמְיִינַת), שֶׁאַחֲרֵי שֶׁרָאָה בַּעֲצֻמוֹ שֶׁעֲשֶׂה כָל כֵּךְ הַרְבֵּה מַעֲשִׂים רַעִים, וְהַקַּב"ה הַחֲרִישׁ לוֹ, שׁוֹהוּ בְּשִׁבְלֵי שֶׁה' ית' רֹצֵה לַעֲשׂוֹת כְּבִיכּוֹל לַעֲצֻמוֹ שֶׁם אֱהִיָּה. וְלִכֵּן בֵּא הַפְּסוּק לְהוֹצִיא מִמַּעוֹת זֶה וְלִמְדָה: אֲבָל הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, מֵה שְׂמֻחָרִישׁ לְאָדָם עַל שֶׁעֲשֶׂה עֲבִירוֹת, שְׁבָהֵם הוּא מְבֹזֵה אֶת כְּבוֹד ה', וּמִמַּתִּין לוֹ וְאֵינוּ מַעֲנִישׁוּ מִיָּה, אֵין זֶה בְּשִׁבְלֵי בְּחִינַת 'אֱהִיָּה' שֶׁתְּהִיָּה לוֹ הוּיָה חֶסֶד וְשְׁלוֹם, כִּי זֶה אֵין שִׁיף אֲצֵל הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא אֵינוּ נִבְרָא וְאֵין שִׁיךְ בּוֹ שׁוֹם בְּחִינָה שֶׁל 'הוּיָה', וְלִכֵּן עַל כִּרְחַךְ שֶׁתִּקְוָה וְהַחֲרַשְׁתּוֹ שֶׁל הַקַּב"ה - אֵין זֶה אֱלֹהֵי כְּדֵי שִׁיכְבְּלוּ עֲנָשָׁם בְּעוֹלָם הַבָּא, שְׂאוּ מִסְדְּרִין לְעֵינָיו עוֹנוֹתָיו"⁹⁴, וְיִזְכִּיחַ אוֹתוֹ עַל פְּנָיו, כִּי כְּמוֹ שְׁעִיקַר הַתְּשׁוּבָה הוּא בַּעֲלוֹם הַבָּא, שֶׁאֵינוּ מְשִׁיגִים אֶת ה' ית' בַּהֲשֵׁגָה נִפְלְאוֹה, כֵּךְ גַּם עִיקַר הַתּוֹכַחָה שֶׁתְּהִיָּה לְחוּטָאִים הוּא בַּעֲלוֹם הַבָּא, כְּשִׁירָאוּ גְדוּל כְּבוֹד ה' וּבִפְנֵי מִי חֲטָאוּ, וְלִכֵּן הַקַּב"ה מְסַדֵּר לִפְנֵיהֶם אֶת עוֹנוֹתֵיהֶם, שְׁבֹזָה תְּהִיָּה לְחוּטָאִים תּוֹכַחָה שְׁלֵמָה. וְזֶה סוּיִם הַפְּסוּק: "אוֹכִיחַךְ וְאֶעְרַכֶּה לְעֵינֶיךָ" - שְׁבַע עוֹלָם הַבָּא אוֹכִיחַ אוֹתְךָ וְאֶעְרוֹךְ לְעֵינֶיךָ אֶת

מְקוֹרוֹת וְעֵינָיִם

בעולם הבא עיקר מקום העונש, וז"ל: כי אם יעניש אותו בעולם הזה, אפשר שלא ישים אל לבו כלל שהעונש בא לו על עוונותיו, ויתקצף (וימרוד) עוד יותר חס ושלום, כי בעולם הזה אי אפשר לגלות לאדם מלמעלה האמת בתכלית השלמות, כדי שלא תתבטל הבחירה. אבל לעתיד שאז תתבטל הבחירה, ממילא אז יסדרו לעיני האדם את מעשיו ויזכירו אותו על פניו, עכ"ל. עוד יש לפרש כפשוטו שעבירה פוגמת

93. פשט הכתוב פירש במצודת דוד, וז"ל: והחרשתי - מלהפרע לך על כל אלה (היינו, העבירות הנזכרות בפסוקים הקודמים, שחלקת עם הגנב, ודיברת לשון הרע וכו'), ולזה תדמה ותחשוב אשר אני כמוך לאהוב את הרע. אוכחך - אבל דע אשר אתווכח עמך, ואערוך לפניך את מעשיך, ועל כולם תקבל גמול בעולם הבא. ורבינו יפרש את הכתוב בפנימיות. 94. בפרפראות לחכמה (אות ב) ביאר, מדוע דוקא

ד' וּכְשֶׁרֹצֵחַ אָדָם לִילֵךְ בְּדַרְכֵי הַתְּשׁוּבָה, צָרִיף לְהִיּוֹת בְּקִי בַּהֲלָכָה, וְצָרִיף לְהִיּוֹת לוֹ שְׁנֵי בְּקִיאוֹת, הֵינּוּ בְּקִי בְּרִצּוֹא, בְּקִי בְּשׁוֹב, כְּמוֹ שֶׁפָּתוּב: 'זַכָּאָה מֵאֵן דְּעִיל וְנִפְיָן' (סדר וּמְקַל רִיגוּ, הָאֵינוּ רַצְבּ).
וְזֶה בְּחִינַת (תהלים קלט, ח) "אִם אֶסֶק שְׁמַיִם - שָׁם אֲתָה", בְּחִינַת עֵיל, בְּחִינַת בְּקִי בְּרִצּוֹא. "וְאֲצִיעָה שְׂאוֹל - הֲנֵךְ", בְּחִינַת וְנִפְיָן, בְּחִינַת בְּקִי בְּשׁוֹב. וְזֶה (שיר השירים ג, א) "אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי לִי". אֲנִי לְדוֹדִי - זֶה בְּחִינַת 'עֵיל'. דוֹדִי לִי זֶה בְּחִינַת 'וְנִפְיָן'. [וְזֶה סוּד פְּנֵת אֱלוֹל].

עוֹטָה אור

עוונותיך, כי שם, כשרואה ומשיג החוטא את כבוד ה', תהיה לו בושה גדולה מאוד על חטאיו, ובושה זו עצמה תהיה לו לתוכחה⁹⁵.

לאחר שביאה, שכדי להרבות כבוד ה' צריך לעשות תשובה, ועיקרה, ששומע בזיונו ודומם ושותק, וכן התבאר, שישנו בתשובה שני קצוות, מצד אחד מבזה את עצמו מאוד, ומצד שני זוכה לכבוד אלה"ם. יבאר עתה, שלכן צריך להיזהר מאוד להיות בקי בעלייה ובירידה הנעשות בכח התשובה. כי צריך להיזהר, שכאשר מבזה ומשפיל את עצמו מאוד מחמת חטאיו, שלא יתייאש חס ושלום מעצמו, וכן להיפך, כשזוכה ע"י התשובה להיות נכלל בכבוד אלה"ם במדרגה כלשהי, צריך שידע כי עדיין ישנו מדרגות רבות לאין סוף, וימשיך לעשות תשובה על תשובה.

ד. וּכְשֶׁרֹצֵחַ אָדָם לִילֵךְ בְּדַרְכֵי הַתְּשׁוּבָה - בתשובה יש שתי דרכים, יש את דרך הביזיונות, שמבזה את עצמו וגם שומע בזיונו מאחרים ודומם ושותק, ויש שזוכה ע"י התשובה לכבוד אלה"ם, כי רואה את גדולתו, ומתוך כך מתבייש בפני ה', ולכן צָרִיף לְהִיּוֹת בְּקִי בַּהֲלָכָה⁹⁶ - להיות בקי בדרכי עבודת ה', שהן ה'הלכות'⁹⁷ שנמסרו לנו בתורה שבכתב ושבעל פה, וצָרִיף בפרט לְהִיּוֹת לוֹ שְׁנֵי בְּקִיאוֹת בהליכה בדרכי ה', הֵינּוּ בְּקִי בְּרִצּוֹא - בשעת עליה מדרגה לדרגה⁹⁸, וּבְקִי בְּשׁוֹב - בשעת ירידה ונפילה, כְּמוֹ שֶׁפָּתוּב בְּזוֹהַר (ויקהל ריג: האינו רצב): 'זַכָּאָה מֵאֵן דְּעִיל וְנִפְיָן' - 'אשרי מי שנכנס ויוצא'⁹⁹. דהיינו, בין שזוכה לעלייה, שלא יסתפק בזה ויבקש לעלות עוד ויעשה 'תשובה על תשובה', ובין חס ושלום בנפילה, ואפילו אם נפל לשאול תחתיות¹⁰⁰, שלא יתייאש וימשיך לבקש את ה' ויחזק את עצמו¹⁰¹. וְזֶה בְּחִינַת הכתוב (תהלים קלט, ח): "אִם אֶסֶק שְׁמַיִם שָׁם אֲתָה"¹⁰² - כלומר, אפילו אם זכית לכבוד אלה"ם, שזהו בחינת עלייה לשמים, עדיין "שם אתה" - 'שם' הוא לשון נסתרת¹⁰³, כי עדיין צריך לעשות 'תשובה על תשובה' ולהשיג עוד ועוד, וזהו בְּחִינַת 'עֵיל' - נכנס, בְּחִינַת 'בְּקִי בְּרִצּוֹא'. והמשך הכתוב: "וְאֲצִיעָה שְׂאוֹל הֲנֵךְ" - כלומר, אפילו אתה מרגיש מחמת חטאיו, שנפלת לשאול תחתיות, צריך לדעת שגם שם הקב"ה נמצא ומחזק ומקרב אותך, כי הוא איתך כאן, ואין לך להתייאש מעצמך, וזהו בְּחִינַת 'וְנִפְיָן' - יוצא, בְּחִינַת 'בְּקִי בְּשׁוֹב', שידוע איך להתנהג גם בשעה שחס ושלום הוא נפל ושב מהקדושה, דהיינו איך להעלות מנפילתו¹⁰⁴.

מקורות ועיונים

לְשֵׁשׁ תְּלִמִּיּוֹת חֲכָמִים אֲמַתִּיִּים הֲרַבָּה, עַד שִׁיְהִיָּה בְּכָל־מְלָמֵד מְלַחֵמָה הַזֹּאת וכו'. וְעַקֵּר הַלְכוֹת שֶׁל הַתּוֹרָה - הֵם בְּחִינַת 'בְּקִי בַּהֲלָכָה', שְׁעַל יְדֵי זֶה זוֹכִין לִילֵךְ בְּדַרְכֵי הַתְּשׁוּבָה וְלִקְיָם אֶת פֶּל דְּבִרְיֵי הַתּוֹרָה. כִּי לֹא הַמְדַרְשׁ הוּא הָעֵקֶר כִּי אִם הַמְעַשֶׂה (אבות א, יז). וְלִבְקִיאוֹת בַּהֲלָכָה הַזֹּאת שֶׁל עֵיל וְנִפְיָן, צָרִיכִין כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה, וְכָל הַהֲלָכוֹת וְהַדִּינִים הַפְּרִטִים שֵׁישׁ כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה, כִּי הַכֹּהֵן דָּבַר מִתְּגַבֵּר מֵאֵד מֵאֵד כָּל יוֹם יוֹם בְּכֹמָה וְכֹמָה תַּחֲבֹלוֹת בְּלֵי שְׁעוֹר, וְכֹמוֹ שֶׁאֲמָרוּ רַבּוּל (ספ"ק נב). וְצָרִיכִין כָּל מִינֵי מְטַעְמִים שֶׁל הַתּוֹרָה הַקְדוּשָׁה, לְהַחֲיוֹת אֶת הַנְּפֻשׁוֹת הַחֲלוּשׁוֹת, שֶׁהֵם

למעלה ברוחניות, ועל זה אי אפשר להעניש בעולם הזה בעונשים גשמיים, ולכן העונש דוקא בעולם הבא. 95. וצִיִּין בפרפראות לחכמה (באות ב') אל המבואר לקמן (תורה צ"ח), שהצדיקים נותנים עיניהם ברשעים ועושים אותם גל עצמות, וביאר רבינו, שע"י שהצדיק נותן לרשע עינים לראות את גודל פגמיו, זהו עונשו. וכתב שם וז"ל: וְאֵין עֲנֵשׁ גְדוֹל מִזֶּה, כְּשֶׁאָדָם רוֹאֶה מִה שֶׁפָּגַם.

96. כתב בליקוטי הלכות (ברכת הפירות ה, יט), וז"ל: בְּחִינַת בְּקִיאוֹת - בְּחִינַת בְּקִי בְּעֵיל בְּקִי בְּנִפְיָן, הִיא מְלַחֵמָה גְדוֹלָה וְהוּא לְמוֹד גְדוֹל וְעַמֵּק מֵאֵד, וְצָרִיף

מקורות ועיונים

בא בחינת 'ונפיק', שיצאו משלמות הקדושה. וכל אחד יצא ונתעה למקום שנתעה עד שקשה לו מאד מאד לחזור משם, כמו שכתוב (תהלים קיט, קעו): "תעיתי כשה אבד" וכו'. וצריכין לחזקו ולהשיבו ולהחיותו בכל מיני מטעמים של התורה הקדושה. כי לענין התחזקות שהיא בחינת 'בקי בהלכה' - צריכין לזה כל הלכות התורה, כי לפעמים מחיין את עצמו בהלכה זאת ופעמים בהלכה זאת. כי כל מצוה ומצוה של התורה הקדושה, הם מחיין ומחזקין את הנפש שלא תפל יותר. וכן כל דיין ונהלכה פרטית של כל מצוה יש לה פח פטי להחיות הנפש, כמו שכתוב (משלי ה, יג): "כי היא חיד" וכו'. וכתוב (תהלים קיט, צב): "לולא תורתך שעשעשי אז אבדתי בעיני". וזה בחינת מעלת למוד הפוסקים שהם הלכות פסוקות, כי הכל בשביל בקיאות בהלכה הנ"ל, כי על ידי למוד הלכות פסוקות מבררין הטוב מהרע (שיחות הר"ן סימן כט), ואין פח להרע להפיל את האדם וזוכין לשאר קים על עמדו. וכן צריכין ללמד הרבה ספרי אמת המדברים מדרכי עבודת ה', ולהיות בקי בהם היטב היטב, כי כלם צריכים מאד לבקיאות בהלכה, כי "ארכה מארץ מדה ורחבה מגי"ם" (איוב יא, ט). כי זה עקר שלמות ותכלית של כל הלכות התורה, כי לא המדרש עקר וכנ"ל.

99. בפגם, דברי הזוהר מדברים על מי שנכנס לפרד"ס, היינו, שזוכה להיכנס לסודות מעשה מרכבה, להיכנס בשלום ולצאת בשלום כמו ר' עקיבא (ע' חגיגה סוף יד:).

100. ובאמת, שכך צריך להרגיש, בשעה שמבזה את עצמו ומתוודה כדי לעשות תשובה, כי כשמעלה על לבו את גודל חטאיו, מרגיש שמקומו הוא בשאול תחתיות ותחתיו, ואין פושע וחוטא כמוהו. כי אף שבאמת בכללותו הוא אדם צדיק וכו', אדרבה, דוקא מחמת זה, גודל פגמיו הם עצומים ונוראים, כי אינו דומה גודל הפגם של שר שמורד במלך ומבזהו בעוברו על ציוויו, לבין אדם פשוט וקל שמורד במלך ומבזהו.

101. ראה באריכות בביאור ר' נתן בסוף התורה בד"ה והפרוש הפשוט, לקמן אות י"א.

102. פשט הפסוק על פי הפסוק הקודם: "אנה אלף מרוחך ואנה מפניך אברך, אם אספך שמים שם אטה ואציעה שאול הנד", ופירש המצודות דוד, וז"ל: איה המקום אשר אלך אליו להסתר מרוח כעסך, ואנה אברח ממך, והוא ענין מליצה והפלגה. כי גם אם אעלה אל השמים, הלא אתה שם. וגם אם אעשה לי משכב בשאול מתחת לארץ, הלא הנך גם שם. ורבינו יבאר את פנימיות הפסוק, שמדבר על העליות הרוחניות שיש לאדם ועל נפילותיו.

103. כן ביאר בלקוטי הלכות (יו"ד הלכות פדיון בכור ג, ח), וז"ל: וזה בחינת "אם אספך שמים שם אטה", 'שם אטה' דיקא, שהוא לשון הסתרה והעלמה, הינו כי שם בשמים אם אספך לשם שם אטה, הינו שאטה מתעלם ממני כי שם אטה ברחוק מקום ממני.

104. וכתב בלקוטי הלכות (שבת ז, לח) שרק בדרך זו אפשר לזכות לתשובה, וז"ל: אי אפשר לזכות

בבחינת 'ונפיק', שיצאו משלמות הקדושה. וכל אחד יצא ונתעה למקום שנתעה עד שקשה לו מאד מאד לחזור משם, כמו שכתוב (תהלים קיט, קעו): "תעיתי כשה אבד" וכו'. וצריכין לחזקו ולהשיבו ולהחיותו בכל מיני מטעמים של התורה הקדושה. כי לענין התחזקות שהיא בחינת 'בקי בהלכה' - צריכין לזה כל הלכות התורה, כי לפעמים מחיין את עצמו בהלכה זאת ופעמים בהלכה זאת. כי כל מצוה ומצוה של התורה הקדושה, הם מחיין ומחזקין את הנפש שלא תפל יותר. וכן כל דיין ונהלכה פרטית של כל מצוה יש לה פח פטי להחיות הנפש, כמו שכתוב (משלי ה, יג): "כי היא חיד" וכו'. וכתוב (תהלים קיט, צב): "לולא תורתך שעשעשי אז אבדתי בעיני". וזה בחינת מעלת למוד הפוסקים שהם הלכות פסוקות, כי הכל בשביל בקיאות בהלכה הנ"ל, כי על ידי למוד הלכות פסוקות מבררין הטוב מהרע (שיחות הר"ן סימן כט), ואין פח להרע להפיל את האדם וזוכין לשאר קים על עמדו. וכן צריכין ללמד הרבה ספרי אמת המדברים מדרכי עבודת ה', ולהיות בקי בהם היטב היטב, כי כלם צריכים מאד לבקיאות בהלכה, כי "ארכה מארץ מדה ורחבה מגי"ם" (איוב יא, ט). כי זה עקר שלמות ותכלית של כל הלכות התורה, כי לא המדרש עקר וכנ"ל.

97. תיבת 'הלכה' היא מלשון 'הליכה', וכל הלכות התורה באות להורות לנו כיצד ללכת בדרכי ה', ובין ההלכות כפשוטו שהם כל הדינים שבשולחן ערוך, ובין ההלכות בפנימיות עבודת ה'. ובפרט ההלכה שרומז עליה כאן, לדעת שגם כשהוא בעלייה צריך עדיין לבקש מאוד את ה' ית' לזכות לעליית גדולה יותר. וגם אם חס ושלום הוא בירידה ('נפיק'), לא לייאש את עצמו, ולמצוא את הקב"ה גם במקום ירידתו, ולחזק את עצמו שגם במקום שנפל יש כאן קדושה שצריך לברר, ועי"ז יעלה חזרה.

98. ונכלל בענין זה, מלבד מה שנתבאר, שצריך לצפות ולבקש עוד, שצריך גם להיזהר שלא להסתכל חוץ למדרגתו, היינו, שלא להתבונן בדעתו בהשגות שהן למעלה ממדרגתו. וכמבואר בלקוטי הלכות (שבת ז, ל), וז"ל: הלא לטהר מסעיני לו, אומרים לו המתן (וימא לח:), כי כל העברות והפגמים חס ושלום, באים על שלא המתין וכו'. וכל זה נמשך בשרשו מפגם הבקיאות, שאינו ממתין ומתישב בדעתו פראוי, שמה

וְזֶה עֵקֶר כְּבוֹדוֹ, וְזֶה (ישעיה נח, יג) "וְכַבְּדְתוּ מַעֲשֵׂוֹת דְּרַכֵּיהֶם", 'דְּרַכֵּיהֶם' לְשׁוֹן רַבִּים. הֵינּוּ עֵיל וְנַפְיָק, וְכַשְׁיֵשׁ לוֹ אֱלוֹ הַשְּׁנַי בְּקִיאוֹת הַנְּל, אֲזִי הוּא הוֹלֵךְ בְּדְרָכֵי הַתְּשׁוּבָה וְזוֹכֵה לְכְבוֹד ה', כְּמוֹ שְׁפָתוֹב: "וְכַבְּדְתוּ מַעֲשֵׂוֹת דְּרַכֵּיהֶם" הֵינּוּ שְׁזוֹכֵה לְכֶתֶר, כִּי לִית 'כְּבוֹד' בְּלֹא 'כָּה', וְאִז 'יִמִּין ה' פְּשׁוּטָה' לְקַבֵּל תְּשׁוּבָתוֹ, [וְזֶה סוּד פְּנִיַת אֱלוֹל]:

עוֹטָה אוֹר

וְזֶה הַבְּקִיאוֹת בְּרִצּוֹא וְשׁוֹב, הֵם הַכוֹנוֹת שֵׁשׁ לְכוּן בְּחוֹדֵשׁ אֱלוֹל (כַּדְלִמְקוֹ), וְלִכּוֹן נִרְמָזוּ בַּפְּסוּק (שיר ג, א): "אֲנִי לְדוֹדֵי וְדוֹדֵי לִי" (אני לה, והי לי), רֵאשִׁי תִּבּוֹת אֱלוֹל¹⁰⁵. "אֲנִי לְדוֹדֵי" – זֶה בְּחִינַת 'עֵיל' – נִכְנַס, שְׁאֵנִי נִכְנַס בְּדְרָכֵי הַעֲבוּדָה וְעוֹלָה מִדְּרָגָה לְדְרָגָה וּמִתְקַרֵּב לְדוֹדֵי, "וְדוֹדֵי לִי" – זֶה בְּחִינַת 'וְנַפְיָק' – יוֹצֵא, שְׁאֵנִי יוֹרֵד מִדְּרָגָתִי וְאֵפִילוֹ אִם נִפְלַתִי לֹאן שֶׁנִּפְלַתִי, גַּם שֵׁם 'דוֹדֵי לִי' – ה' נִמְצָא עִימִי¹⁰⁶. [וְזֶה סוּד פְּנִיַת אֱלוֹל שְׁבַשְׁמוֹת קס"א ס"ג (שֵׁם מוֹרִים עַל הַעֲלִיָּה וְהִירִידָה), כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר לְקַמֵּן אוֹת י'].

וְזֶה הַיְדִיעָה, שֶׁגַּם בַּעֲלִיָּה הַגְּדוּלָה בִּיּוֹתֵר עֲדִיין הַקֶּבֶ"ה נִסְתַּר וְנִעְלַם מִמֶּנּוּ, וְכֵן בִּירִידָה הַגְּדוּלָה בִּיּוֹתֵר, גַּם שֵׁם ה' ית' נִמְצָא עִמּוֹ, וְזֶה עֵקֶר כְּבוֹדוֹ שֶׁל הַקֶּבֶ"ה. וְכֵמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָה, שַׁע"י תְּשׁוּבָה מְשִׁיג 'כְּבוֹד אֱלֹהִים', וְנִתְבָּאָה, שֵׁשֶׁנֶּן שְׁתֵּי דְרָכִים בְּתְשׁוּבָה, דְּרַךְ הַעֲלִיָּה וְדְרַךְ הִירִידָה, וְכַשְׁבֵּקִי בְּשִׁתִּיהֶן, הוּא מְשִׁיג 'כְּבוֹד אֱלֹהִים' וְכֵנ"ל. וְזֶה הַכְּתוּב בַּעֲנִין שֶׁבַת, שֶׁהִיא בְּחִינַת תְּשׁוּבָה וְכֵנ"ל: "וְכַבְּדְתוּ מַעֲשֵׂוֹת דְּרַכֵּיהֶם"¹⁰⁷ (ישעיה נח, יג), 'דְּרַכֵּיהֶם' – לְשׁוֹן רַבִּים (מִיַּעוֹט רַבִּים שְׁנַי), הֵינּוּ 'עֵיל' – כְּנִיסָה, וְנַפְיָק' – יִצִּיאָה, וְכַשְׁיֵשׁ לוֹ אֱלוֹ הַשְּׁנַי בְּקִיאוֹת הַנְּל, אֲזִי הוּא הוֹלֵךְ בְּדְרָכֵי הַתְּשׁוּבָה וְזוֹכֵה לְכְבוֹד ה' – בְּחִינַת 'כְּבוֹד אֱלֹהִים', הַבֵּא לְאִדָּם עַל יְדֵי דְרָכֵי הַתְּשׁוּבָה, כְּמוֹ שְׁפָתוֹב: "וְכַבְּדְתוּ מַעֲשֵׂוֹת דְּרַכֵּיהֶם", כִּי מְרַבֵּה כְבוֹד ה' בַּעֲשׂוֹתוֹ אֵת שְׁתֵּי דְרָכֵי הַתְּשׁוּבָה, וְגַם הוּא נִכְלָל בְּכְבוֹד זֶה, הֵינּוּ שְׁזוֹכֵה לְכֶתֶר, שֶׁהוּא בְּחִינַת 'כְּבוֹד' כִּי לִית כְּבוֹד בְּלֹא כָּה¹⁰⁸ – וְהָאוֹת כ' שְׁבַתְחִילַת תִּיבַת 'כְּבוֹד', רוֹמְזוֹת עַל 'סְפִירַת הַכְּתָר', שֶׁמְהָאֵרַת ה'כְּתָר' זוֹכֵה ל'כְּבוֹד

מְקוֹרוֹת וְעִיּוּנִים

עֲצֻמוֹ שׁוֹב עַל יְדֵי בְּזִיוּנוֹת וְחִרְפוֹת שֶׁמְבֹזֵה וּמְחַרֵּף אֵת עֲצֻמוֹ אוֹ שֶׁמְקַבֵּל בְּזִיוּנוֹת מֵאַחֲרִים, כְּדִי לִהְיוֹת בְּבְחִינַת 'נַפְיָק'. כִּי בְּאִמַת, כְּדִי שֶׁלֹּא יִפְגּוֹם ב'עֵיל', לְחֻשׁוֹב שֶׁכֹּבֵר הַשֵּׁיג כְּבוֹד ה' בְּשִׁלְמוֹת, צְרִיךְ לְצַאֵת בְּשִׁלּוֹם, הֵינּוּ, לְעֲשׂוֹת מִיַּד 'תְּשׁוּבָה עַל תְּשׁוּבָה', וְלַחֲרָף אֵת עֲצֻמוֹ, שֶׁהוּא עֲדִיין בְּבְחִינַת "וְנַפְיָקָה שְׁאוֹל", כִּי עַל פִּי הַהִשְׁגָּה שֶׁהִשִּׁיג עֵתָה אֵת ה' ית', עֲדִין לֹא עֲשָׂה תְּשׁוּבָה הַמְּתַאִימָה לְמַעֲלַת כְּבוֹדוֹ ית'. וְזוֹ הַבְּקִיאוֹת הַגְּדוּלָה, שֶׁצְרִיךְ לְדַעַת מִתִּי לְעֲלוֹת וּמִתִּי לְרַדַּת, וְלֹא לְהִיכְשֵׁל לֹא בַּעֲלִיָּה וְלֹא בִירִידָה.

107. פֶּשֶׁט הַכְּתוּב: 'תְּכַבֵּד אֵת הַשְּׁבַת בְּכַךְ שֶׁלֹּא תַעֲשֶׂה בָּהּ אֵת דְּרָכֵיךְ שְׁבִימוֹת הַחֹל'. וְרַבֵּינוּ יֵבָאָר בְּפִנְיִמוֹת, שֶׁקָּאֵי עַל דְּרָכֵי הַתְּשׁוּבָה בְּרִצּוֹא וְשׁוֹב.

108. כֵּנ"ל בְּאוֹת ב', בְּשֵׁם הַזְּוֹהַר בְּרַעֲיָא מֵהִימְנָא פִּינַחַס (ח"ג דף רנ"ה:). וְגַם שֵׁם מְבוֹאָר, שְׁאוֹת כ' הִיא כְּתָר, וְכֶתֶר הוּא בְּחִינַת שֵׁם אֱהִי"ה, שְׁזוֹהוֹ הַשֵּׁם שֶׁל בְּחִינַת הַתְּשׁוּבָה.

לְתְשׁוּבָה, כִּי אִם עַל יְדֵי דְרָף זֶה, כְּשֶׁמְקַבְּלִין עַל עֲצֻמוֹ – שְׁאִיף שְׁיִהְיֶה, יִחַזֵּק עֲצֻמוֹ בְּהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ תְּמִיד, בְּבְחִינַת "וְנַפְיָקָה שְׁאוֹל הַנְּל", אֲזִי דְרָקָא יִזְכֶּה לְתְשׁוּבָה. כִּי הַרְפָּה עֲלִיּוֹת וִירִידוֹת צְרִיכִין לְעֲבוֹד עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד – שְׁאִי אֶפְשֵׁר לְבָאָר בְּכֶתֶב, בְּפִרְט מִי שְׁפָרֵךְ נִכְשֵׁל כְּמוֹ שְׁנִכְשֵׁל, עַל כֵּן אִם רוֹצֵה לְחוֹס עַל חֲזִיוֹ לְהִטִּיב אַחֲרֵיתוֹ – צְרִיךְ לִלְחֵף עַל יְדֵיו וְרַגְלָיו לְקַבֵּל דְרָף זֶה, בְּחִינַת בְּקִיאוֹת בְּהִלְכֵה הַנְּל, וְאִז יִזְכֶּה לְאַחֲרִית טוֹב לְנַצַּח.

105. כְּמְבוֹאָר בְּשַׁעֲרֵי הַפְּסוּקִים הַהֲרִיזוֹ"ל (שִׁיר הַשִּׁירִים סִימָן ו'), וְזֵ"ל: "אֲנִי לְדוֹדֵי וְדוֹדֵי לִי" ר"ת אֱלוֹל. לְרִמּוֹז, כִּי בְּחִדוֹשׁ אֱלוֹל, הַקֶּבֶ"ה מְתַרְצֵה עִם יִשְׂרָאֵל, וְנִעֲשֶׂה דוֹד (א-והב) לָהֶם, לְקִרְבָּם בְּתְשׁוּבָה, וְהוּא קְרוֹב לְקוֹרְאָיו בְּחִדוֹשׁ זֶה, עַכ"ל.

106. וּבַעֲזוּמָק יוֹתֵר, כִּיּוֹן שֶׁצְרִיךְ לְעֲשׂוֹת כָּל הַזְּמַן 'תְּשׁוּבָה עַל תְּשׁוּבָה', צְרִיךְ תְּמִיד אַחֲרֵי שֶׁמְגִיעַ לְאִיזוֹ מִדְּרָגָה בְּכְבוֹד ה' מִכֹּחַ הַתְּשׁוּבָה, כְּכִיכּוֹל לְהַפִּיל אֵת

ה. וְעַל יְדֵי הַדְּמִימָה וְהַשְׁתִּיקָה, נַעֲשֶׂה בַּחֲנִינֵת הַיְרִיק, כַּמּוּבָא בְּתַקּוּנָם (בְּתַקּוּמָה ז.) "וְתַחַת רַגְלֵי
כַּמְעֵשָׂה לְבַנַּת הַסְּפִיר" (שְׁמוֹת כד, ח) – דָּא הַיְרִיק. וְזֶה בַּחֲנִינֵת (לְשׁוֹנָה סו, א) "וְהָאֲרִיץ הָדָם רַגְלֵי" 'הָדָם' –
זֶה בַּחֲנִינֵת דְּמִימָה, וְזֶה בַּחֲנִינֵת הַנְּקֻדָּה הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁל תַּמּוּנַת א'. וְנִקְרָא הָעֲלִיּוֹנָה שְׁעַל הָאֲלֵף –

עוֹטָה אוֹר

אלהי"ם' (כמבואר הכל לעיל באות ב). וְאֵז כַּשְׁעוּשָׁה אֶת שְׁתֵּי דַרְכֵי הַתְּשׁוּבָה הַנִּזְכָּרִים יִמִּין ה' פְּשׁוּטָה לְקַבֵּל
תְּשׁוּבָתוֹ. וְנִזְהָ סוּד בְּנִינֵת אֲלוּל שֶׁתַּבְּאָר לְקַמּוֹן, שְׁעַל יְדֵי דֶרֶךְ הָעֲלִיָּה מֵתַקֵּן שֵׁם קס"א עִם נְקוּדוֹתָיו,
וְהַנְּקוּדוֹת עוֹלוֹת כַּמִּנּוּן שְׁלוֹשׁ מֵאוֹת. וּבִדְרֶךְ הַיְרִידָה מֵתַקֵּן שֵׁם ס"ג עִם נְקוּדוֹתָיו, וְהַנְּקוּדוֹת שְׁלוֹ עוֹלוֹת מֵאָה,
וּבִיחַד הֵן אַרְבַּע מֵאוֹת כַּמִּנּוּן 'פְּשׁוּטָה', שׁוֹהֵה בַּחֲנִינֵת יִמִּין ה' פְּשׁוּטָה לְקַבֵּל תְּשׁוּבָתוֹ].

לאחר שביאה, שישנן בתשובה שתי דרכים: עייל ונפיק, ונרמזו שהן ענין 'מעשה מרכבה' (בחינת 'כסא הכבוד' שהוא המרכבה),
שר' עקיבא נכנס בשלום ויצא בשלום. יבאר עתה, כיצד צופים במרכבה¹¹⁰ ע"י שתי דרכי התשובה והבושה, כי
בעבודה זו, הוא בונה את א' רוחנית, וכן המרכבה, שהיא כסא הכבוד, היא בסוד אות א'.

ה. וְעַל יְדֵי הַדְּמִימָה וְהַשְׁתִּיקָה שֶׁשׁוֹתֵק לַחֲרָפוֹת וּלְבִיזוֹנוֹת נַעֲשֶׂה בַּחֲנִינֵת 'הַיְרִיק', כַּמּוּבָא בְּתַקּוּנָם
(בְּתַקּוּמָה ז. ד) עַל הַפְּסוּק (שְׁמוֹת כד, ז) "וְתַחַת רַגְלֵי כַּמְעֵשָׂה לְבַנַּת הַסְּפִיר" – דָּא הַיְרִיק, 'לְבַנַּת הַסְּפִיר'
שֶׁתַּחַת 'כַּסָּא הַכְּבוֹד', הִיא בַּחֲנִינֵת 'הַיְרִיק', וְהִיא בַּחֲנִינֵת סְפִירַת הַמַּלְכוּת 'ש' תַּחַת רַגְלֵי, כִּי הִיא תַּחַת הַסְּפִירוֹת
'נִצַּח וְהוֹד', שֶׁהֵן בַּחֲנִינֵת רַגְלִים. וְזֶה בַּחֲנִינֵת הַכְּתוּב (יִשְׁעִיחוּ סו, א): "הַשָּׁמַיִם כַּסָּא וְהָאֲרִיץ הָדָם רַגְלֵי"¹¹¹ –
'הָאֲרִיץ הִיא מִשְׁעַנַּת לְרַגְלֵי, 'הָדָם' זֶה בַּחֲנִינֵת דְּמִימָה וְשִׁתִּיקָה. כִּי עַל יְדֵי 'הָדָם' – שְׁדוּמָם וְשׁוֹתֵק לְמַחְרָפֵי
וּמְבִיזֵי – שׁוֹזוּ דֶרֶךְ הַתְּשׁוּבָה, זוֹכֵה לְבַחֲנִינֵת 'הָדָם' רַגְלֵי, שֶׁהִיא 'סְפִירַת הַמַּלְכוּת'. וְזֶה בַּחֲנִינֵת הַנְּקֻדָּה הַתַּחְתּוֹנָה
שֶׁל תַּמּוּנַת א' – הַרְגַּל הַשְּׁמַאֲלִית הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁל הָאוֹת א', שֶׁהִיא בַּחֲנִינֵת 'הַיְרִיק' וּבַחֲנִינֵת 'סְפִירַת הַמַּלְכוּת'.
וְעַל יְדֵי זֶה שֶׁהֵבֵעַל תְּשׁוּבָה שׁוֹתֵק כַּשְּׂמֻזִּים אוֹתוֹ, הוּא מֵתַקֵּן זוֹכֵה לְבַחֲנֵה הַנְּקֻדָּה רַת 'הַיְרִיק'¹¹².

מְקוּרוֹת וְעִיּוּנִים

כַּמִּנּוּן ג' הוּיּוֹת, שֶׁהֵן רַמְזוֹת עַל ג' הַסְּפִירוֹת 'כְּתָר חֲכָמָה וְבִינָה',
וְזֶהוּ שִׁיתְבָּאָר לְקַמּוֹן (בְּסוּף אוֹת ה'), שֶׁהַנְּקוּדָה הָעֲלִיּוֹנָה הִיא בַּחֲנִינֵת
שְׁלוּשָׁה טִיפִין, כִּי הַכְּתוּב רֹכֵב עַל שְׁתֵּי סְפִירוֹת חֲכָמָה וְבִינָה, וְיַחַד
הֵן ג' הוּיּוֹת שְׁעוֹלוֹת 'חֲלָם'. "וְתַחַת רַגְלֵי כַּמְעֵשָׂה לְבַנַּת
הַסְּפִיר" (שֶׁהִיא ה' תַּחַת הַקוֹר שֶׁל אוֹת א') – חֲיִירָק, וְדָא
מַלְכוּת (שְׁעֵלִיה נֹאמֵר יִשְׁעִיחוּ סו, א) "וְהָאֲרִיץ הָדָם רַגְלֵי",
אִיְהִי תַּחַת וי", דָּאִיְהוּ חֲשָׁבוֹן חֲרָק (שְׁעוֹלָה בַּמְסַפֵּר
קִטָּן 11 כַּמִּנּוּן וי"), וְהָכִי סְלִיק א' 'הוּי' יו". (פ"י אוֹת
א' מוֹרְכַבַּת מֵאוֹתוֹת י' ו' י' שְׁעוֹלוֹת 26 כַּמִּנּוּן הוּי". וְהַנְּקוּדָה
הָעֲלִיּוֹנָה הִיא מֵעַל אוֹתוֹת י"ה שֶׁל הוּי", וְהַנְּקוּדָה הַתַּחְתּוֹנָה
הִיא מֵתַחַת אוֹתוֹת וי"ה שֶׁל שֵׁם הוּי").

111. כְּתָב בְּמֵי הַנַּחַל, וז"ל: גַּם כֹּאן סַמְךְ עֲצָמוֹ עַל
תַּחֲלִילַת הַפְּסוּק "הַשָּׁמַיִם כַּסָּא וְהָאֲרִיץ הָדָם רַגְלֵי",
שְׁמִים הוּא בַּחֲנִינֵת הַבּוּשָׁה (בַּחֲנִינֵת אֲשֶׁר מִיָּמִין, שֶׁהֵם הַגּוֹנוּנִים
הַמַּתְחַלְפִּים בְּפָנֵי הָאָדָם הַמַּתְבַּיֵּשׁ), "כַּסָּא" הוּא נְקוּדָה
הָעֲלִיּוֹנָה, "וְהָאֲרִיץ הָדָם" שֶׁהוּא בַּחֲנִינֵת נְקוּדָה הַתַּחְתּוֹנָה.
112. רַבִּינוּ הַפֶּךְ אֶת הַסְּדֵר מְכַפֵּי מִבּוּאָר בַּתְּקוּנָה
זוֹהַר הַנִּל, כִּי שֵׁם בִּיאָר קוּדָם אֶת "אֲבָן סְפִיר" שֶׁהִיא

109. מְסַדֵּר דְּבָרֵי רַבִּינוּ נֹרָא, שִׁמִּינֵן ה' פְּשׁוּטָה לְקַבֵּל
אֶת תְּשׁוּבָתוֹ, כַּשׁוֹזָכָה גַם לְכַבוֹד אֱלֹהִים.
110. הַפְּסוּק בַּמְרַכְבָּה, הַשִּׁייךְ לְהַמְשֵׁךְ תוֹרָה דִּידָן
הוּא: (יַחְזוּקָא א, כו) "וּמִמַּעַל לְרַקִּיעַ אֲשֶׁר עַל רֵאשִׁים
כְּמִרְאָה אֲבָן סְפִיר דְּמוֹת כַּסָּא וְעַל דְּמוֹת הַכַּסָּא דְּמוֹת
כְּמִרְאָה אֲדָם עֲלֵיו מְלַמְעֵלָה". וּבִיאָר בַּתְּקוּנָה זוֹהַר
(בְּתַקּוּמָה סוּף דף וי), וז"ל: צוּרַת דִּיּוֹקְנָא דְּכִלְיָלָא מִכְּפָה
נְהוּרִין (צוּרַת הַמְרַכְבָּה שְׁכֻלּוּהָ מַעֲשֶׂה אֲרוֹתוֹת), חַד "וּמִמַּעַל
לְרַקִּיעַ אֲשֶׁר עַל רֵאשִׁים כְּמִרְאָה אֲבָן סְפִיר דְּמוֹת כַּסָּא",
דָּא אֲבָן סְפִיר דְּמִתְפַּסָּא (זו אֲבָן סְפִיר בְּדְמוּת י' הָעֲלִיּוֹנָה,
שֶׁהִיא מִתְכַּסֶּה וְנִעְלָמָה), וְאִיְהוּ לְעִילָא כְּגוֹנוֹנָא דָא (וּמְצוּרִי
שֵׁם אוֹת א' לֹלָה הַרְגַּל הַתַּחְתּוֹנָה, הִינּוּ, י' הָעֲלִיּוֹנָה שְׁבֵאוֹת א' עִם
הַקוֹ הַנְּטוּי שֶׁהוּא אוֹת וי). (וְהַפְּסוּק שְׁמוֹת כד, ז) "וְתַחַת רַגְלֵי
כַּמְעֵשָׂה לְבַנַּת הַסְּפִיר" – כְּגוֹנוֹנָא דָא (וּמְצוּרִי שֵׁם אוֹת א'
לֹלָה ה' הָעֲלִיּוֹנָה) וְכִלְיָלָא א' (הִינּוּ, צוּרֵף שְׁנֵי חֲצָאֵי א', עוֹשִׂים
אוֹת א' אֶחָד שְׁלִימָה). נְקוּדָה דָא (ה' הָעֲלִיּוֹנָה שֶׁל אוֹת א')
הוּא כְּגוֹן חֲלָם לְעִילָא – כְּתוּר עֲלִיּוֹן, דְּרַכִּיב עַל י"ה
דְּאִינוּן (סְפִירוֹת) חֲכָמָה וְבִינָה כְּחֲשָׁבֵן חֲלָם (שְׁעוֹלָה 78

זֶה בְּחִינַת כְּתָר, בְּחִינַת (יחזקאל א, כו) "וּמִמַּעַל לָרְקִיעַ אֲשֶׁר עַל רֵאשֵׁם אֲבֹן סַפִּיר דְמוּת כְּפֹא",
 דְמוּת כְּפֹא לְעִילָא מוּא"ו שְׁבַאל"ף, דְמוּת קְרִיא רְקִיעַ' (שם בתקונים), וְהִנְקֵדָה הִיא כְּפֹא דְמוּת כְּפֹא,
 כְּמוֹ שְׂאֵמְרוֹ (חגיגה ג.) 'בְּמַפְלָא מִמְּדָא אֶל תְּדַרְשֵׁי, וּבְמַכְסָה מִמְּדָא אֶל תַּחְקֹר', וְזֶה בְּחִינַת (משלי כה, ב)
 "כְּבוֹד אֱלֹקִים חֶסֶת דְּבַר", בְּחִינַת כְּתָר. וְהוּא"ו שְׁבַתוּף הָאֱלֹ"ף, הוּא רְקִיעַ, שְׁמַיִם, אֵשׁ וּמַיִם,
 בְּחִינַת הַבּוֹשָׁה שֶׁנִּשְׁתַּנָּה פָּנָיו לְכַמֵּה גִּוְנִין (עיין חרדושי אגדות מהרש"א ברכות ו: [בד"ה מאי כרום]). וְזֶה בְּחִינַת רְקִיעַ
 בְּלִיגַת הַגִּוְנִין.

עוֹטָה אוֹר

וְהִנְקֵדָה הַעֲלִיּוֹנָה שְׁעַל הָאֱלֹף - החלק הימני העליון של האות א', זֶה בְּחִינַת 'כְּתָר' (הראשונה מעשר
 ספירות), בְּחִינַת הכתוב במרכבת יחזקאל (יחזקאל א, כו): "וּמִמַּעַל לָרְקִיעַ אֲשֶׁר עַל רֵאשֵׁם אֲבֹן סַפִּיר
 דְמוּת כְּפֹא", וביאר התקוני זוהר (שם סוף דף ו'): 'דְמוּת כְּפֹא לְעִילָא מוּא"ו שְׁבַאל"ף, דְמוּת קְרִיא (האות ו')
 רְקִיעַ' - זהו החלק הימני העליון של האלף, המתכסה על ידי הוּא"ו שבאלף, היינו, הקו האמצעי של האל"ף,
 שהוא בחינת 'רְקִיעַ', המכסה ומעלים מהארץ את הנקודה העליונה, שהיא ה'כְּתָר', הנמצאת למעלה מהוּא"ו
 שבאל"ף, הנקרא 'רְקִיעַ'. וזה פירוש הפסוק: "וממעל לרקיע" - למעלה מוּא"ו שבאלף, שהוא בחינת רְקִיעַ,
 ישנה בחינת "אבן ספיר", שהיא ה'כְּתָר', הנקודה העליונה של האל"ף. וְהִנְקֵדָה העליונה הזאת הִיא "כְּפֹא"
 משום דְמוּת כְּפֹא - שהיא מתכסית, כי היא בחינת 'כְּתָר', שהיא הספירה שלמעלה מכל הספירות, שאין לנו
 שום השגה בה, כְּמוֹ שְׂאֵמְרוֹ (חגיגה ג.): "בְּמַפְלָא מִמְּדָא אֶל תְּדַרְשֵׁי, וּבְמַכְסָה מִמְּדָא אֶל תַּחְקֹר", וְזֶה
 בְּחִינַת (משלי כה, ב) "כְּבוֹד אֱלֹקִים חֶסֶת דְּבַר", 'בְּחִינַת כְּתָר' כנ"ל (אות ב), שהכבוד הוא בחינת 'כְּתָר'.
 ועל ידי תשובה האדם זוכה לכבוד אלה"ם, בחינת 'כְּתָר', כי כשעשה תשובה, ומיעט בכבוד עצמו והירבה
 בכבוד המקום, הוא זוכה לבחינת ה'כְּתָר' (הנקראת חולם)¹¹³. ואלו הן שתי דרכי התשובה, כי "תחנתנה - נקודת
 חיריק, היא דרך הדמימה, לשמוע בזיונו ולשנות, וזו ספירת המלכות (בחינת שפלות). וזוהי בחינת 'נפיק', שגם
 כשהוא רואה את עצמו בשאול תחתיות, כפי הזיון שמחריפים אותו, הוא שותק ומקבל את הזיון ואינו
 מתייאש. והי' העליונה, שהיא נקודת חולם שבספירת הכתר (וכוללת גם חכמה ובינה), היא בחינת 'כבוד ה'" שמשגי
 בכח התשובה, וזוהי בחינת 'עייל', שגם כשהוא בעלייה, עדיין יודע ש"כבוד אלה"ם הסתר דבר", ומכיר
 בעצמו שעדיין לא השיג את ה' ית', וזהו בקי בעייל.

וְהוּא"ו שְׁבַתוּף הָאֱלֹף, הוּא בחינת 'רְקִיעַ', כי הוּא"ו רומזת לבחינת פרצוף זעיר אנפין, הכולל את
 ששת הספירות: 'חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד ויסוד', ורְקִיעַ הוּא 'שְׁמַיִם', ונקרא כך, כי הרקיע עשוי
 מ'אֵשׁ וּמַיִם'¹¹⁴, אש ומים הם בְּחִינַת הַבּוֹשָׁה שמתבייש כששומע בזיונו¹¹⁵, שֶׁנִּשְׁתַּנָּה פָּנָיו לְכַמֵּה

מקורות ועיונים

י' פעמים "מראה", כנגד עשר ספירות שבאות א', שהיא המרכבה).
 כן נתבאר, שהי' התחנתנה שבאות א', היא כנגד
 ספירת המלכות, בחינת נקודת חיריק. נמצא, שנשאר
 ו' ספירות, הנרמזות באות ו' שבאות א', כדבסמוך.
 114. כמבואר בגמ' בחגיגה (דף יב.): מאי 'שמים' וכו',
 במתניתא תנא 'אש ומים'. וכן הוא במדרש (בראשית
 רבה ד, ז) ובוזהר פרשת תרומה (ח"ב דף קסד.). ורומז על
 פרצוף זעיר אנפין, שיש בו שש ספירות המחולקות
 לבחינות חסדים וגבורות, שהם בחינת אש ומים.

בכתר, ואח"כ את "לְכַנַת הַסַּפִּיר" שבמלכות. אולם,
 רבינו בא ללמדנו את סדר העבודה, והסדר הוא
 תחילה להשיג את החיריק, שהיא ספירת המלכות,
 ע"י שדומם ושותק למבזיו, ואז עולה ללמעלה.

113. וכמו שיתבאר לקמן, שהנקודה העליונה נחלקת
 לשלושה טיפין, והם בחינת ג' ספירות 'כתר, חכמה
 ובינה' (וכמבואר בדברי התקונים שהועתקו לעיל), ונמצא,
 שהיור"ד העליונה שבאות א' היא ג' ספירות והן ג'
 מראות (מתוך עשרה) שראה יחזקאל (במעשה מרכבה נאמר

וְנַעֲשֶׂה עַל יְדֵי זֶה אֲדָם לְשִׁבְתָּ עַל הַפֶּסַח, כִּמּוֹ שְׁפָתוֹב (שם בְּיחֻקָּאֵל) "וְדַמּוּת כְּמִרְאָה אֲדָם עָלָיו מְלַמְעָלָה", 'כִּי לִית אֲדָם בְּלֵא אֱלֹהִי' (תיקונים ז).

עוֹטָה אור

גְּרָנִין¹¹⁶ כמו אש ומים שהם גוונים שונים, וְזֶה בְּחִינַת יָקִיעַ, בְּלָלִיּוֹת הַגְּרָנִין¹¹⁷, כי הוא עשוי מאש ומים, שהם גוונים שונים. נמצא, שעתה על ידי הבושה, נשלמת בחינת האות א', כי נעשית גם האות ו' שבה.

לאחר שהשלים את סוד אות א', שהיא 'כסא הכבוד', שביאר כיצד ע"י התשובה בג' חלקיה, שדומם ושותק למבזיו, ומתבייש, וזוכה לכבוד אלה"ם, משלים את אות א', שהיא 'כסא'. יבאר עתה, מדרגה גבוהה יותר, כיצד זוכה להיות נכלל בבחינת 'אדם היושב על הכסא', שהוא 'אדם דאצילות'.

וְנַעֲשֶׂה¹¹⁸ עַל יְדֵי זֶה שְׂזוּכָה לְבַחֲנֵת א', בְּחִינַת אֲדָם לְשִׁבְתָּ עַל הַפֶּסַח, כִּמּוֹ שְׁפָתוֹב (יחזקאל א. כו): "עַל דְּמוֹת הַכֶּסֶס דְּמוֹת כְּמִרְאָה אֲדָם עָלָיו מְלַמְעָלָה"¹¹⁹, כִּי מְבוֹאֵר בְּתַקּוּנֵי זוֹהַר שֵׁם (בהקדמה דף ז' 120): "לִית - אִין אֲדָם בְּלֵא אֱלֹהִי, דְּהֵינּוּ, שְׁבַחֲנֵת 'אדם' אֵינָה נְשַׁלְמַת לְלֵא הָאוֹת א'. וְבִיאור הַעֲנִין הוּא, ש'אדם היושב על הכסא' הוּא 'אדם דאצילות', היושב על הכסא, שהוא 'עולם הבריאה' ו'אדם' הוּא שֵׁם מ"ה (הו"ה במלוי

מקורות ועיונים

וְהַדְּבָרִים סְתוּמִים מְאֹד, ע"ל. וכתב על זה בפרפראות לחכמה (שם אות ט"ו), וז"ל: כמה יש לשמוע ולהבין מסיפור זה, היינו, כמה גדולה ורמה מעלת הצדיק הקדוש וכו', עד ששיבתו על הכסא (להאיר בתלמידיו הקדושים ולגלות להם נפלאות מתורתו הקדושה וללמדם דרך ה' וכו'), הוּא בְּחִינַת "וְעַל הַפֶּסַח דְּמוֹת כְּמִרְאָה אֲדָם עָלָיו מְלַמְעָלָה".

119. בפרפראות לחכמה (אות ט"ו), ציין לזוהר פרשת תזריע (ח"ג דף מ.ת), וז"ל: אֲזַל לְגַבֵּי דְרַבֵּי אַבָּא, אֲשֶׁר־כָּתִיב דְּהָהָר דְּרִישׁ וְאָמַר, אֵימְתִי אֲתַקְרִי שְׁלִימוֹתָא דְלַעֲלֵא, כַּד יְתִיב קוֹדֶשָׁא בְּרִיף הוּא בְּכוֹרְסִיָּא. וְעַד דְלֵא יְתִיב בְּכוֹרְסִיָּא, לֵא אֲשֶׁר־כָּתִיב שְׁלִימוֹתָא. דְּכָתִיב "וְעַל דְּמוֹת הַפֶּסַח דְּמוֹת כְּמִרְאָה אֲדָם עָלָיו מְלַמְעָלָה", מְשַׁמַּע דְּכָתִיב 'אֲדָם', דְּהוּא כְּלֵא, וְשְׁלִימוֹתָא דְכָלֵא. [תרגום: הֵלֶךְ אֶצֶל רַבֵּי אַבָּא, מְצָא אוֹתוֹ שֶׁהִיא דוֹרֵשׁ וְאוֹמֵר: מִתִּי נִקְרָאת שְׁלִמוֹת שְׁל מַעְלָה? כְּשִׁיּוֹשֵׁב הַקְּב"ה בְּפֶסַח, וְעַד שְׁלֵא יוֹשֵׁב בְּפֶסַח, לֹא נִמְצְאת שְׁלִמוֹת, שְׁכָתוֹב "וְעַל דְּמוֹת הַפֶּסַח דְּמוֹת כְּמִרְאָה אֲדָם עָלָיו מְלַמְעָלָה", מְשַׁמַּע שְׁכָתוֹב 'אֲדָם', שֶׁהוּא הַכָּלֵל וְשְׁלִמוֹת הַכָּל].

120. וז"ל: וְעַל דְּמוֹת הַפֶּסַח דְּמוֹת כְּמִרְאָה אֲדָם עָלָיו מְלַמְעָלָה דָּא אֵיהוּ יוֹדֵךְ ה"א וְאֵין ה"א כְּלִיל תְּשַׁע נְקוּדִין, וְעַשְׂרֵינְיָה שְׁכִינְתָּא (שהיא האות האחרונה שבשם זה, שאין בו ניקוד) כְּלִילָא מְכֻלָּה, וְכֵלָא א', דְּלִית אֲדָם בְּלֵא א'.

115. מאות ו' התחננה שבאות א', שהיא בחינת "וְהֶאֱרַךְ הַדָּם גְּרָנִין", שדומם ושותק על בזיונו, עולה לאות ו' שבאות א', שהיא הבושה עצמה, שמחמתה משתנים פניו לכמה גוונים.

116. כמבואר בגמ' בברכות (דף ו.ו), על האדם המתבייש כשנצרך לבריות, שפניו משתנות ככרום ומובא שם: מאי כרום כי אתא רב דימי אמר, עוף אחד יש בכרכי הים וכרום שמו, וכיון שחמה זורחת, מתהפך לכמה גוונים, רבי אמי ורבי אסי דאמרי תרוייהו, כאילו נדון בשני דינים אש ומים, ע"כ. ולפי הג"ל שתי הדרשות הן ענין אחד, כי כמה גוונים הם בחינת 'אש ומים'.

117. כמבואר בזוהר פרשת נח (ח"א דף עא.ו), על הפסוק הג"ל דמעשה מרכבה "וּמַמְעַל לְרַקִּיעַ", וז"ל: 'וְהָיָה רַקִּיעַ דְּאֲתַרְבַּע (בחינת ארבע חיות המרכבה) כְּלֵהוּ גְּוִינִין כְּלִילֵן בֵּיהּ'. [תרגום: וְהָרַקִּיעַ הַזֶּה שֶׁהִתְרַבַּע, כֵּל הַגְּוִינִים כְּלוּלִים בּוֹ].

118. כתב בחיי מוה"ר"ן (אות ב', והוא מהפרפראות לחכמה אות א'), וז"ל: וְאֵז הַזְּכִיר בְּהַתְחַלַּת הַתּוֹרָה בְּסִמּוּף אֵת הַפֶּסֶח (יחזקאל א. כו) "וְעַל הַפֶּסַח דְּמוֹת כְּמִרְאָה אֲדָם עָלָיו מְלַמְעָלָה". (ואחר כך בכתב ידו הקדוש לא נזכר פסוק זה, עד סוף פסוק, כמבאר בפסוק ע"ז שם). וְאֵז אֲחַז בְּשִׁתִּי יְדִיו בְּשִׁתִּי יְדוֹת הַפֶּסַח שִׁיּוֹשֵׁב עָלָיו, וְהִיא מְתַנּוּעַע עִם הַפֶּסַח, וְאָמַר בְּאֵימָה וּבְכִרְאָה וּבְמִסִּירַת נַפְשׁ עֲצוּם מְאֹד בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: כְּשִׁיּוֹשֵׁבִין עַל הַפֶּסַח אֵז הוּא אֲדָם,

לח, נעשה אל"ף, ונעשה אדם לשבת על הכפא (עיין זוהר תרוע ח"ג דף מח.) כי ה"א"ו שבתוך האל"ף הוא רקיע בלליות הגונו, הינו הבושה, כנ"ל. והנקדה התחתונה, היא השתיקה והדמימה, כמו שכתוב "והארץ דם רגלי", וזה בחינת חיריק, בחינת "ותחת רגליו". והנקדה העליונה, הוא פסא דמתכסא, בחינת תשובה, בחינת "כבוד אלקים הסתר דבר", בחינת "במכסה ממה אל תחקר", בחינת "וממעל לרקיע דמות כפא" וכו'. ונעשה אדם לשבת על הכפא, בחינת "במראה אדם עליו מלמעלה".

עושה אור

אלפ"ן, כוה: י"ד ה"א וא"ו ה"א). והנה, קודם שנתקן אות א' הנ"ל בעבודת התשובה (לשמוע בזיונו ולהמום, בושה, קבלת כבוד אלה"ם), היה שם מ"ה חסר אות א' האמצעית שבאות וא"ו, והיה עולה שם זה דם" (שהוא בחינת אחורי שם אה"ה, כמבואר לעיל אות ב', כי שם מ"ה מקורו מאחוריים של שם אה"ה). וזהו לית אדם בלא אל"ף, כי שלמות שם מ"ה (הו"ה במילוי אלפ"ן) שעולה אדם, נעשה רק על ידי תיקון הכסא' שהוא אות א' וכנ"ל¹²¹. וזה אותיות אדם, אל"ף דם, הינו על ידי דם לח", ששותק על בזיונו, ומתבייש וזוכה לכבוד אלה"ם, נעשה אל"ף, ומתחברים ה'דס' וה'א'; ונעשה אדם לשבת על הכפא, כי על ידי מעשינו המתקנים, נתקן גם למעלה¹²². פי כבר נתקן הכסא שהוא אות א', באופן זה: ה"א"ו שבתוך האל"ף הוא בחינת רקיע, בלליות הגונו, הינו הבושה, כנ"ל. והנקדה התחתונה היא השתיקה והדמימה, כמו שכתוב: "והארץ דם רגלי", וזה בחינת חיריק, בחינת: "ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר", ש'לבנת הספיר' היא בחינת הנקודה התחתונה של האל"ף, והנקדה העליונה הוא מכונה 'כפא' משום דמתכסא - שהיא מתכסית ונעלמת, והיא בחינת תשובה, ותשובה היא בחינת 'כתר', שהוא בחינת 'כבוד', בחינת: "כבוד אלקים הסתר דבר", בחינת: "במכסה ממה אל תחקר" - שאין לנו שום השגה בבחינה זו, והיא בחינת: "וממעל לרקיע אשר על ראשם כמראה אבן ספיר דמות כפא וכו'", כי 'אבן ספיר' רומז לנקודה העליונה של הא', שהיא ממעל לוא"ו שהיא בחינת רקיע, ועל ידי זה, שנשלמת בחינת האל"ף נעשה אדם לשבת על הכפא, בחינת המשך הפסוק הנ"ל: "ועל דמות הכסא דמות" "במראה אדם עליו מלמעלה"¹²³.

מקורות ועיונים

כביכול גם שמו של הקב"ה נשלם). וכן מבואר בכמה מקומות בדברי רז"ל, כי כל התיקונים שלמעלה כפי תיקון מעשה האדם הישראלי, ועל כן כשישראל זוכין לכל התיקונים המבוארים במאמר זה, שעל ידי זה נעשה תמונת א' ואז הם בבחינת אדם, אז גם למעלה כביכול נשלמין כל הבחינות הנ"ל, עד שמגיעים התיקונים למעלה למעלה כביכול, עד הכסא, ואדם היושב על הכסא.

123. כתב בלקוטי הלכות (תפילת המנחה ז, נב), וז"ל: וזה בחינת מעלת התשובה שפגעת עד פסא הכבוד (יומא פו.). שהיא אורייתא דעתיקא סתימאה (והר בהעלתך קנב.). פי דיקא מחמת שירד למקומות נמוכים ומגשמים וכו' פאלה, והתגבר בכח הצדיק לעלות משם, על ידי זה דיקא נעשין פלים נפלאים לקבל

121. כמבואר כל זה בקיצור בלקוטי הלכות (שבת ז, וז"ל: כשנעשה בחינת אדם לשבת על הכפא - זה עקר בחינת שלמות השם הנ"ה ברון הוא, שהוא הנה באלפין שעולה מ'ה בגימטריא אדם, שנשלם כשפגעיין ה'דס שיוגך כשנסתלק חס ושלום, האל"ף שבאמצע הנאו של שם מ'ה, שאז עולה דם, בחינת אחורי פני אה"ה שעולה דם, פמוכן כל זה בכתבי הא"ר ו'ל בכמה מקומות על פי דרכו הקדש (עץ חיים שער לב פרק ז, שער לט דרוש ה, ועוד).

122. כמבואר בפרפראות לחכמה (אות ג), וז"ל: רוצה לומר, כי ישראל נקראו אדם, וקודשא בריך הוא וישראל כולא חד כמבואר לקמן. וכד ישראל אשתלמו בעובדיהו, כביכול שמה קדישא אשתלים, כמבואר בזוהר (ויקרא ד, : כאשר ישראל נשלמים במעשיהם,

וְאִזְנֵי נַעֲשֶׂה יַחֲדָה בֵּין חֲמָה לְלִבְנָה, שֶׁשָּׁמַשׁ מֵאִיר לְלִבְנָה, וְנַעֲשֶׂה יַחֲדָה בֵּין מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ, כִּי פָנֵי מֹשֶׁה כַּפְּנֵי חֲמָה' (כָּכָא בְּתָרָא ע"ה), וְדָא נִקְרָה הַעֲלִיּוֹנָה, בְּחֵינֵת כַּפָּא, בְּחֵינֵת מֹשֶׁה, כַּמּוֹ שְׁפָתוֹב יַחֲדָה בֵּינֵיהֶם

עוֹטָה אֹר

לאחר שביאר עד עתה את צורת א', שישנה י' עליונה שהיא בחינת כתר והיא 'כסא' מלשון כיסוי, כי היא מוסתרת ע"י אות ו', ותחת האות ו' ישנה י' תחתונה, שהיא המלכות, ולכאורה אין הארה מי' העליונה ל'י' התחתונה, יבאר עתה, שאדרבה דוקא אות ו' היא זו שעושה את היחוד בין שני היודי"ן הללו.

וְאִזְנֵי כַּשְׁנַעֲשֶׂה תִּיקוּן אוֹת א' הַנ"ל ע"י עֲבוּדַת הַתְּשׁוּבָה, שֶׁשָּׁמַע בְּזִיוּנוֹ וְהַתְּבִיִּישׁ זֹכֶה לְכַבוֹד אֱלֹהִים, אוֹי נַעֲשֶׂה יַחֲדָה בֵּין חֲמָה לְלִבְנָה¹²⁴, כִּי 'חֲמָה' הִיא מִשְׁפִּיעָה, בְּחֵינֵת 'סְפִירַת הַכֶּתֶר'¹²⁵, בְּחֵינֵת י' עֲלִיּוֹנָה שֶׁל א', וְלִבְנָה' הִיא מִקְבֵּלָתָהּ, בְּחֵינֵת 'סְפִירַת הַמַּלְכוּת', י' הַתְּחַתּוֹנָה שֶׁל א'. וְע"י אוֹת ו' שֶׁבָּאוֹת א' נַעֲשֶׂה יַחֲדָה בֵּינֵיהֶם¹²⁶ (וּמִמְפְרִידָה הוֹפֶכֶת הִיא לְהִיּוֹת מִחֲבֵרָתָהּ), הִינּוּ, שֶׁשָּׁמַשׁ מֵאִיר לְלִבְנָה¹²⁷, וְנַעֲשֶׂה יַחֲדָה בֵּין מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ, כִּי מְבוֹאֵר בַּגִּמְרָא (כ"ב ע"ה) 'פָּנֵי מֹשֶׁה כַּפְּנֵי חֲמָה, פָּנֵי יְהוֹשֻׁעַ כַּפְּנֵי לִבְנָה, כִּי כַּשְׁמַתִּיחֲדוֹת

מִקּוּרוֹת וְעִיּוּנִים

ועיקר ההשפעה בכל פרצוף, הוא הכתר שבו, ולכן כאן מרמז שהשמש היא 'כתר'.

126. כן מתבאר בדברי התקוני זוהר (תיקון ה' דף יט:), וז"ל: וְהָאֵי אִיהוּ מַחְלֻקַת שְׁהִיא לְשֵׁם שְׁמַיִם, דְּאִיהוּ סוּפָה לְהַתְּקִינִים, וְלֹאֲעֲלָא שְׁלֵם וַיְחֻדָּא בְּתַרְוֵיהוּ וְכוּ', בְּגִין דְּמַיִם תְּתָאִין אִינוּן בּוֹכִין וְאִמְרִין אֲנִן בְּעִינֵי לְמַהְגִּי קְדָם מַלְכָּא עֵלַת הָעֵלוֹת, וּבְעֵין לְסִלְקָא לְעֵלְא. רְקִיעַ אִפְרִישׁ בִּינֵיהוּ, עַד דְּעֵלַת הָעֵלוֹת שׁוֹי לֹן שְׁוִין, י' מַסְטְרָא דָא, וְי' מַסְטְרָא דָא, ו' בְּאִמְצָעִיתָא, כְּגֹוְנָא דָא יו"י דְּאִיהוּ א, וְאֵלִין כְּלָהוּ קַרְבִּין לְעֵלַת הָעֵלוֹת, וְרָזָא דְמַלְכָּה (בְּרַאשִׁית א, טו) "וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת שְׁנֵי הַמְּאֹרוֹת הַגְּדֹלִים", וְאִינוּן שְׁוִין (עַתָּה ע"י הַיְחוּד), הַדָּא הוּא דְכְּתִיב (ישעיה ל, כו) "וְהָיָה אֹר הַלְּבָנָה כְּאֹר הַחֲמָה". [תַּרְגוּם: זוהי מַחְלֻקַת שְׁהִיא לְשֵׁם שְׁמַיִם, שְׁהִיא סוּפָה לְהַתְּקִינִים וְלְהַכְנִיס שְׁלוֹם וַיְחֻד בְּשִׁנְיָהֶם וְכוּ', מִשׁוּם שְׁהַפְּסִים הַתְּחַתּוֹנִים בּוֹכִים וְאוֹמְרִים, אָנוּ רּוֹצִים לְהִיּוֹת לְפָנֵי הַמַּלְכָּה עֵלַת הָעֵלוֹת, וְרוֹצִים לְעֵלוֹת לְמַעְלָה. הַרְקִיעַ מְפָרִיד בֵּינֵיהֶם, עַד שְׁעֵלַת הָעֵלוֹת שֵׁם אוֹתָם שְׁוִים, י' מַצֵּד זָה, וְי' מַצֵּד זָה, ו' בְּאִמְצָע, כְּמוֹ זָה: יו"י, שְׁהִיא א. וְכָל אֵלוּ קְרוֹבִים לְעֵלַת הָעֵלוֹת, וְסוּד הַדְּבָר "וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת שְׁנֵי הַמְּאֹרוֹת הַגְּדֹלִים", וְהֵם שְׁוִים. זָהוּ שְׁפָתוֹב "וְהָיָה אֹר הַלְּבָנָה כְּאֹר הַחֲמָה"]. (בְּמֵי הַנַּחַל צִיָּן לְדַבְּרֵי הַתְּקוּנֵי זוֹהַר הַלְלוּ).

127. כְּמוֹבָא בּוֹוֵהָר וַיְחִי (ח"א דף רלח.), וז"ל: דָּא הוּא סִיְהָרָא קְדִישָׁא לְעֵלְא, דְּלִית לָהּ נַהוּרָא אֲלָא מִשְׁמָשָׁא. [תַּרְגוּם: זוהי הַלְּבָנָה הַקְּדוּשָׁה לְמַעְלָה, שְׁאִין לָהּ אוֹר אֲלָא מִן הַשְּׁמַשׁ].

הָאוֹר הַנִּפְלָא, מַה שְׁאִין צְדִיקִים גְּמוּרִים יְכוּלִים לְקַבֵּל אוֹר כְּזֶה, מִחֲמַת שְׁאִין לָהֶם כְּאֵלוּ. כִּי כָּל מַה שְׁיִוְרְדִין יוֹתֵר, כְּשׁוֹזְכִין לְעֵלוֹת מִשָּׁם נִתְּמַקְנִין בְּלִים נְפִלְאִים יוֹתֵר לְקַבֵּל אוֹר תְּדַשׁ נְפִלְא וְנִרְאָא יוֹתֵר. וְהַכֵּל בְּכַח הַצְּדִיקִים הַגְּדֹלִים שְׁהֵם בְּחֵינֵת בְּעֵלֵי תְּשׁוּבָה גַם כֵּן, כִּי הַצְּדִיקִים הַגְּדֹלִים הַנּוֹרְאִים הֵם תְּמִיד בְּבְּחֵינֵת בְּעֵלֵי תְּשׁוּבָה, אֲף עַל פִּי שְׁלֵא טַעְמוֹ שׁוּם טַעַם חֲטָא חַס וְשְׁלוֹם מַעֲוֹלָם, כִּי הֵם עוֹשִׂים תְּשׁוּבָה כְּכֹל פַּעַם עַל הַשְּׁגָתָם הָרָאשׁוֹנָה, כְּמוֹ שְׁפָתוֹב בְּהַתּוֹרָה 'קָרָא אֶת יְהוֹשֻׁעַ' (לְעֵיל אוֹת ג'). וְגַם עַל פִּי רַב הֵם יוֹרְדִים כְּכֹנְנָה לְמִקּוּמוֹת נְמוּכִים מְאֹד מְאֹד בְּשִׁבְלֵי הַעֲלוֹת הַנִּפְשׁוֹת מִשָּׁם לְהַחֲזִירָם בְּתְּשׁוּבָה, שְׁעֻזָּהוּ בְּחֵינֵת מַה שְׁאִמְר אֲדָמוּ"ר ו' (תַּיִ מוֹהַר"ן סִימֵן קנ"ד): 'וְאֵינִי דְבִי מְלַכְלָכוֹת בְּדָם וְכוּ' בְּשִׁבְלֵי לְטַהֵר' וְכוּ' (בְּרַכּוֹת ד.). וּבְכַח אֵלוּ הַצְּדִיקִים יֵשׁ תְּקִנָּה לְכָל מִי שְׁיֵאֲחֻז בָּם - שְׁעֵלָה מַעֲמֵק וְרִידָתוֹ לְעֵלְיָה גְּדוּלָּה וְכוּ', כִּי אֵלוּ הַצְּדִיקִים הַגְּדֹלִים הֵם עַקֵּר הַבְּעֵלֵי תְּשׁוּבָה, כִּי רַק הֵם נִקְרָאִים בְּעֵלֵי תְּשׁוּבָה, כִּי הֵם הַבְּעֵלִים שֶׁל הַתְּשׁוּבָה. וְכָל מִי שְׁחָס עַל תַּיִו וְרוֹצֵה לְשׁוּב בְּתְּשׁוּבָה - צָרִיף לְקַבֵּל מֵהֶם.

124. כְּתַב בְּמֵי הַנַּחַל, וז"ל: הִינּוּ שַׁעַל יְדֵי שִׁישְׂרָאֵל יִלְכוּ בְּדֶרֶךְ הַתּוֹרָה הַזֹּאת, יִזְכּוּ שִׁיתְמַלֵּא פְּגִימַת הַלְּבָנָה, וַיְקוּיִם (ישעיה ל, כו) "וְהָיָה אֹר הַלְּבָנָה כְּאֹר הַחֲמָה".

125. כְּתַב בְּמִקּוּר חֲמָה (ע"מ ע"ט) בְּשֵׁם הַגִּרִי"מ שְׁעַכְטֵר, שֶׁהֵגֵם שְׁבַעֲלֵמָא שְׁמַשׁ (הַחֲמָה) הִיא בְּסְפִירַת הַתְּפָאֵרַת, מ"מ כֵּאֵן הַכוּוֹנָה לְכַתְרֵי דְּפִרְצוּף זַעִיר אַנְפִּין, וְזַעִיר אַנְפִּין כְּכִלְלוֹתוֹ הוּא בְּחֵינֵת שְׁמַשׁ,

(תהלים פט, לו) **"וְכִסְאוֹ בְּשֵׁמוֹשׁ נְגִדִי, בְּחֵינֵת וּמְמַעַל לְרַקִּיעַ דְּמוֹת כִּסֵּא".** וְהִנְקִדָּה הַתַּחְתּוֹנָה הַיְהוּשֻׁעַ, בְּחֵינֵת לְבָנָה, בְּחֵינֵת "וְתַחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לְבַנְתּוֹ, דָּא לְבָנָה. וְהִנְאִו שְׁבַתוֹף הָאֱלֹף הוּא הַרְקִיעַ, הוּא בְּחֵינֵת הָאֱהֶל, כְּמוֹ שְׁבַתוֹב (שְׁמוֹת לג, יא) "וְיַהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון לֹא יָמִישׁ מִתּוֹף הָאֱהֶל". וְאֱהֶל הוּא רַקִּיעַ, כְּמוֹ שְׁבַתוֹב (ישעיה מ, כב) "וַיִּמְתַּחֵם כְּאֱהֶל לְשַׁבַּת", וּבְתִיב (תהלים קה, ב) "נֹוֹטָה שְׁמַיִם כְּיָרִיעָה", וְזֶה (שְׁמוֹת כו, יג) "וְיָרִיעוֹת הָאֱהֶל".

וְכִסֵּא הָעֲלִיּוֹן, הֵינּוּ נִקְדָּה הָעֲלִיּוֹנָה נְחֻלְקָת לְשֵׁלֶשׁ טַפְיִן. כִּי תִשׁוּבָה צְרִיף לְחֵיוֹת בְּשֵׁלֶשׁ תְּנָאִים,

עוֹטָה אור

הספירות העליונות כתר ומלכות, שהן בחינת חמה ולבנה, זהו היחוד בין משה, בחינת הרב, הנותן ומשפיע, ליהושע שהוא בבחינת התלמיד והמקבל. וְפִנִי מִשֶּׁה כִּפְנֵי חֲמָה דָּא - זה נִקְדָּה הָעֲלִיּוֹנָה של האל"ף, שהיא בְּחֵינֵת 'כְּתָר' שהוא בחינת 'כִּסֵּא', והוא בְּחֵינֵת 'מִשֶּׁה' פְּנֵי חֲמָה (שְׁמוֹת), כְּמוֹ שְׁבַתוֹב (תהלים פט, לו): **"וְכִסְאוֹ בְּשֵׁמוֹשׁ נְגִדִי"**, הרי, ש'כסא' הוא בחינת 'שמש', בְּחֵינֵת: **"וּמְמַעַל לְרַקִּיעַ"** אשר על ראשם אבן ספיר דְּמוֹת כִּסֵּא, הרי, ש'אבן ספיר', בחינת 'עליונה שבאות א', הרומז על ה'כְּתָר' הוא בחינת 'כסא', והוא בחינת 'מִשֶּׁה', בחינת 'שמש'. וְהִנְקִדָּה הַתַּחְתּוֹנָה הַיְהוּשֻׁעַ, הַתַּחְתּוֹנָה של האל"ף, שהיא 'ספירת המלכות' היא בחינת 'יְהוֹשֻׁעַ', בְּחֵינֵת 'לְבָנָה', כי 'פְּנֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּפְנֵי לְבָנָה', ולכן, 'יְהוֹשֻׁעַ' הוא בחינת 'לְבָנָה', וְזוֹהוּ בְּחֵינֵת: **"וְתַחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לְבַנְתּוֹ"** - דָּא לְבָנָה, 'לְבַנְתּוֹ' לשון 'לְבָנָה' - ירח, הֵינּוּ, 'לְבַנְתּוֹ' הספיר' הרומזת על 'ספירת המלכות', בחינת 'חִירִיק', היא בחינת 'לְבָנָה', והיא הנקודה התחתונה, הֵינּוּ, "תחתונה של אות א"י¹²⁸. ולמעשה, עיקר ההתגלות לנו, היא מהנקודה התחתונה, בחינת יהושע, בחינת התלמיד, שמוריד לנו את האור בצמצום¹²⁹.

וְהִנְאִו שְׁבַתוֹף הָאֱלֹף, שהוּא בחינת הַרְקִיעַ, הוּא בְּחֵינֵת הָאֱהֶל העושה את היחוד בין משה ליהושע (בן 'עליונה ל'י תחתונה שבאות א'), כְּמוֹ שְׁבַתוֹב (שְׁמוֹת לג, יא): **"וְיַהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון לֹא יָמִישׁ מִתּוֹף הָאֱהֶל"**¹³⁰, 'יְהוֹשֻׁעַ', הוא בחינת הנקודה התחתונה של האל"ף, קיבל את האור של 'מִשֶּׁה', בחינת הנקודה העליונה של האל"ף, דרך ה'אֱהֶל', שזוהו הוּא שְׁבַתוֹךְ הָאֱלֹף, המקשר בין בחינת ה'כְּתָר' - 'עליונה, ל'מלכות' - 'י תחתונה, וְאֱהֶל הוּא בחינת 'רַקִּיעַ', כְּמוֹ שְׁבַתוֹב (ישעיה מ, כב): **"הַנוֹטָה כְּדוֹק שְׁמַיִם, וַיִּמְתַּחֵם כְּאֱהֶל לְשַׁבַּת"**¹³¹ - הרי, שהשמים - רַקִּיעַ הם בחינת 'אֱהֶל', וּבְתִיב (תהלים קה, ב): **"נֹוֹטָה שְׁמַיִם כְּיָרִיעָה"**¹³², וְיָרִיעָה זֶה בחינת 'אֱהֶל', דְּכַתִּיב (שְׁמוֹת כו, יג): **"וְיָרִיעוֹת הָאֱהֶל"**, כי האהל עשוי מיריעות, ואם כן, השמים שהם בחינת יריעה, הם בחינת 'אֱהֶל', והם שמייחדים בין החמה ללבנה, והם בחינת משה ויהושע, נקודה עליונה ונקודה תחתונה של האות א'.

וְכִסֵּא הָעֲלִיּוֹן¹³³, הֵינּוּ נִקְדָּה הָעֲלִיּוֹנָה של האות א' הנקראת 'כסא' מלשון 'כִּסּוּי', כי היא נסתרת ונעלמת, נְחֻלְקָת לְשֵׁלֶשׁ טַפְיִן, פִּי, באות 'י' ישנם ג' חלקים¹³⁴: קוצו של 'י' (כְּתָר), האות 'י' בעצמה (חֲכָמָה), העוקץ התחתון של ה'י' (בִּינָה)¹³⁵, כי בכְּתָר נכללים כל שלוש הראשונות: כְּתָר, חֲכָמָה, בִּינָה¹³⁶, כִּי היא בחינת 'כְּתָר', שהוא

מקורות ועיונים

לחכמה (אות ט"ו), וז"ל: מה שאמר להר"ר נתן ז"ל שבכל מקום שמתוועדים יחד רבי ותלמיד הוא בחינת משה ויהושע ואוהל מועד, לדעתנו העניה יש בזה דברים גבוהים ורמים, כי רמז בזה סוד ההתקשרות בינו ובין תלמידו הקדוש הר"ר נתן ז"ל, כי מאמר זה

128. כתב בלקוטי הלכות (ח"מ ח"א שלוחין ה, יג), וז"ל: כִּל צְדִיק אָמְתִי וְתַלְמִידוֹ, הוּא בְּחֵינֵת מִשֶּׁה וְיְהוֹשֻׁעַ, כְּאֲשֶׁר שְׁמַעְתִּי מִפִּי הַקְּדוֹשׁ, עכ"ל. (וכן הוא שם באו"ח ח"ב ברכת הפירות ה, י"א; ובהלכות שבת ז, טל; ובאבן העזר הלכות אישות ד, יט). וכתב על זה בפרפראות

מקורות ועיונים

לא יִמֵשׁ מִתּוֹךְ הָאֱהָל, מֵאֵי טַעְמָא לִיהוֹשֻׁעַ, בְּגִין דְּאִיהוּ כְּסִיחָא לְגַבֵּי שְׂמֵשׂא, וְאִיהוּ אֲתַחְזִי לְנִטְרָא מְשֻׁכְּנָא. וְעַל דָּא, "לֹא יִמֵשׁ מִתּוֹךְ הָאֱהָל". [נתרגום: אָמַר לוֹ לִיהוֹשֻׁעַ, אַתָּה תִּהְיֶה הַנְּאֻמָּן בֵּין הַקְּבֵ"ה וּבֵין יִשְׂרָאֵל, וְיִשְׂאֵר הַמְּשֻׁכּוֹן בִּידְךָ בְּנֵאֻמָּנוּת, וְנִרְאָה אֲצֶל מִי יִשְׂאֵר. מַה כְּתוּב? "וְיָשֹׁב אֶל הַמַּחֲנֶה וּמִשְׁרָתוֹ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון נָעַר לֹא יִמֵשׁ מִתּוֹךְ הָאֱהָל", מַה הַטַּעַם לִיהוֹשֻׁעַ? מִשּׁוּם שֶׁהוּא כְּלַבָּנָה לְגַבֵּי הַשְּׂמֵשׂ, וְהוּא רְאוּי לְשֹׁמֵר אֶת הַמְּשֻׁכּוֹן, וְעַל זֶה לֹא יִמֵשׁ מִתּוֹךְ הָאֱהָל].

131. פשט הכתוב פירש במצודת דוד: הקב"ה פרש

את השמים כאוהל, להיות מוכנים שישבו תחתיהם.

132. הטעם שהביא עוד פסוק, ביאר במי הנחל וז"ל:

עיינ בתיקונים בהקדמה (דף ז. ט) שמביא הפסוק (יחזקאל

א, כב) "רְקִיעַ צִיָּוִן הַקָּרַח הַנּוֹרָא נְטוּי עַל רְאשֵׁיהֶם

מִלְמַעְלָה", דעליה איתמר (תהלים קד, ב) "נוֹטָה שְׁמַיִם

כְּנִירְעָה" כגוונא דא (אות ו) באמצע א'. ועל כן מלבד

הראיה שמביא שאוהל הוא רקיע, מפסוק (ישעיה מ,

כב) "וַיִּמְתָּחַם כְּאֱהָל לְשֶׁבֶת", מביא הראיה מהפסוק

"נוֹטָה שְׁמַיִם כְּנִירְעָה", כי זה הפסוק קאי על הרקיע

הזה שבהמרכבה שראה יחזקאל, כמבואר בתיקונים.

ועל כן ראה אז (יחזקאל א, יד) "וְהַחַיִּיתוֹת רְצוּאוֹ נְשׁוּבוּ",

כי הרקיע והדמות כסא והדמות כמראה אדם, הכל

כלול בדרכי התשובה שהם בחינת 'בקי ברצוא בקי

בשוב'.

133. הדגיש 'כסא העליון', כי מדבר על הנקודה

העליונה של הא', אבל באמת, כל האות א' בכללותה

היא בחינת 'כסא'.

134. כמבואר בתקוני זוהר (תיקון ס"ט דף קי, ו) ז"ל:

תֵּלַת טַפִּין עֲלֵאִין דְּאֵינִין סְגוּלַתֵּי א', דְּאֵזְדְּרִיקוּ מִמוּחָא

סְתִימָא, אֵינִין קוֹצָא דְּאֵת י' לְעֵילָא וְקוֹצָא דִּילָה לְתַתָּא,

וְגוּ בְּאִמְצָעֵיתָא דִּילָה, מוּחָא דְּאֵזְדְּרִיקוּ תֵּלַת טַפִּין אֵלִין

מִינָה, אֵיהִי י', וְדָא י' דְּאֵיהִי לְעֵילָא מֵאֵת א'. [נתרגום:

שְׁלֹשׁ טַפּוֹת עֲלִיוֹנוֹת שֶׁהֵן סְגוּלַתֵּי א', שֶׁנִּזְרְקוּ מֵהַמּוֹחַ

הַנְּסֻתָּר, הֵן הַקּוֹץ שֶׁל הָאוֹת י' לְמַעְלָה, וְהַקּוֹץ שֶׁלָּהּ

לְמַטָּה, וְהֵגוּ בְּאִמְצָעֵיתָהּ, הַמּוֹחַ שֶׁנִּזְרְקוּ שְׁלֹשׁ הַטַּפּוֹת

הַלְלוּ מִמֶּנּוּ, הוּא י', וְזוֹ י' שֶׁהִיא מַעַל לְאוֹת א'].]

135. הגם שבינה היא אות ה' ראשונה שבשם הוי"ה,

מ"מ היא כבר נרמזת באות י', בבחינת 'הבן בחכמה'

(ספר יצירה), כי כל ספירה יוצאת מהספירה שמעליה,

נאמר סמוך מאוד להתקרבותו אליו ז"ל (בשבת תשובה תקס"ג, ו') נתן התקרב בסוף אלול תקס"ב) ומי שבקי קצת בספריו הקדושים של הר"ר נתן ז"ל, והכיר אותו בחייו ושמע דבריו ושיחותיו הקדושים ובקי קצת בענייניו וסיבותיו אשר עברו עליו, יבין בלבו ויראה בעיני שכלו ממש, כי היה מבחינה זו (של יהושע נקודה התחתונה), כי רוב דבריו המה מהתחזקות בעבודת ה' לבלי לייאש עצמו שום אדם מישראל, רק כל אחד ממקומו ידרוש ויבקש את ה', שזה בחינת בקי בשוב המבואר במאמר הנ"ל, שזה בחינת נקודה התחתונה בחינת יהושע.

129. וכמו שהאריך בזה בלקוטי הלכות (שבת ז, ד),

זו"ל: שְׁלֵמוֹת הַקְּדוּשָׁה שֶׁהוּא הַתְּגַלּוֹת אֱלֹקוֹתוֹ יִתְבַּרְךָ,

היא על ידי בחינת משה ויהושע, שֶׁהֵם בְּחִינַת הָרֵב

וְהַתְּלִמִּיד שְׂמֵאִירִין אֹר חֲדוּשֵׁי תוֹרָה בְּעוֹלָם, שְׁעַל יְדֵי

זֶה מְגַלִּין אֱלֹקוֹתוֹ לְכָל הָעוֹלָם וּמַחֲזִירִין אֶת הָעוֹלָם

בְּתֻשׁוּבָה, וְהַעֲקָר, כְּשֶׁבְּחִינַת יְהוֹשֻׁעַ, בְּחִינַת נִקְדָּה

הַתְּחַתּוֹנָה, בְּחִינַת לְבָנָה - מְקַבֵּל מִנְקֻדָּה הָעֲלִיוֹנָה,

מְבַחֲשֵׁת מִשָּׁה, פְּנֵי חִמָּה. פִּי מְבַחֲשֵׁת מִשָּׁה בְּעֲצָמוֹ

שֶׁהִיא בְּחִינַת נִקְדָּה הָעֲלִיוֹנָה וְכוּ', אֵי אֲפָשֵׁר לְהַעֲוֹלָם

לְקַבֵּל מִגְּדָל הָעֲלָמוֹ וְהַסְתַּרְתּוֹ, פִּי הוּא בְּבַחֲשֵׁי (מִשְׁלֵי

כה, ב): "כְּבוֹד אֱלֹקִים הִסְתַּר דְּבָר", רַק הַתְּלִמִּידִים

הָאֲמִתִּיִּים בְּחִינַת יְהוֹשֻׁעַ אֲשֶׁר לֹא יְמוּשׁ מִתּוֹךְ הָאֱהָל -

קִבְלוּ מִמֶּנּוּ בְּדְרָכִים נִפְלְאִים, בְּבַחֲשֵׁי (חֲגִיגָה יא): אֵלָא

אִם כֵּן הִיָּה חֶסֶם וּמִכֵּין מִדַּעְתּוֹ וְכוּ', שֶׁנֶּאֱמַר בְּמַעֲשֵׂה

מְרַכְבָּה - שֶׁהוּא לְתַתָּן כָּל הַנְּבִל, עַד שֶׁיִּזְכֶּה לְבַחֲשֵׁי

אָדָם הַיּוֹשֵׁב עַל הַפֶּסֶס הַמְּזוֹרָר שֶׁם, שֶׁזֶה עֲקָר שְׁלֵמוֹת

מַעֲשֵׂה מְרַכְבָּה. וְעַל כֵּן כָּל תְּקוּן הָעוֹלָם, הוּא עַל

יְדֵי שְׂמִתֵּיחַד בְּחִינַת מִשָּׁה עִם בְּחִינַת יְהוֹשֻׁעַ, נִקְדָּה

הָעֲלִיוֹנָה עִם נִקְדָּה הַתְּחַתּוֹנָה, שְׂמֵשׂה - בְּחִינַת הָרֵב,

יְאִיר הַדַּעַת לְהַתְּלִמִּיד - בְּחִינַת יְהוֹשֻׁעַ, עַד שֶׁיּוּכַל

לְהָאִיר פְּנֵי תַבַּל לְהוֹדִיעֵם דְּרָכֵי הַתְּשׁוּבָה לְכָל אֶחָד

וְאֶחָד לְפִי בְּחִינָתוֹ, עַד שֶׁפִּלְסֵם שְׂוֵבוֹ אֶל ה' וַיִּפְרִירו

גְּדֻלָּתוֹ וְרוֹמְמוֹתוֹ יִתְבַּרְךָ, עַכ"ל. (וכעין זה גם בהלכות

ברכת הפירות ה, ז).

130. כמבואר בזוהר פרשת בחוקותי (ח"ג סוף דף

קיד, ו) ז"ל: אָמַר לִיה (משה) לִיהוֹשֻׁעַ, אַנְתָּ תִּהְיֶה

מֵהִימָנָא בֵּין קוֹדֶשׂא בְּרִיךְ הוּא, וּבֵין יִשְׂרָאֵל, וַיִּשְׁתָּאֵר

מְשֻׁכְּנָא בִּידְךָ בְּהִימָנוּתָא, וְנַחְמִי בְּמֵאֵן שְׁתָּאֵר. מַה

כְּתִיב "וְיָשֹׁב אֶל הַמַּחֲנֶה וּמִשְׁרָתוֹ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון נָעַר

כִּמּוֹ שְׁפִתוֹב (ישעיה ג, י) "פֶּן יֵרָאָה בְּעֵינָיו, וּבְאָזְנוֹ יִשְׁמַע, וּלְבָבוֹ יִכִּין וְשָׁב". וְאֵלּוֹ הַשְּׁלֵשׁ בְּחִינּוֹת
הֵם נִקְרָת סְגוּלָּה, וְסְגוּלָּה דְּאֵה חֲמָה' (תקונים בהקדמה דף 137), הֵינּוּ 'פְּנֵי מֹשֶׁה כְּפְנֵי חֲמָה'.

עוֹשָׂה אוֹר

בחינת תשובה, והכתר רוכב על חכמה ובינה¹³⁷, נמצא, שכל ג' ספירות אלו הן בחינת תשובה, כי תְּשׁוּבָה צָרִיף לְהֵיּוֹת בְּשֵׁלֶשׁ תְּנָאִים, כִּמּוֹ שְׁפִתוֹב (ישעיה ג, י): "פֶּן יֵרָאָה בְּעֵינָיו (חכמה), וּבְאָזְנוֹ יִשְׁמַע (כתר), וּלְבָבוֹ יִכִּין (בינה)¹³⁸ וְשָׁב", פי', התשובה נעשית, ע"י שראוה בעיניו גודל החטא, ושמע באוזנים לקול המוכיחים, ונותן לבו להבין את מה שראה ושמע, ועי"ז עושה תשובה. נמצא, שהעינים והאוזנים והלב הם תנאים לתשובה, שרק על ידם נעשית התשובה. וְאֵלּוֹ הַשְּׁלֵשׁ בְּחִינּוֹת הֵם בחינת נִקְרָת סְגוּלָּה שמורכבת משלוש נקודות, ושלוש נקודות אלו רומזות לשלושת הספירות: כתר, חכמה ובינה, וְסְגוּלָּה דְּאֵה - הוא בחינת 'חֲמָה' (תיקוני זוהר בהקדמה דף 139), הֵינּוּ 'פְּנֵי מֹשֶׁה כְּפְנֵי חֲמָה', כי הנקודה העליונה של האל"ף, שהיא בחינת 'כתר' ובחינת 'תשובה', והיא בחינת 'משה', ו'משה' הוא בחינת 'חמה', ו'חמה' היא בחינת 'סגול', ו'סגול' הוא שלוש נקודות, בחינת 'תשובה', שיש בה שלושה תנאים. נמצא, שהנקודה העליונה של האל"ף רומזת ל'כתר' ל'תשובה' ל'משה' ל'חמה' ול'סגול', שכולל את כל הג' ספירות: כתר, חכמה ובינה¹⁴⁰. ולמעשה, הכוונה היא, שכאשר עושה תשובה, צריך לעשות אותה עם העינים, האוזנים והלב¹⁴¹.

מקורות ועיונים

והכל הולך אל מקום אחד, ע"ש. וכאן מבואר שהם כתר חכמה ובינה, ולפי זה צריך לבאר "פֶּן יֵרָאָה בְּעֵינָיו" - כנגד ספירת החכמה, כי העינים על שם החכמה, "וּבְאָזְנוֹ יִשְׁמַע" - כנגד הכתר (ראה בקהלת יעקב ערך אז, שאוזן בחינת כתר וכו'), "וּלְבָבוֹ יִכִּין" - כנגד הבינה 'בינה לבא'.

139. לשון התקונים: 'סגול' (במספר קטן) ח"י חֲשֵׁבְנֵיה וכו', וּתְלַת נְקוּדֵין ז' ז' ז', אֵיהוּ ח'ס' (תוסיף על המספר קטן של סגול שעולה 18 עוד שלושים, שהם הג' נקודות שבסגול, שהן כעין ג' יודי"ן, הרי זה עולה 48 כמנין ח'ס'), וְאֶרְבַּע אֲתוּוֹן מִן סְגוּלָּה (בתיבת סגול ישנן ד' אותיות) אֵיהוּ חמ"ד (כמנין 52), וְתִיבָה (היינו, תוסיף את הכולל, עולה 53), הָאֵ אֵינּוֹן חֲמָה' (שעולה ג"כ 53), 'פְּנֵי מֹשֶׁה כְּפְנֵי חֲמָה'.

140. ובה נשלמו עשר הספירות בא' הזו, כי ז' עליונה היא ג' ספירות 'כתר חכמה ובינה', ו' אמצעית היא שש ספירות 'חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד', וי' אחרונה למטה, היא ספירת המלכות. והן כנגד עשרה פעמים 'מראה', שישנן במרכבת יחזקאל.

141. כן ביאר בקיצור ליקוטי מוהר"ן (אות י') ענין זה למעשה, וז"ל: תְּשׁוּבָה צָרִיף לְהֵיּוֹת בְּשֵׁלֶשׁ תְּנָאִים: שְׁיֵרָאָה בְּעֵינָיו, וּבְאָזְנוֹ יִשְׁמַע, וּלְבָבוֹ יִכִּין, וְשָׁב, (ע"פ ישעיה ג, י). פֶּן יֵרָאָה בְּעֵינָיו לְבָבוֹ יִכִּין וְשָׁב, על דרךיו ולהסתכל על תְּקִלְתוֹ הַנְּצָחִי, וְלִישָׁב

ולכן היא גם נרמזת בה (וכמו שמצינו שבאות ה' ראשונה, רגל ה' היא בצורת ו', לרמז על ו' ספירות, ופסיעה לבר לרמז על המלכות).

136. כמבואר בליקוטי הלכות (שבת ז, כג), וז"ל: בְּחִינַת נִקְרָת סְגוּלָּה שְׁכֹלֵל מְשֻׁלָּשׁ נְקוּדוֹת, פֶּן יִשְׁלַשׁ רְאִשׁוֹנוֹת (כתר, חכמה ובינה) תְּשׁוּבוֹת פְּאֻחַת, וְכֻלָּם כְּלוּלִים בְּבְחִינַת פְּתֵר מְאָמֵר סְתוּם, פֶּן יִצְלִיחַם נְאֻמֵר (תְּגִיגָה יג.): 'בְּמִפְלֵא מִמֶּךָ אֵל תִּדְרָשׁ', כְּמוֹכָא (זוהר יתרו כב.) עַל פְּסוּק (דְּבָרִים ד, לב): 'וְלִמְקַצֵּה הַשְּׂמִים יַעַד קַצֵּה הַשְּׂמִים' - אֲתָהּ שׁוֹאֵל, שְׁהֵם בְּחִינַת 'שְׁבַעַת יְמֵי הַבְּנֵי' וְכוּ'. (פי', המקום שאתה שואל ודורש, הוא רק מחסד עד מלכות, שהם שבע ספירות תחתונות, אבל כל שלושת הספירות הראשונות הן חשובות כאחת, ואין לשאול ולחקור בהן, כי אין חוקרים בכבוד אלה"ם). וכמבואר ענין זה בזוהר פקודי (ח"ב דף רלב).

137. כמבואר בתקוני זוהר הנ"ל (בהקדמה דף 137), וז"ל: נְקוּדָה דְּאֵה (הי' העליונה של אות א) הוּא כְּגוֹן חֲלֵ"ם לְעֵילָא - פְּתֵר עֲלִיוֹן, דְּרָכִיב עַל ז"ה דְּאֵינּוֹן (ספירות) חֲכָמָה וּבִינָה כְּחֲשָׁבֵן חֲלֵ"ם' (שעולה 78 כמנין ג' הויות, שהן רומזות על ג' הספירות כתר, חכמה ובינה).

138. ע' ברפראות לחכמה לקמן (תורה ד' אות ז'), שביאר כיצד נרמזים המוחין חב"ד בג' בחינות אלו. וסיים שם: ויש גם לפרש באופנים אחרים,

ו זֶה פִּירוּשׁ: אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה, זִמְנָא חֲדָא הָדָא אֲזִלְיָנָן בְּמִדְבָּרָא, וְחִזְיָנָן הֵינֵי אֲזוּזֵי דְשָׁמַיְתָא גְדַפְיָהוּ מִשְׁמַנְיָהוּ, וְקָא נְגַדֵי נְחָלֵי דְמַשְׁחָא מִתַּחְתֵּיהוּ. וְאִמְנָא לְהוּ: אֵית לִי מְנִיכּוֹ חוּלְקָא לְעֵלְמָא דְאֵתִי? חֲדָא דְלִיָּא לִי אֲטָמָא, וְחֲדָא דְלִיָּא לִי גְדַפָּא. כִּי אֲתָאִי לְקַמְיָה דְרַבִּי אֶלְעָזָר, אָמַר לִי: עֲתִידִין יִשְׂרָאֵל לְהָן עֲלֵיהֶם אֵת הַדִּין: (בבא בתרא ע"ג).

רש"ב"ם: דְשָׁמַיְתָא גְדַפְיָהוּ, נִפְלוּ נוֹצָה שְׁלֶקֶם מְרַב שׁוּמְן: דְלִיָּא לִי גְדַפָּא, הִגְבִּיַה לִי חֲנַנְתָּ, רָמֵן – וְהוּ חֲלָקָה לְעֵתִיד לְבֹאֵ: לְהָן עֲלֵיהֶם אֵת הַדִּין, שְׂפַחְטָאֲתָם מִתְעַכֵּב מִשִּׁיחַ, וְיֵשׁ לְהֶם צַעַר בְּעַלְי חַיִּים, לְאוּתָן אֲזוּזֵי, מִחֲמַת שׁוּמְנָן:

שְׁחַלְףָּ לְחַקֵּר בְּמִדְבָּרָה שְׁלֵ עֲנָוָה, שְׁאָדָם מוֹשִׁים עֲצָמוֹ בְּמִדְבָּרָה לְדוֹשׁ (עין עירובין נה) שְׁחַבְלָ דְשִׁין

עוֹטָה אוֹר

כעת ילביש את ההשגות, שנתחדשו בתורה דין, במאמרו של רבה בר בר חנה.

ו. זֶה פִּירוּשׁ הגמרא (בבא בתרא דף ע"ג): אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה: זִמְנָא חֲדָא הָדָא אֲזִלְיָנָן בְּמִדְבָּרָא - פעם אחת, היינו הולכים במדבר, וְחִזְיָנָן הֵינֵי אֲזוּזֵי דְשָׁמַיְתָא גְדַפְיָהוּ מִשְׁמַנְיָהוּ - וראינו אווזים שנוצותיהם נפלו מרוב שומן, וְקָא נְגַדֵי נְחָלֵי דְמַשְׁחָא מִתַּחְתֵּיהוּ - ונמשכו נחלי שמן מתחתיהם. וְאִמְנָא לְהוּ: אֵית לִי מְנִיכּוֹ חוּלְקָא לְעֵלְמָא דְאֵתִי - ואמרתי להם, האם יש לי מכם חלק לעולם הבא. חֲדָא דְלִיָּא לִי אֲטָמָא, וְחֲדָא דְלִיָּא לִי גְדַפָּא - אחד הרים ירך (רגלו) לעברי, ואחד הרים לעברי כנף¹⁴². כִּי אֲתָאִי לְקַמְיָה דְרַבִּי אֶלְעָזָר - כשבאתי לפני רבי אלעזר¹⁴³, אָמַר לִי: עֲתִידִין יִשְׂרָאֵל לְהָן עֲלֵיהֶם אֵת הַדִּין - על צער אווזים אלו. ופירש רש"ב"ם, שיתנו ישראל עליהם את הדין שמחמת חטאיהם מתעכב המשיח, ומתעכבת שחיטת האווזים הללו, שתהיה אז כדי לתת שכר לישראל, ומחמת העיכוב הזה יש צער בעלי חיים לאותם האווזים מחמת שומנם.

'היינו הולכים במדבר', פירשו: שְׁחַלְףָּ רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה לְחַקֵּר¹⁴⁴ בְּמִדְבָּרָה שְׁלֵ עֲנָוָה¹⁴⁵ הנקראת 'מדבר', שְׁאָדָם מוֹשִׁים עֲצָמוֹ בְּמִדְבָּרָה לְדוֹשׁ, שְׁחַבְלָ דְשִׁין עָלְיוֹ (עירובין נה)¹⁴⁶, עד שכל אדם אפילו

מקורות ועיונים

ודומם ושותק, צריך הוא למידת הענוה, וכמו שכתב בראשית חכמה (שער הענוה פרק ג') וז"ל: וישמח כאשר יחרפוהו ויבוזהו, שידע שהקב"ה אוהבו בשלוח לו ייסוריין קלים כאלו כדי לטהר עונותיו, (ואותו המחרפו, עווננו ישא, כי הוא רצועה בישא' להלקות לזה). וראוי שיתפלל להקב"ה בכל תפילותיו שחרית מנחה ערבית, שיזכהו הקב"ה למדת הענוה וההכנעה, שיהיה שמח ביסוריין אלו אם יבוזהו ויכעיסוהו.

146. שם בגמ' מובא: אמר רב מתנה מאי דכתיב (במדבר כא, יח) "וּמִמְדָּבָר מִתְנַה", אם משים אדם עצמו כמדבר זה שהכל דשין בו, תלמודו מתקיים בידו. ופירש"י: שהכל דשין אותו - שאין לו גסות. [ויובן עם מה שכתב בליקוט חדש (ערך תורה אות י"ב), וז"ל: פירוש, שאינו מונע מללמוד תורה לכל אדם, עכ"ל. וזהו, שהכל דשין בו, כי דישה היא הוצאת הגרעין, וכן כאן כולם דשין בו ומוציאים ממנו תורה, שאין לו

אֵת עֲצָמוֹ הֵיטֵב הֵיטֵב, וְלִשְׁמַע הֵיטֵב כָּל דְבָרֵי רַבּוֹתֵינוּ הַקְדוּשִׁים, וְאֵז זִנְיָה לְתַשׁוּבָה בְּאֵמַת.

142. פירש רש"ב"ם, שרמזו לו שזהו חלקו לעתיד לבוא.

143. שהיה מרבתי של רבה בר בר חנה, ע' מועד קטן (דף יד.).

144. לכאורה תיבת 'לחקור' צריכה ביאור, כי היה לו לומר, שהלך לעבוד ולהשיג מדרגת הענוה (או כעין זה). ונראה, דבתחילת תורה זו הביא רבינו את הפסוק (משלי כה, ב) "וּכְבֹד מַלְכִים חָקֵר דְבָר", שהכל חוקרים על כבודם מי הוא זה ואיזהו שחולקים לו כבוד זה וחולקים עליו. נמצא, שכדי להגיע למידת ענוה, צריך לחקור על כבוד מלכים, ולראות שאינו כבוד כלל ולמאוס בו, ולכן נקט תיבת 'לחקור'.

145. כי כדי שיוכל לעשות את עיקר התשובה, שנתבאר לעיל (באות ב'), שהוא ע"י ששומע בזיונו

עליו. וראה חכמים, וזה בחינת אנוני, כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה (ברכות נו.) 'הרואה אנוני בחלום יצפה לחכמה'. דשמיטין גרפיהו – פ"רש (רש"י) [רשב"ם]: נוצות, זה בחינת מחלקת ובזיונות, כמו שכתוב (דברים כה, יא) "כי ינצו אנשים", הינו שאין משגיחין על מחלקת ובזיונות שמבזין אותן, ושומעים הרפתן ואינם משיבים. ועל שם השתיקה נקראים חכמים, כי (אבות ג, י"א) 'סיג לחכמה – שתיקה': [כי השתיקה היא בחינת כתר*]. וזה לשון דשמיטין, כמו שכתוב (דברים טו ב) "שמוט כל בעל משה ידו", הינו שלא יתבע עלבונו.

*[כי על ידי השתיקה זוכין לתשובה, שהיא בחינת כתר, כנ"ל. וזה בחינת: סיג לחכמה שתיקה. סיג' דיקא, זה בחינת כתר, שהוא בחינת סיג וגדר סביב סביב, שמסבב ומכסיר את החכמה. וזה הכתר, שהוא בחינת סיג, נעשה מחשתיקה, כנ"ל. וזהו סיג לחכמה שתיקה, כנ"ל.]

עוטה אור

קטן שמבוהו ומחרפו, שותק לו ואינו משיבו, כמדבר שהכל דורכים עליו. וראה חכמים¹⁴⁷, וזה בחינת 'אנוני', כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה (ברכות נו.) 'הרואה אנוני בחלום, יצפה לחכמה'¹⁴⁸. 'דשמיטין גרפיהו' (שנפלו נוצותיהו), פ"רש (רש"י) [רשב"ם]: גרפיהו' הם 'נוצות'. זה בחינת מחלקת ובזיונות¹⁴⁹, כמו שכתוב (דברים כה, יא): "כי ינצו אנשים" – 'כי יריבו אנשים', דשמיטין – הינו שאין משגיחין על מחלקת ובזיונות שמבזין אותן¹⁵⁰, ושומעים הרפתן ואינם משיבים¹⁵¹. ועל שם השתיקה נקראים חכמים, כי אמרו במשנה (אבות ג, י"א) 'סיג לחכמה – שתיקה', השתיקה היא גדר לחכמה, כי ע"י שתיקה זוכה לחכמה¹⁵². [כי השתיקה היא בחינת כתר¹⁵³], (ומבאר ר' נתן ו"ל: כי על ידי השתיקה למחרף ומבוה להיטהר צריך להמתין עד שיייעו לו), כנ"ל. וזה שהשתיקה היא 'כתר', זהו בחינת: סיג לחכמה שבעל התשובה הבא להיטהר צריך להמתין עד שיייעו לו), כנ"ל. וזה שהשתיקה היא 'כתר', זהו בחינת: סיג לחכמה שתיקה – 'סיג' דיקא, זה בחינת כתר, שהוא בחינת סיג וגדר סביב סביב, שמסבב ומכסיר ומעטיר את החכמה¹⁵⁴, כי ספירת ה'כתר' היא למעלה מספירת ה'חכמה', והיא מסבבת ומקיפה את ספירת ה'חכמה' כעטרה, וזה הכתר שהוא בחינת סיג, נעשה מחשתיקה כנ"ל. וזהו סיג לחכמה שתיקה כנ"ל¹⁵⁵, דהיינו, הכתר שהוא סיג לחכמה, נעשה על ידי 'שתיקה', ולכן אלו ששותקים על בזיונם וזוכים לבחינת 'כתר', זוכים גם כן לחכמה). וזה לשון דשמיטין, כמו שכתוב (דברים טו ב): "שמוט כל בעל משה ידו", בשנת השמיטה צריך המלוה לשמוט ולעזוב את החוב ולא לתבוע אותו, וכן כאן 'דשמיטין' הינו שלא יתבע עלבונו.

מקורות ועיונים

ענו, הוא בלא חכמה. וזה ידוע שעננה בלא חכמה, אינה פלוס. כי בנדיאי אין זה מעלת העננה, להראות עצמו בכפיפת ראש בדרך שטות פאלו הוא ענו, כי זה עננה פסולה, ועקר העננה פשהיא בחכמה, עכ"ל.

148. שם בגמ' מובא: הרואה אווה בחלום, יצפה לחכמה. שנאמר (משלי א, כ) "חכמות פחוץ תרנה פרחבות תתן קולך", (וכן האווה משמיע קולו בראש חוצות, וכמו שכתב המהרש"א ו"ל: האווה הוא הקולני בעופות טהורים).

גאווה ללמד רק את מי שחשוב וכו', אלא מטריח עצמו ללמוד לכל אדם]. (וע"ע לקמן ריש תורה רע"ז).

147. רבה הלך לחקור במידת הענוה, ומצא חכמים, ולקמן יתבאר שהם היו חכמים ענוים. כי באמת זהו עיקר הגדולה שהחכם יהיה עניו, אבל מי שאינו חכם ואין בו מעלות, אין לו שבח כל כך שהוא עניו, כי במה יתגאה. ובפרט לפי המבואר לקמן (תורה קצ"ז), שעיקר מעלת הענוה היא רק אם יש בה חכמה, וז"ל: פגם לשון הרע מפריד בין עננה לחכמה, ועל ידי זה נפגם העננה ואי אפשר להיות ענו. ואפלו אם יהיה

מקורות ועיונים

מקפת את החקמה, שהיא בחינת הדבור כמו סגן וגדר. כי צריכין לשתוק קדם שמוצריאין הדבור, ולהתישב היטב קדם שמוצריאין הדבור, וכן בין דבור לדבור. ועל פן אמרו רז"ל (מגלה יח): 'מלה בסלע משתוקא בתרין', כי השתיקה למעלה מהדבור, והיא שורש הדבור ותקונו, עכ"ל.

154. וכמו שכתב האריז"ל בעץ חיים (שער כ"ג פרק ב' דף ק"ו טור ג'), וז"ל: תבין למה נקרא 'כתר', כי הוא לשון כותרת וסוכבת, כמו העטרה המקפת ומסכבת ומלבשת ראש האדם וכו'.

155. כבר ציינו שכל קטע זה הוסיף מוהרנ"ת במהדורת תקפ"א, אולם בדפוס ראשון נדפס כאן מה שנכתב עתה בסוף התורה, וז"ל: על ידי הדמימה והשתיקה ששוחקין לחברו כשמיבין אותו, על ידי זה זוכה לתשובה, שהיא בחינת פתח, כי סגן לחקמה שתיקה, כי צריכין לזהר מאד לדון את כל אדם לכף זכות, ואפלו החולקים עליו ומביזין אותו, צריך לדונם לכף זכות ולשתק להם, ועל ידי זה נעשה בחינת פתח. פמוכא במדרש (ויקרא רבה ב, ה) 'משל לאחד, שמצא את חברו שהוא עושה פתח. אמר לו: בשביל מי, אמר לו: בשביל המלך. אמר לו: כיון שהוא לצדק המלך, כל אכן טוב שתמצא, תקבענו בו'. כך כל אחד מישראל הוא בחינת פתח להשם? תפרו, וצריך להכניס בו כל מין אבנים טובות שאפשר למצא, דהיינו שצריכין להשתדל לחפש ולבקש אחר כל צד זכות ודבר טוב שאפשר למצא בישראל, ולדון את הכל לכף זכות, כי הם בחינת פתח להשם ותפרו פנזקר לעיל. וכמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (אבות א, ו) 'הוי דן את כל אדם לכף זכות'. נמצא, שעל ידי שדנים את הכל לכף זכות, שעל ידי זה שוחקין לו כשמיבנה אותו, כי מוציאין בו זכות, שאינו חייב כל כך במה שמיבנה אותו, כי לפי דעתו וסברתו נדמה לו שראוי לו לבזות אותו וכו', על ידי זה נעשה בחינת פתח, היינו פנ"ל, שעל ידי הדמימה והשתיקה נעשה בחינת פתח, פנ"ל, עכ"ל. [נומהרנ"ת הכריע, שכל זה הוא טעם נוסף מדוע ע"י השתיקה נעשה 'כתר', אבל כפי המבואר עד עתה, הטעם שהשתיקה נחשבת כתר, משום שע"י שמקבל בזיונו ושותק הוא בחינת 'סיג' (כתר) 'לחכמה', ע"י 'שתיקה'].

149. כתב במי הנחל, וז"ל: מה שלא מפרש כפשוטו 'גדפייהו' לשון 'גידוף' (שבוה משמע יותר בפשטות 'מחלוקת ובזיונות', ולא צריך להביא ראיה מרחוק, שנוצות' הוא בחינת 'מחלוקת ובזיונות'). כי לשון 'גידוף' קאי על גידוף השם, ועל ביזיון וגידוף השם, אסור לשתוק. וגם על ביזיון וגידוף הצדיק, אשר קוב"ה וצדיקיא כולא חד, גם כן אסור לשתוק. וכאשר נשמע אחר כך מפיו הקדוש שאמר לענין כזה (ע' בסמוך), שאף על פי כן צריך לפעמים לסטור לאחד על לחייו. וגם לשון גידוף על בני אדם, קאי על פגם משפחה, ועל זה אסור לו גם כן לשתוק למגדפו בפגם משפחה, רק צריך לו לומר ששקר הוא, כמבואר הדין בשולחן ערוך, עכ"ל.

ומה שציין שפעם אמר רבינו שלפעמים צריך לתת סטירה, אמר זאת לענין תורה דידן, כמובא בשיח שרפי קודש (ח"א אות תקכ"ט), וז"ל: כשגמר רבנו ז"ל תורה ו' קרא את יהושע וכו' אמר: (און אמאל גיט מען א פאטש), "פעם נוהנים סטירה". וקיים זאת מוהרנ"ת ז"ל, פעם אחת היה איש אחד מאנ"ש ואמר תהלים בכונה גדולה, ואחד מהלומדים למד, ואמר שמבלבל אותו מהלמוד, והלך הלמדן והקה אותו. ואז בא מוהרנ"ת לבית המדרש והרגיש זאת, ושאל ללמדן על מה הכיף אותו, ענה לו הלמדן אפשר גם אתה רוצה להכות אותי? ובתוף הדבורים הושיט לו הלחי, ובא מוהרנ"ת במחשבתו שעתה יקיים מאמר רבנו ז"ל הנ"ל, וקיים בו תיקון והקה אותו על הלחי, עכ"ל. (וע"ע שם ח"ד אות ל"ב).

150. בסמוך מבאר רבינו על פי הפסוק (דברים טו, ב) 'וזה דבר השמשה שמוט', ופירושו 'תעזוב', היינו שלא תשגיח לתבוע את חובך, וכן כאן 'דשמיטן גדפייהו' שהם עוזבים את המחלוקת ואינם משגיחים לתבוע את עלבונם מהמחרף ומבזה אותם.

151. על פי שבת (דף פח:).

152. על פי רבינו יונה בפירושו לאבות שם, ע"ש.

153. ביאר בלקוטי הלכות (שבת ז, מג), וז"ל: סגן לחקמה שתיקה, שהיא בחינת פתח, בחינת המתן. כי שורש הדבור הוא במחשבה, שהיא בחינת שתיקה, כי הדבור בחינת חקמה, בחינת (משלי ב, ו): 'כי ה' יתן חקמה מפיו' וכו', ושורשו בבחינת פתח, בחינת שתיקה, בחינת סגן לחקמה שתיקה, שהשתיקה

וְזֶה פְּרוּשׁ 'מִשְׁמַנְיָהוּ' - מְלִשׁוֹן (דברים לב, טו): "שְׁמַנְתָּ עֵבֵית", (כלומר: מַחְמַת שְׁאוּחְזִין עֲצָמָן בְּחֵינֵת "שְׁמַנְתָּ עֵבֵית"), הִינּוּ בְּשִׁבִיל זֶה שׁוֹמְעִין חֲרַפְתָּן וְאֵינָם מְשִׁיבִים, כִּי זֶה עוֹשִׂין בְּשִׁבִיל תְּשׁוּבָה עַל עוֹנוֹתֵם, כְּמוֹ שְׁפָתוֹב (שם) "וַיִּשְׁמַן יִשְׂרוּן". [בְּחֵינֵת "הַשְּׁמֵן לֵב כּוֹ", וְאֶזְנֵי כּוֹ", פֶּן יִרְאֶה כּוֹ", שֶׁהַתְּשׁוּבָה צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּשִׁלְשָׁה תְּנָאִים אֲלוֹן].

יְנַגְדֵי נַחְלֵי דְמִשְׁחָא מִתְחַתֵּיָהוּ - הִינּוּ עַל יְדֵי הַשְּׁתִיקָה זוֹכִין לְכַבּוֹד אֱלֹקֵי, שְׁהוּא בְּחֵינֵת

עוֹטָה אֹר

וְזֶה פְּרוּשׁ 'מִשְׁמַנְיָהוּ', מְלִשׁוֹן הַפְּסוּק (דברים לב, טו): "שְׁמַנְתָּ עֵבֵית", (כלומר¹⁵⁶ מַחְמַת שְׁאוּחְזִין עֲצָמָן בְּחֵינֵת חוֹטָאִים מְרׁוֹב טוֹבָה, וּכְדַכְתִּיב: "שְׁמַנְתָּ עֵבֵית כְּשִׁית, וַיְטוּשׁ אֱלֹהֵי עֲשָׂהוּ וַיִּנְבַּל צוֹר יִשְׁעוֹתוֹ" - ועוֹשִׂים תְּמִיד תְּשׁוּבָה), הִינּוּ בְּשִׁבִיל זֶה שׁוֹמְעִין חֲרַפְתָּן וְאֵינָם מְשִׁיבִים, כִּי זֶה עוֹשִׂין בְּשִׁבִיל תְּשׁוּבָה עַל עוֹנוֹתֵם, כְּמוֹ שְׁפָתוֹב (שם): "וַיִּשְׁמַן יִשְׂרוּן וַיִּבְעֵט", (ומבאר ר' נתן וו"ל: בְּחֵינֵת הַכְּתוּב (ישעיה ג, ג) "חֲשַׁמֵּן לֵב כּוֹ" הַעַם הַזֶּה, וְאֶזְנֵי כּוֹ" הַכֹּהֵן, וְעֵינָיו הַשַּׁע, פֶּן יִרְאֶה כּוֹ" בְּעֵינָיו, וּבְאֶזְנוֹ יִשְׁמַע, וּלְבָבו יִבִּין, וְשֵׁב וּרְפָא לוֹ", כִּי יֵצֵר הָרַע מִשְׁמִין וְאוֹטֵם אֶת הַלֵּב, וּמְכַבֵּד אֶת הָאֲזִנִּים, וְסוֹתֵם אֶת הָעֵינַיִם, מִשׁוּם שְׁחׁוֹשֵׁשׁ שְׂמַא הָאָדָם יִרְאֶה אֶת גּוֹדֵל הַחַטָּא, וַיִּשְׁמַע לְכָל מוֹכִיחִים, וְאִזּוּ לְבָבו יִבִּין שְׁצָרִיךְ לְחַזֹּר בְּתְשׁוּבָה, וּכְמַבְאֵר לְעִיל (בְּסוּף אוֹת ה') שֶׁהַתְּשׁוּבָה צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּשִׁלְשָׁה תְּנָאִים אֲלוֹן). כְּלוּמַר, הַתְּשׁוּבָה נַעֲשִׂית ע"י רֵאִיָּה, שְׁמִיעָה וְהַבְנָה, וְחַכְמִים אֱלוֹ הָרִגִּישׁוֹ בְּעַצְמָם אֶת הַשׁוֹמֵן הַסּוֹתֵם לָהֶם אֶת הָעֵינַיִם, הָאֲזִנִּים וְהַלֵּב, וְלָכֵן, הֵם מְקַבְּלִים אֶת הַבְּזִיוּנוֹת וְשׁוֹתְקִים, כִּי הַבְּזִיוּנוֹת מְסִירִים אֶת הַשׁוֹמֵן הַבֵּא מְרׁוֹב טוֹבָה וְרוּחָה, בְּחֵינֵת "וַיִּשְׁמַן יִשְׂרוּן וַיִּבְעֵט", וְכַשְׁמוּעַ בְּזִיוּנוֹת וְחַרְפוֹת, שֶׁהֵם הֵיפֶךְ רׁוֹב הַטוֹבָה, סֵר הַשׁוֹמֵן וַיְכוּלִים לְרֵאוֹת, לְשִׁמוּעַ וְלִהְבִּין, וְלַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה.

יְנַגְדֵי נַחְלֵי דְמִשְׁחָא מִתְחַתֵּיָהוּ - וְנַחְלֵי שׁוֹמֵן נִמְשָׁכוּ מִתְחַתֵּיהֶם, 'מִתְחַתֵּיָהוּ' - רׁוֹמֵז עַל הָעֲנוּהָ וְהַשְּׁפִלוּת, שֶׁשֵּׁם אֶת עַצְמוֹ כְּמַדְבֵּר לְדוֹשׁ, לִהְיוֹת תַּחַת כָּל אָדָם, הִינּוּ לְשִׁמוּעַ אֶת בְּזִיוּנוֹ וְלָדוּם וְלִשְׁתַּוֵּק¹⁵⁷, וְעַל יְדֵי הַשְּׁתִיקָה זוֹכִין לְכַבּוֹד אֱלֹקֵי, כִּי ע"י זֶה שְׁחַכְמִים אֱלוֹ מִיעֵטוֹ בְּכַבּוֹד עַצְמָם, שְׁהוּא בְּחֵינֵת "וַיִּשְׁמַן יִשְׂרוּן", וְקַבְּלוּ בְּזִיוּנוֹת וְחַרְפוֹת, בְּשִׁבִיל לְקִיַּים אֶת ג' תְּנָאֵי הַתְּשׁוּבָה¹⁵⁸, וְהַתְּשׁוּבָה הִיא שֵׁם אֱהִי"ה, שְׁהוּא אֹר

מְקוֹרוֹת וְעֵינַיִם

תַּחְתּוֹנָה (שְׁמַבְאֵר לְעִיל בְּתַחֲלִיל אוֹת ה'), וז"ל: וְעַל יְדֵי הַדְּמִיָּה וְהַשְּׁתִיקָה נַעֲשֶׂה וְכוּ', "וְתַחַת רַגְלֵי כְּמַעֲשֶׂה לְבַנְתַּי הַסְּפִיר" וְכוּ', וְזֶה בְּחֵינֵת "וְהָאֲרִיץ הָדָם רַגְלֵי". 'הָדָם' - זֶה בְּחֵינֵת דְּמִיָּה, וְזֶה בְּחֵינֵת הַנְּקֻדָּה הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁל תְּמוּנַת א'.

158. כְּמַבְאֵר לְעִיל בְּסוּמֶךְ, שְׁע"י הַשׁוֹמֵן אֵי אִפְשָׁר לְרֵאוֹת בְּעֵינַיִם וְלִשְׁמוּעַ בְּאֲזִנַיִם וְלִהְבִּין בְּלֵב, וְלֵא יְכוּלִים לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, וּבְשִׁבִיל זֶה קִיבְלוּ עַל עַצְמָם בְּזִיוּנוֹת וְחַרְפוֹת, הַמְּמַעֲטִים אֶת הַשׁוֹמֵן הַזֶּה, וְאִזּוּ רׁוֹאִים, שׁוֹמְעִים וּמְבִינִים וְעוֹשִׂים תְּשׁוּבָה. וּבְמִיעוּט כְּבוֹד עַצְמוֹ, מִתְּרַבֵּה כְּבוֹד הַמְּקוֹם, כְּמַבְאֵר לְעִיל (בְּאוֹת ב), שְׁע"י תְּשׁוּבָה מִתְּגַלֶּה כְּבוֹד אֱלֹהִים, בְּחֵינֵת שֵׁם אֱהִי"ה, וְשֵׁם אֱהִי"ה הוּא בְּסִפְרֵת הַכְּתוּר, וּמֵהָאֵרַת הַכְּתוּר בְּעוֹלָם מִתְּרַבֵּה כְּבוֹד אֱלֹהִים בְּעוֹלָם.

156. סוֹגְרִים אֱלוֹ כּוֹוֹנֵתָם לְמַחִיקָה, כִּי בְּדַפּוּס רֵאשׁוֹן הִיתָה הַגִּירָסָא: 'מִשְׁמַנְיָהוּ', כְּלוּמַר מַחְמַת שְׁאוּחְזִין עֲצָמָן בְּחֵינֵת (דברים לב, טו): "שְׁמַנְתָּ עֵבֵית", הִינּוּ בְּשִׁבִיל זֶה שׁוֹמְעִין חֲרַפְתָּן וְאֵינָם מְשִׁיבִים, ע"כ. וּמֵהָרֵנִ"ת הַסְּגִיר בְּסוֹגְרִים ז' תִּיבוֹת: 'כְּלוּמַר מַחְמַת שְׁאוּחְזִין עֲצָמָן בְּחֵינֵת "שְׁמַנְתָּ עֵבֵית", וְהוֹסִיף ג' תִּיבוֹת, וְכֵן הַגִּירָסָא: 'מִשְׁמַנְיָהוּ', מְלִשׁוֹן "שְׁמַנְתָּ עֵבֵית", הִינּוּ בְּשִׁבִיל זֶה שׁוֹמְעִין חֲרַפְתָּן וְאֵינָם מְשִׁיבִים, ע"כ. אִמְנָם עֲתָה מִי שְׁקוֹרָא גַם אֶת הַתּוֹסַפֵּת וְגַם אֶת הַסּוֹגְרִים, רׁוֹאֵה שִׁישׁ כְּפִילוֹת, וְלָכֵן צָרִיךְ לְקַרְוֹא כְּפִי שְׁתִּיקָן מֵהָרֵנִ"ת בְּלֵי הַסּוֹגְרִים.

157. מִי הַנַּחֲלֵי, וז"ל: נִרְאֵה שְׁמַרְמֵז בּוֹה כִּי מִתְחַתֵּיָהוּ רׁוֹמֵז עַל הַדְּמִיָּה וְהַשְּׁתִיקָה שְׁזֶה בְּחֵינֵת "וְתַחַת רַגְלֵי", ע"כ. פִּי, תַּחַת אוֹת א' הִינּוּ י'

'שָׁמוֹן, כְּמוֹ שְׁפָתוֹב (תהלים מה, ח) "אַהֲבַת צֶדֶק וְהַשְׂנֵא רִשְׁעוֹ, עַל בֶּן מִשְׁחָד", וְזֶה בְּחִינַת (שם כה, י) "מֶלֶךְ הַכְּבוֹד".

'וְאִמְיֵנָא לְהוֹ: אֵית לִי מִינְיָכוּ חוּלְקָא לְעֵלְמָא דְאַתָּי? חֲדָא דְלֵיא לִי אֲטִמָּא' - זֶה בְּחִינַת "וְהֶאֱרִין הָרֹם רַגְלִי", בְּחִינַת נְקֻדָּה הַתְּחַתּוּנָה, בְּנִ"ל. וְחֲדָא דְלֵיא לִי כְּנָף - זֶה בְּחִינַת כְּסָא, כְּמוֹ שְׁפָתוֹב (ישעיה ל, ט) "וְלֹא יִכְנַף עוֹד מוֹרִיד", זֶה בְּחִינַת הַנְּקֻדָּה הָעֲלִיּוֹנָה. הֵינּוּ שְׁהָרָאוּ לְרַבָּה בַר בַּר חֲנָה, שְׁנֵם הוּא זָכָה לְאֵלֵי הַבְּחִינּוֹת.

עוֹטָה אור

הכתה, כבוד אלהים, **שְׁהוּא בְּחִינַת 'שָׁמוֹן'¹⁵⁹, כְּמוֹ שְׁפָתוֹב (תהלים מה, ח): "אַהֲבַת צֶדֶק וְהַשְׂנֵא רִשְׁעוֹ, עַל בֶּן מִשְׁחָד** אלהים אלהיך שמן ששון מחבריד¹⁶⁰, כי מי שאוהב את הצדק ומצדיק את דיניו של הקב"ה עימו, ושומע את החרפות והבזיונות שמבזים אותו ומקבלם באהבה, ומתוך כך עושה תשובה, הוא זוכה למשיחת שמן, בבחינת "משחך אלהים", שהוא כבוד אלהים, **וְזֶה בְּחִינַת (שם כה, י): "מֶלֶךְ הַכְּבוֹד", פ"י,** בתחילה היה בבחינת 'ספירת המלכות', שהיא החיריק שמתחת האות א', ע"י ששומע בזיונו ודומם ושותק, ועולה ונעשה בחינת 'כבוד', שהוא בחינת 'ספירת הכתר', כי זוכה לכבוד אלהים¹⁶¹. וזהו "מלך הכבוד", ש'כבוד מלכים' ('מלך') שחוקרים אחריו ומבזים אותו שאינו ראוי וכו', נעשה 'כבוד אלהים' ('הכבוד').

'וְאִמְיֵנָא לְהוֹ לחכמים הללו, 'בעלי תשובה' שזכו לכבוד אלהים, ועשו 'תשובה על תשובה', שהיא בחינת 'עולם הבא' שכולו תשובה: **אֵית לִי מִינְיָכוּ חוּלְקָא לְעֵלְמָא דְאַתָּי** - האם יש לי מכס חלק לעולם הבא, היינו, ששאל אותם האם בתשובתו השיג כמותם בחינת 'עולם הבא', שהוא 'תשובה על תשובה', **חֲדָא דְלֵיא לִי אֲטִמָּא' - זֶה בְּחִינַת: "וְהֶאֱרִין הָרֹם רַגְלִי", בְּחִינַת נְקֻדָּה הַתְּחַתּוּנָה** של אות א', כלומר, שרמז לו שזכה לבחינת הדמימה והשתיקה, כי בזה שרבה הלך למדבה, וחקר אחר מידת הענוה (כנ"ל) ושם עצמו כמדבר לדוש (בחינת 'תחת רגליו'), ודמם ושתק לבזיונו, וזה לחיריק, שהיא הנקודה התחתונה של אות א'. **'וְחֲדָא דְלֵיא לִי כְּנָף' -** ואחד הרים לעברי כנף, 'כנף' **זֶה בְּחִינַת 'כְּסָא, כְּמוֹ שְׁפָתוֹב (ישעיה ל, ט): "וְלֹא יִכְנַף עוֹד מוֹרִיד" -** 'לעתיד לבוא הקב"ה לא יתכסה עוד ממך', הרי שפירוש 'כנף' הוא כיוסי, וכיוסי הוא בחינת 'כסא', **וְזֶה בְּחִינַת הַנְּקֻדָּה הָעֲלִיּוֹנָה** של האל"ף, שהיא בחינת 'כתר', שהוא מכוסה ונעלם, ולכן הוא נקרא 'כסא' (כנ"ל אות ה), כלומר, אות 'י' העליונה של האל"ף, שהיא בחינת 'כתר' והיא מכוסה מהתחתונים מחמת אות ו' שהיא 'רקיע' המסתירה אמנם, כשעושה תשובה ומקבל 'בושה', שזוהי בחינת 'כלליות הגוונים' (שפניו מתהפכים לכמה גוונים), אזי אדרבה, נעשה יחוד בין חמה ללבנה, היינו, בין הנקודה העליונה לתחתונה, וזוכים כאן למטה לבחינת 'כבוד אלהים'¹⁶², שזוהי בחינת 'עולם הבא'¹⁶³.

מקורות ועיונים

אלהים', וזה "על בן משחך אלהים" - למלך, וכל המשיחות הם כמין כ', וכמין כתר, שזה בחינת 'כתר' בחינת 'כבוד' (כנ"ל באות ב). ועל כן לענין התשובה שזוכה על ידה לכבוד, מביא (לעיל שם) המשל לאחד שבא לקנות 'שמן' אפרסמון, כי שמן הוא בחינת 'נחלי דמשחא' שזה בחינת 'כבוד'.

162. כמבואר כל זה לעיל באות ה', ובהערות.

163. ביאור הלכותים, וז"ל: "וְלֹא יִכְנַף עוֹד מוֹרִיד",

159. בבחינת 'זה לעומת זה', שכמו שכבוד עצמו הוא בחינת 'שְׁמֵנָה עֵבֶית', גם כבוד אלהים הוא בחינת 'שמן' שבקדושה.

160. ופירוש: 'משחך וגו' שמן ששון - כל לשון גדולה נופל עליה לשון משיחת שמן, כדת המלכים (הנמשכים לגולתן בשמן).

161. כתב במי הנחל, וז"ל: ר"ל כי שם כתוב 'ה' צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכְּבוֹד' - שזה בחינת 'כבוד

אָמַר רַבִּי אֱלֶעָזָר: עֲתִידִין יִשְׂרָאֵל לָתֵן עֲלֵיהֶם אֶת הַדִּין' - פִּי יִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים אָדָם' (יבמות סא), וְקוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא וְיִשְׂרָאֵל - בְּלֹא חַד. וְיִשְׂרָאֵל שְׁהֵם בְּחִינַת אָדָם, וְשָׁבוּ עַל הַכֶּסֶף (עין זוהר ח"י שרה קכו, ובתנחומא פרשת קדושים א), כְּמוֹ שְׁכַתוּב "וְעַל הַכֶּסֶף דְּמוּת כְּמִרְאֵה אָדָם", וְיִשְׂרָאֵל יִתְּנוּ דִין לְכָל פְּאֵי עוֹלָם, הֵינּוּ הֵם יִשְׁפְּטוּ בְּעֶצְמָן כָּל הַדִּינִין:

עוֹטָה אוֹר

הֵינּוּ שְׁהָרְאוּ לְרַבָּה בַּר בַּר חֲנָה, שְׁנֵם הוּא זָכָה לְאֵלוּ הַבְּחִינּוֹת שֶׁל אוֹת א', שֶׁהֵן ג' בְּחִינּוֹת, לְדַמוּם וּלְשֵׁתוֹק לִמְחַרְפוֹ - שְׁזוּהֵי י' תַּחְתּוֹנָה, וּלְקַבֵּל בּוּשָׁה - שְׁזוּהֵי אוֹת ו'¹⁶⁴, וּבִזָּה זָכָה גַם לְאוֹת י' עֲלִיוֹנָה בְּחִינַת 'כְּבוֹד אֱלֹהִים', בְּחִינַת עוֹלָם הַבָּא.

אָמַר רַבִּי אֱלֶעָזָר: עֲתִידִין יִשְׂרָאֵל לָתֵן עֲלֵיהֶם אֶת הַדִּין, פִּי יִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים אָדָם', כְּמוֹבֵא בַּגְּמָרָא (יבמות סא): 'אַתֶּם קְרוּיִים אָדָם וְאִין הַעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים קְרוּיִים אָדָם', וְקוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא וְיִשְׂרָאֵל בְּלֹא חַד' (ע' זוהר אחרי ח"ג עב), פִּי, יִשְׂרָאֵל דְּבוֹקִים וּנְכַלְלִים בַּהֲקַב"ה, וְלִכְּן לְעַתִּיד לְבוֹא, יִשְׂרָאֵל, שְׁהֵם בְּחִינַת אָדָם/¹⁶⁵, וְשָׁבוּ עַל הַכֶּסֶף¹⁶⁶ הַנִּלְ שְׂרָאָה יִחוּקָאֵל בְּמִרְכַּבָּה¹⁶⁷, כְּמוֹ שְׁכַתוּב: "וְעַל הַכֶּסֶף דְּמוּת כְּמִרְאֵה אָדָם", וְכִשְׂיִשְׂרָאֵל שְׁלָמִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם, הָרִי הֵם נְכַלְלִים וְדְבוֹקִים בַּהֲקַב"ה, וְזוֹכִים לְשְׁלָמוֹת תְּמוּנַת אוֹת א' בְּכָל תִּיקוּנָה וְכִנ"ל¹⁶⁸, וְאוֹת הֵם בְּחִינַת 'אָדָם הַיּוֹשֵׁב עַל הַכֶּסֶף'¹⁶⁹, וְלְעַתִּיד לְבוֹא, כָּל יִשְׂרָאֵל יִזְכּוּ לְהַשְׁלִים אֶת אוֹת א', עַד שִׁיְהִיו נַעֲשִׂים בְּבִחִינַת 'אָדָם הַיּוֹשֵׁב עַל הַכֶּסֶף'¹⁷⁰, וְהֵם יִתְּנוּ דִין לְכָל פְּאֵי עוֹלָם/¹⁷¹, הֵינּוּ שְׁהֵם יִשְׁפְּטוּ בְּעֶצְמָן כָּל הַדִּינִין שֶׁל אוֹמוֹת הָעוֹלָם, וְיִדּוּנוּ אוֹתָם עַל

מְקוּרוֹת וְעִיּוּנִים

לְיֹשֵׁב עַל הַכֶּסֶף. וְתֵאֵנָּה פִּינָן דְּנִבְרָא אָדָם, אֲתִתְקַן כְּלָא, וְכָל מַה דְּלְעִילָא וְתִתָּא, וְכָלֵא אֲתִקְלִיל בְּאָדָם. [תַּרְגוּם: לְמִדְּנוּ, בְּשִׁשִּׁי נִבְרָא אָדָם, בְּשַׁעָה שְׁנַשְׁלָם הַכֶּסֶף. וְנִקְרָא כֶּסֶף, שְׁכַתוּב "שֵׁשׁ מַעֲלוֹת לְכֶסֶף". וְלְפִיכֵךְ נִבְרָא הָאָדָם בְּשִׁשִּׁי, שֶׁהוּא רְאוּי לְיֹשֵׁב עַל הַכֶּסֶף. וְלְמִדְּנוּ, פִּינָן שְׁנִבְרָא אָדָם, הַפֶּל הַתִּתְקַן, וְכָל מַה שְׁלַמְעָלָה וְלְמַשָּׂה, וְהַפֶּל נִכְלָל בְּאָדָם].

167. כְּתַב בְּלִקוּטֵי הַלְכוֹת (בְּרַכַּת הַפִּירוֹת ה, יט), וּז"ל: קְבַלְתָּ הַתּוֹרָה הוּא בְּחִינַת הַשְּׁגַת מַעֲשֵׂה מְרַכְּבָה, פִּי עַל יְדֵי הַתּוֹרָה זֹכִינָן לְהִיּוֹת מְרַכְּבָתוֹ שֶׁל מְקוֹם, פִּי הַתּוֹרָה בְּחִינַת 'אָדָם', כְּמוֹ שְׁכַתוּב (כַּמְדַּבֵּר יט, יד) "זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם", שְׁזוּהֵי בְּחִינַת שְׁלָמוֹת הַמְרַכְּבָה.

168. כַּמְבוֹאֵר בַּפְּרָפְרָאוֹת לְחַכְמָה (אוֹת ד').

169. כַּמְבוֹאֵר בְּמַדְרַשׁ הַנְּעֵלָם (זוהר ח"א דף קכו,): וּז"ל: אוֹר הַנְּשִׁמָּה לְעוֹלָם הַבָּא, גְּדוֹל מְאוֹר הַכֶּסֶף וְכוּ'. רַב נַחֲמָן אָמַר גְּדוֹל מְאוֹר הַכֶּסֶף מְמַשׁ, דְּכְתִיב "דְּמוּת כְּמִרְאֵה אָדָם עָלָיו מְלַמְעָלָה", מְאִי 'עָלָיו' - עַל זְהָרוֹ.

170. כַּךְ פִּירַשׁ בְּמֵי הַנַּחַל.

171. כְּתַב בְּלִקוּטֵי הַלְכוֹת (רַאשׁ הַשָּׁנָה ד, ח), וּז"ל: וְאִזּוֹ זֹכִינָן לְהִיּוֹת 'אָדָם' בְּחִינַת 'אָדָם לְשִׁבְתָּ עַל הַכֶּסֶף', בְּחִינַת 'עֲתִידִין יִשְׂרָאֵל לָתֵן עֲלֵיהֶם אֶת הַדִּין', דְּהֵינּוּ

בְּהַבָּאָתוֹ רְאוּיָה מְזַה הַכְּתוּב, יֵשׁ לְבֹאֵר שְׁנֵם הוּא מוֹרָה עַל הַשְּׁגַת עוֹלָם הַבָּא, שְׁלֵא יִצְטָרֵךְ עוֹד לְהַכְנִיף וּלְהַתְּכַסּוֹת בְּכִינּוּיִים גְּשְׁמִיִים.

164. הַאוֹת ו' נִרְמַזַת בְּגוֹף הָאוֹז בְּעֶצְמוֹ, כִּי כְּשֶׁאֲחַת מֵהֵן מוֹצִיָּאָה רַגְלֵי זוֹ י' תַּחְתּוֹנָה, וְאֲחַת מְרִימָה כִּנְף זוֹ י' עֲלִיוֹנָה, נִמְצָא שְׁגוֹף הָאוֹז בְּעֶצְמוֹ הוּא הַאוֹת ו'. וְהַגֵּם שְׁלֵא כְּתַב כִּאֵן בְּפִירוּשׁ אֶת הַאוֹת ו', עַל כִּרְחֹךְ גַּם הִיא בְּכָלל, כִּי הָרִי אִי אִפְשָׁר לְהַשִּׁיג אֶת י' עֲלִיוֹנָה שֶׁל א' בְּלִי 'בוּשָׁה' שֶׁהוּא בְּחִינַת 'אִשׁ וּמִים' שְׁמִים, שֶׁהוּא הַ'רִיקֵע' - אוֹת ו' שֶׁל א', כַּמְבוֹאֵר כָּל זֶה לְעִיל (אוֹת ה').

165. כַּמְבוֹאֵר בְּזוּהַר יִתְרוֹ (ח"ב דף צג,): וּז"ל: מֵאֵן דְּקָטִיל (מִי שְׂרַצַּח יְהוּדִי), אֲזַעִיר דְּמוּתָא וְצִלְמָא דְּמֵאֲרִיָּה. דְּכְתִיב, (בְּרַאשִׁית ט, ו) "כִּי בְּצִלְם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם", וְכְתִיב (יִחוּקָאֵל א, כו) "וְעַל דְּמוּת הַכֶּסֶף דְּמוּת כְּמִרְאֵה אָדָם". [תַּרְגוּם: מִי שֶׁהוֹרֵג, מְקַטֵּין הַדְּמוּת וְצִלְם שֶׁל רְבוּנוֹ, שְׁכַתוּב "כִּי בְּצִלְם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם", וְכְתוּב "וְעַל דְּמוּת הַכֶּסֶף דְּמוּת כְּמִרְאֵה אָדָם".

166. בְּזוּהַר פְּרַשְׁתַּת תְּזוּרִיעַ (ח"ג סוּף דף מח,): אִיתָא: תֵּאֵנָּה, בְּשִׁשִּׁי נִבְרָא אָדָם, בְּשַׁעָה שְׁנַשְׁלָם הַכֶּסֶף. וְנִקְרָא כֶּסֶף, דְּכְתִיב (מְלַכִּים א', יט) "שֵׁשׁ מַעֲלוֹת לְכֶסֶף", וְלְפִיכֵךְ נִבְרָא הָאָדָם בְּשִׁשִּׁי, שֶׁהוּא רְאוּי

ז וְזֶה פֶּרוּשׁ (תהלים מז, ד) "יְדַבֵּר עַמִּים תַּחְתִּינוּ וְלְאָמִים תַּחַת רַגְלֵינוּ", זֶה בְּחִינַת חִירִיק נִקְדָּה הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁל אֵלֶּף, שֶׁהוּא בְּחִינַת "וְתַחַת רַגְלֵינוּ", בְּחִינַת "וְהָאָרֶץ הַדָּם רַגְלֵנוּ". "יְבַחֵר לָנוּ אֵת נַחֲלַתְנוּ", זֶה בְּחִינַת מוֹשֶׁה, בְּחִינַת נִקְדָּה הָעֲלִיּוֹנָה שֶׁל הָאֵלֶּף, בְּחִינַת "וּמִמֶּעַל לָרְקִיעַ דְּמוֹת כֶּסֶף", "וְכִסְאוֹ בְּשֹׁמֵשׁ", פְּנֵי מוֹשֶׁה כְּפְנֵי חֲמוֹה, כְּמֵאמֶר חֲכַמֵּינוּ זְכוּרֵנָם לְבָרְכָה (זבחים ק"ט). ר' שְׁמַעוֹן אֹמֵר "נַחֲלָה" (דברים יב, ט) – זֶה שִׁילָה, שִׁילָה דָּא מוֹשֶׁה (זוהר בראשית כה: ובתקון כ"א דף מג.). "אֵת

עוֹטָה אור

מעשיהם¹⁷², ויבררו מהם את כל הקדושה שיש בהם, לעלות אותה למעלה, ובוזה יתרבה כבוד ה' בעולם, הן מהכנעת הרע (כעמלק, וכדלהלן), והן מבירור הטוב שיש בהם¹⁷³.

לאחר שביאר, שעל ידי עבודת התשובה ותשובה על תשובה, משלים אות א' העליונה בכל ג' חלקיה, ונעשים ישראל "אדם לשבת על הכסא", לשפוט את כל באי העולם, שבוזה נשלם התגלות כבוד ה' בעולם. יבאר, כיצד סוד זה נרמוז בכתוב "ידבר עמים תחתנו", שישאל ינהיגו את אומות העולם שיהיו תחתיהם, כי המנהיג דן את אלו שתחתיו.

ז. וְזֶה פֶּרוּשׁ הַכְּתוּב (תהלים מז, ד): "יְדַבֵּר עַמִּים תַּחְתִּינוּ וְלְאָמִים תַּחַת רַגְלֵינוּ"¹⁷⁴ – זֶה בְּחִינַת חִירִיק, שֶׁהִיא נִקְדָּה הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁל אֵלֶּף הַיְיָנוּ, אוֹת י' הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁל א' וְכַנ"ל, שֶׁהִיא בְּחִינַת: "וְתַחַת רַגְלֵנוּ", וְזֶה הַכְּתוּב כֵּן "תַּחַת רַגְלֵנוּ", שֶׁהִיא בְּחִינַת: "וְהָאָרֶץ הַדָּם רַגְלֵנוּ".

וְזֶה שֶׁנֶּאמַר בְּהַמִּשְׁךְ הַכְּתוּב: "יְבַחֵר לָנוּ אֵת נַחֲלַתְנוּ" – זֶה בְּחִינַת מוֹשֶׁה, בְּחִינַת נִקְדָּה הָעֲלִיּוֹנָה שֶׁל הָאֵלֶּף הַיְיָנוּ, הָאוֹת י' הָעֲלִיּוֹנָה שֶׁל א' שֶׁהִיא בְּחִינַת 'כְּתֵר', בְּחִינַת: "וּמִמֶּעַל לָרְקִיעַ דְּמוֹת כֶּסֶף" כַּנ"ל (באות ה), שֶׁהַנְּקוּדָה הָעֲלִיּוֹנָה שְׁבֵאוֹת א' הִיא בְּחִינַת 'כֶּסֶף', ו'כֶּסֶף' הוּא בְּחִינַת 'שֶׁמֶשׁ', כְּמוֹ שֶׁנֶּאמַר: "וְכִסְאוֹ בְּשֹׁמֵשׁ", וְשֶׁמֶשׁ הִיא בְּחִינַת מוֹשֶׁה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאמַר בְּגִמְרָא (בב"ב עה:): "פְּנֵי מוֹשֶׁה כְּפְנֵי חֲמוֹה". וְנַחֲלַתְנוּ – הִיא בְּחִינַת מוֹשֶׁה, כְּמֵאמֶר חֲכַמֵּינוּ זְכוּרֵנָם לְבָרְכָה (זבחים ק"ט). בְּדִרְשַׁת הַפְּסוּק (דברים יב, ט): "כִּי לֹא בֵּאתָ עַד עַתָּה אֶל הַמְּנוּחָה וְאֶל הַנַּחֲלָה": ר' שְׁמַעוֹן אֹמֵר: "נַחֲלָה" – זֶה שִׁילָה, וְמוֹבֵא בְּזוֹהַר (בראשית דף כה: ובתקוני זוהר תקון כ"א דף מג): "שִׁילָה – דָּא מוֹשֶׁה, כִּי 'שִׁילָה' הוּא שְׁמוֹ שֶׁל מוֹשֶׁה, וְמוֹשֶׁה הוּא 'מוֹשֶׁה' עוֹלָה בְּגִמְטְרִיא 'שִׁילָה', שֶׁהִיא בְּחִינַת 'נַחֲלָה'. הִרִי, שְׁרֵמוֹז בְּפִסּוּק "יְבַחֵר לָנוּ אֵת נַחֲלַתְנוּ" בְּחִינַת מוֹשֶׁה, בְּחִינַת 'שֶׁמֶשׁ', שֶׁהִיא בְּחִינַת הַנְּקוּדָה הָעֲלִיּוֹנָה שֶׁל אוֹת א'.

מקורות ועיונים

יְבוֹא עִם זְקֵנֵי עַמּוֹ", עַל זְקֵנֵי עַמּוֹ אֵינוֹ אֹמֵר כֵּן, אֵלֶּא עִם זְקֵנֵי עַמּוֹ וְשֵׁרִי, מִלְּמַד שֶׁהַקֶּב"ה יוֹשֵׁב עִם הַזְּקֵנִים וְשֵׁרֵי יִשְׂרָאֵל וְדָן הַעֲכוּ"ם. וְמִי הֵן (הַדְּנִים), אֵלֶּו כֶּסֶף אוֹת בֵּית דוֹד וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאמַר (תהלים קכב, ה) "כִּי שָׁמָּה לְשָׁבוּ כֶּסֶף אוֹת לְמִשְׁפַּט כֶּסֶף אוֹת לְבֵית דָּוִד".

173. עַל פִּי לְקוּטֵי הַלְכוֹת בְּהַלְכוֹת רֵאשֵׁי הַשָּׁנָה הַנ"ל.
174. הַפְּסוּק בְּמִלּוּאוֹ "יְדַבֵּר עַמִּים תַּחְתִּינוּ וְלְאָמִים תַּחַת רַגְלֵנוּ", יְבַחֵר לָנוּ אֵת נַחֲלַתְנוּ אֵת גְּאוֹן יַעֲקֹב אֲשֶׁר אָהַב סֵלָה", וּפִירוּשׁוֹ: לַעֲתִיד לְבוֹא הַקֶּב"ה יִכְנִיעַ וִינְהִיג (דָּבָר לְשׁוֹן הַנְּהַגָה) אֶת הָעַמִּים תַּחְתִּינוּ, וַיִּתֵּן לָנוּ אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא נַחֲלַתְנוּ, וְאֵת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ.

שִׁישְׁרָאֵל יְהִי לְמַעַלָּה מִכָּל הָאֲמוֹת וְהֵם בְּעֶצְמָם יִשְׁפְּטוּ אֵת כָּל הַדִּינִין וַיִּתְּנוּ הַדִּין עַל כָּל הָאֲמוֹת וְכו', כִּי אֵנוּ נוֹתְנִים עֲלֵיהֶם אֵת הַדִּין וְהַמִּשְׁפַּט כְּפִי מַה שָּׂאֵנוּ רוֹצִין, כִּי הַכֹּל מֵאֵתְנוּ וְכו'. שְׁעַל יְדֵי זֶה מְבָרְרִים מְקוֹמוֹת הַחִיצוֹנִים וּמְכַנְיְעִים אוֹתָם לְגִמְרֵי וּמַעֲלִין הַקְּדוּשָׁה מֵהֶם, וְאֵזוּ כְּשֶׁמְכַנְיְעִים אוֹתָם בְּמִקּוֹמָם, אֵז אֵנוּ זוֹכִים לְשַׁפֵּט אוֹתָם וְלָדוֹן אוֹתָם כְּרִצּוֹנָנוּ, מֵאַחַר שֶׁכְּבָר נִכְנַעוּ כָּלֶם תַּחְתָּנוּ.

172. וְכַמּוֹבֵא בְּמִדְרַשׁ תַּנְחוּמָא (קְדוּשִׁים א'): לַעֲתִיד לְבוֹא הַקֶּב"ה יוֹשֵׁב, וְהַמְּלָכִים נוֹתְנִין כֶּסֶף אוֹתָם לְגַדּוּלֵי יִשְׂרָאֵל וְהֵן יוֹשְׁבֵי, וְהַקֶּב"ה יוֹשֵׁב עִם הַזְּקֵנִים כַּאֲב בֵּית דִּין, וְדִנֵּין הַעֲכוּ"ם, שֶׁנֶּאמַר (ישעיה ג, יד) "ה' בְּמִשְׁפַּט

גָּאוֹן יַעֲקֹב, זֶה בְּחִינַת וְאִו שְׁבֵתוֹף אֶלֶף, בְּחִינַת אֶהֱל, בְּחִינַת אוֹת שְׁמֹשֶׁה מְאִיר לְיַחֲוֹשֻׁעַ, כְּמוֹ שְׁבֵתוֹב (בְּרֵאשִׁית כה, כז) "וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם יוֹשֵׁב אֶהְלִים".

וְזֶה בְּחִינַת (סְנַהֲדֵרִין כ): 'שְׁלֹשָׁה דְבָרִים שְׁנַצְטוּוּ וְיִשְׂרָאֵל, שִׁיכְלוּ זָרְעוֹ שֶׁל עַמְלֹק, זֶה בְּחִינַת "יְדַבֵּר עַמִּים תַּחְתִּינֵנו". וְלִמְנוֹת לָהֶם מִלֶּדָה, זֶה בְּחִינַת "גָּאוֹן יַעֲקֹב", בְּחִינַת (פְּסָלֵךְ כה, יז) "דְּרָף פּוֹכֵב

עוֹטָה אוֹר

ומה שנאמר בהמשך: "אֵת גָּאוֹן יַעֲקֹב" – זֶה בְּחִינַת וְאִו שְׁבֵתוֹף אֶלֶף, שהיא בְּחִינַת אֶהֱל, כי 'אהל' הוא בְּחִינַת אוֹר, שנאמר (איוב כט, ג) "בהלו נרו"¹⁷⁵, דהיינו שְׁמֹשֶׁה מְאִיר לְיַחֲוֹשֻׁעַ דרך בְּחִינַת האהל, ו'אהל' זה הוא בְּחִינַת 'יעקב', כְּמוֹ שְׁבֵתוֹב (בראשית כה, כז): "וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם יוֹשֵׁב אֶהְלִים", וביאור הענין: נתבאר לעיל, שאות ו' שבתוך א' היא בְּחִינַת רְקִיעַ, שהוא 'אהל', וכדכתיב "וימתחם כאהל לשבת", ויעקב הוא בְּחִינַת אהל, כמו שכתוב בו "ויעקב יושב אהלים". וזהו שרמזו הכתוב את אות ו' שבתוך א' בתיבות "גאון יעקב"¹⁷⁶.

יבאה, כיצד ג' בְּחִינַת אלו של האות הא', שנרמזו בפסוק: "ידבר עמים תחתינו" וגו', רמוזות במאמר הגמרא 'שלשה דברים נצטוו ישראל בכניסתן לארץ'.

וְזֶה בְּחִינַת מה שאמרו בגמרא (סְנַהֲדֵרִין כ): 'שְׁלֹשָׁה דְבָרִים שְׁנַצְטוּוּ וְיִשְׂרָאֵל בכניסתן לארץ, הדבר הראשון: 'שִׁיכְלוּ זָרְעוֹ שֶׁל עַמְלֹק, זֶה בְּחִינַת הכתוב "יְדַבֵּר עַמִּים תַּחְתִּינֵנו", דהיינו, להכניע את העמים תחתינו ולשפוט אותם, ומכיון, שזרעו של עמלק על פי התורה חייב כלייה, לכן, לעתיד לבוא יכלו את זרעו של עמלק. וזוהי בְּחִינַת החיריק שתחת האות א', היינו, האות י' התחתונה שבאות א', וכפי שהתבאר, שתחילת התגלות 'כבוד אלהים' בעולם הוא על ידי הכנעת הרע, בְּחִינַת 'תשובה', ע"י שמקבל חרפות ובזיונות ובוה ממעט את כבוד עצמו, שהוא היצר הרע השוכן בחלל הלב השמאלי, שכל זה הוא בְּחִינַת 'עמלק'¹⁷⁷.

הדבר השני¹⁷⁸: 'וְלִמְנוֹת לָהֶם מִלֶּדָה, זֶה בְּחִינַת הכתוב "גָּאוֹן יַעֲקֹב", כי מלך הוא בְּחִינַת יעקב, כמו שכתוב (במדבר כה, יז): "דְּרָף פּוֹכֵב מִיַּעֲקֹב" – ותרגומו: כשיעמוד מלך מיעקב, נמצא שיעקב הוא בְּחִינַת 'מִלֶּדָה'¹⁷⁹, וזו בְּחִינַת אות ו' שבאות א', כפי שנתבאר, כי אחרי שמקבל את בזיונו ושותק, שזוהי בְּחִינַת התשובה, יש לו בושה, והבושה היא אות ו', והיא בְּחִינַת "כבוד מלכים חקור דבר", שהכל חוקרים אחריו לדעת אם

מקורות ועיונים

177. וכמבואר כל זה בפרפראות לחכמה (אות ד'), ע"ש.

178. לפי המבואר בגמ', מצות מינוי מלך קודמת למצות מחיית זכר עמלק, ואילו כאן בדברי רבינו בסדר העבודה, מבואר, שמצות מחיית עמלק, היא שמיעת חרפות ובזיונות - י' תחתונה, קודמת להעמדת מלך, שהיא בְּחִינַת הבושה - אות ו'. וראה בפרפראות לחכמה (אותיות ו' ז') שהאריך בזה.

179. כתב בפרפראות לחכמה (אות ה'), וז"ל: וזה בְּחִינַת המצוה למנות להם מלך וכו', רוצה לומר כי 'מלך' הוא בְּחִינַת 'תפארת' (כבוד מלכות), ותפארת הוא בְּחִינַת אות ו' וכנ"ל.

175. בגמ' בשבת (דף פח.). מובא: שמשה זכה לכל הכתרים שניטלו מישראל בחטא העגל, ודרשה זאת מהכתוב (שמות לג, ז) "וימֹשֶׁה יִקַּח אֶת הָאֶהֱל", ופירש"י: את האהל, לשון (איוב כט, ג) "בְּהֶלֶוֹ נְרוֹ" והוא היה קירון עור פניו, עכ"ל. הרי, ש'אוהל' הוא בְּחִינַת 'אור'. (וכן מבואר לקמן סוף תורה מ"ט).

176. ובפנימיות הענין, הוא ו' שבתוך א' היא בְּחִינַת 'זעיר אנפין' (הרמז באות ו' של שם הוי"ה), כי הוא כלול משש ספירות: 'חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד', ועיקרם הוא ספירת ה'תפארת' (ולכן כל פרצוף זעיר אנפין נקרא בכמה מקומות בשם 'תפארת'), ויעקב הוא אחוז ב'ספירת התפארת', (וזהו יוצא בסתרי תורה ח"א דף קנז:).

מִיִּעֲקֹב, בְּחִינַת מֶלֶךְ. וְלִבְנוֹת לָהֶם בֵּית הַבְּחִירָה, זֶה בְּחִינַת מִשְׁה, בְּחִינַת דַּעַת, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ
 חֲכָמֵינוּ זְכוּרָנָם לְבָרְכָה (בְּרֵכּוֹת לג.) מִי שֵׁישׁ בּוֹ דַּעַת, פָּאֵלוּ נִבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּיָמָיו, וְזֶה בְּחִינַת
 "יִבְחַר לָנוּ אֶת נַחֲלָתֵנוּ": (מְסִינָן ד' ע"ד פֶּאן לְשׁוֹן רַבְנֵי זְכוּרָנוּ לְבָרְכָה).

ח וְזֶה פְּרוּשׁ "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה קְרָא אֶת יְהוֹשֻׁעַ" – מִשְׁה הוּא נִקְדָּה הַעֲלִיּוֹנָה וַיהוֹשֻׁעַ
 הוּא נִקְדָּה הַתְּחִתּוֹנָה. "וְהִתְיַצְּבוּ בְּאַהֲלֵי" – זֶה בְּחִינַת הִרְקִיעַ, בְּחִינַת הוֹא"ו שְׁבַתוֹף הָאֱלֹהִים.

עוֹטָה אֹר

הוא ראוי לכבוד הזה. הרי, שבחינת 'מלך' היא בחינת בושה, שמתהפך לכמה גוונים, שזוהי אות ו', 'תפארת
 הגוונים', כמבואר כל זה לעיל. ועי' התשובה נהפך לטובה למצות מינוי מלך, שצריך לנהוג בו כבוד¹⁸⁰.

הדבר השלישי: וְלִבְנוֹת לָהֶם בֵּית הַבְּחִירָה, זֶה בְּחִינַת מִשְׁה, שהיא בְּחִינַת דַּעַת¹⁸¹, ובית המקדש
 הוא בחינת דעת, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זְכוּרָנָם לְבָרְכָה (בְּרֵכּוֹת לג.): מִי שֵׁישׁ בּוֹ דַּעַת, פָּאֵלוּ נִבְנָה
 בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּיָמָיו, כי בית המקדש משפיע דעת לעולם (וכדלקמן), ומי שיש בו דעה וכו', ראוי שיבנה
 המקדש בימיו ע"י הדעת שלו¹⁸². לכן בית המקדש רומז ל'משה', וְזֶה בְּחִינַת הַפְּסוֹק "יִבְחַר לָנוּ אֶת
 נַחֲלָתֵנוּ", וְנַחֲלָתֵנוּ היא בחינת 'משה' כנ"ל. ומשה הוא בחינת הנקודה העליונה שבאות א', בחינת כסא,
 בחינת שמש וכנ"ל.

(מְסִינָן ד' ע"ד פֶּאן – לְשׁוֹן רַבְנֵי זְכוּרָנוּ לְבָרְכָה¹⁸³).

עתה ילביש את ההשגות שבתורה דידן, בפסוק "קרא את יהושע והתיצבו באהל מועד ואצאנו", כי בו רמוזים כל
 בחינות האות א'!

ה. וְזֶה פְּרוּשׁ הכתוב (דברים לא, יד): "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה, הֲנָ קָרְבוּ יָמֶיךָ לְמוֹת, קְרָא אֶת יְהוֹשֻׁעַ, וְהִתְיַצְּבוּ
 בְּאֵהָל מוֹעֵד, וְאֲצוּנֵנוּ". "מִשְׁה" 'פני חמה' המשפיע – הוּא נִקְדָּה הַעֲלִיּוֹנָה של האל"ף, וַיהוֹשֻׁעַ 'פני לבנה'
 המקבלת את אור השמש – הוּא נִקְדָּה הַתְּחִתּוֹנָה של האל"ף (כדלעיל באות ה). "וְהִתְיַצְּבוּ בְּאַהֲלֵי" – זֶה
 בְּחִינַת הִרְקִיעַ, בְּחִינַת הוֹא"ו שְׁבַתוֹף הָאֱלֹהִים, העושה את היחוד בין משה ליהושע (שיאיר משה ביהושע,
 נקודה העליונה בנקודה התחתונה), ודרכו יכול משה להאיר ליהושע (כנ"ל שם), ולכן ציוה ה' שיבואו משה ויהושע
 ל'אהל', כדי שע"י האהל, אות ו' שבתוך א', תמשך ההארה ממשה ליהושע. "וַאֲצוּנֵנוּ" – אני בעצמי,

מקורות ועיונים

כבודו, בחינת (משלי כה, ב): "כְּבֹד מְלָכִים תִּקְרַךְ דְּבָרָה"
 וחולקין עליו וכו'. אבל כשבורח מן הכבוד ואינו רוצה
 כבוד מלכות כלל, אלא שכלל ישראל מכריחים אותו
 לקבל המלכות, וכן מן השמים מכריחים אותו לזה,
 אז כבודו בבחינת 'כבוד אלהים', שאסור לחקור כלל
 אחר כבודו, שזהו בחינת המצוה של כבוד מלכים.

181. כמובא בזהר פקודי (ח"ב דף רכא). שמשוה הוא
 'דעת', וז"ל: "אֲשֶׁר פָּקַד עַל פִּי מִשְׁה" (שמות לח, כא)
 'משה] דא רזא דדעת'.

182. כן ביאר במהרש"א בברכות (דף לג. בד"ה גדולה).

183. מכאן והלאה הם תוספות ששמע מוהרנ"ת בזמן
 אמירת התורה, ואחריה, וכמו שנביא לקמן.

180. כמבואר בפרפראות לחכמה (שם), וז"ל:
 לכאורה אין מובן הענין כלל, מה שרמז את הבושה
 שמשתנה פניו לכמה גוונים (שוו בחינת ו' הנ"ל), במצות
 'מינוי מלך'. ונראה לקרב אל השכל קצת, כי כמו
 שהאות ו' היא הממוצע בין הנקודה העליונה לנקודה
 התחתונה, וכשזוכה לידום ולשתוק (על בזיונו), שע"י
 נעשה בחינת נקודה התחתונה, אז נעשית מהבושה
 בחינת ו', ומקבל על ידי זה אור הנקודה העליונה,
 שהיא בחינת 'כבוד אלהים'. וכשאינו שותק על
 בזיונו, אז הבושה חס ושלוה היא בבחינת (שמואל
 א' ב, ל) "וּבִי יִגְלוּ", וכן, גם בחינת 'כבוד מלכים',
 כשרודף אחר הכבוד, שאז הכל חוקרין אחריו על

"וְאַצְוֶנּוּ" – כִּי מֹשֶׁה הָיָה צָרִיף אֲזַי לְמִסַּר הַכֹּל לַיהוָשֻׁעַ, "וְאֵין שְׁלֹטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת" (קהלת ח, ט), כִּי בְּשַׁעַת הַסְתַּלְקוֹת הַצְּדִיק אֵין לוֹ שְׁלִיטָה וְכֵחַ לְהֵאִיר לַיהוָשֻׁעַ, עַל כֵּן דִּיךְ "וְאַצְוֶנּוּ", אֲנִי בְּעֶצְמוֹ, כִּי חֲזָרָה הַמְּמַשְׁלָה לְהַקְדִּישׁ בְּרוּךְ הוּא:

ט וּבְקָל כָּל הָעֲנָין כְּלוּל בְּתַמּוּנַת אֱלֹהִים, שֶׁהוּא נִקְדָּה הַעֲלִיּוֹנָה, וְנִקְדָּה הַתַּחְתּוֹנָה וְנֹא"ו, וְדוּךְ

עוֹטָה אֹדֶר

היינו, שהקב"ה יצוה ויתן את הכח ליהושע. ולפ"ז קשה, מדוע הוצרך משה לבוא לאהל, שהרי הפסוק אומר שהקב"ה יצוה וישפיע ליהושע, ומשיב: כִּי מֹשֶׁה הָיָה צָרִיף אֲזַי בְּיוֹם פְּטִירָתוֹ לְמִסַּר הַכֹּל לַיהוָשֻׁעַ, אֵת כַּח הַהֲנַחְגָּה וְהַמְּמַשְׁלָה עַל יִשְׂרָאֵל, וְאֵת הַשְּׁגוּתוֹ הַרוּחָנוֹת, אֲךְ מִחֲמַת שְׂכֻתוֹב (קהלת ח, ט) "וְאֵין שְׁלֹטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת"¹⁸⁴, כִּי בְּשַׁעַת הַסְתַּלְקוֹת הַצְּדִיק¹⁸⁵ אֵין לוֹ שְׁלִיטָה וְכֵחַ לְהֵאִיר לַיהוָשֻׁעַ, עַל כֵּן דִּיךְ הַכְּתוּב: "וְאַצְוֶנּוּ" – אֲנִי (הַקְּב"ה) בְּעֶצְמוֹ, כִּי חֲזָרָה הַמְּמַשְׁלָה לְהַקְדִּישׁ בְּרוּךְ הוּא¹⁸⁶. וְהַכּוּנָה הַיָּד, שְׁבִיּוֹם פְּטִירַת מֹשֶׁה, אֵין לְמֹשֶׁה כַּח לְהֵאִיר מִעֲצֻמוֹ לַיהוָשֻׁעַ, כִּי "וְאֵין שְׁלֹטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת", אֲלֵא חוּזַרְתַּת הַמְּמַשְׁלָה לְבַעֲלִיהָ, וְהַקְּב"ה מֵאִיר מִחֲדָשׁ בְּמֹשֶׁה וּמִמֶּנּוּ בֵּאֵה הָאֵרָה לַיהוָשֻׁעַ. וְכֹזֵה מִבְּאֵר רַבִּינוּ אֵת מַה שְׂכַתֵּב לְעִיל, שְׁאוֹת י' הַעֲלִיּוֹנָה שְׁבָאוֹת א' הֵיא בְּחִינַת 'כְּסֵא', בְּחִינַת 'שְׁמַשׁ', בְּחִינַת 'מֹשֶׁה', אֲבָל יִשְׁנָה בְּחִינָה גְבוּהָה מִזֶּה, שֶׁהֵיא "אָדָם הַיּוֹשֵׁב עַל הַכְּסֵא", שֶׁזֶּהוּ הַקְּב"ה בְּעֶצְמוֹ. וּבְחִינָה זוֹ נִרְמָזָה כֵּאֵן בְּתִיבַת "וְאַצְוֶנּוּ", שֶׁהַקְּב"ה הַשְּׁפִיעַ אֵת כַּח הַהֲנַחְגָּה וְהַמְּמַשְׁלָה עַל יִשְׂרָאֵל וְאֵת הַהֲשָׁגוֹת הַרוּחָנוֹת – לַיהוָשֻׁעַ, כִּי הַקְּב"ה הוּא בְּחִינַת "אָדָם הַיּוֹשֵׁב עַל הַכְּסֵא", הַמֵּאִיר בְּכֵסֵא שֶׁהוּא י' עֲלִיּוֹנָה, הַמֵּאִירָה בְּאוֹת ו' 'אֵהֶל', וּמִשָּׁם לִי תַחְתּוֹנָה – י' הַיּוֹשֻׁעַ¹⁸⁷.

עֵתָה יוֹסִיף לְבֹאֵר, אֵת מַה שְׂנַכְתֵּב לְעִיל (בְּאוֹת ז'), שֶׁג' הַדְּבָרִים שֶׁנִּצְטוּוּ יִשְׂרָאֵל בְּכִנִּיסַתָּן לָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל, הֵם בְּחִינַת 'תְּשׁוּבָה'.

ט. וּבְקָל¹⁸⁸ כָּל הָעֲנָין שְׁבוּ פִתַּח רַבִּינוּ תוֹרָה זוֹ, שֶׁעִיקַר הַתְּשׁוּבָה הֵיא לְשִׁמוּעַ בּוֹיּוֹנוּ וְלָדוּם וְלִשְׁתוּק,

מְקוּרוֹת וְעִיּוּנִים

186. כִּי אִף שְׁבִימֵי חִייוֹ שֶׁל הַצְּדִיק עִיקַר הַמְּמַשְׁלָה בִּידוֹ, וְכַמְּבֹאֵר לְקַמֵּן (תוֹרָה ל"ד אוֹת ב'), וְז"ל: כִּי הִנֵּה הַקָּלֵל, שֶׁהַמְּמַשְׁלָה בְּיַד הַצְּדִיק לְפַעֲלוֹת פְּעֻלוֹת כְּרִצּוֹנוֹ, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ תַז"ל (מוֹעֵד קָטָן טו'): "צְדִיק מוֹשֵׁל" וְכוּ' (שְׁמוּאֵל ב' כג, א) – מִי מוֹשֵׁל בִּי צְדִיק, עַכ"ל. אוֹלַם בְּיוֹם פְּטִירַת הַצְּדִיק, חוּזַרְתַּת הַמְּמַשְׁלָה לְבַעֲלִיהָ לֵה' ית'.

187. וְכֹזֵה מִיּוֹשֵׁב מַה שְׁמַקְשִׁים כּוֹלָם, שֶׁלְפִי הַמְּבֹאֵר כֵּאֵן, לְכֹאוּרָה הַהֲאֵרָה שְׁבָאָה לַיהוָשֻׁעַ בֵּאֵה מִהַקְּב"ה וְכַדְכְּתִיב "וְאַצְוֶנּוּ", וְאֵילוֹ לְעִיל (בְּאוֹת ה') וְגַם כֵּאֵן בְּסִמּוּךְ, מְבֹאֵר, שֶׁהֲאֵרָה מְגִיעָה לַיהוָשֻׁעַ דְּרָךְ מֹשֶׁה, מִהַחֲמָה אֵל הַלְּבָנָה. אֲמַנָּם, כְּפִי שְׁבִיאָרְנוּ אֵת דְּבָרֵי רַבִּינוּ, הַכֹּל מִיּוֹשֵׁב הַיֵּטֵב, וְדוּ"ק. וְכַעֲזֵן דְּבָרִים אֵלוֹ אֲמַר גַּם הַר"מ קַרְמֵר בְּשִׁיעוּרָיו, שְׁבִיּוֹם פְּטִירָתוֹ נִכְלָל מֹשֶׁה בְּכַבּוּד הַעֲלִיּוֹן (שַׁעַר הַחֲמִשִּׁים), וְלִכְּנֵן נַחֲשֵׁב שֶׁהֲאֵרָה הַעֲלִיּוֹנָה שֶׁל הַקְּב"ה עוֹבֵרַת דְּרָךְ מֹשֶׁה.

188. תוֹרָה דִּידֵן נִאֲמָרָה בְּג' הַמְּשַׁכִּים, כִּי הַחֲלָק הַרֵאשׁוֹן שֶׁל הַתוֹרָה עַד כֵּאֵן, נִאֲמַר בְּשַׁבַּת תְּשׁוּבָה

184. וְכֵן מְבֹאֵר בְּמִדְרַשׁ (דְּבָרִים רַבָּה וִילָן ט, א), שֶׁדְּרַשׁוּ אֵת הַפְּסוּק הַזֶּה "וְאֵין שְׁלֹטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת", לְעֲנִין זֶה שֶׁאֵין הָאָדָם יִכּוֹל לְעַצּוֹר אֵת מִלֶּאךְ הַמּוֹת וְלוֹמַר לוֹ תִמְתִּין עַד שֶׁאֵעֲשֶׂה אֵת חֲשׁוֹנוֹתַי וְעַד שֶׁאֲצוּוֶה לְבִיתִי, ע"כ. וְשֵׁם הַמִּדְרַשׁ מְדַבֵּר עַל הַסְתַּלְקוֹת מֹשֶׁה.

185. דְּקַדֵּק לְכַתּוּב הַצְּדִיק, וְלֹא כַתֵּב 'מֹשֶׁה', וִירְמוֹז לְמַה שְּׁסִיפֵר מוֹהֲרַנ"ת (חַיִּי מוֹהֲר"ן אוֹת ב'), לְקוּטֵי הַלְכוֹת שְׁבַת ז', לט), וְז"ל: שְׁמַעְתִּי מִפִּי הַקְּדוֹשׁ ז"ל אַחַר שֶׁאָמַר הַתּוֹרָה הַנִּזְכָּר, שֶׁבְּכָל מְקוֹם שֶׁיֵּשׁ רַב אֲמַתִּי וְתַלְמִיד שְׁלוֹמֵד מִמֶּנּוּ, נַעֲשֶׂה בְּחִינָה זֹאת, בְּחִינַת 'מֹשֶׁה וְיֵהוָשֻׁעַ וְאַהֶל מוֹעֵד', שֶׁעַל יְדֵי זֶה עִקַּר הַמְּשַׁכַּת דְּרָךְ הַתְּשׁוּבָה בְּעוֹלָם. וְכַתֵּב עַל זֶה בְּפִרְפּוּאוֹת לַחֲכָמָה (אוֹת ט"ז) וְז"ל: מַה שְּׁרִימְזוּ בְּעֲנִין קִרָּא אֵת יֵהוָשֻׁעַ וְכוּ', "וְאַצְוֶנּוּ" דוּקָא אֲנִי בְּעֶצְמִי וְכוּ', שְׁסִמּוּךְ לְהַסְתַּלְקוֹתוֹ מִמֶּשׁ לֹא נִתָּן לוֹ סְמִיכָה בְּפִירוּשׁ, וְאִף עַל כֵּן כְּבַר יִרְמִזוּ לוֹ סְמִיכָתוֹ סְמוּךְ לְהַתְּקַרְבוֹתוֹ אֵלָיו (שֶׁהִיָּתָה בְּשַׁנַּת תַּקס"ג) וְכוּ', עַכ"ל.

מאד. וְחַוּא עֲנִין שְׁאֵמְרוּ חֲכָמֵינוּ זְכוּרָנָם לְבִרְכָה, שְׁקָדָם בְּנִיסַת יִשְׂרָאֵל לְאָרְץ הַזְּהָרָו לְקָנָם שְׁלֹשׁ מִצְוֹת – 'לְהַכְרִית זְרַעוֹ שֶׁל עַמְלֵק', 'לְבַנּוֹת לָהֶם בַּיַּת הַבְּחִירָה', 'וּלְמַנּוֹת מִלְּךְ'. 'לְהַכְרִית זְרַעוֹ שֶׁל עַמְלֵק, הַיּוֹשֵׁעַ, הַיּוֹשֵׁעַ, נִקְדָּה הַתְּחַתּוֹנָה. כִּי עֲקָר מַחִיַּת עַמְלֵק תְּלוּי בִּיהוֹשֻׁעַ, כְּמוֹ שֶׁפָּתוּב (שְׁמוֹת י"ז ט) "צֵא הַלֶּחֶם בְּעַמְלֵק", וְכַמְבָּאָר בַּזְּהָרָו הָעֲנִין (בְּשַׁלַּח ח"ב דף סה). 'לְבַנּוֹת בַּיַּת

עוֹטָה אֹר

כְּלוּל בְּתַמּוּנַת אֱלֹהִים, שֶׁהוּא נִקְדָּה הָעֲלִיּוֹנָה – הַחֲלֵק הָעֲלִיּוֹן שֶׁל הָאֱלֹהִים, וְנִקְדָּה הַתְּחַתּוֹנָה – הַרְגֵל הַתְּחַתּוֹנָה שֶׁל הָאֱלֹהִים, וְאִי – הַקּוֹ הָאֲמֻצְעִי שֶׁל הָאֱלֹהִים. וְדוּק מְאֹד, כִּי בִזָּה נִרְמְזוֹת בַּחֲנִינֵי תְּשׁוּבָה עַל תְּשׁוּבָה וְתְּשׁוּבָה שֶׁל עוֹלָם הַבָּא, שֶׁהִיא בַּחֲנִינֵי 'שְׁבַת', וְהַבּוֹשָׁה. וְחַוּא עֲנִין שְׁאֵמְרוּ חֲכָמֵינוּ זְכוּרָנָם לְבִרְכָה, שְׁקָדָם בְּנִיסַת יִשְׂרָאֵל לְאָרְץ שׁוּוֹ בַּחֲנִינֵי תְּשׁוּבָה¹⁸⁹, הַזְּהָרָו לְקָנָם שְׁלֹשׁ מִצְוֹת הַנִּרְמְזוֹת בְּג' חֲלָקֵי אוֹת א': 'לְהַכְרִית זְרַעוֹ שֶׁל עַמְלֵק, וְלְבַנּוֹת לָהֶם בַּיַּת הַבְּחִירָה, וּלְמַנּוֹת מִלְּךְ'. וְבִיאֹר הָעֲנִין: 'לְהַכְרִית זְרַעוֹ שֶׁל עַמְלֵק' – הַיּוֹשֵׁעַ, הַיּוֹשֵׁעַ, שֶׁהִיא נִקְדָּה הַתְּחַתּוֹנָה שֶׁל הָאֱלֹהִים, כִּי עֲקָר מַחִיַּת עַמְלֵק תְּלוּי בִּיהוֹשֻׁעַ, כְּמוֹ שֶׁפָּתוּב (שְׁמוֹת י"ז ט): "צֵא הַלֶּחֶם בְּעַמְלֵק", וְכַמְבָּאָר בַּזְּהָרָו¹⁹⁰ (בְּשַׁלַּח ח"ב דף סה): הָעֲנִין, שִׁיהוֹשֻׁעַ הוּא בַּחֲנִינֵי מִלְּאֵךְ מִט"ט הַנִּקְרָא 'נֶעֱר', וְלִכְן, הִיָּה יִכוֹל לְהַלְחֵם בְּעַמְלֵק, שֶׁהוּא בַּחֲנִינֵי הַס"מ, שֶׁהוּא כְּנֶגֶד מִלְּאֵךְ מִט"ט. וְזוֹהִי בַּחֲנִינֵי שְׁמִיעַת הַחֲרָפוֹת וְהַבְּזִיוּנוֹת וְשִׁתְּקָה, הַנִּצְרָכָה לְתְּשׁוּבָה, כִּי עַמְלֵק הוּא יֵצֵר הָרַע, הַנִּמְצָא בְּחֲלָל הַלֵּב הַשְּׁמָאֵלִי, וְצָרִיךְ לְהַכְרִית אוֹתוֹ וּלְשַׁפּוֹךְ אֶת דָּמוֹ, וְדַבֵּר זֶה נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי שְׁמִיעַת חֲרָפוֹת וְבְּזִיוּנוֹת.

מִקְרוֹת וְעִיּוּנִים

זֶה, וְהַכְּנִיעוּ שְׁבָעָה עֲמָמִין, וְהוֹצִיאוּ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִהַקְּלָפָה, וְהָעֲלוּ כָּל הַנִּיצוּצוֹת שֶׁנִּפְּלוּ עַל יְדֵי חֲטָא אָדָם הָרָאשׁוֹן אֶל הַקְּדוּשָׁה. נִמְצָא, שֶׁכְּנִיסַת יִשְׂרָאֵל לְאָרְץ הוּא בַּחֲנִינֵי 'תְּשׁוּבָה'. וְעַל כֵּן נִצְטוּוּ יִשְׂרָאֵל שְׁלֹשׁ מִצְוֹת בְּכְנִיסַתָּן לְאָרְץ שֶׁהֵם בַּחֲנִינֵי 'תְּשׁוּבָה', כִּי עֲקָר כְּנִיסַתָּן לְאָרְץ הִיָּה בַּחֲנִינֵי 'תְּשׁוּבָה', וְעֲקָר הַתְּשׁוּבָה הוּא שִׁיָּהִי נַעֲשֶׂה כְּכֹל יַחַד בֵּין הַנִּקְדוּת, בֵּין חֲמָה וְלִבְנָה (מִשָּׁה וִיהוֹשֻׁעַ, הַנַּעֲשֶׂה ע"י קִיּוּם כָּל ג' מִצְוֹת אֵלּוּ שֶׁהֵן גּוֹרְמוֹת אֶת הַיַּחְדוּד, כִּי הַכְּרַת זְרַעוֹ שֶׁל עַמְלֵק – זֶה בַּחֲנִינֵי יְהוֹשֻׁעַ, וְהַעֲמַדַת מֶלֶךְ – הִיא אוֹתוֹ וְהַמַּחְבֵּר וְעוֹשֶׂה אֶת הַיַּחְדוּד, וּבְנִיית בַּיַּת הַבְּחִירָה – זֶה בַּחֲנִינֵי מִשָּׁה).

190. וז"ל הַזוֹהַר: "וַיֵּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יְהוֹשֻׁעַ" (שְׁמוֹת י"ז ט), אֲמַאי לְיְהוֹשֻׁעַ, וְלֹא לְאַחֲרָי, וְהָא בְּהַהוּא זְמַנָּא רַבִּיָּא הָוָה, דְּכַתִּיב (שְׁמוֹת ל"ג, י"א) "וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן נֶעֱר", וְכַמְּה הָוָה בְּיִשְׂרָאֵל תְּקִיפִין מְנִיָּה. אֵלּא מִשָּׁה בְּחִקְמַתָּא אֶסְתַּבֵּל וְנִדְע. מֵאֵי חֲמָא, חֲמָא לְסַמָּ"ל דְּהָוָה נַחִית מִסְטָרָא דְלַעֲיָלָא, לְסִייעָא לְעַמְלֵק לְתַמָּא, אֲמַר מִשָּׁה וַדַּאי קָרַבָּא הָכָא תְּקִיפָא אֶתְחַזִּי. יְהוֹשֻׁעַ בְּהַהוּא זְמַנָּא, בְּדַרְגָּא עֲלָהָ יִתִּיר אֶשְׁתַּכַּח. אֵי תִימָא דְבִשְׁכִינְתָּא אֶשְׁתַּכַּח בְּהַהוּא זְמַנָּא (עַם יְהוֹשֻׁעַ), לֹא הָכִי, דְּהָא בְּמִשָּׁה אֶתְנַסִּיבָת וְאֶתְאַחַדְתָּ (הַשְּׁכִינָה), אֶשְׁתַּכַּח (נִמְצָא)

תְּקִיפָא, וְאֵיִלּוּ הַחֲלֵק הַזֶּה שֶׁל הַתּוֹרָה עַד ד"ה שִׁיךְ לַעֲלִי (אוֹת י'), נֵאמַר בְּמִדּוּוֹדִיבְקָא אַחַר פּוֹרִים. וְכַמְסוּפֵר בְּחֵי מוֹהֲרֵין (סוּף אוֹת ב'), וז"ל: וְאַחַר כֵּף בְּאִיָּה עַת בְּסוּמוֹף (אַחֲרֵי פּוֹרִים בְּאוֹתָהּ שְׁנָה) בְּלָלָה, עַמְדַּתִּי לְפָנָיו כְּשֶׁכָּבַר יֵשֵׁב עַל מִשְׁתֹּו וְרָצָה לִישׁוֹן, וְדַפְרַתִּי עִמּוֹ אִזְ הַרְבֵּה, וְאִז גְּלָה לִי הַשְּׁלֵשָׁה מִצְוֹת שֶׁנִּצְטוּוּ יִשְׂרָאֵל בְּכְנִיסַתָּן לְאָרְץ שְׁשִׁיָּד לָזֶה, בְּנִדְפָס בְּמִקוּמוֹ שֶׁם עֲנִין שָׁם. וְסִים אִז וְאָמַר כִּי כָּל שְׁלֹשׁ מִצְוֹת אֵלּוּ הֵם בַּחֲנִינֵי תְּשׁוּבָה, כְּנִדְפָס שָׁם. וְאִז שְׁאֵלְתִי אוֹתוֹ אֵיךְ שְׁלֹשׁ מִצְוֹת אֵלּוּ הֵם בַּחֲנִינֵי תְּשׁוּבָה, עָנָה וְאָמַר זֶה תֵּאמַר אַתָּה ("דָּאָס זָאָג דוּא שוֹי").

189. כְּמַבּוּאָר בְּלִקוּטֵי הַלְכוֹת (הַרְשָׁאָה ב, ג), וז"ל: יִשְׂרָאֵל שִׁיעָאוּ מִמְצָרִים וְהִלְכוּ לְכַבּוֹשׁ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִשְׁבָּעָה עֲמָמִין, זֶה בַּחֲנִינֵי 'תְּשׁוּבָה' לְתַמְנָן חֲטָא אָדָם הָרָאשׁוֹן, שֶׁעֲקָר תְּקוּנָה הִיָּה עַל יְדֵי גְלוּת מְצָרִים שֶׁנִּדְפְּכוּ שָׁם וּבְכָרָו שָׁם כָּל הַנִּיצוּצוֹת שֶׁנִּפְּלוּ עַל יְדֵי חֲטָא אָדָם הָרָאשׁוֹן וְעָלוּ בְּרִכּוּשׁ גְּדוֹל, דְּהִיָּנוּ כָּל הַנִּיצוּצוֹת הַנִּי, לְאָרְץ יִשְׂרָאֵל לְהַחְזִיר הַכָּל לְשִׁרְשׁוֹ. וְגַם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּעֲצֻמוֹ הוֹצִיאוּ מִהַקְּלָפָה וְהַסְטָרָא אֶחָרָא שְׁחַפָּה עָלֶיהָ עַל יְדֵי חֲטָא הַנִּי, שְׁמַחַמַת זֶה הִיָּה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּיַד כְּנַעַן תַּחְלָה. וְיִשְׂרָאֵל תְּקוּנָה כָּל

הבחירה, הוא בחינת משה, נקדה העליונה, פי מי שיש בו דעה, באלו נבנה בית המקדש בימיו, ומשה הוא בחינת הדעת. ולמנות מלך, הוא בחינת רגיע, הוא שבתוך האל"ת, כמו שכתוב "דרף בוכב מייעקב", שקאי על שיקום מלך מייעקב, "דרף בוכב" – הוא בחינת רגיע, שיש בו בוכבים ומזלות. והינו "מייעקב", פי "יעקב איש תם ישב אהלים" (בראשית כה, כו),

עוטה אור

ולבנות בית הבחירה – הוא בחינת משה, נקדה העליונה של האות א, פי מי שיש בו דעה, באלו נבנה בית המקדש בימיו, ומשה הוא בחינת הדעת, כמבואר כל זה לעיל (בסוף אות ז). כי עיקר בחינת בית המקדש הוא, להשפיע דעת בעם ישראל¹⁹¹, ועי"ז מכיר את הקב"ה ועושה תשובה על תשובה, כי מבין שהתשובה שעשה קודם לכן, היתה בהתאם למה שהכיר את הקב"ה בהגשמה ובקטנות, ועתה, שהשיג דעת, מכיר הוא את הקב"ה יותר, ועושה תשובה מחדש, שזוהי בחינת 'עולם הבא' שכולו תשובה, שכן אז יכירו את ה' ית'. ולכן, עיקר שלמות התשובה, הוא בחינת בית המקדש, ששם מקריבים קרבנות העושים קירוב בין ישראל אל הקב"ה, וזוכים לתשובה עילאה לכפר על עוונות¹⁹².

ולמנות מלך – הוא בחינת רגיע, הוא שבתוך האל"ת, כמו שכתוב (במדבר כה, ז): "דרף בוכב מייעקב", שקאי – שמדבר על שיקום מלך מייעקב, ו"דרף בוכב" – הוא בחינת רגיע, שיש בו בוכבים ומזלות, והינו "מייעקב" – הרגיע הוא מייעקב, פי כתוב (בראשית כה, כו) "יעקב איש תם ישב אהלים" – בחינת רגיע, כמו שכתוב: (ישעיה מ, כב) "נוטה כדוק שמים וימתתם

מקורות ועיונים

בעמלק, שלף הקרב הזה שלמטה, ואני אדרוז לקרב שלמעלה].

191. וכמו שביאר בלקוטי הלכות (ח"מ ח"ב אבידה ומציאה ב, ב), וז"ל: ולבנות בית הבחירה זה בחינת הדעת, בחינת משה, בחינת נקדה העליונה וכו', שזהו בחינת הארת נקדה העליונה בחינת בגין בית המקדש, פי עקר בגין בית המקדש הוא בכחינה זו, להשרות שכינתו בתוכנו, כמו שכתוב (מלכים א' ו, יג) "ושכנתי בתוך בני ישראל" וכו', פי על ידי הבית המקדש וכליו נמשך כפיכחול אלקותו יתברך שהוא נעלם ונקסה מעין כל, ועל ידי הבית המקדש וכליו נתגלה אלקותו יתברך, שזהו בחינת הארת נקדה העליונה וכו'. ועל פן שם נתפפרין כל החטאים, פי שם כל התשובות והתקונים, פי זה עקר תקון התשובה כשפאירה נקדה העליונה בנקדה הפחתונה, שזהו בחינת התגלות אלקותו יתברך, עכ"ל.

192. לקוטי הלכות (ברכת הפירות ה, יג), וז"ל: הבית המקדש הוא בחינת נקדה העליונה שבו כלול הכל, פי התחתון נכלל בעליון. ועל פן עקר שלמות תקון התשובה, דהינו לכפר ולתקן כל העוונות הוא בבית המקדש ששם מקריבין כל הקרבנות לכפר על עוונותיו.

יהושע דאתחד לתמא מינה (מהשכינה). ובמה. אמר ר' שמעון, בהוא אתר דאתקרי נע"ר (היינו מלאך מט"ט, שהוא בקדושה כנגדו ס"מ בקליפה, ולכן דוקא הוא יכול לשלוט בו) וכו'. בגין כך, פד תמא משה לסמאל נחית לסייעא לעמלק, אמר משה, ודאי האי נער יקום לקבליה וישלוט עליה לנצחא ליה. מיד "ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק", דילף האי קרבא דלתמא, ונאנא אדרוז לקרבא דלעילא. נתרגום: "ויאמר משה אל יהושע", למה ליהושע ולא לאחר, ויהי באתו זמן היה נער, שכתוב "ויהושע בן נון נער", והיו בישראל חזקים ממנו? אלא שמשנה התבונן בחכמה וידע. מה הוא ראה? ראה את סמאל שהיה יורד מהצד שלמעלה לסייע לעמלק שלמטה. אמר משה, ודאי נראה פאן קרב קשה. יהושע באתו זמן נמצא בדרגה יותר עליונה. אם תאמר שנמצא באתו זמן בשכינה - לא כך! שיהי (השכינה) במשה נאחזה. נמצא שיהושע נאחז למטה ממנה, ובמה? באתו מקום שנקרא נע"ר (מלאך מט"ט) וכו'. לכן, כשראה משה את סמאל יורד לסייע לעמלק, אמר משה, ודאי נער זה יקום כנגדו וישלוט עליו לנצח אותו. מיד - "ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים וצא הלחם

בְּחִינַת רְקִיעַ, כְּמוֹ שֶׁבְּתוֹב (ישעיה מ, כב) "וַיִּמְתָּחֵם כְּאֵהֶל", כְּמִבְּאֵר בְּהַר (פינחס ח"ג דף רמד): שְׁיַעֲקֹב הוּא בְּחִינַת וָא"ו. כִּי שְׁלֹשׁ מִצְוֹת אֵלוּ הֵם בְּחִינַת תְּשׁוּבָה, וְהִבְיָן. (מן וקלל עד קאן, כפול לעיל בשניו לשון קצת):
י שִׁיבָה לְעֵיל: וְזֶה סוּד פְּנוֹת אֱלֹהִים. שְׁמַעְתִּי קִצַּת כְּטַפָּה מִן הַיָּם, עֵינֵי שָׁם (משנת חסידים אלול פרק א) בְּפְנוֹת שֶׁל אֱלֹהִים, מִבְּאֵר שָׁם שְׁפָלָה פְּנוֹת אֱלֹהִים הוּא "הַנְּזֻתֵן פְּלִים דְּרָרָה" (ישעיה מג, טז), שְׁצַרִּיכִין

עוֹטָה אוֹר

כְּאֵהֶל לְשֶׁבֶת", הרי, שהרקיע - שמים הוא בחינת 'אהל', ולכן יעקב שהוא "יושב אהלים", הוא בחינת 'רקיע'. וכבר נתבאר, שהרקיע, בחינת האהל, הוא אות ו' שבאות א', נמצא, שיעקב הוא בחינת ו', כְּמִבְּאֵר בְּהַר (פינחס ח"ג דף רמד): שְׁיַעֲקֹב הוּא בְּחִינַת וָא"ו. כי בחינת 'מלך' היא "כבוד מלכים חקור דבר", שחוקרים אחריו ואומרים שאין הוא ראוי לכבוד, וזוהי בחינת 'בושה' הבאה ע"י התשובה, שמשנתים פניו לכמה גוונים מהבוזיונות שמבזים אותו, ובוה ממעט בכבוד עצמו, וזוכה ל'כבוד אלהים', בחינת הכבוד שמכבדים את מלכי ישראל הצדיקים. נמצא, שהבושה (בחינת המלך), היא אות ו' המחברת בין י' תחתונה, שהיא שמיעת החרפות והבוזיונות (הכרתת זרעו של עמלק), לבין הזכייה לכבוד אלהים, שהיא י' עליונה, הארת הכתר (בחינת בנית בית הבחירה), כי משם מקבל דעת להכיר את ה' ית', ועושה 'תשובה על תשובה'. לכן, נצטוו ישראל בכניסתם לארץ (שהיא בחינת תשובה)¹⁹³, ב'ג' מצוות אלו, **כִּי שְׁלֹשׁ מִצְוֹת אֵלוּ הֵם בְּחִינַת תְּשׁוּבָה, וְהִבְיָן. (מציון ר' נתן ז"ל: **מִן "וּבְקָלָהּ כָּל הַעֲנוּן" עַד קָאן כְּפֹלֵל לְעֵיל בְּשֵׁנוּי לְשׁוֹן קִצַּת**, כי לעיל נתבאר, הקשר בין שלושת המצוות לפסוק "ידבר עמים תחתינו", וכאן נתבאר הקשר בין שלושת המצוות לאות א' ולתשובה).**

כעת, יביא ר' נתן את אשר שמע מרבינו אחר אמירת התורה, כיצד העבודה לילך בדרכי התשובה להיות בקי ברצוא ובקי בשוב, נרמזת בכונות אלול להאר"י ז"ל.

י. שְׁנֵי¹⁹⁵ לְעֵיל (לאות ד), שכתוב שם, שצריך להיות בקי ברצוא ובקי בשוב, וזהו סוד הפסוק "אם אסק שמים שם אתה" - בחינת עלייה, "ואציעה שאול הנך" בחינת ירידה, וסיים: "וְזֶה סוּד פְּנוֹת אֱלֹהִים. ומבאר ר' נתן: שְׁמַעְתִּי קִצַּת מַרְבִּינוּ ז"ל בִּיאור הַעֲנוּן כְּטַפָּה מִן הַיָּם. עֵינֵי שָׁם בְּפְנוֹת שֶׁל אֱלֹהִים לְהַאֲרִיז"ל (מובא בסידור האריז"ל ובשער רוח הקודש עמוד קכ"א, ובמשנת חסידים מסכת אלול פרק א, בד-196), מִבְּאֵר שָׁם, שְׁפָלָה

מקורות ועיונים

תְּשׁוּבָה יִקְרָאוּ וְיִשְׁבְּרוּ אֶצְלוֹ אֲזַי (היינו לר' יודל שיש"ק ח"ב אות רע"ה), שְׁהִיּוּ מִתְּפִלָּים מִתּוֹךְ סְדוּר הָאֲרִיז"ל, תְּאִמְרוּ לִי אֵיךְ מְרַמֵּז בְּהַתּוֹרָה הַנִּלְכָּל כָּל הַפְּנוֹת שֶׁל אֱלֹהִים, וְהַחֲרִישׁוּ וְלֹא עָנוּ. כִּי בְּאֵמַת אֵי אֶפְשָׁר בְּשׁוֹם אֶפְן לְהִבְיָן מַעֲצָמָן סוּד הַפְּנוֹת שֶׁל אֱלֹהִים, אֵיךְ מְרַמֵּזִים בְּהַתּוֹרָה הַנִּלְכָּל. וְצָנָה לְהִבְיָן סְדוּר הָאֲרִיז"ל, וּפְתַח אוֹתוֹ וְהִרְאָה לְפָנֵיהֶם הַפְּנוֹת שֶׁל אֱלֹהִים. וְאָחַר כִּף פְּתַח פִּי הַקְּדוֹשׁ וְהַנּוֹרָא, וְהִתְחִיל לְגַלּוֹת פְּלִאוֹת אֵיךְ כָּל הַפְּנוֹת שֶׁל אֱלֹהִים מְרַמֵּזִים שָׁם בְּדָרֶךְ נִפְלָא וְנוֹרָא מְאֹד, כְּמִבְּאֵר מְזֶה בְּסִפְר (כאן), אֲבָל אֵי אֶפְשָׁר לְצַיֵּר בְּקִטְבָּה אֵת הַשְּׁעוֹר שֶׁפְּלַב, אֵת כָּל הַנְּעִימּוֹת וְהַנְּפִלְאוֹת תְּמִים דְּעִים שֶׁהִרְגְּשִׁיתִי אֲזַי בְּעַת שְׁזִכְתִּי לְשִׁמְעַ עַל זֶה.

196. וז"ל המשנת חסידים: וכוונת הכללית של חדש

193. וכמו שהעתקנו לעיל מהלקוטי הלכות (ח"ו"מ הרשאה ב, ג).

194. כתב בחיי מוהר"ן (אות ב'), וז"ל: וְסִיִּם אֲזַי וְאָמַר, כִּי כָּל שְׁלֹשׁ מִצְוֹת אֵלוּ הֵם בְּחִינַת תְּשׁוּבָה, כְּנֶדְפֵס שָׁם. וְאֲזַי שְׁאֵלְתִי אוֹתוֹ אֵיךְ שְׁלֹשׁ מִצְוֹת אֵלוּ הֵם בְּחִינַת תְּשׁוּבָה, עָנָה וְאָמַר זֶה תְּאִמַּר אֲתָהּ, עַכ"ל. וכבר ביארנו על פי דברי הלקוטי הלכות בכמה מקומות כיצד ג' מצוות אלו הם בחינת 'תשובה'.

195. בחיי מוהר"ן (אות ב'), מבואר כיצד קיבלנו תוספת זו, וז"ל: וּבְשַׁעַת אֲמִירַת הַתּוֹרָה לֹא דִבְרַי כָּלֵל מְעַיְנֵן פְּנוֹת אֱלֹהִים, רַק אַחַר כֵּן פֶּשְׁעֵמַר אֲמִירַת הַתּוֹרָה הַזֹּאת, אַחַר שֶׁהִתְפַּלֵּל עֲרִיבִית וְהִבְדִּיל, אַחַר כֵּן תָּזַר וְדָבַר מִהַתּוֹרָה הַזֹּאת כְּדָרְכּוֹ תְּמִיד (לחזור במוצאי שבת מהתורה שאמר בסעודה שלישית). וְאֲזַי עָנָה וְאָמַר לְאֲנָשִׁים

להאיר בְּחִינַת 'דְּרָךְ' – 'בַּיָּם' וְכוּ', וְזֶה הַדְּרָךְ הוּא בְּחִינַת שְׁתֵּי פְעָמִים הַשֵּׁם יב"ק, כִּי שְׁתֵּי פְעָמִים יב"ק עוֹלָה דְּרָךְ, וְזֶה נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת שְׁנֵי שְׁמוֹת, שְׁהֵם קס"א ס"ג, כִּי אֵלּוּ שְׁנֵי שְׁמוֹת – קס"א ס"ג, הֵם עוֹלָיִם בְּגִימְטְרִיא שְׁתֵּי פְעָמִים יב"ק, שֶׁהוּא בְּגִימְטְרִיא דְּרָךְ, כְּנִל.

וְצִרִיף לְכוּן שֵׁם קס"א בְּסִגּוּל, וְשֵׁם ס"ג בְּחִירִיק. וְסִגּוּל דְּקס"א וְחִירִיק דְּס"ג – הֵם עוֹלָיִם תִּי"ו, כִּי שֵׁם קס"א הוּא שֵׁם אֲחִי"ה בְּמַלּוּאָה כְּזֶה: אֱלֶפֶת ה"י יו"ד ה"י, שְׁהֵם יו"ד אֲוֹתִיּוֹת, וְכָל אַחַת נִקְרָה בְּסִגּוּל, וְסִגּוּל הוּא שְׁלֹשׁ נִקְדוֹת, וְעַל כֵּן הוּא עוֹלָה שְׁלֹשִׁים, וְעַל כֵּן יו"ד פְּעָמִים סִגּוּל עוֹלָה שִׁי"ן. וְס"ג, הֵם יו"ד אֲוֹתִיּוֹת שֶׁל מַלּוּי הַוּוּ"ה – יו"ד ה"י וְא"ו ה"י, וְכָל אַחַת נִקְרָה בְּחִירִיק, עוֹלָה ק'. וְשִׁנְיָהֶם – חִירִיק דְּס"ג וְסִגּוּל דְּקס"א, עוֹלָיִם יַחַד תִּי"ו, בְּגִימְטְרִיא פְּשׁוּטָה. וְאֵז עַל יְדֵי כָּל בְּחִינַת הַנִּל, הִמְיִין פְּשׁוּטָה לְקַבֵּל תְּשׁוּבָתוֹ, כִּי יִמְיִן בְּמַלּוּאָה עוֹלָה דְּרָךְ עִם הַשְּׁלֹשׁ אֲוֹתִיּוֹת, שֶׁהוּא שְׁתֵּי פְעָמִים יב"ק וְכוּ', עֵינֵן שֵׁם. כָּל זֶה מְבַאֵר מִתּוֹךְ כְּוִנַּת אֱלֹהִים.

עוֹטָה אֹר

כְּוִנַּת אֱלֹהִים הוּא רִמּוֹן בְּפִסּוּק (ישעיה מ"ג טו) "הַגּוֹתָן בַּיָּם דְּרָךְ" – שְׁצִרִיכִין לְהַאִיר בְּחִינַת דְּרָךְ' שֶׁהוּא בְּגִימְטְרִיא 224, 'בַּיָּם' שֶׁהוּא בְּגִימְטְרִיא 52, הֵיינו שֵׁם ב"ן (שֶׁהִיא סְפִירַת הַמַּלְכוּת)¹⁹⁷ וְכוּ'. וְזֶה הַדְּרָךְ הוּא בְּחִינַת שְׁתֵּי פְעָמִים הַשֵּׁם יב"ק אֲוֹתִיּוֹת 'בְּקוּי הַנִּל', כִּי שְׁתֵּי פְעָמִים יב"ק עוֹלָה דְּרָךְ – 224, וְזֶה נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת שְׁנֵי שְׁמוֹת, שְׁהֵם 'קס"א' ס"ג, דְּהֵיינו, שֵׁם אֲחִי"ה בְּמַלּוּי כֹּזֶה: אֱלֶפֶת הִי יוֹד הִי, שֶׁהוּא בְּגִימְטְרִיא 161 – קס"א, וְשֵׁם הוּוּ"ה בְּמַלּוּי כֹּזֶה: יוֹד הִי וְאוּ הִי, שֶׁהוּא בְּגִימְטְרִיא 63 – ס"ג, שְׁהֵם שְׁנֵי שְׁמוֹת שְׁצִרִיךְ לְכוּן בְּהֵם בַּחוּדֵשׁ אֱלֹהִים, כִּי אֵלּוּ שְׁנֵי שְׁמוֹת 'קס"א' ס"ג, הֵם עוֹלָיִם בְּגִימְטְרִיא שְׁתֵּי פְעָמִים יב"ק, שֶׁהוּא בְּגִימְטְרִיא דְּרָךְ כְּנִל, כִּי 'קס"א' וְס"ג יַחַד הֵם בְּגִימְטְרִיא 224, וְיב"ק הוּא בְּגִימְטְרִיא 112, וְשְׁתֵּי פְעָמִים יב"ק הוּא בְּגִימְטְרִיא 224, שֶׁזֶה גַם הִגְמִטְרִיא שֶׁל דְּרָךְ.

וְצִרִיף לְכוּן שֵׁם 'קס"א' בְּנִקּוּד סִגּוּל, וְשֵׁם 'ס"ג' בְּנִקּוּד חִירִיק. וְהַנְקוּדוֹת לְבַד שֶׁל סִגּוּל דְּקס"א וְשֶׁל חִירִיק דְּס"ג הֵם עוֹלָיִם תִּי"ו – 400, כִּי שֵׁם 'קס"א' הוּא שֵׁם אֲחִי"ה בְּמַלּוּאָה כְּזֶה: אֱלֶפֶת ה"י יו"ד ה"י, שְׁהֵם יו"ד אֲוֹתִיּוֹת, וְכָל אַחַת נִקְרָה בְּסִגּוּל, וְסִגּוּל הוּא שְׁלֹשׁ נִקְדוֹת וְכָל נִקּוּדָה הִיא דוּמָה לְאוֹת י', שֶׁהִיא בְּגִימְטְרִיא עֶשֶׂר, וְעַל כֵּן הוּא (כָּל סִגּוּל) עוֹלָה שְׁלֹשִׁים, וְכוּיִן שִׁישׁ עֶשֶׂר אֲוֹתִיּוֹת נִמְצָא שִׁישׁ עֶשֶׂר פְּעָמִים 'סגול', וְעַל כֵּן יו"ד פְּעָמִים סִגּוּל עוֹלָה שִׁי"ן – 300. וְס"ג, הֵם יו"ד אֲוֹתִיּוֹת שֶׁל מַלּוּי הַוּוּ"ה, כֹּזֶה: יו"ד ה"י וְא"ו ה"י, וְכָל אַחַת נִקְרָה בְּחִירִיק, וְכָל נִקּוּדָה שֶׁל חִירִיק הִיא דוּמָה לְאוֹת י' שֶׁהִיא בְּגִימְטְרִיא עֶשֶׂר, וְכוּיִן שִׁישׁ עֶשֶׂר אֲוֹתִיּוֹת נִמְצָא שִׁישׁ עֶשֶׂר פְּעָמִים 'חִירִיק', דְּהֵיינו, עֶשֶׂר פְּעָמִים עֶשֶׂר שְׁעוֹלָה ק' – 100. וְשִׁנְיָהֶם, 'חִירִיק דְּס"ג' שֶׁהוּא 100, וְ סִגּוּל דְּקס"א' שֶׁהוּא 300, עוֹלָיִם יַחַד תִּי"ו – 400, בְּגִימְטְרִיא פְּשׁוּטָה, וְאֵז עַל יְדֵי כָּל בְּחִינַת הַנִּל, הִמְיִין שֶׁל הַקְּב"ה פְּשׁוּטָה לְקַבֵּל

מִקּוּרוֹת וְעִיּוּנִים

וְדַרְךְ' הָאִמּוֹר עִם שְׁלֹשׁ הָאוֹתִיּוֹת (עוֹלָה 227) וְכוּ' הוּא מִסְפֵּר תִּיבַת 'יִמִּי"ן' מֵלֵא יו"ד מ"ם יו"ד נו"ן (שְׁעוֹלָה 226, וְעַם הַכּוֹלֵל עוֹלָה 227).

197. פי', 'בַּיָּם' הוּא בְּגִימְטְרִיא 52, כִּנְגַד שֵׁם הוּוּ"ה בְּמַלּוּי 'ב"ן', כֹּזֶה: יו"ד ה"י וְאוּ ה"י. וְהֵאֲרַת דְּרָךְ' שֶׁהִיא שְׁתֵּי פְעָמִים שֵׁם יב"ק, מֵאִיר בְּבַחֲבִינַת שֵׁם 'ב"ן', שֶׁהוּא כִּנְגַד סְפִירַת הַמַּלְכוּת.

זֶה הַנְּקָרָא אֱלֹהִים הוּא שֵׁם ס"ג, שֶׁשׁוּרְשׁוֹ (שְׁלוֹשׁ יוֹדִי"ן ו-א) הוּא א"ל שֶׁל אֱלֹהִים, וְקס"א שְׁבוּ ג' יוֹדִי"ן כִּמְסִפֵּר הַלַּמְ"ד שֶׁל אֱלֹהִים, וְאֱלֶפֶת שְׁבוּ נְעֻלְמַת בּוֹא"ו שֶׁל אֱלֹהִים. וְשְׁנֵי שְׁמוֹת אֱלֹהִים מְסִפֵּר דְּרָךְ, וְמֵאִירִים בִּי"ם, שֶׁהוּא שֵׁם ב"ן, בְּסוּד "הַגּוֹתָן בַּיָּם דְּרָךְ" וְכוּ'. כִּיִּצֵּד, יְכוּיִן שְׁכָל קוּ יִמִּין' (הוּא) אִימָא פְּשׁוּטָה' לְקַבֵּל שְׁבִיִּים, וְיְכוּיִן הַס"ג הָאִמּוֹר בְּחִירִיק, וְהַקְּס"א הָאִמּוֹר בְּסִגּוּל.

יא וְעַתָּה בּוֹא וְרֵאָה וְהִבֵּן אִיךָ כָּל הַפְּנוּת הַנִּלְמָד מִרְמְזִים וְנִעְלָמִים בְּדַרְךְ נִפְלָא וְנִרְאָ מְאֹד בְּתוֹךְ הַתּוֹרָה הַנִּלְמָד. כִּי מִבּוֹאָר שָׁם, שְׁמֵי שְׂרוּצָה לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, צָרִיךְ שִׁיחִיָּה לוֹ שְׁנֵי בְּקִיאוּת, חִינּוּ בְּקִי בְּרִצּוֹא בְּקִי בְּשׁוּב, שֶׁהוּא בְּחִינַת עֵיל וְנִפְיָק, בְּחִינַת: "אִם אָסַק שְׁמַיִם שָׁם אֶתָּה" – שֶׁהוּא בְּחִינַת בְּקִי בְּרִצּוֹא, "וְאֶצִּיעָה שְׂאוֹל הַנֶּךְ" – שֶׁהוּא בְּחִינַת בְּקִי בְּשׁוּב וְכוּ, כִּמְבַאֵר לְעֵיל עֵינֵי שָׁם. וְהַפְּרוּשׁ הַפְּשׁוּט הוּא, שְׁמֵי שְׂרוּצָה לִילָךְ בְּדַרְכֵי הַתְּשׁוּבָה, צָרִיךְ לְחַגֵּר מִתְּנִיּוֹ שִׁיתְחַזֵּק עֲצָמוֹ בְּדַרְכֵי ה' תְּמִיד, בֵּין בְּעֵלְיָה בֵּין בִּירִידָה, שֶׁהֵם בְּחִינַת "אִם אָסַק שְׁמַיִם וְאֶצִּיעָה שְׂאוֹל" וְכוּ, חִינּוּ בֵּין שִׁיזְכָּה לְאִיזוֹ עֲלֵיָה, לְאִיזוֹ מִדְּרָגָה גְּדוּלָה, אִף עַל פִּי בֶן אֵל יַעֲמֹד שָׁם, וְלֹא יִסְתַּפֵּק עֲצָמוֹ בְּזָה, רַק צָרִיךְ שִׁיחִיָּה בְּקִי בְּזָה מְאֹד, לִידַע וּלְהִתְאַמֵּן שֶׁהוּא צָרִיךְ לְלַבֵּת יוֹתֵר וְיוֹתֵר וְכוּ, שֶׁזֶהוּ בְּחִינַת בְּקִי בְּרִצּוֹא, בְּבְחִינַת עֵיל, שֶׁהוּא בְּחִינַת "אִם אָסַק שְׁמַיִם שָׁם אֶתָּה". וְכֵן לְחַפְּהָ, שֶׁאֶפְלוֹ אִם יִפֹּל חֵם וְשָׁלוֹם לְמָקוֹם שִׁיפֹל, אֶפְלוֹ בְּשְׂאוֹל תַּחְתִּיּוֹת, גַּם בֶּן אֵל יִתְיַאֵשׁ עֲצָמוֹ לְעוֹלָם, וְתַמִּיד יַחֲפֹשׂ וַיִּכְקֹשׂ אֶת הַשֵּׁם יִתְפַּרֵּהּ, וַיִּחַזֵּק עֲצָמוֹ בְּכָל מְקוֹם שֶׁהוּא,

עוֹטָה אוֹר

תְּשׁוּבָתוֹ, כִּי יִמְיִן בְּמִלּוּאוֹ – יו"ד מ"ם יו"ד נו"ן, עוֹלָה בְּגִמְטְרִיא 'דָּרָךְ' עִם הַשְּׁלֹשׁ אוֹתִיּוֹת, כִּי יִמֵּן בְּמִלּוּאוֹ הוּא בְּגִמְטְרִיא 226, וְעַם הַמִּילָה עֲצָמָה הוּא 227, וְדָרָךְ הוּא 224, וְעַם שְׁלוּשַׁת אוֹתִיּוֹת דָּרָךְ' 227, כִּי כִבֵּר נִתְבַּאֵר שְׂדֵרְךְ הוּא בְּגִמְטְרִיא שְׁתֵּי פְעֻמִּים יב"ק' וְכוּ, נִמְצָא, שֶׁהַשְּׁמוֹת 'קס"א' ו'ס"ג' הֵם בְּגִמְטְרִיא 'דָּרָךְ', שִׂדְרָךְ הִיא בְּגִמְטְרִיא 'מִיָּן', וְהַנִּקּוּד שֶׁל הַשְּׁמוֹת 'קס"א' ו'ס"ג' הוּא בְּגִמְטְרִיא 'פְּשוּטָה'. נִמְצָא, שֶׁעַל יְדֵי הַשְּׁמוֹת 'קס"א' ו'ס"ג', שֶׁהֵם הַשְּׁמוֹת שֶׁל כּוּוֹנוֹת חוֹדֵשׁ אֱלוֹלָה, נַעֲשִׂית בְּחִינַת יִמֵּן פְּשוּטָה' (לְקַבֵּל שְׁבִיטִים), עֵינֵי שָׁם. כָּל זֶה מְבַאֵר מִתּוֹךְ בְּחִינַת אֱלוֹלָה.

לאחר שהביא את כוונות אלול, יבאר, כיצד הם רומזים על שתי הבקיאוויות הנ"ל.

יא. וְעַתָּה בּוֹא וְרֵאָה וְהִבֵּן אִיךָ כָּל הַפְּנוּת הַנִּלְמָד מִרְמְזִים וְנִעְלָמִים בְּדַרְךְ נִפְלָא וְנִרְאָ מְאֹד בְּתוֹךְ הַתּוֹרָה הַנִּלְמָד. כִּי מִבּוֹאָר שָׁם (לְעֵיל אוֹת ד'), שְׁמֵי שְׂרוּצָה לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, צָרִיךְ שִׁיחִיָּה לוֹ שְׁנֵי בְּקִיאוּת, חִינּוּ בְּקִי בְּרִצּוֹא בְּקִי בְּשׁוּב, שֶׁהוּא בְּחִינַת עֵיל וְנִפְיָק (עֲלֵיָה וִירִידָה), בְּחִינַת: "אִם אָסַק שְׁמַיִם שָׁם אֶתָּה", שֶׁהוּא בְּחִינַת 'בְּקִי בְּרִצּוֹא', "וְאֶצִּיעָה שְׂאוֹל הַנֶּךְ", שֶׁהוּא בְּחִינַת 'בְּקִי בְּשׁוּב' וְכוּ¹⁹⁸, כִּמְבַאֵר לְעֵיל, עֵינֵי שָׁם.

וְהַפְּרוּשׁ הַפְּשׁוּט הוּא, שְׁמֵי שְׂרוּצָה לִילָךְ בְּדַרְכֵי הַתְּשׁוּבָה, צָרִיךְ לְחַגֵּר מִתְּנִיּוֹ, שִׁיתְחַזֵּק עֲצָמוֹ בְּדַרְכֵי ה' תְּמִיד, בֵּין כִּשְׁהוּא בְּעֵלְיָה בֵּין כִּשְׁהוּא בִּירִידָה, שֶׁהֵם בְּחִינַת הַכְּתוּב (תְּהִלִּים קל"ט, ח'): "אִם אָסַק שְׁמַיִם וְאֶצִּיעָה שְׂאוֹל הַנֶּךְ" וְכוּ. וּבְקִי ב'עֵיל', חִינּוּ בֵּין שִׁיזְכָּה לְאִיזוֹ עֲלֵיָה, לְאִיזוֹ מִדְּרָגָה גְּדוּלָה, אִף עַל פִּי בֶן אֵל יַעֲמֹד שָׁם, וְלֹא יִסְתַּפֵּק עֲצָמוֹ בְּזָה, רַק צָרִיךְ שִׁיחִיָּה בְּקִי בְּזָה מְאֹד, לִידַע וּלְהִתְאַמֵּן שֶׁהוּא צָרִיךְ לְלַבֵּת יוֹתֵר וְיוֹתֵר וְכוּ, שֶׁזֶהוּ בְּחִינַת 'בְּקִי בְּרִצּוֹא', בְּבְחִינַת 'עֵיל', שֶׁהוּא בְּחִינַת: "אִם אָסַק שְׁמַיִם שָׁם אֶתָּה". וְכֵן לְחַפְּהָ צָרִיךְ לְהִוֹת בְּקִי ב'נִפְיָק' בִּירִידָה, שֶׁאֶפְלוֹ אִם יִפֹּל חֵם וְשָׁלוֹם לְמָקוֹם שִׁיפֹל, אֶפְלוֹ בְּשְׂאוֹל תַּחְתִּיּוֹת, גַּם בֶּן אֵל יִתְיַאֵשׁ עֲצָמוֹ לְעוֹלָם, וְתַמִּיד

מְקוּרוֹת וְעִיּוּנִים

תְּמִיד, בְּבְחִינַת "וְאֶצִּיעָה שְׂאוֹל הַנֶּךְ", אִזּוֹ דִּקְקָא זִנְיָה לְתְּשׁוּבָה. כִּי הִרְבֵּה עֲלִיּוֹת וִירִידוֹת צָרִיכִין לְעַבֵּר עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד – שְׂאֵי אֶפְשָׁר לְבָאֵר בְּכֻתָּב, בְּפָרֻט מִי שֶׁכָּבֵר נִכְשֵׁל כְּמוֹ שֶׁנִּכְשֵׁל וְכוּ, עַכ"ל.

198. וכתב בליקוטי הלכות (שבת ז, לה), שרק בדרך זו אפשר לזכות לתשובה, וז"ל: אי אפשר לזכות לתשובה, כי אם על ידי דרך זה, כשמתקבלין על עצמו - שאיך שיהיה, יחזק עצמו בהשם יתברך

בכל מזה שיוכל, כי גם בשאל תחיתות נמצא השם ותברך, וגם שם יכולין לדבק את עצמו אליו ותברך וזה בחינת "ואציעה שאל הנך". וזה בחינת בקי בשוב, כי אי אפשר לילך בדרכי התשובה, כי אם בשבקי בשני הבקיות האלו.

ודקדק רבנו זכרנו לברכה, וקרא ענין זה בלשון 'בקי', כי היא בקיות גדולה מאד מאד, שיוזכה לידע לוגע עצמו ולטרח בעבודת ה' תמיד, ולצפות בכל עת להגיע למדרגה גבוהה יותר, ואף על פי כן אל יפול משום דבר, ואפילו אם יהיה איה שיהיה חס ושלום, אף על פי כן אל יפול בדעתו כלל, ויקיים: "ואציעה שאל הנך", כנ"ל:

עוטה אור

יחפש ויבקש את השם ותברך, ויחזק עצמו בכל מקום שהוא בכל מזה שיוכל, ויבחר לעצמו כי גם בשאל תחיתות נמצא השם ותברך, כי הקב"ה מחייה את כל הבריא, ומלכותו בכל משלה, גם בסטרא אחרא ובמקומות המטונפים, וגם שם ישנן ניצוצות קדושה שנפלו לשם ומחיים את אותו המקום¹⁹⁹, ולכן גם שם יכולין לדבק את עצמו אליו ותברך, וזה בחינת: "ואציעה שאל הנך", וזה בחינת 'בקי בשוב', כי אי אפשר לילך בדרכי התשובה, כי אם בשבקי בשני הבקיות האלו. ודקדק רבנו זכרנו לברכה, וקרא ענין זה בלשון 'בקי', אף שלכאורה היה יותר מתאים לכתוב לשון ידיעה, שצריך לדעת כיצד לעלות ולדעת כיצד לרדת, והטעם שכתב לשון 'בקי', כי היא בקיות גדולה מאד מאד, היינו, להיות בקי בדרכים (ועל זה נופל לשון יבוי), שיוזכה לידע לוגע עצמו ולטרח בעבודת ה' תמיד, ולצפות בכל עת להגיע למדרגה גבוהה יותר, ואף על פי כן אל יפול משום דבר, ואפילו אם יהיה איה שיהיה חס ושלום, אף על פי כן אל יפול בדעתו כלל²⁰⁰, ויקיים "ואציעה שאל הנך", כנ"ל²⁰¹.

מקורות ועיונים

199. ע' באריכות לקמן (תנינא, תורה י"ב).
 200. כתב בלקוטי הלכות (ח"מ גביית חוב ג, יז), וז"ל: בעת שהאדם רחוק מקדשתו ותברך, והוא נע ונד ומטלטל ודוחין אותו מקדשתו מדי אל דחי, רחמנא לצלן. אף על פי כן אם הוא חזק ואמין לבקש ולדרוש ולחפש ולחזק בכל עת, ולהתגעגע ולקסוף ולבקש את שאהבה נפשו למצא אותו ותברך. אזי אף על פי שעדין עוברים ימים ושנים הרבה ואינו זוכה למצאו ותברך ולהתקרב אליו, אף על פי כן ידע ויאמין כי בכל עת ועת על ידי כל בקשה ובקשה, ועל ידי כל דרישה ודרישה שדורש ומבקש ומחפש למצוא כבוד קדשתו ותברך. ועל ידי כל הבטה וגעגוע שמביט ותולה עיניו לרחמיו ותברך, ועל ידי כל תנועה ותנועה שפונה להקדשה. על ידי כל זה זוכה בכל פעם לשבר חומות ברזל ודלתות נחושת, אף על פי שאחר כך מתגברין עליו בכל פעם רחמנא לצלן, אף על פי כן אין יגיעו לריק חס ושלום, ואין שום תנועה שפונה להקדשה נאכדת חס ושלום. ואם הוא חזק ואמין
- לבקש ולחפש יותר, אף אם יעבר עליו מה, בנדאי סוף כל סוף יזכה למצוא אותו ותברך.
 201. כתב בלקוטי הלכות (אונאה ג, א ד"ה והכלל), וז"ל: והכלל, שכשהאדם רוצה להתקרב לה' ותברך ולשוב בתשובה, צריך שיהיה לו אלפים ורובבות עליות וירידות בלי שעור, וצריך שיהיה גבור חזק לחזק לכבו בכל פעם, לבלי להניח את מקומו משום ירידה שבעולם. וכל אלו העליות וירידות שעוברין על כל אחד מישראל, הם בחינת כלליות כל המלחמות והצרות שעברו על כלליות ישראל מימות עולם. והכלל והעקר הוא ההתחזקות, לחזק את עצמו תמיד אף אם הוא כמו שהוא, להאמין באמונה שלמה שאין שום ירידה בעולם, כי בכל מקום יכולין למצוא את ה' ותברך. כי מי שרוצה לילך בדרכי התשובה, צריך שיהיה בקי בהלכה, וצריך שיהיה לו שני בקיות - בחינת בקי ברצון בקי בשוב, בחינת עיל ונפיק, בחינת "אם אספ שמים שם אמה ואציעה שאל הנך", שאפילו כשנופל לשאל תחיתות, אף על פי כן צריך לחזק את

יב ועל פי סוד, נעלם בזה סוד בנות אלול הנ"ל, כי 'בקי' הוא בחינת שם יב"ק הנ"ל, שהוא אותיות בקי, (ע"ן זוהר משפטים קטז, זוהר פינתם רכג). וזה שזוכה לשני הבקיות הנ"ל, שהם שתי פעמים בקי, דהיינו בקי ברצוא בקי בשוב, על ידי זה זוכה לדרגה התשובה, כי שתי פעמים 'בקי', שהם בחינת שתי פעמים יב"ק הנ"ל, עולה בגימטריא 'דרג' בנ"ל. כי על פי הבנות, נעשה זה הדרג מבחינת סגול דקס"א וחיריק דס"ג, שהם בגימטריא שתי פעמים יב"ק, בנזכר לעיל. וזה בעצמו סוד, בחינת שני הבקיות הנ"ל, כי בקי ברצוא, שהוא בחינת 'אסק שמנים', זה בחינת סגול דקס"א, כי אסק אותיות קס"א. ובקי בשוב, שהוא בחינת 'ואציעה שאול הנד', זה בחינת חיריק דס"ג, מלשון (משלי כב, כח) "אל תסג גבול עולם", שהוא בחינת שמסוג גבול ומחזירו לאחוריו, שזה בחינת ירידה, שהאדם נופל חס ושלום ממדרגתו, והוא נסוג אחר

עושה אור

לאחר שהביר את הלשון 'בקי' שנקט רבינו, לפי פשוטם של דברים, יבאר עתה, את לשון 'בקי' על פי הסוד.

יב. ועל פי סוד, נעלם (מסתתר) בזה סוד בנות אלול הנ"ל, כי 'בקי' הוא בחינת שם יב"ק הנ"ל, שהוא אותיות 'בקי' ²⁰². וזה שזוכה לשני הבקיות הנ"ל, שהם שתי פעמים 'בקי', דהיינו 'בקי ברצוא' 'בקי בשוב', על ידי זה זוכה לדרגה התשובה, כי שתי פעמים 'בקי', שהם בחינת שתי פעמים יב"ק הנ"ל, עולה בגימטריא 'דרג' בנ"ל, פי' כי רק ע"י שתי בקיות אלו יחד, זוכה ל'דרג' התשובה. והביאור על פי סוד: כי על פי הבנות נעשה זה ה'דרג' מבחינת 'סגול דקס"א' ו'חיריק דס"ג', שהם בגימטריא שתי פעמים יב"ק, בנ"ל. וזה בעצמו סוד בחינת שני הבקיות הנ"ל, כי 'בקי ברצוא' - בחינת עלייה, שהוא בחינת 'אסק שמנים', זה בחינת הכוונות של 'סגול דקס"א', כי 'אסק' אותיות 'קס"א', ו'בקי בשוב', שהוא בחינת: "ואציעה שאול הנד", זה בחינת הכוונות של 'חיריק דס"ג' וסג הוא לשון ירידה, מלשון הכתוב (משלי כב, כח): "אל תסג גבול עולם", שהוא בחינת שיצר הרע מסיג גבולו ומחזירו לאחוריו, שזה בחינת ירידה, שהאדם נופל חס ושלום ממדרגתו, והוא נסוג אחר ²⁰³ חס ושלום, אף על פי כן יחזק את עצמו, ואל

מקורות ועיונים

למה שצריך לזכות. אבל הצדיקים האמתיים, וכו' להתחכם ולהתגבר לבלי לפול משום ירידה ונפילה שבעולם, רק התחזקו עצמן בכל פעם אף על פי שעבר עליהם מה שעבר, ועל ידי התחזקות שלהם (שקורין דער האלטין זיך) וכו' למה שזכו, אשרי להם.

202. בזוהר פרשת משפטים (ח"ב דף קט"ז), איתא: הקב"ה (עולה 112): בחשפון יב"ק. ומאן דאיהו 'בקי בהלקה' דיליה, דאיהי שכינתא, קודשא בריך הוא עמיה. דבגינה לא יזוז מניה לעולם. [תרגום: הקב"ה בחשפון יב"ק, ומי שהוא 'בקי בהלקה' שלו, שהיא השכינה - הקב"ה עמו, שבשכינה לא יזוז ממנו לעולם].

203. על פי הפסוק (תהלים קכט, ה) 'ויסגו אחר'. כמו שפירש"י במשלי שם "אל תסג גבול עולם", 'תסג' כמו 'ויסגו אחר'.

עצמו תמיד ולכלי לאש עצמו לעולם, כי גם שם ה' יתברך נמצא, בחינת 'ואציעה שאול הנד'. וזה עקר הקל והיסוד בעבודת ה' שהכל תלוי בו, לכלי לפול בדעתו לעולם אף אם יעבור עליו מה, וכל הצדיקים שהיו מימות עולם שזכו למה שזכו אשרי להם אשרי חלקם, כלם לא באו לשלמותם, כי אם על ידי בחינה זו, על ידי שלא היו מראשין עצמן לעולם. כי באמת רבים נכנסו בעבודת ה', כי רוב ישראל מתגעגעין לה' יתברך ומתחילין בעבודתו בכל דור ודור, ואף על פי כן זעירין אנו שזוכין להתקרב לה' יתברך כראוי. אף עקר החלוק הוא, רק מתמת ענין הנ"ל, שרב הנכנסין בעבודתו יתברך ועודקין אותו יתברך באמת אינה זמן ארוך או קצר, אבל אחר כך בשמתחילין להתגרות בו ולהפילו מעבודתו, הוא שב לאחור ונפל מעבודת השם יתברך, ונשא לאחור למטה, ועל כן אין זוכין

חס ושלום, אף על פי כן יחזק את עצמו, ואל יתנאש עצמו לעולם, כי גם שם נמצא השם ותברה בבחינת "ואציעה שאול הנדך", כנ"ל, וזה בחינת שם ס"ג, כנ"ל. כי סגול – דא חמה, שהוא נקדה העליונה שעל האלה, הנחלקת לשלש טפין, שהיו בחינת "אפק שמום", בחינת סגול דקס"א, שהוא אותיות אפק, כנ"ל. וחייריק – הוא בחינת נקדה התחתונה של האלה, שהוא בחינת "ואציעה שאול הנדך", שהוא בחינת חייריק דס"ג הנ"ל.

וזה שכתב שם למעלה בהתורה הנ"ל: "ובשש לו אלו השני בקיאות הנ"ל, אזי הוא הולך בדרכי התשובה", כי משני פעמים בקי, שהם בחינת קס"א וס"ג, אפק שמום "ואציעה שאול" וכו', על ידי זה נעשה בחינת דרך, שהוא בגימטריא שתי פעמים בקי, שהם קס"א וס"ג וכו', כנ"ל. כי עקר דרך התשובה זוכין על ידי שני הפקיאות הנ"ל, ואז ימין ה' פשוטה לקבל תשובתו, כי ימין בגימטריא דרך, שהם שתי פעמים בקי, כנ"ל. ופשוטה –

עוטה אור

יתנאש עצמו לעולם, כי גם שם נמצא השם ותברה בבחינת: "ואציעה שאול הנדך" כנ"ל, וזה בחינת שם ס"ג, כנ"ל. נמצא, שפעמיים בקי רמוזים לכה, שצריך להיות בקי בעליה ובקי בירידה, וכן שני השמות קס"א וס"ג רמוזים על הבקיאות בעליה ובקיאות בירידה, שכן שם קס"א רומז על עליה (מלשון אפק), ושם ס"ג רומז על ירידה (מלשון תסג).

וכן הניקוד של קס"א וס"ג, שהוא סגול וחייריק, ג"כ רומז על עליה וירידה, כי מובא לעיל (באות ה) שסגול דא – זה בחינת חמה, שהוא נקדה העליונה שעל האלה הרומזת על בחינת עליה, נמצא, שסגול זה בקי בעייל, הנחלקת לשלש טפין שהם הספירות כתה, חכמה ובינה, הנרמזות בשלושת הנקודות של סגול, שהיו הניקוד של מילוי י אותיות אה"ה העולה קס"א בחינת אפק שמום, בחינת סגול דקס"א, שהוא אותיות אפק, כנ"ל. נמצא, שניקוד סגול של שם קס"א, רומז ג"כ על בחינת עליה, בנוסף לכך ששם קס"א עצמו רומז על בחינת עליה, כי הוא מלשון אפק. וחייריק הוא בחינת נקדה התחתונה של האלה לעיל (באות ה), שהוא בחינת: "ואציעה שאול הנדך", כי הנקודה התחתונה של האלה היא למטה ורומזת על בחינת ירידה, שהוא בחינת חייריק דס"ג, כנ"ל. נמצא, שניקוד חייריק של שם ס"ג, רומז ג"כ על בחינת ירידה, בנוסף לכך ששם ס"ג עצמו רומז לבחינת ירידה, כי הוא מלשון נסוגו אחר.

וזה שכתב שם למעלה בהתורה הנ"ל (באות ד): "ובשש לו אלו השני בקיאות הנ"ל אזי הוא הולך בדרכי התשובה", כי משני פעמים בקי, שהם בחינת קס"א וס"ג, שהם הפסוקים אפק שמום "ואציעה שאול" וכו' – על ידי זה נעשה בחינת דרך, שהוא בגימטריא שתי פעמים בקי, שהם שמות קס"א וס"ג וכו', כנ"ל, כי עקר דרך התשובה זוכין על ידי שני הפקיאות הנ"ל, ולכן במילה דרך רמוזים שתי הבקיאיות הנ"ל.

ואז מתקיים המבואר בכונות אלול הנ"ל: ימין ה' פשוטה²⁰⁴ לקבל תשובתו, כי ימין במילוי האותיות יו"ד מ"ם יו"ן נון עולה 226 ועם הכולל 227, בגימטריא דרך עם ג' האותיות, שעולה ג"כ 227

מקורות ועיונים

204. בספרי ואתחנן (פיסקא ל') יזימנו פשוטה לקבל שבים. וכן אומרים ב'הוא רחום' של ימי שני וחמישי יתפשטה דרכינו ונתקרה ונשובה אליך. כי יזימנו פשוטה לקבל שבים.

בג'מטריא סגול דקס"א וחיריק דס"ג, שהם בעצמם בחינת נקדה העליונה ונקדה התחתונה, שהם בחינת מה שצריכין לבקש השם ותפודה תמיה הן למעלה הן למטה, בחינת "אם אפק שמים שם אתה, ואציעה שאול הנד", שהם בחינת שני הבקואות הנ"ל, ועל בן פשיש לו שני הבקואות הנ"ל, אז הוא הולך בדרך התשובה, ואז ימין ה' פשוטה לקבל תשובתו. והבן הדברים היטב, כי הם דברים עמקים מאד.

יג. ועל פי זה תבין לקשר התורה היטב, שמה שכתב בסוף מענין נקדה העליונה ונקדה התחתונה של האל"ף, זהו בעצמו בחינת שני הבקואות הנ"ל, (פי זה אינו מבאר בפרוש בתורה הנ"ל, רק על פי

עוטה אור

וכנ"ל, שהם היינו, גם ימין וגם דרך שתי פעמים בקו' בנ"ל. ופשוטה בגימטריא סגול דקס"א וחיריק דס"ג יחד, שהם עולים 400, שהם בעצמם בחינת נקדה העליונה של האל"ף ונקדה התחתונה של האל"ף, כי סגול הוא בחינת י' עליונה שבאות א', וחיריק הוא בחינת י' תחתונה שבאות א', שהם בחינת מה שצריכין לבקש ולחפש את השם ותפודה תמיה, הן כשהאדם נמצא למעלה הן כשהאדם נמצא למטה, בחינת: "אם אפק שמים שם אתה, ואציעה שאול הנד", שהם בחינת שני הבקואות הנ"ל, ונמצא, ששני השמות 'קס"א' ו'ס"ג' ונקודותיהם, רומזים על ענין הבקואות בעליה וירידה, ושני שמות אלו הם בגימטריא דרך' ובגימטריא ימין', ונקודותיהם של שני שמות אלו הם בגימטריא פשוטה, כי על ידי הבקואות בעליה וירידה, זוכים ללכת בדרך התשובה, וזוכים שימין' ה' תהיה פשוטה לקבל תשובתו, ועל בן פשיש לו שני הבקואות הנ"ל²⁰⁵, אז הוא הולך בדרך התשובה, ואז ימין ה' פשוטה לקבל תשובתו. והבן הדברים היטב, כי הם דברים עמקים מאד, כיצד מלבישים את כוונות הארז"ל בדרך מעשית, כי עיקר הכוונות, אינן כוונות בשמות בעלמא, אלא, שיוכל להלביש את השמות הללו על המצב שהוא נמצא בעצמו²⁰⁶, כי אז כולל את עצמו בשמות אלו, וכדלקמן (באות י"ח).

יג. ועל פי זה תבין לקשר התורה היטב, שמה שכתב בסוף מענין נקדה העליונה ונקדה התחתונה של האל"ף, שהדמימה והשתיקה הן בחינת הנקודה התחתונה, והתשובה שזוכה על ידן, שהיא

מקורות ועיונים

206. ראה בביאור הליקוטים (אות ד'), והובאו דבריו לעיל, שבקי ברצוא ובשוב, עלייה וירידה, צריך להיות כל הזמן, גם אצל גדולי הצדיקים, כי זוהי בחינת תשובה על תשובה, שכל פעם אחרי שמשיג איזו השגה, משפיל את עצמו ומבזה את עצמו מאור, שזוהי בחינת ירידה לצורך תשובה, שכן כיצד עבד את הקב"ה בהגשמה, כשלא השיג עדיין את ההשגה שהשיג עכשיו. ולכן, גם באדם גדול וצדיק מאור, יש בו את שתי הבחינות הללו של בקי ברצוא ובקי בשוב, ויכול להלביש על עצמו את הכוונות של הארז"ל, שעתה הוא נמצא בבחינת 'אסק' ובשם קס"א עם כל כוונותיו, ואח"כ הוא בשם ס"ג וכו', ומיחד את שני השמות הללו יחד, ונעשה פשוטה, וכן נעשה דרך' ונעשה ימין', הכל כנ"ל.

205. כתב בלקוטי הלכות (ראש השנה ד, ז), וז"ל: זהו בחינת עיל ונפיק, כי אף על פי שהיה ראוי שיהיה האדם דבוק בקדשה תמיד בבחינת 'עיל', אף על פי כן עקר שלמות הקדשה הוא דוקא כשזוכה האדם להיות 'עיל ונפיק', כי בהכרח שצא האדם לפעמים קצת מהקדשה בבחינת ונפיק, כמו שגורא בחוש שיש לכל אדם עליות וירידות ממש בכל יום. ואי אפשר שיצמוד תמיד במדרגה אחת. וכל זה הוא מחמת שבהכרח צריכין להעלות גם מדרגות התפתחות ומקומות החיצונים פלם אל הקדשה, על כן בהכרח שיהיה האדם בבחינת 'עיל ונפיק', כי כשזוכה אז להיות בקי בהלכה ולהחזיק עצמו אז כראוי, אזי הוא זוכה להעלות גם מקומות החיצונים ומדרגות התפתחות (שנמצאים בירידתו, כדי להעלותם) פלם אל הקדשה.

פגנות הנ"ל מובן זאת ממילא למשכיל). וְזֶהוּ בְּעֶצְמוֹ בְּחִינַת תְּשׁוּבָה עַל תְּשׁוּבָה שְׁפָתַי שָׁמַ, כִּי זְבִיחַת הַיִּצְרָר הֲרַע – שֶׁהוּא בְּחִינַת "דָּם לֶחֱ", שֶׁהוּא בְּחִינַת תְּשׁוּבָה הֲרֵאשׁוֹנָה, שֶׁהוּא בְּחִינַת כְּבוֹד עוֹלָם הָזֶה, זֶה בְּחִינַת נִקְדָּה הַתַּחְתּוֹנָה, שְׁנַעֲשִׂית מִבְּחִינַת הַדְּמִימָה וְהַשְׁתִּיקָה, מִבְּחִינַת דָּם לֶחֱ. וְכָל זֶה הוּא בְּחִינַת חִירִיק דָּס"ג וְכו', שֶׁהוּא בְּחִינַת בְּקִי בְּשׁוֹב, כַּנִּל. וְהַתְּשׁוּבָה הַשְּׁנִיָּה שְׁעוֹשָׂה

עושה אור

בחינת 'כתר', הוא בחינת הנקודה העליונה, וְזֶהוּ בְּעֶצְמוֹ בְּחִינַת שְׁנֵי הַבְּקִיאוֹת הַנִּל²⁰⁷, (כִּי זֶה אֵינוֹ מְבוֹאָר בְּפִרְוֵשׁ פְּתִילֵי הַנִּל²⁰⁸, רַק עַל פִּי פְּנִינֹת הַנִּל מוּבָן זֹאת מִמִּילָא לְמַשְׁכִּיל). וְזֶהוּ בְּעֶצְמוֹ בְּחִינַת 'תְּשׁוּבָה עַל תְּשׁוּבָה' שְׁפָתַי שָׁמַ לְעִיל (אות ג)²⁰⁹, כִּי זְבִיחַת הַיִּצְרָר הֲרַע שְׂשׁוּפֵךְ אֶת הַדָּם שֶׁבְּחָלֵל לְבוֹ הַשְּׁמַאֲלִי, שֶׁהוּא הַיִּצְרָר הֲרַע, שֶׁהוּא בְּחִינַת "דָּם לֶחֱ" – נַעֲשֶׂה ע"כ כִּךְ שְׂשׁוּמַע בְּזִיוְנוֹ וְדוּמָם וְשׁוֹתֵק, שֶׁהוּא בְּחִינַת תְּשׁוּבָה הֲרֵאשׁוֹנָה, שֶׁהוּא בְּחִינַת 'כְּבוֹד עוֹלָם הָזֶה', כִּי עַל יְדֵי שִׁמְעוּת בְּכַבּוּד עֲצָמוֹ, מַרְבֵּה אֶת כְּבוֹד הַקַּב"ה כִּאֲן בְּעוֹלָם הָזֶה, זֶה בְּחִינַת נִקְדָּה הַתַּחְתּוֹנָה, שְׁנַעֲשִׂית מִבְּחִינַת הַדְּמִימָה וְהַשְׁתִּיקָה, מִבְּחִינַת "דָּם לֶחֱ", וְכָל זֶה הוּא בְּחִינַת 'חִירִיק דָּס"ג' וְכו', שֶׁהוּא בְּחִינַת 'בְּקִי בְּשׁוֹב' כַּנִּל, כִּי עוֹשֶׂה אֶת תְּשׁוּבָתוֹ עַל זֶה שֶׁהוּא ב'שְׂאוֹל תַּחְתּוֹת', שֶׁחֲטָא וְהִרְשִׁיעַ בְּכַמָּה

מקורות ועיונים

והשתיקה, נעשה בחינת נקודה התחתונה - בחינת חיריק, על כן צריך לכוון השם הקדוש הזה בניקוד חיריק, עכ"ל.

208. פירוש, בתורה עצמה לעיל לא מבואר, שישנו קשר בין הנקודה התחתונה לעליונה, לענין 'בקי ברצוא ובקי בשוב'. אולם, על פי הכוונות התבאר כי הנקודה העליונה של האל"ף, שהיא בחינת 'סגול', רומזת ל'סגול דקס"א', והנקודה התחתונה של האל"ף, שהיא בחינת 'חיריק', רומזת ל'חיריק דס"ג', וה'סגול דקס"א' הוא בחינת 'אסק שמים', בחינת עליה, וה'חיריק דס"ג' הוא בחינת 'תסג', שיצר הרע מסיגו לאחוריו, בחינת ירידה, ונמצא, שהנקודה העליונה של האל"ף היא בחינת הבקיאיות בעליה, והנקודה התחתונה של האל"ף היא בחינת הבקיאיות בירידה.

209. ושם נתבאר, שהתשובה הראשונה היא התשובה על העבירה, ועל מה שעשה תשובה זו מחמת 'יראת העונש', הנחשבת כ'פנייה', כי התוודה לטובת עצמו ולא רק בשביל להרבות את כבוד ה' ית'. וכשעושה תשובה בשלמות, זוכה לכבוד ה', 'הארת הכתר', ואז משיג את גדולת ה', ועושה 'תשובה על תשובה', שעושה תשובה על שהיתה תשובתו הראשונה בהגשמה, כשלא השיג עדיין גדולת ה', ורק עכשיו שזכה לכך, הוא מתחרט על דרך תשובתו הראשונה, כמבואר כל זה באריכות לעיל.

207. ביאר בפרפראות לחכמה (אות י'), וז"ל: ועל פי זה תבין לקשר התורה היטיב וכו', כי בקי ברצוא - היינו לבלי להסתפק עצמו במדרגתו, רק לבקש אחר מדרגה יתירה בכל פעם, שזה בחינת מה שכתוב לעיל (אות ג) 'שצריך לאחוז תמיד במדת התשובה, כי צריכין לעשות 'תשובה על תשובה' - זה בחינת שם אהי"ה במילואו גימטריא קס"א בחינת "אם אָסֵק שְׁמַיִם שָׁמַ אָתָּה" - "אסק' אותיות קס"א, כי שם אהי"ה הוא בחינת תשובה. ועיקר שלמות התשובה ומלואה, הוא רק לאחוז תמיד במדת התשובה, שזה בחינת "אם אָסֵק שְׁמַיִם שָׁמַ אָתָּה" - בחינת 'בקי ברצוא', ותשובה הוא בחינת הנקודה העליונה שהוא בחינת 'סגול דא חמה', על כן צריכין לכוון השם הקדוש הזה בניקוד סגול. ו'בקי בשוב', בחינת 'יִאֲצִיעָה שְׂאוֹל הַנֶּגֶן' - זה בחינת ס"ג, היינו כשהאדם הוא בבחינת 'נסוג אחור' חס ושלום, והוא רחוק מהקדושה לגמרי חס ושלום, אף על פי כן אל יתייאש עצמו לגמרי חס ושלום, רק יקיים 'יִאֲצִיעָה שְׂאוֹל הַנֶּגֶן', ויבקש גם משם את השם יתברך, ויחזור לזכות לתשובה. רק שאז עדיין בחינת אהי"ה בהסתרת פנים ממנו, ואז עוברין עליו חרפות וביזיונות, והוא צריך לחזק את עצמו ולקבלם באהבה, ולידום ולשתוק כעפר, בחינת 'ונפשי כעפר לכל תהיה', בחינת 'והארץ הדרום רגלי', ולקוות וליחל לזכות על ידי זה לתשובה. ועל ידי הדמימה

על תשובתו הראשונה, שהוא בחינת כבוד העולם הבא, בחינת 'כבוד אלקים הסתר דבר', זה בחינת נקדה העליונה, בחינת בְּתָר, שהוא בחינת מִשְׁחָה, בחינת סגול וכו'. והבן הדברים היטב, אף כל הדברים הנאמרים שם בהתורה הנ"ל, נקשרים ונכללים אחר כך ביחד בקשר נפלא ונורא, והמשפילים יבינו קצת:

יד ועקר הדבר, שעל ידי שהאדם בשחור במדרגה התחתונה מאד, ואף על פי כן הוא מחזק עצמו ומאמין שגם שם יש לו תקנה עדיין, כי גם שם נמצא השם יתברך, בבחינת "ואציעה שאול הנדב", אזי ממשיך על עצמו הקדשה משם הקדוש הו"ה במלוי ס"ג, שהוא מחיה את כל הנסוגים אחר מקדשתו לתחזיקם לכל ופלו לגמרי חס ושלום, וזה בחינת בקי בשוב, שזה הבקיות הוא בחינת שם יב"ק הקדוש, בחינת שם ס"ג. וכן בשארם זוכה לבוא לאיזו מדרגה

עוטה אור

מיני עבירות, ומכח בקיאותו, שאינו מייאש את עצמו בנפילתו, אלא מחפש את כבוד הקב"ה גם בעולם הזה התחתון, ע"י שמשפיל ומבזה את עצמו, ושוחט את יצרו הרע²¹⁰. ותשובה השנייה, שעושה על תשובתו הראשונה, שהוא בחינת 'כבוד העולם הבא', כי ע"י הבושה שקיבל מחמת הבזיונות, וממיעוט כבוד עצמו, זוכה ע"י לקבל כבוד אלהים, שהוא השגת הכתה, שכן השגות גבוהות כאלה בידעת האלוקות, הן בחינת 'עולם הבא', בחינת: 'כבוד אלקים הסתר דבר', זה בחינת נקדה העליונה של אות א', שהיא נסתרת בכח אות ו' שבאות א', המסתירה אותה, והיא בחינת 'בְּתָר', שהוא בחינת 'משח', בחינת 'סגול' וכו'. וזו שלמות התשובה, שיאחו תמיד במידת התשובה, ויעשה תמיד תשובה על תשובה, וזהו בחינת בקי ברצוא ובקי בשוב, כי בכל פעם שהוא חוזר לעשות תשובה, הוא מבזה את עצמו, שלא השיג מקודם כמו שמשיג עתה, וזה הוא בבחינת 'שוב', ועל ידי התשובה בא להשגה נוספת, ואז הוא בקי ברצוא, כי יודע בעצמו, שכמה שהשיג עדיין לא השיג כלום, ומחפש עוד את הקב"ה. והבן הדברים היטב, אף כל הדברים הנאמרים שם בהתורה הנ"ל, נקשרים ונכללים אחר כך ביחד בקשר נפלא ונורא, והמשפילים יבינו קצת.

יד. ועקר הדבר למעשה, שעל ידי שהאדם בשחור במדרגה התחתונה מאד, ואף על פי כן הוא מחזק עצמו ומאמין שגם שם יש לו תקנה עדיין, כי גם שם נמצא השם יתברך, בבחינת: "ואציעה שאול הנדב", אזי ממשיך על עצמו הקדשה משם הקדוש הו"ה במלוי ס"ג, שהוא מחיה את כל הנסוגים אחר מקדשתו, לתחזיקם לכל ופלו לגמרי חס ושלום. וזה בחינת בקי בשוב, שזה הבקיות הוא בחינת שם יב"ק הקדוש, בחינת שם ס"ג, כי ישנן שתי כוונות בשם יב"ק, כפי שנתבאר לעיל, ששתי פעמים 'יב'ק' עולה 'דרך', וע"י כך שמושך משם ס"ג ובקי ב'שוב', זוכה לשם

מקורות ועיונים

באות ב) ועדיין אין לו הויה, שזוהי בחינת אחרים של שם 'אהיה' שעולים ד"ם, כי הוא בהסתרת פנים ממנו ית', שזוהי בחינת אחרים. וכיון שהוא בבחינת ד"ם, עוברים עליו חרפות ובזיונות, וצריך לחזק את עצמו ולקבלם באהבה, ולקיים "דום לה", שע"י הופך ד"ם לד"ם, שזוהי עיקר התשובה.

210. כי מבואר לעיל, שהבקיות בירידה, היינו, שגם אם האדם רחוק מהקדושה לגמרי, עליו לבקש משם את ה' יתברך ולחזור לזכות לתשובה, וזהו בחינת הנקודה התחתונה, שהיא ענין הדמימה והשתיקה, בחינת "והארץ הדום רגלי" בחינת 'חיריק' (כנ"ל באות ה). כי כל מי שלא זכה עדיין לתשובה, הוא בבחינת 'טוב לו שלא נברא' (וכנ"ל

בְּקִדְשָׁהּ הַעֲלִיזָנָה, וְאָף עַל פִּי בֶן אֵינֹו עֹמֵד שָׁם, וְחֹוֵא מִתְחַזֵּק וּמִתְגַּבֵּר לְעֹלֹת יוֹתֵר וְיוֹתֵר, אֲזִי מִמְשִׁיף הַקִּדְשָׁה עַל עֲצָמוֹ מִשֵּׁם הַקִּדְוֹשׁ אֲהִי'ה בְּמִלּוֹי קִס'א, שֶׁהוּא בְּחִינַת פְּקִי בְּרִצּוֹא. פִּי הָאָדָם – כְּפִי תְּנוּעוֹתָיו וְכְפִי הִתְחַזְּקוֹתָיו בְּעִבּוּדָתוֹ יִתְבַּרֵּה, בֶּן גֹּרָם לִיחַד הַשְּׁמוֹת לְמַעְלָה, וּמִמְשִׁיף עַל עֲצָמוֹ הַקִּדְשָׁה מִשֵּׁם, וְהִבֵּן הֵיטֵב:

טו וְהִנֵּה מִבְּאֵר לְעִיל (אח"כ), שְׁעַל יְדֵי הַדְּמִימָה וְהַשְּׁתִיקָה שְׁשׂוֹתִקִין לְחִבְרוֹ בְּשִׁמְבּוּזֵין אוֹתוֹ, עַל יְדֵי זֶה זֹכֶה לְתִשׁוּבָה, שֶׁהִיא בְּחִינַת פֶּתֶר בְּנִ"ל, עֵינֵי שָׁם, פִּי סִיג לְחִכְמָה שְׁתִיקָה בְּנִ"ל, פִּי צְרִיכִין לְזַהֵר מֵאֵד לְדוֹן אֵת כָּל אָדָם לְכַף זְכוּת, וְאֶפְלוֹ הַחֹלְקִים עָלָיו וּמִבּוּזֵין אוֹתוֹ, צְרִיף לְדוֹנָם לְכַף זְכוּת וְלִשְׁתַּק לְהֵם, וְעַל יְדֵי זֶה נֶעֱשֶׂה בְּחִינַת פֶּתֶר. בְּמוֹבֵא בְּמִדְרָשׁ (ויקרא רבה ב, ה) 'מִשְׁלַל לְאַחֵר, שְׁמִצָּא אֵת חִבְרוֹ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה פֶּתֶר. אָמַר לוֹ: בְּשִׁבִיל מוֹ, אָמַר לוֹ: בְּשִׁבִיל הַמִּלָּה. אָמַר לוֹ: פִּינּוֹן שֶׁהוּא לְצִרְף הַמִּלָּה, כָּל אֶבֶן טוֹב שֶׁתִּמְצָא, תִּקְבְּעֵנּוּ בּוֹ. כֶּף כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הוּא בְּחִינַת פֶּתֶר לְהֵשֵׁם וְיִתְבַּרֵּה, וְצְרִיף לְהַכְנִים בּוֹ כָּל מִינֵי אֲבָנִים טוֹבוֹת שֶׁאֶפְשָׁר לְמִצָּא. דְּהִינּוּ

עוֹטָה אוֹר

יב"ק הַתְּחַתּוֹן, שֶׁהוּא יְחִוּד שְׁמוֹת הַוִּי"ה אֱלֹהִים הַעוֹלָם יב"ק²¹¹. וְכֵן בְּשִׁאָדָם זֹכֶה לְבוֹא לְאִיזוֹ מִדְּרָגָה בְּקִדְשָׁהּ הַעֲלִיזָנָה, וְאָף עַל פִּי בֶן אֵינֹו עֹמֵד שָׁם שְׁלֵא לְהַמְשִׁיךְ וּלְחַפֵּשׂ עוֹד, וְחֹוֵא מִתְחַזֵּק וּמִתְגַּבֵּר לְעֹלֹת יוֹתֵר וְיוֹתֵר, אֲזִי מִמְשִׁיף הַקִּדְשָׁה עַל עֲצָמוֹ מִשֵּׁם הַקִּדְוֹשׁ אֲהִי'ה בְּמִלּוֹי קִס'א, שֶׁהוּא בְּחִינַת פְּקִי בְּרִצּוֹא, כִּי אִזּוֹ זֹכֶה לִשֵּׁם יב"ק הַשְּׁנִי, שֶׁהוּא הַחֲצִי הַשְּׁנִי הַעֲלִיּוֹן שֶׁל בְּחִינַת דֶּרֶךְ, שֶׁהוּא ג' שְׁמוֹת הַוִּי"ה אֲהִי'ה אֲדִנִי, שְׁעוֹלָם יב"ק²¹². פִּי הָאָדָם, כְּפִי תְּנוּעוֹתָיו וְכְפִי הִתְחַזְּקוֹתָיו בְּעִבּוּדָתוֹ יִתְבַּרֵּה, בֶּן גֹּרָם לִיחַד הַשְּׁמוֹת לְמַעְלָה, וּמִמְשִׁיף עַל עֲצָמוֹ הַקִּדְשָׁה מִשֵּׁם, וְהִבֵּן הֵיטֵב.

לאחר שנתבאר לעיל, ששיקור התשובה שישמע בזיונו וידום וישתוק, ועי"ז זוכה לתשובה, שהיא בחינת 'כתר' – כי זוכה לכבוד אלהים, יבאר עתה, עצה כיצד יוכל אדם לשתוק למחרפים אותו.

טו. וְהִנֵּה מִבְּאֵר לְעִיל (אח"כ, ו' ובהגהה שם), שְׁעַל יְדֵי הַדְּמִימָה וְהַשְּׁתִיקָה, שְׁשׂוֹתִקִין לְחִבְרוֹ בְּשִׁמְבּוּזֵין אוֹתוֹ, עַל יְדֵי זֶה זֹכֶה לְתִשׁוּבָה, שֶׁהִיא בְּחִינַת פֶּתֶר בְּנִ"ל, עֵינֵי שָׁם, פִּי סִיג לְחִכְמָה שְׁתִיקָה בְּנִ"ל, שְׁעַל יְדֵי הַשְּׁתִיקָה זֹכֶה לְבְּחִינַת 'כֶּתֶר', שֶׁהוּא סִיג לְחִכְמָה, כִּי הוּא מְקִיף וְגוֹדֵר אֵת סְפִירַת הַחִכְמָה. אִמְנֵם לֹא נִתְבָּאֵר עֲדִיין, כִּיצַד יִהְיֶה לוֹ אֵת הַכַּח לְשִׁתּוֹק, וְלִכֵּן הוּא אוֹמֵר: פִּי צְרִיכִין לְזַהֵר מֵאֵד לְדוֹן אֵת כָּל אָדָם לְכַף זְכוּת, וְאֶפְלוֹ הַחֹלְקִים עָלָיו וּמִבּוּזֵין אוֹתוֹ, צְרִיף לְדוֹנָם לְכַף זְכוּת וְלִשְׁתַּק לְהֵם, כְּלוֹמֵר, שְׁעִי שְׁדוֹן אוֹתָם לְכַף זְכוּת, שְׁאִינֵם אֲשִׁמִּים בְּדַבֵּר (וכדלהלן), יִהְיֶה לוֹ אֵת הַכַּח לְשִׁתּוֹק לְהֵם, וְעַל יְדֵי זֶה נֶעֱשֶׂה בְּחִינַת פֶּתֶר. בְּמוֹבֵא בְּמִדְרָשׁ (ויקרא רבה ב, ה) 'מִשְׁלַל לְאַחֵר, שְׁמִצָּא אֵת חִבְרוֹ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה פֶּתֶר. אָמַר לוֹ: בְּשִׁבִיל מוֹ, אָמַר לוֹ: בְּשִׁבִיל הַמִּלָּה. אָמַר לוֹ: פִּינּוֹן שֶׁהוּא לְצִרְף הַמִּלָּה, כָּל אֶבֶן טוֹב שֶׁתִּמְצָא תִקְבְּעֵנּוּ בּוֹ. כֶּף כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הוּא בְּחִינַת פֶּתֶר לְהֵשֵׁם יִתְבַּרֵּה, וְצְרִיף לְהַכְנִים בּוֹ כָּל מִינֵי אֲבָנִים טוֹבוֹת שֶׁאֶפְשָׁר לְמִצָּא, וְכִמוֹ שְׁסִיִּים שֵׁם הַמְּדֻרָשׁ בְּנִמְשָׁל: כֶּךָ אִמֵּר

מְקוֹרוֹת וְעִיּוּנִים

211. ראה במשנת חסידים (פרק ב, ב), ודו"ק היטב.
212. ראה שם (משנה ג). ושם מבואר כנ"ל ששם יב"ק הראשון הוא משמות הווי"ה אלהים, ושם יב"ק השני הוא שמות הווי"ה אהי"ה אדני.
213. לשון המדרש: אמר רבי יהודה בר סימון,

משל לאחד שהיה יושב ועושה עטרה למלך, ועבר אחד עליו אמר לו מה אתה עושה, אמר לו אני עושה עטרה למלך, אמר לו כל שאתה יכול לקבוע בה אבנים טובות ומרגליות קבע, זמרגדין קבע, מרגליות קבע, למה? שעתיד לינתן בראשו של מלך. כך אמר

שצריכין להשתדל לחפש ולבקש אחר כל צד זכות ודבר טוב שאפשר למצא בישראל, ולדון את הכל לכף זכות, כי הם בחינת פתח להשם ותברך פנזכר לעיל. וכמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (אבות א, ט) 'הוי דן את כל אדם לכף זכות'. נמצא, שעל ידי שדנים את הכל לכף זכות, שעל ידי זה שותקין לו בשמבזה אותו, כי מוצאין בו זכות – שאינו חיב כל כך במה שמבזה אותו, כי לפי דעתו וסברתו נדמה לו שראוי לו לבזות אותו וכו', על ידי זה נעשה בחינת פתח, הינו פנ"ל, שעל ידי הדמיונה והשתקה נעשה בחינת פתח פנ"ל. והבין:

עוטה אור

לו הקב"ה למשה כל מה שאתה יכול לשבח את ישראל שבת, לגדלן ולפארן פאה, למה שאני עתיד להתפאר בהם וכו'. דהיינו, כוונת המדרש ביכמה שאתה יכול לשבח לישראל, פירושו: שצריכין להשתדל לחפש ולבקש אחר כל צד זכות ודבר טוב שאפשר למצוא בישראל, ולדון את הכל לכף זכות (ע' לקמן תורה רפ"ב), שעי"ז אתה משבח וואמר שגם בזה התכוון במעשיו לטובה, כי הם (ישראל) בחינת 'פתח' להשם ותברך פנ"ל שהקב"ה מתפאר בהם, כמו המלך שמתפאר בכתרו. וכמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (אבות א, ט): 'הוי דן את כל אדם לכף זכות'. נמצא, שעל ידי שדנים את הכל לכף זכות, שענין זה נעשה על ידי זה שותקין לו בשמבזה אותו, כי מוצאין בו זכות, שאינו חיב כל כך במה שמבזה אותו, כי לפי דעתו וסברתו נדמה לו שראוי לו לבזות אותו וכו' 214, ואם כן כוונתו לטובה, לקנא לכבוד ה', כי לפי מה שטועה וחושב ומבזה אותי כי חושב בדעתו שעברתי עבירה, הרי בודאי שכוונתו לטובה, לכבוד ה', וא"כ בודאי שאני צריך וחיב לשתוק על מה שנראה ממנו בזיון, וק"ו שלא להשיב לו בדרך של חירוף ובזיון. וכשוזכה לשתוק, על ידי זה נעשה בחינת 'פתח' 215, הינו פנ"ל

מקורות ועיונים

שצריד לעצמן בשקר שעשה כן וכו', עכ"ל. ומבואר, שכך היה דן רבינו את החולקים עליו לכף זכות, ובוה זכה לכתר, היינו, שהיה שותק למחרפיו ע"י שהיה מוצא בהם זכות, שבאמת כוונתם לשם שמים, כפי מה שטועים בו לומר שעשה לא טוב, וצריך לחלוק עליו בשביל כבוד שמים, ובוה זכה ל'כתר' בחינת 'כבוד אלהים'.

215. בפרפראות לחכמה (אות י"א) הקשה, וז"ל: לכאורה יש לדקדק, כי הלא לעיל (אות ב') מבואר שצריך לשתוק בשביל תשובה על עוונותיו, כי עדיין הדם שבחלל השמאלי בתוקף ועוז, ובשביל זה באין עליו בזיונות ושפיכות דמים, נמצא סובר שהבזיונות מגיעין לו באמת, ואילו כאן מבאר שדן אותם לכף זכות שנדמה להם שראוי לבזות אותו, משמע שבאמת אין ראוי להם לבזותו, רק שלהם נדמה כך, ולכן מבזים אותו בטעות. וז"ל על פי מה שמבואר למעלה (באות ג') שצריך לאחוז תמיד במידת התשובה, ואפילו כשוזכה לתשובה שלימה, שאז זוכה לבחינת 'כבוד אלהים', אף על פי כן צריך לעשות

לו הקב"ה למשה, כל מה שאתה יכול לשבח את ישראל שבת, לגדלן ולפארן פאר, למה? שאני עתיד להתפאר בהם שנאמר (ישעיה מט, ג) 'ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר כן אתפאר'.

214. בפרפראות לחכמה (סוף אות י"א), ציין לשיחתו של רבינו (שיחות הר"ן קפ"ב), וז"ל: פעם אחת ענה ואמר: עלי אין חולקים כלל, רק הם חולקים על מי שעשה כן, כמו שבודים החולקים עליו, ועל איש כזה בודאי ראוי לחלוק. פלומר, כי החולקים בודים עליו כזבים ושקרים אשר לא עלו על לבו, שעשה כן וכך מה שהכל שקר וכזב, ועל איש כזה שעשה כן כמו שאומרים הם, בודאי ראוי לחלוק. נמצא שעליו אינם חולקים כלל, כי אם היו יודעין גדל צדקתו וקדשיתו ומעלתו וכו', בודאי לא היו חולקים עליו, רק אדרבא היו רצים אחריו בהתלהבות נפלא כראוי, רק הם חולקים על מי שעשה מעשים כאלה כמו שהם אומרים, ועל איש כזה בודאי ראוי לחלוק. ואמר שהם חתכו וצירו לעצמם אדם וחולקים עליו, הינו פנ"ל, שאינם חולקים עליו רק על זה האיש

עוֹטָה אֹר

כי כשדנים לכף זכות אתה מוצא בו דבר טוב בחינת 'אבן טובה', והיא נקבעת בכרתו של הקב"ה כביכול, **שְׁהָרִי עַל יְדֵי הַדְּמִימָה וְהַשְׁתִּיקָה נַעֲשֶׂה בְּחִינַת 'פְּתֵר' בְּצִל ש'סִיג לַחֲכָמָה שְׁתִּיקָה, וְה'סִיג לַחֲכָמָה'** הוא הכתר, שהוא סובב וגודר את 'ספירת החכמה', ובכתר נקבעים האבנים טובות שהם הנקודות זכות שמוצא בכל אחד מ'ישראל, וְהַבְּיָן²¹⁶.

מקורות ועיונים

לבוזות אותו, ואילו היו יודעים שכבר זכה לתשובה שלימה בחינת כבוד אלהים גם הם היו מכבדין אותו, על ידי זה הוא שותק ומקבל הבזיונות באהבה, וזוכה על ידי זה לתשובה עליונה ביותר בחינת 'כתר עליון' ביותר, וכבוד אלהים גם כן אינו מתמעט על ידי הבזיונות, רק אדרבה נתרבה כבוד המקום על ידי שדן אותם לכף זכות - שזה שמבזין אותו הוא משום שנדמה להם כי זה כבודו יתברך.

216. לקמן (תניינא תורה פ"ז), כתב רבינו וז"ל: עיין במאמר המתחיל: 'ויאמר ה' אל משה קרא את יהושע' (תורה דידן), כי שם מדבר מכוונות אלול, והוא תיקון לפגם הברית, היינו לעיין באותו המאמר, ולזכות להבין בו, ולעשות עמו איזה עבודה בעבודת השם, על ידי זה יתקן פגם הברית, עכ"ל. ומבואר, שכל עצה שמוצא לעבודת ה' מתוך תורה דידן, (וע' קיצור לקוטי מוה"ר"ן על תורה דידן, כמה עצות לעובדא ולמעשה), שעיי"ז זוכה לתקן 'פגם הברית' בעזרת ה'.

עוד תשובה על השגתו הראשונה, וכן בכל פעם עד עולם. והנה התשובה היא בבחינת שם 'אהי"ה', וכל מה שזוכה לתשובה עליונה ביותר, היא בבחינת שם 'אהי"ה' גבוה יותר. ומי שזכה לתשובה שלימה שהיא בחינת 'אהי"ה', ורוצה לעלות לבחינת 'אהי"ה' הגבוה יותר, ואז בחינת 'אהי"ה' הזה עדיין בהסתרת פנים ממנו, והסתרת פני 'אהיה' גימטריא דם, ובאין עליו שפיכות דמים ובזיונות, והוא מהפך 'דס' ל'דס' ושותק על עלבונו, על ידי זה זוכה לתשובה עליונה ביותר שהוא בחינת 'אהי"ה' הגבוה יותר. רק שיש לחוש בזה, כי מאחר שכבר זכה לתשובה שלימה עד שכבודו הוא בבחינת 'כבוד אלהים', אם כן כשחולקין עליו ומבזין אותו פוגמין ישראל בכבוד אלהים כביכול. [ובאמת אמרו ז"ל (פסיקתא דרב כהנא ב, ד) שהקפיד הקב"ה על כבוד הצדיק, יותר מעל כבוד עצמו כביכול]. אך הצדיק דן את כל החולקים עליו לכף זכות, שלפי דעתם וסברתם נדמה להם שראוי